

VERITAS ET VITA

A BTA teológiai szakfolyóirata

III. ÉVFOLYAM
2025

TARTALOM

I. BIBLIAÉRTELMEZÉS

Szlovák Tibor

Az Isten országa az újszövetségi Szentírásban 3

Borzási Pál Zoltán

A Zsidókhoz írt levél krisztológiája 25

II. BIBLIAI LÉLEKTAN

Tóth Sándor

Függőség – önzetlenség 84

III. EGYHÁZTÖRETÉNELEM

Bacsó Benjámin

A magyarországi baptista misszió 103

IV. EGYHÁZ ÉS TÁRSADALOM

Urbán Korvin

Politikum a magyar baptista sajtóban... 115

V. EGYHÁZZENE

Kis-Juhász Vilmos

Az Evangéliumi Karénekek 112 – SOS 153

VI. GYAKORLATI TEOLÓGIA

Papp János

Megnyerni Európa jövőjét! 181

Durkó István

A kultúrák változása és a küldetés állandósága ... 191

Urbán Gedeon

Egészséges szórvány identitások 198

VII. RÉGÉSZET ÉS BIBLIA

Mészáros Kálmán

A qumráni irattekercsek titkai 209

VIII. KÖNYVSZEMLE

Simon Ervin

Szemle 218

SZERZŐK 225

Veritas et Vita

A Baptista Teológiai Akadémia teológiai szakfolyóirata

Felelős szerkesztő: Prof. Em. Dr. Veres Sándor Péter

Szerkesztő: Bereczki Lajos rektorhelyettes

© Baptista Teológiai Akadémia

Minden jog fenntartva.

All rights reserved.

A kéziratok lektorálásának jogát fenntartjuk.

HU ISSN 2063-0565

Kiadja: Baptista Teológiai Akadémia

Felelős kiadó: Dr. Mészáros Kálmán rektor

Budapest, 2025

Borítóterv: Papp Szabolcs

Tördelés: Huszta Csaba

Nyomda: Pannónia Nyomda kft.

I. BIBLIAÉRTELMEZÉS

Szlovák Tibor

Az Isten országa az újszövetségi Szentírásban

1. Definíciók

Mielőtt részletesen kibontanánk az „Isten/mennyek országa” témánkat, szükségesnek látjuk feltenni a kérdést és meg is válaszolni, hogy tulajdonképpen mi is az „Isten/mennyek országa” kifejezés jelentése. Azaz megpróbáljuk definiálni témánknak ezt a központi kifejezését.

1.1 A ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ kifejezés jelentése

A ἡ βασιλεία görög szó jelentése: királyság, királyi hatalom; uralkodás, uralom.¹ Együtt a τοῦ θεοῦ (θεός genitívusz) kifejezéssel a jelentés: Isten királyi uralkodása, uralma.² Ilyen értelemben, de általánosan az „Isten országa” módon fordítandó és használatos ez a kifejezés az újszövetségi Szentírásban.

1.2 A ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν kifejezés jelentése

A τῶν οὐρανῶν az οὐρανός (menny) többes számú genitívusza. Így ennek a szókapcsolatnak a jelentése „a mennyek országa”. Ez a kifejezés kizárólag Máté evangéliumában található. 32 alkalommal használja ezt a kifejezést Máté evangéliuma. Igaz öt alkalommal az „Isten országa” is előfordul Máténál. „Voltak olyan diszperzacionalista tanítók, aki az ószövetségi próféciaák szigorúan szó szerinti értelmezése alapján éles különbséget tettek az „Isten országa” és a „mennyek or-

¹ Dr. Varga Zsigmond J.: *Újszövetségi görög-magyar szótár*, Kiadja a Magyar Bibliatanács megbízásából a Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1992, 135.

² Uo. 136.

szága” között, és hangsúlyozták, hogy utóbbi csak a zsidóknak szóló ígéret beteljesülése.”³ Mára azonban minden jelentős teológus és biblíamagyarázó egyetért abban, hogy Máté az evangéliuma írásakor főleg a zsidókból megtért keresztyéneket vette figyelembe, s ezért igyekezett elkerülni az akkorra már olyan szigorúvá vált zsidó gyakorlatot a szent tetragrammaton – יהוה – Isten név kiejtését, vagy annak kieszközlését (egyfajta kikényszerítését) az olvasói számára. Amikor a szövegben ezt a „négybetűs” olvasatot látták, akkor az אֲדֹנָי szót ejtették ki. Ezért az Isten-név helyett synechdoche-szerűen alkalmazta Máté evangélista Isten (szellemi értelemben vett) lakóhelyének, a mennynek a nevét ebben a kifejezésben.⁴ Egyébként a kifejezés jelentése teljesen szinonim, megegyezik az „Isten országa” jelentéssel. Ennek bizonyítéka, hogy Jézus is tulajdonképpen felváltva használta a két kifejezést. Ezt a kifejezést használta a késő intertestamentumi kor judaizmusa főleg a Kr.e. 100-tól Krisztus koráig, amikor a מְלִכּוּת יְהוָה elkerülése miatt a שְׁמַיִם מְלִכּוּת (egek, /mennyegek/ királysága /országa/) kifejezést használták. Ennek szó szerinti fordítása Máté evangéliumában a „mennyegek országa” kifejezés.

1.3 Theokrácia

1.3.1 A theokrácia szó jelentése szóelemek szerint: ISTEN (θεός) URALOM (κρατία). Vannak, akik az „Isten/mennyegek országa” szinonimájának tekintik a „theokrácia” kifejezést.⁵

1.3.2 Társadalomtudományi értelemben: „Olyan uralmi rendszer, amelyben a legfőbb hatalom a papság vagy az egyházi hatalommal is rendelkező király kezében van, s amelyben az állami és vallási intézmények teljesen egymásba olvadnak.”⁶

1.3.3 A rokonértelmű hierokrácia szó jelentése: „Papi uralom. Olyan társadalmi forma jelölésére használatos kifejezés, amelyben minden hatalmat a pap(ok) gyakorol(nak).”⁷

³ Szabados Ádám: *Isten országa – Mi az Isten országa?* <https://divinity.szabados-adam.hu/?p=30890> – Letöltés, 2024. 02.14.

⁴ Dr. Varga Zsigmond J. 1992, 136.

⁵ Egy különleges kontextus: „A makkabeusi vezetők theokratikus államforma megvalósítására törekedtek. Legnyilvánvalóbb ez MAKKABEUS SIMON esetében. Sosem nevezte magát királynak. Nem is adta a trónt másnak, és nem ismerte el mások királyságát sem. Egyetlen alternatíva maradt csak az általa vezetett nemzeti államforma meghatározására: theokrácia!” (Forrás: Szlovák Tibor: Szakdolgozat, *Isten országa az Ószövetségben* [מְלִכּוּת יְהוָה] 1979., Berettyóújfalu-Budapest, 52.)

⁶ Bakos Ferenc: *Idegen szavak és kifejezések szótára*, Akadémia Kiadó, Budapest, 1973., 842.

⁷ Uo. 334.

1.3.4 Isten országa (MALKÚT JAHWE) az Ószövetségben: „Theokrácia, mint az Ószövetségben Isten uralmát jelölő kifejezés: – Istennek az az igénye, hogy a legfelső vezetés jogát, korlátlan hatalmú úrként mindig magának tarja fenn, népe bármilyen földi társadalmi berendezkedést választ, alakít ki, vagy gyakorol történelmi szükségyszerűségből.”⁸

1.4 Theokratikus demokrácia – Demokrácia Isten irányításával

(A demokrácia szó jelentése: NÉPURALOM. Megvalósulása: a többség akarata a döntő!). Vannak, akik úgy képzelik el „Isten országa” megvalósulását, hogy az lehet olyan gyülekezeti demokrácia, amelyet végsőfokon maga Isten befolyásol, irányít és az ő akaratának közös, őszinte imádságos keresésében és megvalósításában történik. (Baptista gyülekezetek működése jelenleg Magyarországon.)

1.4.1 Isten országa az Újszövetségben – Rövid definíció: Istennek olyan uralma, amelyben az Ő terve és akarata megvalósul. (Alapja: „jöjjön el a te országod, legyen meg a te akaratod,” – Mt 6:10).⁹

1.4.2 Isten országa az Újszövetségben – Hosszabb definíció: „Isten királyi uralmának gyakorlása, amely által legyőzi a jelenlegi gonosz világkorszak erőit, és megszabadítja népét azok hatalmából, hogy Isten legyen az egyetlen úr az egész földön.” Ezt a definíciót Szabados Ádám fogalmazta meg George Eldon Ladd huszadik századi újszövetséges teológus gondolatmenetét, nyomdokait követve.¹⁰

1.4.3 Isten országa az Újszövetségben – Egy elkerülhetetlen kérdés: értelmezhető-e ebben a kifejezésben az „ország” szó, mint, ami egy földrajzilag is meghatározható, behatárolható királyi territóriumnak felelne meg? (Lásd pl. „Magyarország”) Az alapvető kérdés tehát az, hogy területről, vagy uralkodási jogkörrel, fennhatóságról van-e szó? „A héber malkut (מלכות) és a görög baszileia (βασίλεια) szó egyaránt mindkettőt jelentheti: ország (terület) és királyi ura-

⁸ Saját megfogalmazású definíció. Forrás: Szlovák Tibor 1979, 3.

⁹ A Miatyánk első három kérése tulajdonképpen óhajtást, kívánságot, egy erős vágyakozást fejez ki (a görögben aoristos imperativus). A későbbi mindig az előbbit értelmezi ekképpen: „Feltétlenül kell, hogy szent legyen, megszenteltessék a Te neved!” („Bárcsak megszenteltetnék a Te neved, szent lenne a Te neved!”) Ez akkor történik meg, ha „eljön Isten országa” („Bárcsak eljönne az országod!”), ami akkor valósul meg, ha megtörténik Isten akarata („Bárcsak megvalósulna a te akaratod”). – Forrás: Gromon András: *Isten Orszaganak eljovetele*.pdf, Isten országa: közel jött? – itt van? – majd eljön? 2. o. – Letöltés: 2024.02.19.

¹⁰ Szabados Ádám 2022, Letöltés: 2024. 02.14.

lom (elvontabb értelemben).¹¹ Ezt a kérdést végképp eldönti maga Jézus, amikor ezt mondja Lukács evangéliuma 17,20-21-ben: „Az Isten országa nem úgy jön el, hogy az ember jelekből következtethetne rá. Azt sem mondhatják: Íme, itt, vagy íme, ott van! – Mert az Isten országa közöttetek van!”¹²

1.4.4 Isten országa az Újszövetségben – „Jézus tanításának egésze alapján azt kell mondanunk, hogy az „Isten országa” nem földrajzi vagy szociológiai fogalom, hanem azoknak az embereknek az összességét, illetve azt az állapotot jelenti, akikben, illetve amelyben érvényesül Isten „királyi uralma” (a héber, ill. görög kifejezés szó szerint ezt jelenti), vagyis Isten akarata, szándéka, terve, elgondolása. Magyarán: „Isten országa” a feltétel és személyválogatás nélkül ajándékozó szeretet élettere, „a szeretet világa”.¹³

1.4.5 Isten országa az Újszövetségben – „Jézus azért jött, hogy megmentse országát a világ királyságától, amelyet a Sátán irányít.”¹⁴

1.4.6 Isten országa az Újszövetségben – „Isten országa vagy a mennyek országa (az Újszövetségben mindkét kifejezés előfordul) Isten birodalma.”¹⁵

1.5 Isten országa és az Egyház

Augustinus teológiájától és írásértelmezésétől fogva egészen a reformáció koráig általánosan elfogadott volt az az értelmezés, hogy az egyház azonos Isten országával. Ma már katolikus körökben is ritkán fordul elő ez az állítás. Frappáns választ ad erre a kérdésre egy teológusnak a mondása: „A. Loisy híres aforizmája erre a makacs tévedésre mutat rá: »Jézus megjövendölte az Isten országát, de az egyház jött helyette.« (The Gospel and the Church, 1908). Bemerítő János, Jézus és majd az apostolok is nem az egyházat hirdették, hanem az „Isten/mennyek országát”!¹⁶

¹¹ Szabados Ádám 2022, Letöltés: 2024.02.14.

¹² A dolgozat későbbi részében megtörténik ennek a textusnak részletes vizsgálata

¹³ Gromon András: *Isten_Orszaganak_eljovetele.pdf* – Isten országa: közel jött? – itt van? – majd eljön? 1. o. – Letöltés: 2024.02.19.

¹⁴ Wayne Barrett: *Isten királysága*, KIA, Budapest, 2022, 20.

¹⁵ Uo. 31.

¹⁶ Szabados Ádám 2022, Letöltés: 2024. 02.14.

1.5.1 Az „Isten/mennyek országa” lényegének értelmezését alapvetően nem befolyásoló, de a gondolkodást és tájékozódást árnyaló, említésre érdemes megjegyzések. (Lásd a lábjegetben.)¹⁷

2. Lukács evangéliuma 17,20-21 magyarázata

Ez a két igevers Lukács evangéliuma legnehezebben értelmezhető szövege – vagy talán az egész Újszövetség legvitatottabb része. Mennyiségileg is a legtöbb szakirodalmi munkával (szótanulmányok, szöveg tanulmányok, exegetikai tanulmányok, kommentárok, nyelvtani elemzések, különféle hermeneutikai próbálkozások stb.) rendelkezünk ennek a két igeversnek – és némely esteben a szűkebb (Lk 17,20-37) és tágabb (Lk 17,11-37) kontextusok – figyelembevételével készült lingvisztikai hermeneutika és teológiai terjedelmes írásos munkák formájában. Ezek különösen is a 21. vers következő részletével foglalkoznak: ἰδοὺ γὰρ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἐν τῷ ὑμῶν ἔστί. Ennek a görög szövegnek a jelentése – az egyik lehetséges fordítás szerint – így hangzik „Mert az Isten országa közöttetek van!”

A két igevers legvitatottabb kifejezése a két görög szóból álló ἐν τῷ ὑμῶν kifejezés. Az alábbiakban részletesen megvizsgáljuk ezt a kérdéskört, de most itt – mintegy bevezetésül, a téma „intonálása” képpen – idézzük Leon Morris: Az Újszövetség teológiája című művének összegzését. Majd ezt követően belemérülünk a szövegnek és a különböző értelmezési, magyarázási kísérletek történetének vizsgálatába, míg eljutunk egy végső konklúzióig, amely vitatható, de elégséges bizonyítékokkal rendelkezik és egyéni látáson és meggyőződésen alapszik. Leon Morris Újszövetségi Teológiája az alábbiakat tartalmazza ennek a kérdésnek vizsgálata végén:

¹⁷ Kant szerint az Isten országa „az erény törvényei szerint szervezett emberiség.” – Idézi Leonhard Goppelt: *Az Újszövetség Theológiája* (Nemzetközi Theológiai Könyv, 8; Ford. Szathmáry Sándor; Budapest: A Református Zsinati Iroda Tanulmányi Osztálya, 1992), 1:78.

- Nietzsche elspiritualizálja Isten országát: „A »mennyek országa« a szív állapota – ez nem olyan valami, ami a »földre jön« el vagy a »halál után« ... Az »Isten országa« nem olyan valami, amire várni kellene; nincs neki tegnapja és mája sem, ezer éven belül sem jön el – ez egy szíven belüli tapasztalat; mindenhol ott van, de sehol sincs” – Friedrich Nietzsche: *Twilight of the Idols and the Anti-Christ* (Harmondsworth: Penguin Books, 1968.), 147.

- A XX. században sokan azt vélték, hogy „Jézus csupán lelki, dinamikus Országot hirdetett, amelyet etikai kategóriákban kell értelmezni.” – Forrás: dr. Gallusz László: *Isten országa Jézus prédikálásában és munkásságában*. 142. – Isten_orszaga_Jezus_predikalasaban_es_mu.pdf – Letöltés: 2024.02.12.

- Az ószövetségi királyság szerint ámbár Isten király, de ugyanakkor királlyá kell lennie. – Forrás: dr. Gallusz László: *Isten országa Jézus prédikálásában és munkásságában*. 143. – Isten_orszaga_Jezus_predikalasaban_es_mu.pdf (2014)– Letöltés: 2024.02.12.

„A »közöttetek« (entosz hümán) kifejezés igen vitatott. Némelyek szerint Jézus itt egy belső és lelki királyságról beszél, amely a hívők szívében van, ami tehát közvetlenül nem érzékelhető. Ez természetesen igaz (vö. Róm 14,17), de Jézus itt nem erre utal. Az Újszövetségben sok állítást találhatunk az Isten országáról, de az előbbi idézetten kívül egyik sem támasztja alá azt a nézetet, hogy ez lényegét tekintve belső dolog lenne. Mások szerint a szavak Isten országának váratlan megjelenésére utalnak. Olyan gyorsan megy végbe, hogy nem lesz idő azoknak a jeleknek a felismerésére, amelyek által a figyelmes szemlélő képes ennek közeledését előre jelezni. Ha erről van szó, akkor azt kell mondanunk, hogy a szerző elég szokatlan módon használta a szavakat. Egy következő értelmezés szerint a kifejezés azt jelenti, hogy »a markodban van«, vagyis, ha kinyújtod érte a kezedet, elérheted az Isten országát. Ez ellen általában azzal érvelnek, hogy Isten országát ajándéknak kell tekinteni és nem olyasminek, amit emberi erőfeszítés által el lehet érni. Mindent egybevetve, leginkább a negyedik értelmezés tűnik elfogadhatónak, nevezetesen, hogy »közöttetek van«. Jézus személyében az Isten országa nagyon közel jött. Ő az, aki bevihet minket az ő királyságába.”¹⁸

Mindezek után azt mondhatnánk, hogy rendben van, ezzel el is intéztük ennek a kérdésnek a tárgyalását. Azonban máris meg kell említenünk egy fontos tényállást: Legalább annyian és ugyanolyan erőteljesen állítják – és súlyos érvekkel bizonyítják – mind a két különböző értelmezés helyességét. Pl. egyetlen helyes értelmezésnek tartja a „közöttetek van” jelentést Kozma Zsolt¹⁹; Dr. Varga Zsigmond J.²⁰; szinte minden modern kori magyarázó ezt az értelmezést részesíti előnyben; Jubileumi Kommentár²¹; Szabados Ádám: Isten országa (9) Jelen és jövő feszültsége²²; Arcanum: Kézikönyvtár, Keresztyén Bibliai Lexikon I. Isten országa: 2. Isten országának jelen idejű eljövetele, d)²³ stb.

A másik – „ti bennetek van” – értelmezés mellett két nagyon fontos és tekintélyes forrásmunka tartalmát, kutatási, érvelési módszerét és eredményét szeretnénk ismertetni. Paul M. Bretscher Luke 17,20-21 in Recent Investigations 14 oldalas tanulmányában őszintén bevallja, hogy korábban egy néhány évvel korábbi munkájában ő is azt a véleményt tartotta helyes-

¹⁸ Leon Morris: *Az Újszövetség teológiája*. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány, Budapest, 2001, 211.

¹⁹ Kozma Zsolt: *Jézus Krisztus példázatai*. Iránytű Alapítvány, Kolozsvár, 2002, 131.

²⁰ Dr. Varga Zsigmond J. 1992, 323-324.

²¹ Jubileumi Kommentár: i.m. Újszövetség 87. o.

²² Szabados Ádám 2022, (9.) Letöltés: 2024. 02.14.

²³ <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-keresztyen-bibliai-lexikon-C97B2/i-C9ECA/isten-orszaga-C9F29/> Bekezdés III. 2. Isten országának jelen idejű eljövetele d,) pont – Letöltés: 2024.02.21.

nek, hogy az entosz hümán helyes jelentése a „közöttetek” (van) fordítás. Azóta több éves és részletes vizsgálatai és feljegyzései alapján azonban megváltozott ez a látása, és most már a „ti bennetek” értelmet részesíti előnyben. Emellett érvel az alábbiakkal: Ismerteti Colin H. Roberts látását.²⁴ Ezt követően részletesen ismerteti Bent Noack tanulmányát. Ebben Noack felsorolja az őskeresztyén íróktól kezdve, a középkorból, majd a reformáció idejéből való, valamint a 18. és 19. századi írókat egészen 1890-ig azokat a forrásokat és jelentős teológusokat, akik a „ti bennetek” fordítást alkalmazták. Ezt áttekintve röviden, az alábbiakat állapíthatjuk meg. Jeromos Vulgatájától Kelemenig az entosz hümán-t latinul az „intra vos” kifejezéssel fordítják. Az ominózus mondat latinul: „Ecce enim regnum Dei intra vos est.” Ez esetben az „intra” jelentése: „benne”! (Az „intra vos est” jelentése pedig: TI BENNETEK VAN!). Majd Noack így folytatja: a korai szír fordítások – közöttük a szír Peszittó is – az „entosz hümán” fordításaként a „ti bennetek”-et tartalmazza. Ámbár talál két olyan helyet, ahol a Sinai és a Curetonian kéziratokban a „ti közöttetek” található.²⁵

²⁴ Ha Jézusnak az országról szóló összes tanításából egyedül ez az egy bekezdés maradt volna fenn, egyetlen görög tudósnak sem jutott volna eszébe, hogy az utolsó mondatot másképpen adja vissza, mint ahogyan az a szóhasználatból ismerős és az exegézis hagyománya által szentesített, egészen a legújabb időkig töretlenül: „A mennyek országa bennetek van.” Ugyanígy alig van olyan modern teológus – akár a tizenkilencedik század individualizmusa ellen reagálva, akár a „megvalósult eszkatológia” elméleteinek hatására, akár egyszerűen ráébredve a régebbi nézet nagyon is valós nehézségeire –, aki ne így fordítaná le: „A mennyek országa közöttetek van.” És mégis, a két jelentés egyenértékű (saját értelmező, magyarázó betoldás) megjelenítéssel szembeni ellenvetések jelentősek, ha nem (szerintem) leküzdhetetlenek.

- A Királyság egyáltalán nem jön el, ha megerőltetted a szemed, hogy keresd, mert veled van, a birtokodban, **ha akarod azt most** [kiemelés az eredeti szerzőtől]. Azt kérdezni, hogy a Királyság külső vagy belső, lelkiállapot vagy társadalmi állapot, folyamat vagy katasztrofális esemény (ebben az összefüggésben: Lk 17,22-37, rossz a kérdés feltevése. Nem csoda tehát, hogy mindkét válasz téves, azaz „bennetek” és „közöttetek”, vagy inkább részleges és hiányos. Bizonyos értelemben mindkettőnek igaza lehet. Ez a jelen valósága, de csak akkor, **ha azt akarod, hogy így legyen** [kiemelés az eredeti szerzőtől]. Eloszlatandó tévhit az, hogy a Királyság valami külső dolog az emberek számára, ami független az akaratuktól és cselekedeteiktől. Nem, ez feltételes birtoklás!

²⁵ Az atyák közül Tertullianus, Origenész, Ciprián, Alexandriai Péter (†311), Athanasius, Nyssai Gergely, Alexandriai Cirill, Theophylactus és Euthymios Zigabenos vonatkozó részeit idézi a „ti bennetek” előfordulásokkal. Továbbiakban a korai középkort képviselő keresztény írók Bede, Bruno Astensis és Strabo. A reformáció és a reneszánsz korát Faber Stapulensis, Erasmus, Luther, Kálvin és Flacius képviseli. A Noack által idézett tizenhetedik századi katolikus írók Maldonatus és Cornelius Lapide. Ugyanebben az időszakban a református írók közé tartozik John Piscator és Hugo Grotius. A tizenhetedik századot Hanneken, Gnilius, Limborchius, Bengel és Koecher képviseli. A tizenkilencedik század 1890-ig csak kevés figyelmet érdemel. Az 1890-től napjainkig tartó időszak olyan jól ismert neveket tartalmaz, mint Johannes Weiss, O. Schmoller, Bousset, Loisy, M. Dibelius, H. D. Wendland, A. Schlatter, K. L. Schmidt, Rud. Otto, R. Frick, B. H. Streeter, C. H. Dodd és C. J. Cadoux. (Mindez igen tekintélyes felsorolásnak tekinthető!)

Nézzük meg még Bretschner tanulmányának két fontos megjegyzését!²⁶

A másik fontos tanulmány, amit megvizsgálunk Ilaria Ramelli 28 oldalas tanulmánya.²⁷ Legelőször is a tanulmány bevezetését idézzük: „Ebben a tanulmányban azt állítom, hogy a Lukács 17,21-ben Jézus szavainak helyes fordítása nem az, hogy »Isten Királysága köztetek van«, vagy »közöttetek«, ahogy az angol és más nyelvek modern változatai általában visszaadják, hanem az, hogy »Isten Királysága bennetek van«. Az utóbbit erősen alátámasztják ennek és más evangéliumi szakaszoknak az ókori szír változatai, az entosz jelentésének szisztematikus vizsgálata az egész görög irodalomban, amely Lukács előtti és vele egykorú, valamint az entosz + genitívusz kifejezés gondos elemzése az Újszövetségben és a Septuagintában. Azt állítom, hogy ha az evangélista úgy értette volna, hogy »Isten országa köztetek van«, akkor nem entosz hümon-t hanem az en meszó hümon-t, használta volna, ami ebben a jelentésben széles körben megtalálható az Újszövetségben és különösen Lukács evangéliumában. Továbbá az általam támogatott fordítás, amelyet a szír változatok támogatnak, jobban illeszkedik a farizeusok és Lukács teológiájába és Isten országáról alkotott felfogásába, – és megerősíti Tamás evangéliumának Királyság-logikája²⁸ – valamint a görög és szír patrisztikus exegézis is.”²⁹

E tanulmány rendkívüli erőssége az, hogy nem csak a bibliai görög nyelvet tanulmányozta, hanem a Lukács kortárs profán görög nyelvi használ-

²⁶ Egyetlen görög tudósak sem jutott volna eszébe, hogy az utolsó mondatot [a Lukács 17,21-ben] másként adja vissza, ha nem úgy, ahogy az a szóhasználatból ismerős, és amelyet az exegézis hagyománya szentesít, amely szinte töretlen a modern időkig: „*A mennyek országa bennetek van*”. Aligha van olyan modern teológus, aki nem így fordítja le: „*A mennyek országa köztetek van*”. Számunkra ez hamis ellentétnek tűnik. Ha azonban vesszük a fáradságot, hogy kiszűrjük azt a néhány görög tudóst, akik nem adták vissza az εντός-t a „belül” szóval, és azt a néhány modern teológust, akik nem adják vissza az εντός-t a „között” szóval, nyugodtan feltételezhetjük, hogy olyan görög tudósok voltak, akik teológusok is voltak, és ezek között vannak olyan modern teológusok, akik szintén görög tudósok is.

• Már korábban is utaltunk a korai latin fordítások tekintélyére és hitelességére. Igen fontos megfigyelni az alábbi jelenséget is. A Vulgata korai kommentárok sok esetben az „intra vos” bibliai idézetet úgy értették, hogy az a „*ti szívetekben*” (van) – *in cordibus!*

²⁷ Hugoye: Journal of Syriac Studies, Vol. 12.2, 259-286 © 2009 by Beth Mardutho: The Syriac Institute and Gorgias Press - Luke 17:21: „The Kingdom of God is inside you” The ancient syriac versions in support of the correct translation – Ilaria Ramelli - Catholic university of the sacred heart, Milan.

²⁸ A szerző Római Katolikus lévén, szakmailag hitelesen utalhat a protestánsok által pszeudoepigráfikusnak tartott iratra.

²⁹ Ilaria Ramelli: Luke 17,21-The Kingdom of God is Inside You.pdf Bevezetés – leltetés: 2023.11.29.

SZLOVÁK TIBOR – AZ ISTEN ORSZÁGA SZ ÚJSZÖVETSÉGI SZENTÍRÁSBAN

latot az entosz értelmének vizsgálatánál. Nagyon alapos kontextusos vizsgálatot is végez a Lukács 17,20-21-gyel kapcsolatosan. Nem csak görög, hanem arám és szír nyelvet is érintő nyelvtani elemzésekkel is találkozunk benne több oldalon keresztül. Idézet a szerzőtől: „Úgy gondolom, hogy a King James Version (1611), amelyet a régi Webster-fordítás (1833) és Robert Young Literal Translation (1862) követett, ebben az esetben helyesebb volt (»Mert íme, Isten országa benned van«), akárcsak Luther ősi német változata (1545): »Das Reich Gottes ist inwendig in euch.« Sőt, azt állítom, hogy a helyes fordítás az, hogy »Isten országa bennetek van«. A görög *entosz hüimón* itt nem jelentheti azt, hogy »köztetek« vagy »közöttetek«, mert Lukácsnál ezt inkább az *en meszó hüimón* jelentené.”

Majd megjegyzi a szerző, hogy az általa preferált fordítást az ősi szír fordítások és a latin szövegek is támogatják. „Amint megfigyeltem, a régi változatok és értelmezések nem feltétlenül bizonyítják egyenként és önmagukban, hogy megértésük helyes. Ám biztosan bizonyítják azt, hogy meg lehetett érteni a vizsgált kifejezést úgy, ahogyan azt lefordítani javasolom. A latin fordítók valóban így értették. A legtöbb vagy az összes szír fordító (és az előbbi esetben pontosan azok, akik jobban ragaszkodtak a göröghöz [*anyanyelvük volt és közel álltak a KOINÉ-hoz*]), és gyakorlatilag az összes szír és görög ókori exegéta, aki kommentálta ezt a részt, ugyanolyan kulturális, retorikai és nyelvi háttérrel rendelkezett, mint a görög Újszövetség. Teljes egyetértésük aligha lehet véletlen. És ez még jelentősebbé válik az általam felhozott nyelvtani, nyelvi és kontextuális érvek fényében. Valóban, ahogy érveltem, minden arra mutat, hogy a Lukács 17,21-et úgy értelmezzük helyesen, hogy »Isten országa bennetek van«. Ennek a versnek, a Máté 23,26a és az *en meszó* + genitívusz Lukács evangéliumában, továbbá a latin fordítások, és az entosz jelentésének szisztematikus vizsgálata az egész görög irodalomban – Lukács előtti és a kortárs irodalomban – a Bibliai nyelvhasználat, ahol az entosz mindig azt jelenti, hogy »belül« ugyancsak ezt bizonyítja. Hasonló logikát találunk Tamás evangéliumában és a Lk 17,21 szír patrisztikus exegéziseiben. Ezenkívül úgy tűnik, hogy ez a fordítás sokkal jobban illeszkedik a farizeusokhoz intézett beszéd kontextusába, amely szembeállítja a belsőséget és a külsőséget, annál is inkább, mert ez ugyanaz a kontextus, mint az entosz egyetlen másik előfordulása az egész Újszövetségben. Ez egy másik beszéd a farizeusokhoz. Ugyanazzal az ellentétes jelentéssel a belsőség és a külsőség között, *entosz* vs. *ektosz*³⁰ (Máté 23,26).”

Φαρισαῖε τυφλὲ, καθάρισον πρῶτον τὸ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου ... ἵνα γένηται καὶ τὸ ἐκτὸς αὐτοῦ καθαρὸν.

³⁰ Ilaria Ramelli 2023; 25.

„Vak farizeus, tisztítsd meg először a pohár ... (néhány fordítás szerint: »és a tál«) **belsejét**, hogy aztán a **külseje** is tiszta legyen!”

Összegzésül, még nagyobb hangsúlyt adva a fentieknek, még egyszer idézzük a három legdöntőbb görög nyelvi, nyelvtani érvet az *entosz hünóm* helyes értelmezésének támogatására.

I. Az **ἐντός + genitívusz** és az **ἐν μέσῳ + genitívusz** használata a Septuagintában és az Újszövetségi szövegekben (főleg Lukács a releváns e témánkban). Az *en meszó + genitívuszt* a LXX 307 alkalommal használja a „közöttetek” jelentéssel. Lássunk két példát: διηγῆσομαι τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου, **ἐν μέσῳ ἐκκλησίας** ὑμνήσω σε. Fordítás: „Hirdetem nevedet testvéreimnek, dicsérlek a gyülekezetben.” [t.i. a gyülekezet tagjai között (körében)] (Zsolt 22,23). καὶ ἀκάθαρτα χεῖλη ἔχων **ἐν μέσῳ λαοῦ ἀκάθαρτα χεῖλη** ἔχοντος ἐγὼ οἰκῶ Fordítás: „mert tisztátalan ajkú vagyok és tisztátalan ajkú nép **között lakom**” (Ézs 6,5). Nyelvtani szempontból különleges az Ézsaiás 5,3-ból idézett kifejezés, ahol az *ἐν* és az *ἀνὰ μέσον* is előfordul egy kifejezésen belül: κρίνατε ἐν ἑμοὶ καὶ **ἀνὰ μέσον** τοῦ ἀμπελῶνός μου. „tegyetek igazságot köztem és szőlőm között!” (Ézs 5,3) Az Újszövetségben 27 alkalommal találkozunk az **ἐν μέσῳ + genitívusz** használatával egyértelműen a „között”, „közöttetek” értelemben. Mivel a vizsgált alap locusunk is Lukács evangéliumából való, ezért innen idézünk két előfordulást.

1. καὶ ἐγένετο μετὰ ἡμέρας τρεῖς εὗρον αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ καθεζόμενον **ἐν μέσῳ τῶν διδασκάλων** „Három nap múlva találták meg a templomban, amint a tanítómesterek körében (között) ült.” (Lk 2,46)
2. ἐγὼ δὲ **ἐν μέσῳ ὑμῶν** εἰμι „én pedig olyan vagyok **közöttetek**, mint aki szolgál.” (Lk 22,26)

II. Most pedig arra nézzünk meg példákat, hogy az **ἐντός + genitívusz** nyelvtani formát hogyan találjuk meg az Ószövetségben (LXX) és az Újszövetségben. A Zsoltároknak nagyon szép és egyértelműen fordítható példákat találunk. Εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν κύριον, καὶ **πάντα τὰ ἐντός μου** τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ - „Áldjad, lelkem az Urat, és **egész bensőm** az ő szent nevét!” (Zsolt 103:1) – ὅτι πτωχὸς καὶ πένης ἐγὼ εἰμι, καὶ ἡ καρδία μου τετάρακται **ἐντός μου** - „Mert én nyomorult és szegény vagyok, a szívem is sajog **bennem!**” (Zsolt 109,22) Még felsorolhatnánk több példát is, de egyértelmű, hogy minden esetben a LXX-ban az **ἐντός + genitívusz jelentése -ban, -ben, benne, bennem, és sohasem: KÖZÖTT!** Az Újszövetségben pedig azt láthatjuk, hogy a már korábban megemlített egyetlen másik előfordulási eset is a „benne” fordítást támogatja.

Φαρισαῖε τυφλέ, καθάρισον πρῶτον τὸ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου ἵνα γένηται καὶ τὸ ἐκτὸς αὐτοῦ καθαρὸν

„Vak farizeus, tisztítsd meg először a pohár **belsejét**, hogy azután a **külseje** is tiszta legyen!” (Mt 23,26)

Itt fontos megjegyeznünk, hogy a τὸ ἐντὸς itt névszói jelentéssel fordul elő, bár alaki azonosság van az adverbium (határozószó) és a névszói alak között. (Tehát nem „bennem” és „kívülem” jelentéssel találkozunk, hanem valaminek a „belseje” és „külseje” névszói jelentéssel. Így előáll az a helyzet, hogy a Lukács 17,21-et egyetlen újszövetségi előfordulásnak kell tekintenünk.

III. S végül a harmadik görög nyelvi sajátosságra is utalunk, amikor megjegyezzük, hogy a görög nyelvben az ἐκτὸς (kívül, külső) el-
lentéte mindig az ἐντὸς (belül, belső, -ban, -ben). Miért lenne a vizsgált eset az egyetlen, amikor nem ezt a fordítási és jelentési elvet vennénk figyelembe? A jelentés helyes megállapításához pedig a fentebb részletesen ismertetett vizsgálatokat és tanulmányokat kell elvégezni. A fentieket figyelembe vevő másik „irányú” gondolatmenetben pedig így is érvelhetünk: Az ÚT minden alkalommal az **ἐν μέσῳ + genitívusz** formát alkalmazza a „között”, „közöttetek” kifejezésére. Miért lenne ez az egyetlen alkalom, az egész Újszövetségben, amikor a „ti közöttetek” jelentést az ἐντὸς + **genitívusz** fejezné ki?!

3. Lukács 17,20-21 szűkebb és tágabb kontextusának vizsgálata

Az eddigiek alapján főleg a görög és latin nyelvi lingvisztikai szempontok szerint és a patrisztikai írásmagyarázati kutatások alapján igyekeztünk megvizsgálni az *entosz hümon* kifejezés helyes értelmét. Azonban egy fontos terület még hátra van, aminek szintén helyet kell szentelnünk ebben a munkában, mégpedig ez a szűkebb és tágabb kontextus alapján való vizsgálat. Annál is fontosabb ez, mert ez érinti a „ti köztetek” jelentés alkalmazóinak lehangsúlyosabb érvelését, miszerint Jézus ezt a logionját a farizeusoknak mondta, nekik pedig nem mondhatta, mert nem is gondolhatta ezt, mert jól tudta, hogy „bennük” – akik valójában fanatikusan vallásos alapon Jézus legádázabb, és legálnokabb ellenségei voltak – nem lehet az Isten országa!

Mindenki számára meglepő lehet, hogy Paul M. Bretscher a már korábban idézett tanulmányában a bevezetésben hány aktuális kér-

dést vet fel a szöveg értelmezésének lehetőségeire tekintettel, ahol ő figyelembe veszi a Lk 17,20-21 kontextusait is. Ezek a kérdések a következők: „Mit hittek a farizeusok Isten királyságával kapcsolatosan? Mire gondolt Jézus, amikor ezt a kifejezést használta? Mi a pontos jelentése a „megfigyeléssel” (μετά παρατηρήσεως) kifejezésnek? Mit jelent az εντός υμῶν? Mi az ἐστὶν ereje? Van-e meghatározó jelentősége annak a megfontolásnak, hogy az ἐστὶν az εντός υμῶν után következik, nem pedig megelőzi? Vajon ez a szakasz egy teljes gondolati egységet alkot, amely lehetővé tesz egy olyan értelmezést, amely teljesen figyelmen kívül hagyja a tágabb összefüggéseket, különösen a Lukács 17,22-37-et? Kiket jelent a υμῶν az εντός υμῶν kifejezésben?”³¹

E kérdések közül néhányat már foglalkoztunk a dolgozat eddigi részeiben. Most még néhány kérdést megvizsgálunk. Kezdjük azzal, hogy a tágabb összefüggést figyelembe vevők még a vizsgált rész előtt található – Tíz belpoklos meggyógyításának történetét (Lk 17,11-19) is kapcsolatba hozzák ezzel a szöveggel.³² Főleg oly módon, hogy szerintük ez a csoda-gyógyítási történet úgy felfokozta a farizeusok Isten országa eljövetelének várakozását, hogy ők úgy gondolták – nacionalista-vallásos felhanggal –, hogy aki ilyen hatalommal rendelkezik, az meg is tudja valósítani szinte azonnal az Isten országát.³³ Mindebből következhetett a farizeusok kérdése: „mikor jön el az Isten országa?” (20. vers)

Erre a kérdésre válaszol Jézus a 20b és 21. versben foglaltak szerint. Mivel a kontextus folytatása ezzel kezdődik: „A tanítványoknak pedig ezt mondta:” Nyilvánvaló, hogy a 20b-t és a 21-dik verset Jézus a farizeusoknak mondta. Emellett a szöveg kontextusból következő egyértelmű értelmezés mellett még midig aktuális lehet a kérdés-feltevés: Kiket kell értenünk az εντός υμῶν kifejezésben a υμῶν kifejezéssel megjelöltek alatt? Az egyik lehetséges értelmezés: a farizeusokat. „Lehetséges volna az a magyarázat, hogy a farizeusok minden nap kétszer (háromszor?) elmondták a Söma nevű (kezdetű) hitvallásukat, és erre azt a kifejezést használták, hogy „felveszik Isten országának igáját”. „Jézus tehát azt mondaná, hogy amikor hitvallást tesznek Istenről, akkor már szájukon és bennük

³¹ Paul M. Bretscher: Bretscher, Paul – Luke 17,20-21 in Recent Investigations.pdf 1. In: Concordia Theological Monthly, 1951. december.

³² Dr. Pröhle Károly: *Lukács Evangéliuma*. Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály, Budapest, 1966., 265. „A leprások meggyógyítása az utolsó idők jelének számított.”

³³ Vesd össze Jn 6,1-15 szakasszal, ahol a 15. vers szerint a tömeg, amely átélte és személyesen megtapasztalta Jézus természetfeletti hatalmát, a kenyér és hal megszáporítását – és mindnyájan jóllaktak –, „erőszakkal” és azonnal királlyá akarták tenni Jézust!

SZLOVÁK TIBOR – AZ ISTEN ORSZÁGA SZ ÚJSZÖVETSÉGI SZENTÍRÁSBAN

van az Isten országa, csak nem veszik komolyan.”³⁴ A *υμῶν*-nak még két jelentése lehet. Jelentheti egyszerűen azt, hogy „ti köztetek” – az emberek között – általános értelemben. „Ez jelentheti azt, hogy Isten országa az emberek szívében munkálkodik. Mindez nem egy-fajta új dolgokat eredményez, hanem új embereket. Ez nem földi, emberi, materiális dolgok megreformálódását eredményezi, hanem az emberek szívének »megreformálódását«!”³⁵

De jelentheti azt is, hogy „ti köztetek” – a „zsidó nép” (választott nép) körében. Ez esetben azonban, ha az *εντός* jelentését az *ἐκτός* el-lentétéként értelmezzük, akkor azt jelentené, hogy a „görögök”, „pogányok” és a „többi népeken kívül” van az Isten országa!³⁶ A kontextusban kell még egy fontos görög szót megvizsgáljunk és a szöveg ahhoz kapcsolódó jézusi gondolatát is meg kell értenünk. Jézus azzal kezdi a válaszát a farizeusoknak, hogy azt mondja: „Az Isten országa nem úgy jön el, hogy az emberek jelekből következtethet-nek rá.” (20. vers) A megvizsgálendő görög szó: *παρατηρήσεως*. Ez a szó a *παρατήρησις* (megfigyelés) főnév nőnemű egyes számú birto-kos esete (*μετὰ παρατήρησεως* – a *μετὰ prepozíció genitívusszal jár*). Je-lentése: megfigyelés, megfigyelhetőség. Egy „jobb” fordítás így hangzik: „Az Isten országa nem jön el szembetűnő módon” (KNB). Ez a kifejezés egy ókori csillagászati szakkifejezés volt.³⁷

A csillagok és csillagképek (jelek) vizsgálatát jelentette. Egy másik értelmezés szerint pedig az orvos által vizsgált beteg tüneteinek a meg-vizsgálását jelentette, amelyek a betegséget jelezték.³⁸ A csillagászati szakkifejezés használata Jézus által annál is inkább különösnek, sőt jelentőségeltjesnek tűnik, hogy a kontextusban – a folytatásban – az ő tanítványainak az Emberfia eljövételének „jeleiről” beszél, amelyek kö-zött – Máté 24,29-30 szerint – rendkívüli csillagászati, kozmikus je-lenségek is történnek majd! Jézus azonban itt azt mondja, hogy az Isten országa nem „földrajzilag” meghatározható módon (*Íme, itt, vagy íme, ott van!*) jön el. Nem is lehet konkrétan bekövetkezett, feltűnt, látható jelek alapján beazonosítani. Az Isten országa „köztetek” van jelentés mellett érvelők egy másik szimpatikus és megfontolandó érve az, hogy ezzel az értelmezéssel azt mondjuk tulajdonképpen, hogy Isten or-

³⁴ Dr. Pröhle Károly 1966, 266.

³⁵ William Barclay: *The daily study Bible – The Gospel of Luke*. (Published by The Saint An-drew Press 121 George Street, Edinburgh – Revised Edition – Reprinted 1979) 220.

³⁶ A Commentary on THE GOSPEL OF ST. LUKE – by F. Godet – Volume second, (Fourth Edition) – Edinburgh – T. & T. CLARK, 38 GEORGE STREET, 1887. 194.

³⁷ Uo. 193. – Lásd még: az angol szó: „to be observed” és „obszervatórium” – csillag-vizsgáló, „obszervál” – megfigyel, észlel, megjegyez (Bakos Ferenc 1973, 594.)

³⁸ William Barclay 1979, 220.

szága Jézus személyéhez kötöten jött el. Ő tulajdonképpen az Isten országának „megtestesítője”, de a farizeusok nem ismerték fel őt! Mint-ha ezt mondta volna Jézus: „Isten országának minden lehetősége és titka jelen van itt – de ti nem fogadjátok el mindezt!”³⁹ „A »közöttetek« helyes fordítás arra utal, hogy Jézus szavai és cselekedetei egy, az Isten országának megfelelő tanítványi életmódot hívnak elő, tehát Isten országa »Jézussal már közöttük van, nekik csak meg kell nyílniuk előtte«⁴⁰. Ahol tehát Jézus megjelenik, ott objektíve jelen van Isten országa.”⁴¹

Meg kell még vizsgálnunk az εστιν létige (εἰμί: van – cselekvő, jelen idejű, befejezetlen egyes szám harmadik személyű alakja) jelentőségét is a kifejezésben. A görög nyelv szabályai szerint, ha a „közöttetek van” fordítás lenne helyes, akkor a létigének meg kellene előzni az Isten országa kifejezést. Ez esetben a VAN elsődlegesen kihangsúlyozná, hogy az Isten országa „valóban jelen van”! Az εστιν helyváltoztatásával így nézne ki a görög szöveg: (ἰδοὺ γὰρ ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν – fordítás: „mert, íme (itt) *van* az Isten országa közöttetek”). S csak másodlagos hangsúly kerülne a „közöttetek” részletre. Mivel az ἐντὸς ὑμῶν hangsúlyos ebben a kifejezésben – s főleg azért, mert a γὰρ kötőszóval kezdődik a mondatrész –, ezért ez az egész nyelvtani szerkezet azt szolgálja, hogy kihangsúlyozza: az Isten országa felfedezhető és beazonosítható jelek nélkül érkezik meg. Ebből következik annak belső, spirituális természete.⁴²

4. Az ἐντὸς ὑμῶν ἐστὶν néhány más lehetséges jelentése

A két lehetséges legtöbbet előforduló jelentéssel már sokat foglalkoztunk az előbbieken. Most szeretnénk még megvizsgálni az egyéb lehetőségeket, próbálkozásokat, amelyek egy kicsit színezik még a képet.

Gromon András szerint az ἐντὸς – általa „harmadik jelentésének” nevezett – lényege „valakinek vagy valaminek a hatókörében, hatósugarában” lenni. Érdekes és elgondolkodtató a gondolatmenet. Egyáltalán nem idegen a tágabb, teljes bibliai kontextusban való értelmezés

³⁹ William Barclay 1979, 220.

⁴⁰ Schweizer Ed.: *Das Evangelium nach Lukas*. Göttingen, 1982. NTD 3. (Lukas) 181.

⁴¹ Kozma Zsolt 2002, 131.

⁴² A Commentary on THE GOSPEL OF ST. LUKE – by F. Godet: Volume second, (Fourth Edition), Edinburgh, T. & T. CLARK, 38 GEORGE STREET, 1887., 194.

SZLOVÁK TIBOR – AZ ISTEN ORSZÁGA SZ ÚJSZÖVETSÉGI SZENTÍRÁSBAN

lehetőségétől.⁴³ A Roberts⁴⁴ által legkedveltebb kifejezés az ἐν τῷ ὕμῳ fordítására a „birtokodban van” kifejezés. Hivatkozik Tertullianusra, Origenész kommentárjára. Sok bizonyítékot talált számos papiruszban, amelyek szövegében az ἐν τῷ ὕμῳ jelentésére a „birtokában”, „kezében” vagy hasonló kifejezések fordulnak elő. Utal arra, hogy az Isten országa „megragadásához”, „megszerzéséhez”, „kereséséhez” felelősségteljes emberi reakciókra van szükség.⁴⁵ Van olyan nézet is, mely szerint oly módon van benne a Lukács 17,20-21-ben a „jelekből” fel nem ismerhetőség és a „jelenvalóság”, hogy azt mondhatjuk, hogy jelen van, de semmiből sem ismerhető fel. Egyszerűen jelen van, és ezzel teljesen meglepi az embereket. S arra az aspektusra is utalnak a kifejezések, hogy a megjelenése olyan gyorsan megy végbe, hogy nem lesz idő azoknak a jeleknek a felismerésére, amelyek által még a figyelmesen szemlélődő ember sem képes annak közeledését – jelenlétét – előre jelezni, felismerni.⁴⁶

Még egy különleges, (érdekes) próbálkozást szeretnénk itt megemlíteni, ami Charles Harold Dodd, angol teológus nevéhez kötődik. Ő fogalmazta meg a „megvalósult eszkatológia” kifejezést. (Ez a meghatározás első hallásra logikailag, szakmailag és verbálisan is „fából vas-karika” stílusú megoldáskeresésnek tűnik. Ugyanis az „eszkatológia” egyértelműen (távoli?) jövőt jelent, míg az „itt van” az „itt és most” jelenidejűséget határozza meg (!). Eredetileg „realized eschatology” kifejezést használta, később módosította a kifejezést az „inaugurated eschatology” formára. Ennek lehetséges jelentései: beiktatott, felavatott

⁴³ Gromon András: *Isten_Orszaganak_eljovetele.pdf* – Isten országa: közel jött? – itt van? – majd eljön? 3-4. o. – Letöltés: 2024.02.19.

Marad az *entosz* harmadik jelentése: „valakinek a hatókörében, hatósugarában, kartávolságában, hatalmi területén, rendelkezési területén belül, befolyási övezetében”. Azt, hogy valóban a harmadik jelentést kell alkalmazni, megerősíti, és ezzel végérvényesen eldönti, hogy Jézus e mondatában is „az apokaliptikából a morálba való átkapcsolással” van dolgunk, ahogyan Lk 13,23-24-ben vagy Mk 13,4.9-ben és Mk 13,28-29-ben is, csak most a legmagasabb szintű elvi megfogalmazásban. Nevezetesen: Jézus elutasította az Isten országa eljövételének idejével, és helyével kapcsolatos apokaliptikus találgatásokat. Rámutat arra, hogy Isten országának „létrejöttét, kibontakozását, megvalósulását” nem mástól (azaz Istentől) kell várnunk. Az „a mi hatókörünkben van”, egyszerűbben fogalmazva „tőlünk függ”, „rajtunk fordul”, vagy még világosabban: „rajtunk áll vagy bukik”, hogy mikor, hol és milyen mértékben valósul meg „Isten országa”, „a szeretet világa”. (2023. november 15.)

⁴⁴ Colin H. Roberts: „*The Kingdom of God (Lk. XVII, 21)*” in: *Harvard Theological Review*, 1948, p. 7.

⁴⁵ Paul M. Bretscher 1951, 9-10.

⁴⁶ Leon Morris 2001, 211. + „b A Commentary on The Gospel of St. Luke – by F. Godet: Volume second, (Fourth Edition), Edinburgh, T. & T. CLARK, 38 George Street, 1887, 193.

eszkhatológia.⁴⁷ Azt értette ezen, hogy az Isten országa Jézus személyében megjelent és jelen van. Benne az örök (eszkatológikus) sajátos (történeti) módon jelentkezik, realizálódik. Az ő gyógyításait, démonizéseit és csodáit arra mutató bizonyítékként értelmezte, hogy Jézus által Isten döntő csapást mért Sátán királyságára⁴⁸, azaz Dodd kifejezését használva a „wholly other” („teljesen másik” – Istenre, szuverenitására utaló kifejezés) belépett a történelembe. Ebben a döntő eseményben Dodd annak a megvalósulását látta, amire a próféták előre mutattak.⁴⁹

Talán az egyik legkülönlegesebb „próbálkozás” az ELLIPSZIS TEÓRIA (THE „ELLIPSIS” THEORY). Bretscher „üres spekulációnak” tartja az egészet, de azért megemlíti tanulmányában. Nyelvtanilag „érdekes”, de tényleg nem lehet komolyan venni. A teória megalkotói Harald Riesenfeld és Allen Wikren. A lényege, hogy találtak a Septuagintában néhány olyan szövegrészt (Zsoltárok 88,5; Jeremiás Siralmi 1,3; és Jób 18,19), amit összevetve Szimmachusz variánsaival arra a felismerésre/feltételezésre jutottak, hogy itt ellipszis-ről van szó. A szó jelentése nyelvtani használatban mondatrész kihagyást jelent, de használatos szó-kihagyás értelemben is. Egy olyan szövegen próbálják bemutatni az ellipszist, amit a LXX-ban így találunk meg: Zsoltárok 88,5 – ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος· ὡσεὶ τραυματῖαι ἐρριμμένοι καθ'εὐδοντες ἐν τάφῳ – „A holtak közt van a helyem, mint a megölteknek, akik sírban fekszenek.” Szimmachusz szövegében azonban ezen a helyen ezt találták: ἐντὸς νεκροῖς ἐλεύθερος. A legtöbb görög fordítás a „holtak hazájában”-t (HÁDÉSZ) ἐν ᾧδῃ- nak fordítja és itt a teória megalkotói szerint az ἐντὸς νεκροῖς a holtak hazáját tartózkodási helyét jelenti. Ezt nyugodtan lehetne „ház”, „lakóhely”, „kör” szavakkal helyettesíteni, leírni. Így tehát itt ellipszissel van dolgunk. Nem túl meggyőző ez az érvelés, de még inkább nehézségekbe ütközünk, ha a Lukács 17,21-ben szereplő ἐντὸς υμῶν értelmezése számára próbálnánk ellipszissel magyarázható megoldást találni, hiszen Lukácsnál vagy az ÚT egyéb helyén sem találunk másik szövegvariánst! Ezek után talán még inkább érthető Bretscher véleménye, amelyet most már mi is osztunk, hogy ez csupán „üres spekuláció”!⁵⁰

Tanulmányunk eme részének legvégén megjegyezzünk még egy számunkra is „izgalmas” felvetést. Vajon az ἐντὸς-szal fordított – eredeti-

⁴⁷ KozmaZsolt 2002, 101.

⁴⁸ A következőkben ezzel részletesen foglalkozunk a Máté evangéliuma 12,22-29 szakasz tanulmányozásakor.

⁴⁹ Dr. Gallusz László 2014, 145.

⁵⁰ Paul M. Bretscher 1951, 10-11.

leg Jézus által arám nyelven mondott prepozíció – koiné görög nyelvre való lefordítása az évtoς határozószóval okozza-e a „kétértelműséget”, a nehézkes és az erősen ambivalens fordítási próbálkozásokat?⁵¹

5. Isten országa – mennyország

Hogyan lett az Isten országából mennyország? Hogyan került a mennyország a Földre? Elérkeztünk a dolgozatnak arra a pontjára, amikor ebben a fejezetben változás történik a szöveg elbeszélő személyét illetően. Többes szám első személyű beszélő után egyes szám első személyű lesz az elbeszélő. Azért történik ez, mert míg eddig a dolgozat stílusát és módszerét az jellemezte, hogy a teológia, görög nyelvészeti, exegetikai (nyelvi analízis), és szövegértelmezési (hermeneutika) szakvéleményeket próbálta ismertetni, tanulmányozni és rendszerezni s így feldolgozni a témát ez a munka, most már a továbbiakban azon lesz a hangsúly, hogy milyen a dolgozat írójának személyes látása, hite és meggyőződés, és mi ennek az alapja.

Azzal folytatom tehát a szakdolgozat írását, hogy utalok arra, hogy amikor a közelmúltban az egyik lelkészi szakos teológus társammal beszélgettünk a szakdolgozatom témájáról, és megemlítettem neki, hogy a dolgozat vége felé szeretnék foglalkozni majd azzal a kérdéssel is, hogy hogyan lett az Isten országából mennyország? Ő szinte azonnal úgy reagált erre: „Ha csak nem az lenne a helyesebb megközelítés, hogy hogyan lett a mennyországból az Isten országa?” Ahogy ezt meghallottam, azonnal megragadta a fantáziámat és el kellett gondolkodnom rajta nagyon komolyan. Azóta sem hagyott nyugodni ez a felvetés. Tulajdonképpen két ellentétes irányú megközelítése ez a témának.

A dolgozat eddigi megírása során – s most elérkezve ehhez a fejezethez – arra a látásra jutottam, hogy mindkét megközelítéssel kell foglalkoznom. Sőt fel kell adnom a saját eredeti gondolatomat a téma tárgyalásának mindjárt a kezdetén. Ugyanis jól emlékszem arra az ígére, ami már eddig is előkerült a dolgozatban, amikor egy példázatban azt mondja a király a jobb keze felől állóknak: „*Jöjjetek, Atyám áldottai, örököljétek a világ kezdete óta számotokra elkészített országot.*” (Mt 25,34) Itt az eredeti kifejezés a καταβολῆς, ami azt jelenti: teremtés. Tehát egy olyan országról van szó, ami a világ teremtése óta létezik! Egy másik ige szerint ez olyan örökség, amely „*el nem múló, szeplőtelen*

⁵¹ Ezt a kérdést nyitva hagyjuk további kutatók és kutatások számára, vagy saját későbbi időkben magvalósuló kutatómunkánk újabb kihívása számára. Az eredeti gondolat fellelhetősége: The Interpreter's DICTIONARY of the BIBLE – Volume 3. K-Q – 22. – (Copyright 1962 by Abingdon Press; Nashville, Tennessee; USA – Eleventh Printing 1980)

és hervadhatatlan örökség, amely a mennyben van fenntartva számotokra.” (1Pt 1,4) Ezt az országot Isten Ádámnak és Évának szánta eredetileg, de a bűneset következtében „elveszett a Paradicsom”⁵² az ember számára. Az Édenből kirekesztve egy olyan országba került Ádám, Éva és az elszaporodott utódai – az emberiség –, ahol Sátán az úr, ő a király és az ő országának törvényei érvényesülnek. Istennek volt egy terve választott népe számára azzal kapcsolatban, hogy közöttük megvalósuljon a Földön Isten országa, sőt megismertessék a föld többi nemzetével, népeivel is ezt a Királyságot.

Mint azt a dolgozat korábbi részeiben láthattuk, Istennek ez a terve Izráellel nem valósult meg a földön. Az isteni kinyilatkoztatásnak – mint progresszív revelációnak – egy pontján megjelent az „Isten országa” fogalom s annak egyre konkrétabb, részletesebb leírása és egyre gazdagabb tartalommal való megtöltése. Mint már ugyancsak láthattuk, Bemérintő János meghirdette annak közelségét, Jézus tovább prédikált róla és – csodái által is – meghirdette közelségét, elérkezését, előrehaladását, kiteljesedését, és végső eszkatológikus beteljesedését. Emellett a Szentírás sok helyen beszél arról, hogy az „egek”, a „menny” Isten lakóhelye. Nézzünk meg néhány idézetet az Ószövetségből. Amikor Salamon templomot akart építeni az Úrnak, ezt mondta: „Hiszen az ég és az egek egei sem tudják befogadni őt! És ki vagyok én, hogy templomot akarok építeni?” (2Krón 2,5; 6,18) „Aki az egek egein trónol, az ősi egeken, íme, onnan szól hatalmas szóval.” (Zsolt 68,34) Isten a mennyben van. (5Móz 3,24; 4,39) Isten lakóhelye a menny. (5Móz 26,15; 1Kir 8,30) A papok imádsága eljutott a mennybe, az Úr szent lakóhelyére.” (2Krón 30,27) Zsoltárok 103,19: „Az Úr a mennyben állította fel trónját, királyi hatalmával mindenben uralkodik.” Zsoltárok 2,4. „A mennyben lakozó kineveti, az Úr kigúnyolja őket” (a lázadó földi királyokat). Ézsaiás könyve egy fohászában Istennek a földre szállását sürgeti a megnyílt egeken át: „Bárcsak szétszakítanád az eget és leszállnál!” (Ézs 63,19) Két jézusi kijelentésre utalunk ebben a témában az Újszövetségből. Egyik a már többször is említett Mt 6,9. „Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy”. A másik Mt 23,9. „Egy a ti Atyátok, aki a mennyben van.” – Tehát Jézus állítása szerint Isten a mennyben van! Jézus felátadása után fölment a mennybe az Atyához, ahonnan jött. (Lk 24,51; ApCsel 1,11) Ha azt a kérdést szeretnénk megválaszolni, hogy hol van ez a mennyország, akkor egy fontos igehelyet említhetünk. 2Korinthus 12,2-4 alapján azt mondhatjuk, hogy a „harmadik égben”. Az itt Pál apostol által használt megnevezés előzményeként láthatjuk azt a bibliai felfogást, miszerint három „rétege” van az egeknek, a mennynek. Az

⁵² Milton művének címe: „Az elveszett Paradicsom”.

SZLOVÁK TIBOR – AZ ISTEN ORSZÁGA SZ ÚJSZÖVETSÉGI SZENTÍRÁSBAN

„első ég” az, ahol a madarak repdesnek, élnek. A „második ég” a „csillagos ég”, és a „harmadik ég” az, ami afölött van, az Isten lakóhelye. Ez még a jelenlegi kozmológiai ismereteink szerint is elfogadható, ha mi a harmadik égen az általunk ismert univerzum határain túli, transzcendens világot értjük. Pál apostol ezt a harmadik eget paradicsomnak nevezte. Ami a mennyország szinonimája az ÚT-ban. Jézus az „Atyám házának” nevezi a mennyet, ahova elmegy (lakó)helyet ké-szíteni övéinek, és majd eljön értük és odaviszi őket magához, mert azt akarja, hogy az övéi ott legyenek vele, ahol ő van, hogy meglássák az Ő dicsőségét!” (Jn 14,1-4; 17,24) Pál apostol is beszél a mennyei házunkról: *„Tudjuk pedig, hogy ha földi sátorunk összeomlik, van Istentől készített hajlékunk, nem kézzel csinált, hanem örökkévaló mennyei házunk”.*

Más fordítás szerint az eredeti görög szövegnek megfelelően ez a házunk a mennyben van: ἐν τοῖς οὐρανοῖς. (2Kor 5,1) A hívők tudják, hogy a mennyben van polgárjoguk (állampolgárságuk – oda tartoznak). Állampolgárai ők egy országnak, amely a mennyben van. (Fil 3,20) Ámbár az Isten országa a dolgozat fő részében tárgyalta szerint ezen a földön egyszerre „jelen lévő valóság”, és egyben „eljövendő valóság”, de aki az Istentől rendelt és biztosított úton-módon jut be abba, vagy lép be abba, már e földi életében, az „Isten országának fiai” közé kerül. Ezt a földi státuszt, ami biztosítja a birtokosa számára a mennybe jutást, különleges módon fejezi ki két újszövetségi ige. 1. *„és ő vitt át (μετέσθησεν) minket szeretett Fiának országába.”* (Kol 1,13) 2. *„és vele együtt feltámasztott, és a mennyek világába (együtt) ültetett (συνεκαθίσεν) Krisztus Jézusért.”* (Ef 2,6) (Mindkét helyen aktív indikatívusz aoristos [múlt idejű] igealakot találunk).

Tulajdonképpen olyan nyelvtani formával találkozunk, ami gyakran az Ószövetségben fordul elő inkább – de most itt is találkozunk vele –, és prófétai perfektumnak nevezzük. Olyan esetben használja ezt a formát az ige, amikor egy még be nem következett, meg nem valósult dologról, eseményről, ígéetről szól, ami még ezután fog bekövetkezni, de olyan biztos, hogy meg fog történni, hogy már múlt időben beszél róla! Ilyen biztos a megváltott emberek mennyei státusza is a Krisztusban!⁵³

⁵³ Az „Isten országa – mennyország” címszó alatt szereplő gondolatok saját igei látáson tartalmazzák. Megvizsgált, megértett, hitben és a Szentlélek által értelmezett igék képezik hitem és meggyőződéseim szilárd alapját!

Konklúzió

Az „Isten országa az újszövetségi Szentírásban” téma tárgyalása során igen hosszú utat jártunk be. Ha a Bevezetést, a Kontinuitás fejezeteit és a Definíciók részt nem számítjuk most, akkor azt mondhatjuk, hogy Bemerítő Jánostól eljutottunk a megváltottak és üdvözültek seregéig, akik „uralkodnak örökkön örökké”. (Jel 22,5)

Bemerítő Jánosról – aki először szólt az Újszövetségben a mennyek országáról – ezt mondta Jézus: „Bizony, mondom néktek: **nem támadt asszonytól születettek között nagyobb Bemerítő Jánosnál; de aki a legkisebb a mennyek országában, nagyobb nála.**” (Mt 11,11) Mit is mondott ezzel Jézus? Biztos, hogy Bemerítő János nagy lesz a mennyországban! De, amit Jézus itt mondott, az tulajdonképpen azt jelenti, hogy Bemerítő Jánosnak igen különleges, rendkívüli üdvörtörténeti helyzete és szerepe volt. Azt mondhatjuk, hogy ő fél lábbal még az Ószövetségben állt, de fél lábbal már az Újszövetségben. Bár ő maga meghirdette az Isten országa közelségét – annak Királyát és Urát, a Messiást is – ő jelenthette be népének – **tulajdonképpen a világnak!** –, azonban ő még nem léphetett be abba. Így amíg János börtönben volt, és végül mártíromságot szenvedett, mások boldogan beléptek a mennyek országába, amely Jézus által megérkezett, elkezdődött itt a Földön.

E kezdet után most a végkifejletre tekintünk. Azt mondhatjuk, hogy mi, akik „Isten országának fiai” vagyunk, várjuk az Isten országa végső kiteljesedését! Azt mondhatjuk, hogy amiképpen Krisztus vágyva vágyott arra, hogy elfogyassza tanítványaival földi életének utolsó pászka vacsoráját, úgy vágyunk mi is arra, hogy az eszkhatológiai beteljesedés végideje megérkezzen, és végső drámai apokaliptikus események során át végre eljőjön a Földre a menny! Az Isten országa/mennyek országa Jézus által ígért beteljesedésének ideje a PARÚSZIA /JÉZUS ELJÖVETELE (visszajövedele, második eljövetele) LESZ! (Mt 13,36-43; 24,23-31; 25,31kk; 2Tim 4,1) S amiképpen Jézus azt mondta tanítványainak, hogy ezután majd újat iszik velük az Atyja országában, éppen úgy mi is várjuk az Isten országa „második fázisának” elérését a Földön. Az „első fázis” Jézus Földre jövetelével kezdődött és valósult meg. A „második fázis” az Ő ezeréves Békeországslásával érkezik majd el a jelenlegi Földön. Ekkor mi is „újat iszunk” majd Vele, a messiási országslása nyitó bankettjének „vacsoráján”! (Jel 2,20; Jel 19,6-9) Ámde üdvösséges mennyei reménységünk végső célja az, amikor az Isten országa megvalósulásának „harmadik fázisában” János apostol „új eget és új Földet lát”.

Megpróbálja leírni ezután a leírhatatlant, ezért nem is könnyű megértenünk azt, amit itt olvasunk. Arról ír, hogy hogyan száll le a menny az új Földre, pontosabban, hogyan foglalja magába a menny az új Földet! Egy várost lát leszállni a mennyből a Földre. A várost új Jeruzsálemnek nevezi. Később részletes leírást ad arról, hogy milyen lesz ez az „ARANYVÁROS”. (21,9-25) Itt a 21,2-ben egy másik képet találunk. Olyan volt az új Jeruzsálem, „mint egy menyasszony, aki férje számára van felékesítve”! Majd János hall egy hangot a trónus felől. Ez a hang elmondja, hogy mi is történik valójában. „Íme, az Isten sátora az emberekkel van, és Ő velük fog lakni!” Majd, ami az egész Jelenések könyvében egyetlenegyszer fordul elő – ezen a helyen – János a „trónon ülő” hangját, beszédét is hallja (EZ MAGA ISTEN): „Íme, újjáteremtek mindent” (Ἰδοὺ καινὰ ποιῶ πάντα.) (21,5a) a szövegben még folytatódik a trónon ülő beszéde. (21,5b-8) Ekkor történik meg az, amit Péter apostol mondott az ApCsel 3,21-ben: „ἀποκαταστάσεως πάντων” – „a mindenség újjáteremtése” az APOKATASZTAZIS!

Így élnek majd örökké az üdvözültek a mennyben, azaz a mennyország által magába ölelt, (*magába foglalt, magával egybe olvasztott*) Isten teremtménye munkája által létrejött „ÚJ FÖLDÖN”! Még egy utolsó kérdést gondolunk végig. Milyen lesz a megváltottak, üdvözültek „örök élete”? Arról a Biblia egyértelműen bizonyosságot tesz, hogy romolhatatlan, halhatatlan, új testben támadnak fel az üdvözültek, s így élnek majd a mennyben örökké. A Biblia arról tudósít bennünket, hogy egyedül Istené a halhatatlanság. Pál apostol két kifejezést használ erre. Az egyik: ἀθανασία – az ἀθανασία „halhatatlan” tárgyesete. (1Tim 6,16). A másik: ἀφθάρτω, ami az ἄφθαρτος melléknév egyes számú datívusa. (1Tim 1,17) Jelentése elsődlegesen: romolhatatlan. De gyakrabban a halhatatlan fordítás is előfordul. Ilyen a szentek öröksége is. (1Pt 1,4-ben) Ami nagy segítség még nekünk János evangéliuma 5,26 szövege, ahol arról van szó, hogy az Atyának és a Fiúnak is „élete van önmagában” – ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ. (Szó szerinti jelentés: „életet birtokol”). Ez olyan életet jelent, aminek nincs semmi szüksége arra, hogy önmagán kívülről származó bármilyen feltétel teljesüljön a folyamatos életben maradása érdekében.

Egyébként Isten létformája „szellemi létező”. Nem testhez kötött él, de bármikor megjelenhet a Földön testi alakban (teofánia). Jézusban pedig inkarnálódott (testet öltött, testbe öltözött az Isten)! Vajon ilyen lesz-e a megváltottak örök élete, vagy pedig Isten folyamatosan és rendszeresen minden zavaró és akadályozó tényező nélkül biztosítja számukra az örök élet feltételeit a Mennyben? Információk, amiket figyelembe vehetünk: „Én adok majd a szomjazónak az élet vizének forrásából

ingyen.” Ezt maga Isten mondja! (Jel 21,6! Egy hallgatólagos érv lehet még az élet fája gyümölcsének „használatáról” gondolkodni. A szöveg csak arról szól, hogy mire használják majd az élet fája leveleit: „*a fá levelei a népek gyógyítására szolgálnak.*” (22,2) A gyümölcse pedig... /!?!/ – (Az „örök élet” fenntartására lesz használva t.i. Isten által?)

Megkérdezhetjük még azt is végül, hogy mennyire lesz domináns az uralkodás, uralom, a királyság ebben a mennyei világban. Csak annyira, amennyire megjegyezhető, hogy az ige beszél Isten és a Bárány trónjáról és arról, hogy az ő szolgálói uralkodnak örökkön örökké! (Jel 22,3-5)

Mindezek után már mi is csak az első gyülekezetek arám szavaival zárjuk sorainkat (1Kor 16,22) – és a „menyasszony gyülekezet” sürgető kiáltásával (Jel 22,17):

Μαράν ἠθά. – „URUNK JÖVEL!”
Ἔρχου⁵⁴ – „JÖJJ!”

⁵⁴ Az ἔρχομαι ige imperatívsz imperfektum egyes szám második személyű álszenvedő igei alakja. (Jelentése: jöjj! – jöjj el!)

Borzási Pál Zoltán

A Zsidókhöz írt levél krisztológiája¹

Bevezetés

A Zsidókhöz írt levél úgy ismert a bibliakutatók között, mint ami „az Újszövetség egyik legrejtélyesebb könyve... hasonlít Melkisédekre. Nincs családfája, nem tudjuk, honnan jön, hová megy. Ki írta és kinek? Nem ismerjük a választ, és valószínűleg a feltevéseken túl nem is juthatunk egyhamar.”²

Ez így igaz, ezért mi is csak a feltevéseknél maradunk. A mű *szerzőjéről* például annyit mondhatunk, hogy nyilván kiváló irodalmi képességgel rendelkezett, hisz a műve úgy ismert a kutatók közt, mint ami „az Újszövetségen belül a legjobb minőségű, irodalmi szintű.”³ A szentíró – a címzettekkel együtt – valószínűleg nem személyes tanítványa volt Krisztusnak, hanem második generációs keresztyén (2,3). Mivel említést tesz Timóteusról (13,23), valószínűleg barátja lehetett neki. Az egyházatyák szerint teljes homály fedi a szentíró kilétét.⁴ Órigenész szerint „csak Isten tudja,” ki írta a levelet.⁵

A levél *keletkezésének ideje* valószínű, hogy az I. század közepére tehető, mivel (a) Kr.u. 95 körül Római Kelemen már utal a Zsidókhöz írt levélre, (b) a címzetteknek valószínű, hogy személyes kapcsolatuk le-

¹ A Studia Universitatis Babes-Bolyai – Studia Theologia Reformata Transylvanica folyóiratban, no. 2/2012, 48-63. Universitatea Babes-Bolyai Cluj-Napoca (Babes-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár).

² Gerőfiné Brebovszky: „A Zsidókhöz írt levél.” *Bibliaismereti Kézikönyv*. szerk. Pecsuk Ottó, Budapest, Kálvin János Kiadó, 2008, 625.

³ Gerőfiné Brebovszky: *idem*. Lenkeyné Semsey Klára szerint a Zsidókhöz írt levél „a legszínvonalasabb irodalmi alkotása” az ÚSZ-i iratoknak. Lenkeyné Semsey Klára, „Zsidókhöz írt levél” in *Keresztyén Bibliai Lexikon II.* Szerkesztette: Bartha Tibor. Budapest: Kálvin János Kiadó, 1995, 719.

⁴ Benyik György: *Az újszövetségi Szentírás keletkezés- és kutatástörténete*. Szeged: JATEP-ress, 2004, 465-7.

⁵ Balla Péter: *Az újszövetségi iratok és kanonikus gyűjteményük kialakulásának története: Bevetéstani alternatívák*. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kar, 2005, 118. (vö. 220)

hetett Jézus szolgálatának szemtanúival (2,3), (c) Timóteus még életben volt, amikor az író megfogalmazta levelét (13,23), (d) még állhatott a templom (10,2; vö. 9,25), és (e) a címzetteknek eddig még nem kellett vérükkel fizetniük a hitükért. A Kr.u. 64 előtti időszak egy plauzibilis datálás.

A levél keletkezésének helyét illetően főleg a 13,24 jöhet szóba: „Köszöntenek titeket az Itáliából valók.” (13,24) Ez azt jelentheti, hogy a szerző Itáliában van, onnan írja a levelet, s most közli címzetteivel, hogy köszöntik őket a vele levő itáliai testvérek is. Egy másik értelmezés szerint a szentírő az Itáliában levő keresztyéneknek címezi a levelet, és a keletkezési helyen vannak olyan testvérek, akik Itáliából származtak el, és üdvözlésüket küldik az ő ismerőseiknek.⁶

A levél címzettjei zsidókeresztyének lehettek, mert (a) a levél címzettjeinek ez a hagyományos megjelölése, (b) mert azoknak részletekbe menő az Írásismerete, (c) mert a lévitai kultusz elavultságának hangsúlyozása inkább esedékes zsidókeresztyén körökben, és (d) mert a címzettek az ószövetségi kultusztól való elszakadásra vannak bátorítva. (13,13)⁷

Az irodalmi műfajról elmondhatjuk, hogy a mű levélként fejeződik be (13,18-25), tartalmazva a korabeli levél-záradék főbb aspektusait.⁸ Mivel azonban, a mű „intő szó”-nak van nevezve (13,22), valószínű, hogy egy hagyományos levélként végződő, számunkra ismeretlen *sitz im leben*-nel bíró, amolyan írásban küldött értekezéssel van dolgunk. Röviden: postázott prédikációval. De miután a hagyomány ezt levélként hagyta ránk, nem zárjuk ki a „levél” használatát, bár ez alatt inkább egy írásba foglalt homéliát értünk.⁹

A levél céljára a 13,22-ből következtetünk, amely – amint fentebb láttuk – „intő szó”-nak van nevezve. A szentírőnek főleg az lehetett a szándéka, hogy figyelmeztesse a címzetteket, nehogy visszatérjenek a zsidó törvények gyakorlására, s hogy bátorítsa őket a Krisztus mellett való kitartásra. Ezt a célt úgy próbálja elérni, hogy egyrészt tanítással informálja őket, másrészt pedig figyelmeztetéssel óvja őket.

⁶ Hogy melyik vélemény a valószínűbb, azt nehéz eldönteni. Az **avpo** prepozícióra hivatkozva Merrill Tenney úgy véli, hogy inkább a második a lehetséges álláspont. Merrill C. Tenney, *Újszövetségi Bevezető* (Budapest: Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány, 2003), 409.

⁷ Walter A. Elwell és Robert W. Yarbrough: *Encountering the New Testament: A Historical and Theological Survey*, átdolgozott kiadás, Grand Rapids: Baker Academic 2005, 349.

⁸ Pl. felhívás, doxológia, közismert atyafiakra való utalás, további tervek ismertetése, és egy tipikusan keresztyén áldásmondás.

⁹ Lenkeyné Semsey: 719; Benyik, 468; Gerőfiné Brebovszky, 626; Takács Gyula: *Az Újszövetség Irodalma II, Levelek-Jelenések könyve*. Győr, Széchenyi Nyomda, 2000, 150.

BORZÁSI PÁL ZOLTÁN – A ZSIDÓKHOZ ÍRT LEVÉL KRISZTOLÓGIÁJA

A levél irodalmi szerkezetét tekintve szintén nagy a véleménykülönbség. Amiben többnyire megegyeznek a bibliamagyarázók, az a következő: (1) a levél első részét főleg elméleti fejtegetések (1,1-10,18), míg a második részét gyakorlati alkalmazások dominálják (10,19-13,25); (2) a levél tanítások és figyelmeztetések sorozatából áll, amelyek kölcsönösen váltogatják egymást. Mind a két részben találunk bizonyos intő beszédeket, ún. *parainetikus szakaszokat*.¹⁰ Ezek külön jellegzetességei a Zsidókhoz írt levélnek (2,1-4; 3,7-4,13; 5,11-6,20; 10,26-31; 12,14-29).

Az elméleti fejtegetések főleg Krisztus kiválóságával foglalkoznak, összehasonlítva őt angyalokkal, ószövetségi személyiségekkel és isten-tiszteleti szertartásokkal. Ezt az összehasonlító módszert a bibliakutatók a következő módon szokták vázolni:¹¹

Krisztus kiválóbb, mint a próféták (1,1-4)

Krisztus kiválóbb, mint az angyalok (1,5-14; 2,5-18)

Krisztus kiválóbb, mint Mózes (3,1-6)

Krisztus kiválóbb, mint az ószövetségi nyugalom (3,7-4,13)

Krisztus kiválóbb, mint az ószövetségi papság (4,14-7,28)

Krisztus kiválóbb, mint az Ószövetség (8,1-13)

Krisztus kiválóbb, mint az ószövetségi áldozatok (9,1-10,18)

A levél második részében (10,19-13,25) főleg gyakorlati útmutatások és alkalmazások találhatók, amelyben szintén megtalálhatók a parainetikus szakaszok.

Bár az eddig tárgyalt kérdésekre – talán az irodalmi szerkezetet kivéve – szegényesek voltak a válaszaink, sokkal többet mondhatunk a tulajdonképpeni fő témánkról, a Zsidókhoz írt levél krisztológiájáról. A krisztológia kifejezés alatt mi a názáreti Jézus személyének és munkájának teológiai értelmezését értjük. Amint tudjuk, ez nem kizárólagos témája a Zsidókhoz írt levélnek, hiszen mindent számba véve, nem túlzás azt mondani, hogy épp a Krisztusról való tanúskodás a központi témája az ÚSZ íróinak. Hasonlóképpen szólhatunk a korai egyház igehirdetőiről, valamint annak teológiájáról: az is szinte kizárólag krisztológia volt.¹²

¹⁰ Gerőfiné Brebovszky: 627.

¹¹ Kisebb-nagyobb eltérésekkel, l.: Lenkeyné Semsey, 718; Philip Edgcumbe Hughes, *A Commentary on the Epistle to the Hebrews* (Grand Rapids: Eerdmans, 1977), IX-X; R. T. France, „Hebrews” in *The Expositor’s Bible Commentary*, Revised edition, Tremper Longman III and David E. Garland, general editors (Grand Rapids: Zondervan, 2006), 35-36; Robert G. Gromacki, *New Testament Survey*. Grand Rapids: Baker Book House, 1974, 325-26. Tenney, 411-12.

¹² Vö. Richard N. Longenecker, ed. *Contours of Christology in the New Testament*. Grand Rapids: Eerdmans, 2005, XII.

A Zsidókhoz írt levél krisztológiáját itt olyan módon szeretnénk tanulmányozni, hogy egyszerre figyelünk a bibliai szöveg üzenetére, valamint annak teológiai, főleg modern értelmezésére. Ennek fényében szándékozunk megszerezni a levélnek Krisztusról szóló tanítását. Bármennyire is nehéz egy értelmezőnek egyik lábával az ókori világban, míg a másikkal mai korban állani, és úgy fogalmazni meg teológiai álláspontját, ez a feszültséggel járó feladat mégsem kerülhető el.

Arra azonban jóval kevesebb figyelmet fogunk szentelni, hogy a szóban forgó téma miként fest a többi ÚSZ-i könyvek fényében, azaz, hogy a „mi” írónk mi módon ecseteli Krisztus személyét és munkáját más szentírókhoz viszonyítva: hasonlít-e azokhoz, vagy eltér-e azoktól. Bár alkalomadtán tenni fogunk néhány idevágó megjegyzést, ezek távolról sem lesznek teljesek, még kevésbé részletbemenők. Célunk, hogy főleg a Zsidókhoz írt levél szövegére összpontosítsunk, és annak alapján fogalmazzuk meg teológiai következtetéseinket.

Mindezek fényében rátérünk a Zsidókhoz írt levél tanulmányozására, és megvizsgáljuk, mit tanít Krisztusról. A levél prologusa alapján először Krisztus istenfiúságával és az ÚSZ-i kijelentéssel foglalkozunk, majd olyan témák kerülnek sorra, mint Krisztus istensége, megtestesülése és papsága. Végül pedig rátérünk egyéb krisztológiai megjelölésekre, amelyek annak ellenére, hogy kevésbé részletes tárgyalásban részesülnek, tovább gazdagítják a levélnek Krisztusról szóló tanítását.

1. Krisztus Fiú: Isten páratlan kijelentője

A Zsidók 1,1-4 versét tekintjük a levél bevezetőjének, amit az egyik legsebben megszerkesztett görög mondatnak tartanak a bibliamagyarázók.¹³ Bár egyes bibliafordítások több mondatra osztják a bevezető szakaszt, a görög szövegben ez egyetlen mondatot alkot, amelyben a főmondat az, hogy „Isten... szólt.” A főalany („Isten”) az 1. versben szerepel, míg a fő ige („szólt”) a 2. versben. Az 1. versben található „szólt” ugyanis melléknévi igenév szerepét tölti be. Mire a mondat végére érünk, már sejthetjük, mi lehet a prologus – és egyben a levél – fő témája: a Fiú kiválósága.

A szentíró úgy mutatja be Krisztus kiválóságát ebben a négy versben, hogy előbb az isteni kijelentés-történet összefüggésében beszél a Fiú által közölt reveláció felsőbbrendűségéről (1,1-2a), aztán hét jelentős

¹³ H. W. Attridge: *The Epistle to the Hebrews*. Hermeneia. Philadelphia: Fortress Press, 1989), 36; William L. Lane, *Hebrews 1-8*. Word Biblical Commentary. Volume 47a, Dallas: Word Books, 1991, 5; David L. Allen: *Hebrews: An Exegetical and Theological Exposition of Holy Scripture*. NAC. Nashville: B & H Publishing, 2010, 95.

tagmondatba sűrítve szól a Fiú személyéről és munkájáról (2b-3), végül pedig az angyalokkal összehasonlítva tárja elénk az ő kiemelkedő alakját (1,4). Összesen tehát kilenc kijelentést találunk Krisztust illetően, amelynek mondattani szerkezetét a következő módon vázolhatjuk fel:

- A** A Fiú szembe állítva a prófétákkal (1,1-2a)
- B** A Fiú, mint messiási örökös (1,2b)
- C** A Fiú teremtő munkája (1,2c)
- D** A Fiú közbenjáró szerepe (1,3a-b)
- C'** A Fiú megváltó munkája (1,3c)
- B'** A Fiú, mint messiási király (1,3d)
- A'** A Fiú szembe állítva az angyalokkal (1,4)¹⁴

Mivel a prológus nemcsak programadó jellegű,¹⁵ hanem különösen gazdag krisztológiai szempontból,¹⁶ e versekkel behatóbban foglalkozunk. A bevezetőnek fentebb bemutatott irodalmi felépítéséhez igazodva a következőkben sorra vesszük a szerző különböző állításait a Fiúról, összesen hetet, majd egy összegzésben megfogalmazzuk azok krisztológiai jelentőségét.

1.1. A Fiú szembe állítva a prófétákkal

A szerző azzal kezdi az ő homíliáját, hogy összehasonlítja és kontrastba állítja Istennek a múltban adott kijelentését az ő Fiában nyújtott kijelentésével. A hasonlóság abban áll, hogy Isten nem maradt néma, sem az ószövetség, sem az újszövetség ideje alatt, hanem szólt az emberekhez. Az, aki kommunikált velük, maga Isten volt mindkét esetben.

E hasonlóság ellenére azonban lényeges különbségek vannak a két kijelentés között: „*Miután régen sokszor és sokféleképpen szólt Isten az atyákhoz a próféták által, ezekben a végső időkben a Fiú által szólt hozzánk.*” (1,1-2a) Isten tehát most nem próféták által szólt hozzánk, hanem az ő Fia által. A hangsúly itt a határozott névelő nélküli **én** **viő** kifejezésen van, azon, hogy Isten most („a”) Fiában szólt hozzánk. Ez nemcsak azt jelenti, hogy Isten a Fia *által* szólt, amint régen a próféták által – bár ez is benne foglaltatik –, hanem sokkal inkább azt, hogy Isten a Fiában (**én**) szólt: mindaz, amit a Fiú mond, minden, amit a Fiú tesz, és minden, aki a Fiú önmagában, az mind Isten kijelentése: Isten a Fiában szólt. Más szóval, a Fiú maga az isteni kijelentés.

¹⁴ A prológus szimmetrikus strukturáját és különösen annak keresztező alakzatát (chiasmus) illetően a következő kommentárok javaslatait követtük, kisebb-nagyobb eltérésekkel: Lane, *Hebrews* 1-8, 6-7; Allen, 133; O'Brien, 46; George H. Guthrie, *Hebrews*, The NIV Application Commentary (Grand Rapids: Zondervan, 1998), 55.

¹⁵ Lane, *Hebrews* 1-8, 17.

¹⁶ Allen, 135.

Amiről a próféták csak jövendöltek, azt a Fiú meg is valósította: a végső idők, az utolsó napok bevezetését.¹⁷ A régmúlt idők az ószövetséget jelölik. A zsidó felfogás szerint a Messiás eljöveteleivel Isten a történelmet majd két egymást követő korszakra osztja: a Messiás előtti és a messiási korra. A keresztyén álláspont azonban ezt *módosítással* vette át, mégpedig úgy, hogy az eszkatológiai idők csakugyan elkezdődtek Jézus első eljövetelekor, ám anélkül, hogy az első (régi) világkorszak véget ért volna. Más szóval, az Isten által megígért jövő belépett az ember elmúló jelenébe. Horváth Levente kifejezésének ide vonatkoztatásával élve, megjelent „a »majd« reménysége a »már most«-ban.”¹⁸

Isten Fiának eljövetele tehát eszkatológia:¹⁹ „*mert akkor sokszor kellett volna szenvednie a világ kezdete óta. Most azonban egyszer jelent meg az idők végén, hogy áldozatával eltörölje a bűnt*” (Zsidók 9,26; kiemelés tőlem). Mivel tehát Isten Fia előre hozta a véget, benne már jelen van a jövő, és így az újszövetségi időfogalomban mindkettő párhuzamosan létezik és együtt halad egészen a kiteljesedésig, Krisztus második eljöveteléig.

Istennek az atyáknak adott kijelentése tehát progresszív volt, de nem olyan módon, hogy korábban kevésbé volt igaz, most pedig sokkal igazabb, sem nem úgy, hogy korábban ez kevésbé volt értékes, most pedig értékesebb. Hiszen mindkettőt ugyanaz az Isten adta!²⁰ A különbség sokkal inkább abban áll, hogy Isten most nem próféták által, hanem saját Fiában szólott hozzánk, ami különös jelentőséggel bír a szentíró számára.

1.2. A Fiú, mint messiási örökös

Mielőtt a 4. versben a Fiúnak az angyalok fölé rendeléséről írna a szerző, a 2. és 3. versben nem kevesebb, mint hét summás dolgot említ róla:

- (1) a Fiú az, akit Isten „örökösévé tett mindennek”,
- (2) „aki által a világot teremtetten”,
- (3) „aki dicsőségének kisugárzása” és
- (4) „lényének képmása”,
- (5) „aki hatalmas szavával hordozza a mindenséget”,
- (6) „aki miután minket bűneinktől megtisztított”
- (7) „a mennyei Felség jobbjára ült.”

¹⁷ Lane, *Hebrews* 1-8, 10.

¹⁸ Horváth Levente: „Találkozások.” *A különbözős ajándéka*, Bálint Ágnes, szerk. Kolozsvár: Koinónia Könyvkiadó, 1999, 12-13.

¹⁹ Donald A. Hagner: *Encountering the Book of Hebrews: An Exposition*. Grand Rapids: Baker Academic, 2002, 40.

²⁰ F. F. Bruce: *The Epistle to the Hebrews*. Revised edition. New International Commentary on the New Testament, Grand Rapids: Eerdmans, 1990, 45.

Ezek a velős állítmányok a Fiúnak az Atyával való különleges kapcsolatára utalnak. Számunkra nem kell meglepőnek lennie, hogy épp hét jellemzés van felsorolva a Fiúról,²¹ hiszen a bibliai időkben a 7-es szám a teljesség, illetve a tökéletesség száma volt. A hétszeres jellemzés által a szerző a Fiú isteni tökéletességét és teljességét akarja kiemelni.

Ezek közül az első úgy beszél a Fiúról, mint akit Isten „örökösévé tett mindennek”. (1,2b) Az *ὁν ἔθηκεν κληρονόμον πάντων* valószínű, hogy a Zsoltárok 2,8-ra utal: „Kérd tőlem, és neked adom örökségül a népeket, birtokul a földkerekséget.” Ez már hangsúlyozva volt úgy az ősegyházban, mint a középkorban.²² Mivel a Zsidók 1,5-ben a szentíró konkrétan idézi a Zsoltárok 2,7-et, nagy a valószínűsége annak, hogy már itt a prológusban is a 2. Zsoltárra utal, és annak tudatában ír.²³ A 2. Zsoltár már régtől fogva messiási zsoltárként volt értelmezve. Az örökség Izráelben az elsőszülött joga és kiváltsága volt, akié volt elvileg már minden, mint ahogy később ténylegesen és véglegesen. Mivel azonban Istennek csak egy Fia van és így egy örököse, ezért a Fiú örököl mindent. A hangsúly itt valószínű, hogy a jövő időn van, amikor Krisztus úgy lesz elismerve, mint mindenkinek Ura (vö. Filippi 2,10-11). Bár a Zsidókhoz írt levél szerzője szerint ez a királyi örökség bírása a Fiú által már elkezdődött, annak kiteljesedése még várat magára a végkifejlet idejéig. (Zsidók 1,13; 2,8-9)

1.3. A Fiú teremtmő munkája

A Fiúról szóló második jellemzés elmondja, hogy mit tett Isten a Fia által: nem kevesebbet, mint *δι' οὗ καὶ ἐποίησεν τοὺς αἰῶνας*, aki által a világot is teremtette (1,2c). Mivel az *αἰῶνας* a Zsidókhoz írt levélben utalhat úgy időre, mint térre (9,26; 11,3),²⁴ feltételezhető, hogy jelen esetben a Fiú teremtmő munkája az egész univerzumot magában foglalja, térben és időben egyaránt.²⁵ A Fiú világteremtő munkája pedig köztudottan isteni képességre vall, hiszen csak Isten az, aki teremteni tud. A Zsidókhoz írt levél szerzője ezáltal nyíltan utal Krisztus istenségére.

Az a tény, hogy Isten előbb örökössé tette a Fiút, és csak azután teremtetett általa mindent, visszásnak tűnik. Hiszen hogyan válhatott a Fiú örökösévé bárminek, ha még nem volt teremtmény (általa) semmi? Akkor minek lett örököse? Meglehet, hogy a szentíró itt a bekövetkező teremtményt tartva szem előtt mondja a Fiúról, hogy örököse mindennek.

²¹ Amint később látni fogjuk, az 1. rész második felében található ószövetségi idézetekből is hét van.

²² Hughes, 39.

²³ Lane, *Hebrews* 1-8, 12.

²⁴ Vö. 1Korinthus 1,20; 2Korinthus 4,4.

²⁵ Bruce, 47.

Továbbá, ez azt is jelenti, hogy Krisztus *Fiú* volta nem egy későbbi adoptálástól függ, talán a teremtett világba való bejövetele után, pontosabban a megkeresztelkedése következtében.²⁶ Nem. A Zsidók 1,2 szerint Krisztus már Fia volt Istennek nem csak mielőtt eljött volna e világba (vö. Márk 12,6), hanem mielőtt megteremtette volna a világot.

1.4. A *Fiú* közbenjáró szerepe

A következő három kijelentés a *Fiúról* alkotja lényegében a prológu s súlypontját: „*Ő Isten dicsőségének a kisugárzása és lényének képmása, aki hatalmas szavával hordozza a mindenséget...*” (1,3a-b) A bevezető első felében (1,1-2) Isten volt az alany, ahol négy ige jelölte aktivitását: *ὁ θεὸς λαλήσας... ἐλάλησεν... ἔθηκεν... ἐποίησεν* – Az Isten szólott... szólt... rendelt... teremtett. A bevezető második felében a *Fiú* az alany, egészen a 4. vers végéig. A *ὁν* vonatkozó névmás a *Fiúra* utal és mindent, amit ezután mond a szerző, a *Fiúra* nézve jelenti ki. Ezzel a váltással megfigyelhető az is, hogy a prológu s első felében kozmológiai, míg a második felében szoteriológiai tényezőkkel van dolgunk.²⁷ Vegyük sorra tehát a következő három kijelentést.

1.) A *Fiú* „*Isten dicsőségének a kisugárzása.*” Ez a kifejezés egybetartozik a másodikkal: „*és lényének képmása.*” Mindkettő isteni tulajdonságokat rejt magában. Az első megjelölés azonban, az *ἀπαύγασμα* „kisugárzás,” vagy „visszatükröződés” csak itt fordul elő az Újszövetségben. Problémát okoz itt számunkra, hogy az *ἀπαύγασμα* kétféleképpen értelmezhető: passzív és aktív értelemben, és mindkettő lehetséges változat.²⁸ Mivel ennek eldöntése nem egyszerű, vannak olyan magyarázók, akik nyitva is hagyják a kérdést.²⁹

Ha a jelentése passzív, akkor „visszatükröződés” kifejezéssel fordítjuk: amint egy csillogó tárgy visszaveri, vagy egy megvilágított tükör visszaadja a fényt. Ebben az esetben azonban az *ἀπαύγασμα* semmi többet nem mond számunkra a következő kifejezésnél (*χαρακτήρ*) – csak annak szinonimájaként szerepel. Mi azonban nem gondoljuk, hogy a szentíró csupán ismételné magát különböző szinonimák használatával.

Ha viszont aktív jelentéssel bír – ahogy mi gondoljuk –, akkor „kisugárzást” értünk alatta: amint a fény kisugárzik egy fényforrásból, pl.

²⁶ Az adopcionista tévtanítást illetően l. Alan Cairns, „Adoptionism” and „Eternal Sonship” in *Dictionary of Theological Terms*, third edition (Belfast: Ambassador Productions, 2002), ad loc.

²⁷ O’Brien, 46.

²⁸ Az értelmezési probléma és a lehetséges megoldás részletes tárgyalása érdekében l.: O’Brien, 54-55 és Allen, 117-18.

²⁹ P. Ellingworth, *The Epistle to the Hebrews: A Commentary on the Greek Text*. New International Greek Testament Commentary (Grand Rapids: Eerdmans, 1993), 98-99.

a napból. Ezek szerint a szerző úgy tekint a Fiúra, mint Aki Isten dicsőségének konkrét megnyilvánulására. Más szóval, a Fiú Isten jelenlétének dicsőséges manifesztációja (vö. Lukács 9,32; János 1,14; 17,5; Filippi 3,21). Érdekes figyelembe venni, hogy az aktív jelentést fogadták el az egyházatyák is,³⁰ és O'Brien szerint épp ez az értelmezés készítette az egyházatyákat a Nikeai Hitvallás megfogalmazásában arra a kifejezésre, hogy Jézus Krisztus „világosság a világosságból.”³¹

2.) A Fiú Isten „lényének képmása.” *χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ*, „az ő lényének képmása”. Akárcsak az *ἀπαύγασμα*, a *χαρακτήρ* is *hapax legomenon*: csak itt fordul elő az egész Újszövetségben. Ha viszont párhuzamokat keresünk, akkor a páli korpuszban a legközelebbi az *εἰκὼν τοῦ θεοῦ* kifejezés (2Korinthus 4,4; Kolossé 1,15), míg a jánosi írásokban a János 1,18, illetve a 14,9 közelíti meg leginkább az itt használt *χαρακτήρ*-t.

Az általános vélemény az, hogy a *χαρακτήρ* jelentése „metszett kép.” Amint az ókori időkben egy császár pénzérmékre metszette saját képmását, úgy található Isten „metszete” öröktől fogva a Fiúban. Más szóval, Krisztus nem kevesebb, mint Isten képmása.

Nyilvánvaló, hogy itt nem fizikai aspektusról vagy testi megjelenésről van szó, hiszen a szerző *ὑποστάσεως*-ről, azaz Isten „lényéről” beszél. Isten tehát egyedi módon jelentette ki magát a Fiúban, mivel ő – ellentétben a prófétákkal – Isten lényének képmása.

3.) A Fiú „hatalmas szavával hordozza a mindenséget.” Tehát az ő szava annyira hatalmas, hogy azzal fenntartja az egész világot. A *φέρων* jelzi, hogy a mindenség fenntartását a Fiú a jelenben végzi, folyamatos cselekvéssel. A fenntartás eszköze *τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ*, az ő hatalmának a szava. Ennek háttere az Ószövetségben keresendő: ott Isten erőteljes szava az, amely világot teremt és történelmet kormányoz. Isten szava önmagában hathatós minden akaratának tökéletes véghezvitelére.³²

Ezek a kifejezések a Fiút isteni tulajdonságokkal illetik. Azt már láttuk, hogy Isten a Fia által teremtette a világot. Most a szentírő továbbmegy, s kijelenti, hogy a Fiú nem csak megteremti a mindenséget, hanem hordozza is azt. Sőt, amint a teremtést az isteni szó („legyen...”) hozta létre, úgy a teremtett világ fenntartását és gondviselő kormányzását is a szava által végzi.

A leglényegesebb tényezőnek itt mégis az tűnik, hogy a Fiú nem kevesebb, mint Isten kisugárzása és képmása, azaz önkijelentése (vö.

³⁰ Hughes, 40-45. Hughes résztelekbe menően tárgyalja a különböző egyházatyák értelmezését, akik túlnyomó részt aktív jelentést tulajdonítottak az *ἀπαύγασμα*-nak.

³¹ O'Brien, 55.

³² Vö. Kolossé 1,17: „... minden őbenne áll fenn.”

János 1,1-4). Mivel ezek az állítások a prológus keresztező alakzatának (chiasmus) középpontjában találhatók, nyilván jelenthetik a Fiúval kapcsolatos kijelentések súlypontját, hiszen úgy mutatják be a Fiút, mint aki egyrészt egyedi módon képes Istent kijelenteni, másrészt pedig alapvető közbenjárói képességgel rendelkezik az Atya és a teremtés között. Ez a közbenjárói képessége az új szövetség megkötése szempontjából fog később nagy jelentőséggel bírni.

1.5. A Fiú megváltó munkája

A Fiúról azt is mondja a szerző, hogy „*minket bűneinktől megtisztított*”. (1,3c) Ez a megváltó cselekedete a Fiúnak párhuzamban áll a mi vázlatunkban az ő teremtő munkájával. Isten tehát úgy a világ teremtését, mint annak megváltását egyaránt a Fiú által végzi.

Ez kimondottan (fő)papi tevékenység, amelynek bővebb tárgyalására még sor kerül később. (9,1-10; 18) Természetesen, ez magában foglalja az engesztelő áldozat bemutatását – másképp nincs bűnbocsánat.

A Fiú megváltó munkájának ószövetségi háttere elsősorban a szövetség vérével való meghintés lehetett (2Mózes 24) és a nagy engesztelési nap. (3Mózes 16) Úgy tűnik azonban, hogy a szerző egyéb áldozatokat is szem előtt tartott, mégpedig a bűnért való áldozatot (Zsidók 10,5-11) és a vörös tehén hamvát. (4Mózes 19,19; Zsidók 9,13) Sőt, a naponkénti áldozatok is említve vannak. (Zsidók 10,11)

A szentíró a *καθαρισμὸν τῶν ἁμαρτιῶν ποιησάμενος*, bűneinktől megtisztulást szerezve kifejezéssel foglalja össze az evangélium lényegét, amihez az olvasóknak minden körülmények között ragaszkodniuk kell. Bár Krisztusnak a világot kormányzó gondviselése és a mindenséget fenntartó munkája folyamatos cselekvésben nyilvánul meg, a bűntől való megtisztítás olyan eljárás volt, ami egyszer s mindenkorra megtörtént a múltban (Zsidók 7,27; 10,12; 12,2).

Több mint valószínű, hogy a címzettek egykor részt vettek nem csak a helybeli zsinagógák szombatnapi alkalmain, hanem a Mózes törvénye által előírt és a jeruzsálemi templomban gyakorolt ószövetségi ünnepeken is. Következésképp, számukra eléggé ismerősek lehettek az áldozatokról szóló törvények és azoknak ószövetségi alkalmazásai, amelyre a *καθαρισμὸν τῶν ἁμαρτιῶν ποιησάμενος* utal. Az viszont teljesen új lehetett nekik, hogy a bűnöktől való megtisztulást nem csak hogy Krisztus mutatja be az Újszövetségben, hanem ezt saját *magát* megáldozva végzi el!

Amit pedig a Fiú elért áldozatával, az nem kevesebb, mint a bűnök *bocsánata*: teljes és hathatós megtisztulás. Ilyet nem lehetett elmondani

sem az ószövetségi papokról, sem az áldozatokról (10,4) – ennél fogva a Fiú felsőbbrendűsége sokkal inkább megnyilvánul. Következésképp, az ő áldozata *végérvényes*, ellentétben a lévitai papok áldozatával, akiknek – amint később látni fogjuk – szüntelen ismételniük kellett áldozataikat. Végül pedig a Krisztus áldozata olyan *áldással* jár a címzettek számára, amit azok soha nem tapasztalhattak az ószövetség ideje alatt: most szabad menetelük lehet mindnyájuk számára Isten jelenlétébe, a mennyei szentélybe. Nem meglepő tehát, ha ez a címzettektől meghátrálás nélküli teljes odaszánást követel.

1.6. A Fiú, mint messiási király

A Fiú *ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς* „a mennyei Felség jobbjára ült”. (1,3d) Lévéen, hogy az *ἐκάθισεν* ragozott, véges ige (verbum finitum), míg a 3. versben eddig előforduló igék mind participiumi igék voltak (*ὦν... φέρων... ποιησάμενος* – *lévéen... hordozván... szerezvén*), a szerző ezáltal azt akarja közölni, hogy itt tulajdonképpen a Fiú trónra lépése a fődolog, és az összes többi kijelentés ettől az állítástól függ.³³

A Fiú trónra lépése tehát magában foglalja az engesztelési munka véghezvitelét, aminek a nagy eredménye a bűneinktől való megtisztulás. Az a tény, hogy ő leült, jelzi nemcsak a Fiú munkájának befejezett voltát – ami később még bővebb kifejtést nyer (Zsidók 10,11-14) –, hanem az Atya tervének megvalósítását is.³⁴ Természetesen, a trónra lépés egyúttal feltételezi a feltámadást és a mennybemenetelt. E két dolog – a bűnöktől való megtisztítás és a trónra lépés – képezi a Zsidókhoz írt levél krisztológiájának lényegét, amint azt a szentíró később részletesen ki fogja fejteni.

Az a kijelentés, hogy a Fiú a mennyei felség trónjára lépett, világos utalás a Zsoltárok 110,1-re (*εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου κάθου ἐκ δεξιῶν μου ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου*. – LXX 109,1) Ez a textus kulcsversnek számít a Zsidókhoz írt levélben Krisztus személyét és munkáját illetően, hiszen a Zsoltárok 110,1-et a szerző még sokszor fogja kimondottan idézni, illetve utalni fog rá burkoltan. (Zsidók 1,13; 8,1; 10,12; 12,2)

A Fiú trónra lépése jelzi az ő egyediségét is, hiszen sehol nem találunk ilyet az ÓSZ-ben, hogy a Felség³⁵ valakivel megosztotta volna trónusát, azaz, királyi uralmát. A Zsoltárok 110,1 az egyetlen textus az egész ÓSZ-ben, ahol arról olvasunk, hogy az Istenen kívül valaki más még helyet foglalhat vele együtt a királyi trónuson. Az *ἐκάθισεν*, *leült*

³³ Guthrie, „Hebrews,” 924; Hagner, 44; Lane, *Hebrews* 1-8, 15.

³⁴ O’Brien, 60.

³⁵ A *μεγαλωσύνη*, *Felség* kifejezés tulajdonképpen Isten körülírása.

ige (Zsidók 1,3d) pedig jelzi, hogy a Fiú tényleg engedelmeskedett az isteni parancsnak, melyet a Zsoltárok könyvében mond neki az Úr.³⁶

Krisztus trónra lépése egyáltalán nem jelenti, hogy az Atya uralma bármilyen mértékben csorbát szenvedett volna, hanem sokkal inkább jelzi a Fiú páratlan nagyságát és töretlen autoritását,³⁷ hiszen ő nem máshová, hanem épp az Atya jobbára ült. Ezzel kapcsolatosan érdekes O'Brien szavait idézni az alábbiakban.

Az, hogy ő hol foglalt helyet, azaz Isten *jobbán*, legalább annyira fontos, mint az a tény, hogy ő leült. Valakinek a jobbán ülni különleges megtiszteltetés és kiváltság volt. (1Királyok 2,19) Az Ószövetségben az Úr jobbjára jóindulatú kedvezést jelentett (Zsoltárok 80,18; Jeremiás 22,24), győzelmet (Zsoltárok 20,7; 44,4; Ézsaiás 41,10), és hatalmat. (2Mózes 15,6; Zsoltárok 89,14; Ézsaiás 48,13) Krisztus számára tehát, Isten jobbára ülni azt jelentette, hogy osztozik az Atyával a trónon. (Jelenések 3,21)³⁸

1.7. A Fiú szembeállítva az angyalokkal

A prológus utolsó tagmondatában (1,4) a szentíró rátér a Fiúnak az angyalokkal való összehasonlítására: *τοσοῦτω κρείττων γενόμενος τῶν ἀγγέλων ὅσω διαφορώτερον παρ' αὐτοῦς κεκληρονόμηκεν ὄνομα*, „annyival feljebbvaló az angyaloknál, amennyivel különb nevet örökölt náluk.” Az *ἀγγέλως* szó szerint küldöttet jelent, amit általában angyalként fordítanak.

Kérdés, hogy mire utal a szerző az *ὄνομα* által. Jézus annyival *κρείττων*, *kiválóbb* az angyaloknál, amennyivel kiválóbb a neve az övéknél. Kevés a valószínűsége annak, hogy a „különb név” alatt a szentíró a „Jézus” nevet érti.³⁹ Inkább úgy tűnik, hogy a „Fiú” címre utal, amelyet már a 2. versben is említett. Lane szerint a kiválóbb név a Zsoltárok 2,5 „én Fiam” kifejezésére utal, amit a szerző rögtön idézni is fog az 1,5-ben.⁴⁰ Krisztus páratlan és összehasonlíthatatlan mivoltát tehát az ő fiúsága és istensége jelzi, amit a szerző hamarosan be is bizonyít számos ószövetségi idézettel.

A szentíró előszeretettel használja a *κρείττων/κρείσσων*, *kiválóbb* kifejezést, hogy összehasonlítsa Krisztust különböző ószövetségi személyekkel, intézményekkel és szertartásokkal. (6,9; 7,7.19.22; 8,6; 9,23; 10,34; 11,16.35.40; 12,24) Nem meglepő tehát, ha több kommentátor a *κρείττων* – ami a *διαφορος* (Zsidók 8,6) és az *ἀγαθός* szinoni-

³⁶ Ellingworth, 102.

³⁷ Lane, *Hebrews* 1-8, 16.

³⁸ O'Brien, u.o.

³⁹ A szentíró nagyon ritkán használja a *Jézus* megnevezést. (pl. Zsidók 2,9)

⁴⁰ Lane, *Hebrews* 1-8, 17.

mája – használatával fejezi ki a Zsidókhoz írt levél főbb szakaszainak címeit.⁴¹

A 4. vers mondattanilag a prológushoz tartozik: ezzel zárul az 1. versben elkezdett mondat. A fent bemutatott mondattani struktúrát követve, különösen annak keresztező alakzatával, a 4. vers párhuzamban áll a 1-2a versekkel: amiképpen először úgy lett bemutatva a Fiú, mint aki nagyobb a prófétáknál, most azt mondja róla a szerző, hogy ő még az angyaloknál is nagyobb.

A 4. vers az *ἄγγελον* említésével bevezeti a következő szakasz (1,5-2,18) témáját is: Krisztusnak az angyalokkal szembeni felsőbbrendűségét. Mivel az újszövetségi könyvek szerzői a prológusban fel szokták vázolni az illető könyvben tárgyalandó főbb témákat,⁴² nem meglepő, ha ugyanazt találjuk ebben az esetben is. Bár az 1,4 tematikailag meg egyezik az azt követő textus (1,5-2,18) tematikájával, ez még nem jelenti azt – ellentétben France nézetével⁴³ –, hogy a prológustól elszakítva, a 4. verset át kellene csatolnunk a következő szakaszhoz. Legfeljebb átmeneti versnek kellene tekinteni. Az exegetikai tényezők előnyt kell, hogy élvezzenek a teológiai témákkal szemben.

Összegzésként elmondhatjuk, hogy a prológusban a szentíró szinte gényuszi tehetséggel foglalta össze Krisztusnak a prófétákkal és az angyalokkal szembeni felsőbbrendűségét, mégpedig a lehető legfennköltebb kifejezéseket használva.⁴⁴ Láttuk, hogy amit Krisztusról mond, azt elsősorban annak fényében mondja, amit Isten már az ŐSZ-ben kijelentett. Ennek kapcsán a következőket szeretnénk megjegyezni.

1.) A Krisztusban adott kijelentés kapcsolata a próféták által adott kijelentéssel: kontinuitás és hasonlóság. Létezik egy bizonyos folytonosság a Krisztusban adott kijelentés és a próféták által adott kijelentés között. A Zsidók 1,1-2a világossá teszi, hogy ugyanaz az Isten jelentette ki magát mindkét esetben: „szólt Isten [*θεὸς λαλήσας*] ... szólt [*ἐλάλησεν*].” Később olvassuk, hogy amiképpen hirdettetett az evangélium a szerzőnek és a címzetteknek a mostani időben, hasonlóképpen szólt az örömhír a régieknek is a múltban. (4,2; 11,40) Látjuk tehát, hogy szoros összefüggés létezik a két különböző reveláció között.⁴⁵ Mindkét esetben a kijelentést a verbális és auditív jellegzetességek do-

⁴¹ Lásd fentebb a levél vázlatával foglalkozó alcímet.

⁴² A prológus programadó jellegzetességét tekintve lásd: Allen, 95.

⁴³ France, „Hebrews,” 37.

⁴⁴ A prológus tartalmának és a Filippi levél ún. Krisztus-himnusz krisztológiai harmóniáját és fogalmi kapcsolatát tekintve, lásd Martin Hengel, *The Cross of the Son of God*, transl. from German by John Bowden (London: SCM Press, 1986), 84-85.

⁴⁵ A kontinuitás további jellegét illetően lásd G. R. Smillie, „Contrast or Continuity in Hebrews 1.1-2?” in *New Testament Studies* 51 (2005), 543-560.

minálták, még akkor is, ha bizonyos esetekben jelen voltak vizuális aspektusok is.⁴⁶ Az isteni kijelentés ezen propozicionális jellege alapvető része a kijelentéstannak, úgy a történelmi teológiában, mint a dogmatikában.

A két különböző kijelentés – ÓSZ és ÚSZ – közötti kontinuitás tehát egységessé teszi az üdvtörténet egész ideje alatt kapott revelációt, úgy az ÓSZ-i, mint az ÚSZ-i Szentírást. Vigyáznunk kell tehát, hogy ne legyen elszakítva az ÓSZ-i kijelentés az ÚSZ-i kijelentéstől, se ne legyen a kettő erősebben szembeállítva, mint amennyire az Írás erre felhatalmazást ad. Mivel a kijelentés forrása mindkét esetben Isten, és mivel Isten önmagában egy integrált és következetes lény, ezért nem meglepő, ha a két kijelentés között is szerves hasonlóságot találunk. Sőt, számítunk is a folytonosságra és a hasonlóságra. A Krisztusban nyert kijelentés isteni jellegéről pedig hadd idézzük Allen-t.

Ennek az a végeredménye, hogy Isten „beszéde” Jézusban, a Fiúban, olyan „valami, amit Isten mond, valami, amit Isten tesz, és valami, ami Isten maga.” A Zsidókhoz írt levél 1,1-4 sorrendjét követve, Istennek a Krisztusban adott kijelentése olyan valami, amit Isten mond (Isten szólt a próféták által és a Fiúban), valami, ami Jézus maga, mint Isten (az ő dicsőségének a kisugárzása és valóságának a képmása), és valami, amit Jézus, mint Isten tesz (ő teremtette az univerzumot és szerzett tisztulást a bűnökért). Ekként, Isten kijelentése Krisztusban egyszerre lét, szó, és esemény. Magában foglalja mindazokat a kategóriákat, amelyeket a teológusok harciasan vitattak a kijelentés természetét illetően: vajon az személyes, propozicionális, vagy eseménydús kijelentés? Lényegében mind a három. A *Logos* megtestesülése a kijelentést személyessé teszi. A *Logos* beszéde, beleértve a prófétákat (ÓSZ) és az apostolokat (ÚSZ), a kijelentést propozicionális jellegűvé teszi. A *Logos* által szerzett engesztelés pedig azt eseménydússá teszi – mégpedig a történelem legnagyobb eseményévé. Isten kijelentésében tehát megvan úgy az egység, mint a folytonosság.⁴⁷

Az a reveláció tehát, amit Isten adott, egyszerre személy- és szövegközpontú: kijelenti számunkra Isten személyét Krisztusban és az ő akaratát a – Krisztusról szóló – (Szent)írásban.

2.) A Krisztus által adott kijelentés felsőbbrendűsége Istennek a próféták által adott kijelentésével szemben: diszkontinuitás és különbözőség. A hasonlóságok ellenére lényeges különbségek vannak a két kijelentés között.⁴⁸ Nyilvánvalóan a szentíró nem a hasonlóságokra,

⁴⁶ Allen, 143.

⁴⁷ Allen, 152-153.

⁴⁸ Steve Motyer, „The Atonement in Hebrews,” in *The Atonement Debate*, edited by Derek

hanem a különbözőségekre akarta fektetni a hangsúlyt. Ezek közül megemlíthetők a következő tényezők:

- (a) a kijelentés *eszközei*: „a próféták által” egykor, most pedig „a Fia által”;
- (b) a kijelentés *fogadói*: „az atyákhoz” régen, e végső időkben „hozzánk”;
- (c) a kijelentés *korszakai*: „régen” és „ezekben a végső időkben”;
- (d) a kijelentés *módja*: régen „sokszor és sokféleképpen” szólt Isten, e végső időkben pedig egyszer és egyféleképpen (beleértődő).

Nyilvánvaló, hogy amikor a Zsidókhoz írt levél szerzője Istennek az ő Fiában adott kijelentéséről beszél, tulajdonképpen a különbséget és a felsőbbrendűséget akarja hangsúlyozni, mintsem a hasonlóságot. Isten most nem a próféták által szólt, mint korábban, hanem az ő *Fiában*. Ez az isteni kijelentés most az Újszövetség könyveiben van számunkra megörökítve, ami – az ÓSZ könyveihez hasonlóan – Isten speciális kommunikációja az emberiséghez. Ami az igazság értékét illeti, nincs minőségbeli különbség a mostani és a korábbi kijelentés között: mindkettő egyaránt igaz, ihletett és verbális („szólt”). A kijelentés *eszközét* illetően azonban óriási a különbség: az utolsó időkben Isten a saját Fia által szólt hozzánk.

Ugyanakkor tudjuk, hogy Istennek a Jézus földi élete alatt adott kijelentése nem lett annyira teljes, hogy később az apostolok által ne kellett volna további kijelentéseket adnia az övéinek – ugyancsak a Fia által. (János 16,12)⁴⁹ Természetesen, az apostolok által később adott kijelentés igazságértéke is épp annyira minőségi, mint Istennek a Fia által adott közvetlen kijelentése. A Fiú kijelentése azonban számunkra már csak az apostolok és társaik írásai által érhető el, amit konkrétan az ÚSZ-ben találunk egybefoglalva. Erről beszél a szentíró, amikor Istennek az utolsó időkben szerzett nagy üdvözítéséről a következőket mondja: „amelyet az ÚR hirdetett először. Azok pedig, akik hallották, megerősítették ezt számunkra.” (Zsidók 2,3b)

3.) A Krisztus által adott reveláció jelentősége a bibliai kijelentéstörténetre nézve: csúcspont és véglegesség. Amikor a szentíró azt mondja, hogy „régen sokszor és sokféleképpen szólt Isten az atyákhoz a próféták által, ezekben a végső időkben a Fiú által szólt hozzánk.” (1,1) ezáltal nem csak azt állítja, hogy az isteni kijelentés súlypontja krisztológiai

Tidball, David Hilborn and Justin Thacker (Grand Rapids: Zondervan, 2008), 136-137.

⁴⁹ Azt a kijelentést, amit a Szentlélek által később nyertek az apostolok, azt az Atyától a Fiúnak adott kijelentésből merítve adta a Lélek az embereknek. Ekképpen továbbra is a Fiú által szólt az Isten. (János 16,14-15)

vonatkozású, hanem azt is, hogy Istennek a Fiúban adott kijelentése végleges az emberiség számára. Akárhányszor is szólott Isten hajdan az ószövetségi próféták által – és az sokszor történt –, számunkra többet nincs ígérve további kijelentés. A Fiúban közölt reveláció definitív jellegű, egyszer s mindenkorra szóló esemény, amit az Újszövetség könyveiben foglalt írásba a Szentlélek.

A krisztusi kijelentés végérvényes tulajdonsága teszi sorsdöntő jelentőségűvé az emberek választát, amit a Fiúban eléjük tárt kijelentésre adnak. Mivel ez a kijelentés végleges, ha ezt valaki szándékosan elveti, illetve hanyagul mellőzi, az ilyen személynek szembesülnie kell a szerző penetráns kérdésével a rákövetkező isteni ítélet elkerülhetetlen voltát illetően. (2,1-4)

4.) A Fiút illető jellemzések és tevékenységek krisztológiai jelentősége: egyediség és felsőbbrendűség. A prófétákkal és az angyalokkal szemben, akik Istennek „csak” teremtményei, Krisztus elsősorban Istennek *Fia*, továbbá mindennek (1) örököse, (2) teremtmője, és (3) fenntartója, aztán (4) Isten dicsőségének kisugárzása és (5) lényének képmása, végül pedig (6) a bűnösök megváltója és (7) mindenek királya. Sőt, a neve még az angyalok nevéénél is felsőbbrendű. Ilyen és ehhez hasonló kijelentések soha nem hangzottak el egy prófétáról (vagy angyalról) sem, akármilyen nagy tiszteletben is állottak azok az üdvtörténet során. Krisztus egyediségét és felsőbbrendűségét illetően megemlíthetjük a következőket:

a) Krisztus preegzisztenciája. Léven, hogy a Fiú az alkotója mindennek – „*aki által a világot teremtette*” (Zsidók 1,2) –, neki már a teremtés előtt léteznie kellett. A bibliai kezdet előtt való létezés pedig visszanyúlik az „elmúlt” örökkévalóságba. Ebből következik Krisztus preegzisztenciája, azaz örökkévalósága, ami egyértelműen isteni tulajdonság. Ha viszont a preegzisztens Krisztus által vált valóra Isten történelmi önkijelentése, akkor ellentmondásos dolog lenne meghasonlást támasztani az ontológia és az üdvtörténet, illetve a hit Krisztusa és a történelem Jézusa között.⁵⁰

b) Krisztus megtestesülése. Amikor a szentíró azt mondja Krisztusról, hogy „*minket bűneinktől megtisztított*” (Zsidók 1,3), ezzel burkoltan utal úgy az inkarnációra, mint az áldozati *halálra*, hiszen csak emberré válva azonosulhatott a megváltandó emberekkel, és csak elhalálozás útján semmisíthette meg azt, akinek hatalma van a halálon, tudniillik az ördögöt. (Zsidók 2,14)

c) Krisztus felmagasztalása. Ha a szentíró egészen odáig megy a Fiúról mondott kijelentésekben, hogy ő „*a mennyei Felség jobbára ült*” (Zsidók

⁵⁰ R. T. France, „Jesus of History and Christ of Faith, The”, in *New Dictionary of Christian Apologetics*, Campbell Campbell-Jack and Gavin J. McGrath, eds. (Leicester: InterVarsity Press, 2006), 370-373.

1,3) a bűneinktől való megtisztítás után, akkor ezzel implicite azt is kijelenti, hogy a Fiú nem csak feltámadt a halálból⁵¹ (vö. Zsidók 13,20), hanem a mennybe is felment, hogy aztán elfoglalhassa az Atya jobbján neki adott helyet. Krisztusnak a sírba szállása után tehát néhány szorosan összetartozó és egymást sorrendben követő esemény történik: a halálból való megelevenedés, a mennybe való felemelkedés és az Isten jobbára való leülés. E három bibliai igazság – Krisztus feltámadása, mennybemenetele és trónra lépése – egyszerre fejezi ki a Fiú megdicsőülését, azaz felmagasztalását, ami szintén egyediségre és felsőbbrendűségre utal.

d) Krisztus hármassága. A Fiú egyedisége abban is megnyilvánul, hogy a Zsidókhoz írt levél bevezetőjében Krisztus egy személyben tölti be a három legfontosabb ószövetségi tisztséget: a prófétai, papi, és királyi tisztséget. Krisztus *próféta*: Isten általa szólt hozzánk a végső időkben. A kijelentés általában prófétai tevékenység volt. Aztán Krisztus (*fő*)*pap*: Isten általa szerzett számunkra megtisztulást a bűntől. Az ÓSZ-ben ez kimondottan papi feladat volt. Végül pedig Krisztus *király* is, hiszen a mennyei Felség jobbára ült, nyilván uralkodás céljából.⁵² Krisztus királyi voltára utal még a világ fenntartása is, aminek jelentése királyi uralom és gondviselő kormányzás lehetett az olvasók számára. (Zsidók 1,3)

e) Krisztus személye és munkája. Krisztus *személyét* illetően elmondhatjuk, hogy ő elsősorban Isten, mégpedig azért, mert Fiú, mert világot teremtett, mert Isten dicsőségének visszatükröződése és valóságának kisugárzása, mert még az angyaloknál is feljebbvaló nevet örökölt. Ugyanakkor ő ember is, hisz annak érdekében, hogy minket bűneinktől megtisztítson, és bennünket üdvözítsen, emberré lett (beleértve). Más szóval, ő teremő és megváltó egyszerre, amely szerepek kimondottan isteni funkciók voltak a zsidók számára.⁵³ Mint elsőszülött Fiú ő örököse mindennek, mint trónra lépett király ő mindennek kormányzója, aki az Atya jobbjáról uralkodik.

Krisztus *munkáját* a következő cselekvések fémjelzik: a világ teremtése („aki által a világot teremtette”), annak gondviselő kormányzása („a mennyei Felség jobbára ült” és „hatalma szavával fenntartja a mindenséget”), Isten kijelentése („a Fiú által szólt hozzánk”), és a bűnösök megváltása („minket bűneinktől megtisztított”). Ez utóbbiakat Krisztus hármassága teszi még konkrétabbá: uralkodik, mint király; kijelentést ad, mint próféta; és megtisztulást szerez, mint pap.

Hogy Istennek a Fiúban adott kijelentése mennyire kiválóbb minden korábbi kijelentésénél – legyen az próféták vagy angyalok által kö-

⁵¹ O'Brien, 60.

⁵² Hagner, 45.

⁵³ O'Brien, 53-54.

zölt reveláció –, azt a szerző úgy tárja az olvasók elé, hogy a Fiút a teremtett világ legmagasabb rendű lényeivel, az angyalokkal hasonlítja össze és így vonja le a megfelelő krisztológiai következtetéseket. Erre térünk rá mi is a következő fejezetben.

2. Krisztus Isten: felsőbbrendű, mint az angyalok

Ebben a részben az angyalokkal összehasonlítva foglalkozunk Krisztus istenségével, különös figyelmet fordítva a Zsidók 1,5-14 textusra.⁵⁴ A szentíró összesen hét ószövetségi idézetet használva bizonyítja Krisztus kiválóságát, aminek száma nem lehet véletlen műve.⁵⁵ Ezen idézetek nyújtják az alapot a szerzőnek azon állításokhoz, amit Krisztusról mond. Ezen az idézetekből fogunk néhányat megvizsgálni.

Mivel az angyalok Isten legmagasabb rendű teremtményei, a szentírónak az a fő célja, hogy Krisztust még náluknál is kiválóbbnak mutassa be. Amennyiben az angyalok a világmindenség legmagasabb rendű teremtményei, náluknál már csak Isten lehet nagyobb. Ha tehát Krisztusról is bebizonyosodik, hogy ő szintén nagyobb az angyaloknál, elkerülhetetlenné válik a következtetés, hogy ő nem kevesebb, mint maga Isten, Isten Fia. A cél tehát a Fiú istenségének bizonyítása.⁵⁶

2.1. Krisztus osztozik az Atyával az imádatban

A Zsidók 1,6-ban olvasunk arról a tiszteletadásról, pontosabban imádatról, amit egy zsidó ember csak Istennek adhat, és csupán vele kapcsolatosan tud elképzelni. A szentíró ezt mondja: *ὅταν δὲ πάλιν εἰσαγάγῃ τὸν πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην, λέγει, καὶ προσκυνήσάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι θεοῦ.* – „Amikor pedig bevezeti az elsőszülöttet a világba, ismét így szól: »Imádja őt az Isten minden angyala!«”

A *πρωτότοκος* elsőszülött kifejezés a bibliai használatban a testvérekkel szembeni elsőbbséget és feljebbvalóságot jelent, az atyával való kapcsolatban pedig különleges szeretet és örökösödési fölény élvezetét.

⁵⁴ Ez nem jelenti azt, hogy kizárólag ezzel a textussal foglalkozunk csupán, hanem inkább azt, hogy főleg ezt vesszük alapul.

⁵⁵ A prológusban is hétszeres megjelöléssel illette Krisztust a szentíró.

⁵⁶ Vö., Robert M. Bowman, Jr. and J. Ed Komoszewski, *Putting Jesus in His Place: The Case for the Deity of Christ* (Grand Rapids: Kregel Publications, 2007). Az alábbiakban figyelembe vesszük Bowman és Komoszewski érveit, követve az általuk használt felosztást Krisztus istenségére nézve.

A Zsidókhoz írt levél szerzője itt talán a Zsoltárok 89,28-ra is utalhat,⁵⁷ ahol Isten Dávidot a föld királyai fölé helyezve a következő módon nyilatkozik: „*Én pedig elsőszülöttséggel ajándékozom meg, felséges lesz a földi királyok között.*” Nyilvánvaló tehát, hogy itt egy különleges kapcsolatról van szó a Messiás és az Atya között, amit az elsőszülöttségi státusz foglal magában – amit még az angyalokkal kapcsolatban sem lehet elmondani.

O’Brien szerint ebben az esetben az Ige az *elsőszülött* kifejezést egy olyan megtisztelő címként használja, ami egyszerre jelent prioritást az időben, elsőbbséget a rangsorolásban, többletet az örökségben, és szuverenitást a funkcióban.⁵⁸ Ugyanakkor az elsőszülött különös módon élvezte az atya szeretetét. Hasonló módon Krisztus, mint az Atya elsőszülöttje, időben már a teremtés előtt létezett, hiszen általa lett teremtvé minden és ő lett az örökösé mindennek. (Zsidók 1,2; vö. Kolossé 1,18) Továbbá páratlan módon örvend Istennek: mint elsőszülött Fiú az Atya szeretetének.⁵⁹

Nem elég világos, hogy milyen időpontra utal a szentíró, amikor Isten elsőszülöttjének a világba (*οἰκουμένη*) való bevezetéséről beszél. Három lehetőség közül választhatunk. Először, utalás lehet itt az inkarnációra, amikor Isten megtestesülés útján hozta be az ő elsőszülöttét a földi világba. Másodszor, utalhat a felmagasztalásra, amikor Isten bevitte a Fiút a mennyei világba, mint feltámadt és megdicsőült Fiút. Harmadszor, utalhat a parusziára, amikor majd Isten behozza Fiát az újjáteremtett világba. Bár úgy az első, mint a harmadik lehetőségnek vannak védelmezői, úgy tűnik, a második opció a legvalószínűbb, mégpedig a szövegösszefüggés miatt: a Zsidók 2,5-ben is a mennyei világról szól a szerző, ugyanazon kifejezést használva (*οἰκουμένη*).⁶⁰ Vonzó számunkra Ellingworth gondolata, aki szerint itt lényegében tipológiáról van szó: „a múltban Isten kihozta népét a pusztából, hogy bevigye őket Kánaán lakható területére. Most pedig a halálból kihozta Krisztust, hogy bevigye őt a mennyei lények gyülekezetébe.”⁶¹ A felmagasztalás és a megdicsőülés megtörténtével tehát beteljesedett Mózes énekének profetikus jelentősége: imádták őt Istennek minden angyalai.⁶²

⁵⁷ Allen, 175.

⁵⁸ O’Brien, 69-70.

⁵⁹ Miközben más újszövetségi írók – pl. Pál apostol – a halálból való feltámadásban látják Krisztus elsőszülöttségének konkrét megnyilvánulását (1Korinthus 15,20.23), a Zsidókhoz írt levél szerzője a kontextus szerint főleg Krisztus felmagasztalásában és az Atyával való különleges kapcsolatában találja kifejeződni ennek jelentőségét. Lásd, O’Brien, 70.

⁶⁰ Lane, *Hebrews* 1-8, 27.

⁶¹ Ellingworth, 118.

⁶² Bruce, 57-58.

A Zsidókhoz írt levél szerzője nyilván Mózes énekéből idéz (5Mózes 32), de nem a MT szerint, hanem a LXX szerint. Az 5Mózes 32,43 első felében ezt találjuk:

<i>εὐφράνθητε οὐρανοὶ ἅμα αὐτῷ</i>	<i>Örvendjetekek egek együtt ő vele,</i>
<i>καὶ προσκυνήσάτωσαν αὐτῷ πάντες οἰοὶ θεοῦ</i>	<i>És imádja őt Isten minden fia.</i>
<i>εὐφράνθητε ἔθνη μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ</i>	<i>Örvendjetekek nemzetek az ő népével,</i>
<i>καὶ ἐνισχυσάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι θεοῦ</i>	<i>És erősödjön meg Isten minden angyala.</i>

A héber parallelizmus mintájára „imádja őt” = „erősödjön meg”, míg „Isten minden fia” = „Isten minden angyala.” Következésképp, a Zsidókhoz írt levél szerzője egyszerűen összeollózza e kifejezéseket és így használja az idézetet: *προσκυνήσάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι θεοῦ – imádja őt Isten minden angyala.* Az 5Mózes 32-ben található szövegösszefüggés szerint erre a felhívásra – az imádatra és a megerősödéssre – az alapot Istennek az ellenség fölötti győzelme szolgáltatja. Az ellenség megítélése – amely téma visszhangra talál majd később a Zsoltárok 2-ben és 2Sámuel 7-ben is – olyan jelentőségteljes esemény, ami biztos okot nyújt az imádatra.

Mózes énekének szövege nem konkretizálja az angyalok imádatának tárgyát, de mivel a Zsidókhoz írt levél szerint a beszélő maga Isten, a tárgynak valaki másnak kell lennie, mint az (Atya) Istennek, viszont nem kevesebbnek, mint imádatra méltó személynek, vagyis Istennek. Angyalok semmiképpen sem jöhetnek szóba, mivel pontosan őket szólítja fel Isten, hogy imádják „őt.” Meglepő módon tehát (az Atya) Isten⁶³ azt parancsolja az angyaloknak, hogy imádjanak valaki mást, mint őt magát. A Zsidókhoz írt levél szerzője szerint ebben az esetben csak egy valaki jöhet szóba: Isten Fia, a Messiás.⁶⁴

Mivel a *προσκυνέω*, *imádat-imádság* leborulást és hódolatot jelent,⁶⁵ az angyalok nyilván ennek megfelelően, Krisztus előtt a földre esve

⁶³ Elismerjük, hogy az „(az Atya) Isten” kifejezés anakronisztikus, mivel a Szentháromságról szóló gondolatok és hitelvek az Újszövetségben nyertek világos kifejtést, kiváltképpen a jánosi korpuszban.

⁶⁴ R. Bauckham, „Monotheism and Christology in Hebrews 1” in *Early Jewish and Christian Monotheism*, ed. L. Stuckenbruck and W. North, JSNTSup 263 (London: T&T Clark, 2004), 179.

⁶⁵ Kovács L. Attila, „Imádság” in *Bibliai Fogalmi Szókönyv*, szerk. Kozma Zsolt (Kolozsvár: Erdélyi Református Egyházkerület, 1992), 162.

hódoltak előtte, és így arcra borulva imádták őt.⁶⁶ Miközben az angyalok leborulva imádják Krisztust, elismerik, hogy ő nagyobb nálunknál, kiválóbb lényüknél, és teljes mértékben méltó az egyedül Istennek járó tiszteletre. Eszerint alapvető különbség létezik a Fiú és az angyalok között. Míg az angyalok csupán teremtetten lények, addig a Fiú angyalok által imádott lény, egyszóval Isten. Krisztus tehát osztozik Istennel a neki járó tisztelettel, és vele együtt méltó az egy Istent illető imádatra. Az angyalok nem imádtak, hanem Krisztust imádó teremtmények. Eként, a Fiú és az angyalok közötti különbség lényegbevágó lett: az egyik Isten elsőszülött Fia, míg a többiek, mint a *Fiú* által alkotott teremtmények, a Fiút Istenként tisztelő lények.

2.2. Krisztus osztozik az Atyával a nevekben

A szentíró megjegyzése szerint Krisztus „annyival feljebbvaló az angyaloknál, amennyivel különb nevet örökölt náluk.” (Zsidók 1,4) Amint már megjegyeztük, a szövegösszefüggésből következtetve a szentíró e név alatt Krisztus fiúságára gondolt: ő *Fia* Istennek (1,2), az angyalok csak teremtmények. Ezt tovább megerősíti a Zsidók 1,5 számunkra: *τίνι γὰρ εἶπεν ποτε τῶν ἀγγέλων, υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε; καὶ πάλιν, ἐγὼ ἔσομαι αὐτῷ εἰς πατέρα, καὶ αὐτὸς ἔσται μοι εἰς υἱόν.* „Mert kinek mondta valaha az angyalok közül: én Fiam vagy te, én ma nemzettelek téged! És ismét: én leszek neki Atyja, és ő lesz nekem Fiam!” A fiúság ténye egyszerre utal lénybeli és kapcsolatbeli különbségre Krisztus és az angyalok között. Mivel Krisztus fia Istennek, ezért lényében más, mint az angyalok: Isten őt nemzette/szülte, míg az angyalokat teremtette – mégpedig a Fiú által; mivel Krisztus fiú, ezért a kapcsolat terén is különleges helyzetben van: ő Istenhez úgy viszonyul, mint fiú az atyjához, miközben az angyalok úgy, mint teremtmények a teremthöz.

Azonban nem csak a „Fiú” megjelölés teszi Krisztust felsőbbrendűvé az angyaloknál. Van még legalább két másik név is, amelyet a szerző Krisztus megjelölésére használ, amelyek egyen-egyenként világos utalások az ő kiválóságára. Ószövetségi idézetek segítségével Krisztus úgy van megnevezve, mint *Isten* és *Úr*, azaz sokkal felsőbbrendű, mint az angyalok. Vizsgáljuk meg mind a két megnevezést.

1.) Krisztus Isten. A Zsidók 1,8-ban található idézet szerint – amit a szentíró Krisztusra alkalmaz – Isten úgy beszél Krisztushoz, mint Istenhez: *πρὸς δὲ τὸν υἱόν, ὁ θρόνος σου, ὁ θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.* „De a Fiúhoz így: a te trónusod, Isten, áll örökkön örökké.” Itt egy olyan idézetről van szó, amit a Zsoltárok 45,7-ből vett a szerző (44,7 LXX). A 45.

⁶⁶ Kimondottan ez a Jelenések könyvében történik meg.

zsoltár királyi zsoltárként ismeretes, ami valószínűleg egy dávidi király menyegzője alkalmából íródott, szerelmi éneknek szánva.⁶⁷

Ebben a zsoltárban számunkra az aktuális kijelentés „*a te trónusod, Isten*” kifejezés. A LXX fordítását követve,⁶⁸ a Zsidókhoz írt levél szerzője a *ó θεός* kifejezést *vocativus*-ban használja, épp Isten részéről! (Zsidók 1,8)⁶⁹ Bár az ókori költészetben ritkán nevezték a királyt Istennek, a zsidó költők és próféták számára a dávidi király nem kevesebb, mint Izráel Istenének földi helytartója, azaz kormányzóhelyettese volt, aki Isten alkormányzójaként uralkodott Izráelben. (Vö. 1Krónika 28,5; 29,23) A zsoltárosnak ezt a meglepő kijelentését idézi a szerző, és egyenesen Krisztusra alkalmazza. Amint Harris megjegyezte, „bár egy halandó ószövetségi király esetében a *ó θεός* csak figuratív és hiperbolikus jelentéssel bírt, az örökkévaló Fiú esetében immár szó szerinti alkalmazással rendelkezik.”⁷⁰ Ennek fényében újból megerősödik azon állítás, miszerint Krisztus nagyobb nevet örökölt az angyaloknál, hiszen ő *Istennek* van nevezve, míg az angyalok egyszerűen csak teremtmények (még ha a leghatalmasabb rendűek is).⁷¹

Ez viszont nem jelenti azt, hogy a Fiú annyira egy lenne az Atyával, hogy ne lenne köztük semmi különbség. Hiszen a következő versben (Zsidók 1,9) immár egymástól megkülönböztetve beszél róluk a szentíró és a *ó θεός* kifejezést *nominativus* esetben használva így beszél a Fiúról: „*Szeretted az igazságot, és gyűlölted a gonoszságot: ezért kent fel téged az Isten (ó θεός), a te Istened öröm olajával társaid fölé*”.

Mindezek alapján még két további dolgot szeretnénk megjegyezni a Zsidókhoz írt levél krisztológiáját illetően.⁷² a) A szerző a *vocativus ó θεός* (Zsidók 1,8) használatával világos határvonalat húz a Fiú természete és az angyalok természete között. Krisztus Istenként van megszólítva, tehát felsőbbrendű az angyaloknál.⁷³ b) A szentíró a *nominativus ó*

⁶⁷ Willem A. VanGemeren, „Psalms,” in *The Expositor's Bible Commentary*, revised edition, edited by Tremper Longman III and David E. Garland (Grand Rapids: Zondervan, 2008), 396.

⁶⁸ A LXX fordításának (*vocativus*) helyességét illetően lásd: Murray J. Harris, *Jesus as God: The New Testament Use of Theos in Reference to Jesus* (Grand Rapids: Baker Book House, 1992), 212-218; 220-227.

⁶⁹ Az *‘élőhím* különböző ószövetségi személyekre való alkalmazását illetően lásd Guthrie, „Hebrews”, 937.

⁷⁰ Harris, *Jesus as God*, 227.

⁷¹ Kálvin János, *A keresztyén vallás rendszere I.* (Budapest: Kálvin János Kiadó, 1995), 120.

⁷² Harris, *ibid.*

⁷³ Ez nem jelenti azt, hogy az *‘élőhím* kizárólag csak Istenre utalna. Tudomásunk van olyan ószövetségi esetekről, amikor e megjelölés többek között Mózesre (2Mózes 7,1), Sámuelre (1Sámuel 28,13, amennyiben tényleg Sámuel jelent meg), mennyei lényekre utal (Zsoltárok 82,1-6; 97,7), bírákra (Zsoltárok 82,1.6) használják a bibliai szerzők. Lásd: Guthrie, „Hebrews”, 937. Ebben az esetben azonban a kifejezés kimondottan Jézusra vonatkozik.

θεός (Zsidók 1,9) által megkülönbözteti Krisztust az (Atya) Isten személyétől, mert nem úgy beszél Istenről, mintha egyszerűen az előző vers személyéről (Krisztusról) lenne szó: A Fiú (Istent) az (Atya) Isten kente fel, az ő Istene, tehát két különböző személyről van szó.⁷⁴

2.) Krisztus ÚR. A Zsidók 1,10-ben a szentíró Úrnak nevezi Krisztust. Ebben az esetben a Zsoltárok 102,26-ból (LXX: Zsoltárok 101,26-ból) vett idézetről van szó: *καί, σὸν κατ' ἀρχάς, κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσὶν οἱ οὐρανοί* („És te Uram, kezdetben alapítottad a földet, és a te kezéd munkája az ég”). Bár a Zsidókhoz írt levél szerzője által használt vocativus **κύριε** megtalálható a görög LXX-ban (amit általában idéz a szerző), érdekes módon a héber Masszóréta szövegből hiányzik. Azonban függetlenül attól, hogy vajon az eredeti héber szövegből lett-e kihagyva, vagy a későbbi görög fordításba lett-e betoldva, a zsoltár bevezető verseinek figyelembe vételével egyértelművé válik, hogy a LXX fordítói tényleg helyesen utaltak az 26. verseben az Úrra. Hiszen a Zsoltárok 102,2-ben a zsoltáros kimondottan a JHVH néven szólítja meg Istent (יהוה), és nekünk ennek fényében kell olvasnunk az egész zsoltárt. (Vö. Zsoltárok 102,12)

Továbbá, a Fiú isteni voltát külön hangsúlyossá teszi az a tény, hogy az **Úr** kifejezést az ÓSZ-ben kizárólagosan JHVH-ra alkalmazták a bibliai írók.⁷⁵ Mint ismeretes, a Jahve szó tulajdonnév, amely az ÓSZ-ben Isten személyes neve, „a legteljesebb kijelentést adó Istennév.”⁷⁶ Ez egyszerre utalt Izráel népe Istenének és a teremett világ Istenének nevére. Külön hangsúly volt fektetve arra is, hogy Jahve az egyetlen igaz Isten és rajta kívül nincs más. (5Mózes 4,35.39; 6,4; 32,39; 2Sámuel 22,32; Ézsaiás 37,20; 43,10; 44,6-8; 45,5; 46,9; Jeremiás 10,10)⁷⁷

Ennek fényében nem kicsi dolgot tulajdonít a Zsidókhoz írt levél szerzője Krisztusnak: őt Úrnak nevezi, ami ÓSZ-i használatban Jahvét jelent, vagyis URat. Lényegében ennél nem is illethette volna Krisztust kiválóbb névvel. Nyilvánvaló tehát, hogy ő följebbvaló az angyaloknál, hisz sokkal különb nevet örökölt azoknál. (Zsidók 1,5)⁷⁸ Kálvin János-

⁷⁴ A textusban tehát értelemszerűen megtalálható az egyháztörténet folyamán később hitelvként megfogalmazott szentháromságtan perspektívája.

⁷⁵ Tóth Kálmán, „Jahve.” *Keresztény Bibliai Lexikon, I*, szerk. Bartha Tibor (Budapest: Kálvin János Kiadó, 1993), 705-707.

⁷⁶ Sebestyén Jenő, *Református Dogmatika, I. kötet* (Budapest: Iránytű Kiadó, 1994), 77.

⁷⁷ Helyesnek találjuk tehát a protestáns újfordítású Biblia eljárását (1975), amikor a tetragrammaton JHVH nevet következetesen „ÚR”-ként jelöli, hogy így megkülönböztesse azt az általánosabb jelentésű „Úr”-tól (Adonáj-tól).

⁷⁸ Jézus azonosítása Jahvéval (Zsoltárok 102,25-27 és Zsidók 1,10-12) nem egyedi jelenség az ÓSZ-ben. Lásd még: 2Mózes 13,21 és 1Korinthus 10,1; 2Mózes 17,6 és 1Korinthus 10,4; Zsoltárok 68,18 és Efézus 4,8; Ézsaiás 6,1 és János 12,41; Ézsaiás 40,3 és Máté 3,3; stb.

sal tehát mi is mondhatjuk: „Ebből az következik, hogy Krisztus ugyanaz az Isten, akit a zsidók mindig imádtak.”⁷⁹

2.3. *Krisztus osztozik az Atyával a cselekedetekben*

A Zsidókhoz írt levél 1. részét vizsgálva – főleg a prológus,⁸⁰ de az 1,5-14 textus alapján is –, megfigyelhetjük, hogy Krisztus olyan dolgokat tesz, amelyek kimondottan Isten által véghez vitt cselekedetek és ekként Krisztus isteni mivoltát világosan bizonyító cselekmények.

a) Krisztus teremtető. A Zsidók 1,2-ben azt olvassuk, hogy Isten olyan Fiú által szólt hozzánk, „aki által a világot teremtetted.” Továbbá, a Zsidók 1,10-ben a szerző ezt mondja Krisztusról: *καί, σὺ κατ' ἀρχάς, κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσιν οἱ οὐρανοί·* („És te Uram, kezdetben alapítottad a földet, és a te kezed munkája az ég”).

Amint fentebb említettük, a 10. vers lényegében a Zsoltárok 102,26-ból vett idézet (LXX: Zsoltárok 101,26), ahol a zsoltáros alkotóként beszél az Úrról, az ő Istenéről. Ez a zsoltáridézet egy Istenhez intézett imádság, amit a Zsidókhoz írt levél szerzője Krisztusra alkalmaz, minden magyarázat nélkül. Ezzel tehát Krisztus egyértelműen teremtetőnek van mondva, ami kimondottan isteni cselekedet. Robert Bowman a következőket mondja a föld megalapításáról és Isten kezének munkájáról, mint teremtésre utaló kifejezésekről:

Lényegében az „alapítás” nyelvezete Istenre, mint teremtetőre utaló standard bibliai kifejezés. (Jób 38,4; Zsoltárok 8,3; 24,1-2; 78,69; 89,11; 105,5; 119,90; Példabeszédek 3,19; 8,29; Ézsaiás 40,21; 48,13; 51,13.16; Ámós 9,6; Zakariás 12,1) A teremtés azon megnevezése – a parallelizmus szerint –, hogy „a te kezed alkotása az ég,” hasonló módon van használva máshol Isten teremtető munkájának megnevezésére (Zsoltárok 8,6; Ézsaiás 64,4; vö. Ézsaiás 40,12), illetve általában mindenre, amit egyedül Isten cselekszik. (pl. Zsoltárok 28,5; 92,4; 111,7; 138,8; 143,5; Ézsaiás 45,11)⁸¹

Látjuk tehát, hogy a szerző teremtetőként beszél Krisztusról, és az Istenről szóló ÓSZ-i igéket minden magyarázat nélkül alkalmazza a Fiúra. Ezt valószínű a prológusban tett kijelentés alapján teszi, miszerint Krisztus által lett teremtetve az egész univerzum. F.F. Bruce szerint Krisztusnak ez a cselekedete kétség nélkül följobbvalóvá teszi őt az angyaloknál, hiszen az angyalok csupán szemlélői voltak a föld megalapításának, míg a Fiú volt az eszköz a teremtés végrehajtásában. F.F. Bruce arra az igére utal, amit Jób 38,(4).7-ben olvasunk: „Hol voltál, ami-

⁷⁹ Kálvin János, *A keresztyén vallás rendszere I.*, 122.

⁸⁰ Lásd fentebb az illető versek magyarázatát.

⁸¹ Robert M. Bowman, Jr. and J. Ed Komoszewski, *Putting Jesus in His Place*, 191.

kor a földnek alapot vetettem... amikor együtt vigadoztak a hajnali csillagok, és ujjongtak mind az istenfiak?”⁸²

Találóan foglalta ezt össze Francis J. Backwith az általa alkotott szillogizmusban. Krisztus teremtő munkáját és e munkának az ő istenségére utaló jelentőségét a következő módon szemléltette:

Jahve egyedül vett részt a teremtésben;

Krisztus részt vett a teremtésben;

Krisztus tehát Jahve.⁸³

b) Krisztus gondviselő. A szerző nem csak azt mondja Krisztusról a prológusban, hogy ő világteremtő Fiú, hanem azt is, hogy *„hatalmas szavával hordozza a mindenséget”* (Zsidók 1,3). Ezzel Krisztus egy újabb képességgel és cselekvéssel van megjelölve, amely – akárcsak a teremtés – szintén isteni cselekmények kategóriájába tartozik. Ugyanakkor itt egy újabb példát kapunk az Igéből arra, amiről Sebestyén Jenő már korábban kijelentette: *„A Szentírás a teremtést és gondviselést egyfelől élesen megkülönbözteti, másfelől pedig szorosan összekapcsolja.”⁸⁴*

A teremtés és gondviselés hasonló megkülönböztetését és összekapcsolását találjuk az Apostolok Cselekedetei 17,24-28-ban is, ahol nem csak az van kijelentve Istenről, hogy ő *„teremtette a világot és mindazt, ami abban van,”* hanem az is, hogy mi *„őbenne élünk, mozgunk és vagyunk.”* Figyelemre méltó azonban az, hogy azt a tevékenységet, amit Pál apostol az Apostolok Cselekedetei 17,24.28-ban Istennek tulajdonít, a Zsidókhoz írt levél szerzője azt immár *Krisztusról* mondja. Itt ugyanis a Fiú az, aki nem csak teremtője a világnak, hanem gondviselője is annak.

Krisztus eme gondviselő munkája nyilván egyszerre bír világot fenntartó, működtető és kormányzó jelleggel,⁸⁵ hiszen *„minden őbenne áll fenn”*. (Kolossé 1,17) *„Ő azonban nem úgy viseli gondját a világ-egyetemnek, mint Atlasz, aki egy élettelen súly terhét emeli a vállán, hanem mint aki mindent a maga pályáján visz előbbre a kijelölt cél*

⁸² F.F. Bruce, 62. Ha Bruce-nak igaza van, akkor valószínű, hogy az angyalok már az éggel együtt megteremtettek még a föld előtt. Amikor tehát Isten a földnek is alapot vetett az ő Fia által, akkor az angyalok azt már örvendezve csodálhatták. Erről a teremtési folyamatról azonban keveset közöl a Szentírás, tehát ajánlatos a fokozott óvatosság.

⁸³ http://www.etsjets.org/files/JETS-PDFs/29/29-4/29-4-pp429-430_JETS.pdf. Francis J. Beckwith, „Of Logic and Lordship: The Validity of a Categorical Syllogism Supporting Christ's Deity,” *Journal of the Evangelical Theological Society (JETS)*, 29-4 (1986): 430. Bár az első sor kijelentését Beckwith olyan ígére építi, mint Ézsaiás 44,24, míg a másodikat olyanokra, mint János 1,3 és Kolossé 1,16, számunkra aktuális marad a jelen ígének vizsgálata esetében is. Nyilván ezt az idézetet akár fentebb is idézhettük volna, amikor Krisztus Úr voltáról beszéltünk. Mindkét esetben helyénvaló.

⁸⁴ Sebestyén Jenő, *Református Dogmatika*, I. kötet, 129.

⁸⁵ Ibid, 130. Vö. Wayne Grudem, *Systematic Theology: An Introduction to Biblical Doctrine* (Grand Rapids: Zondervan, 1994), 315-332.

felé.”⁸⁶ „Bizony, tőle, általa és érte van minden: övé a dicsőség mindörökké. Ámen.” (Róma 11,36)

Látjuk tehát, hogy Krisztus munkáját egyszerre fémjelzik világtéremtő és világkormányzó cselekedetek. Mivel azonban ezek kimondottan isteni tettek, nyilvánvaló, hogy Krisztus osztozik az Atyával a cselekedetekben. Ő tehát nagyobb az angyaloknál.

2.4. Krisztus osztozik az Atyával a tulajdonságokban

Ennél az alpontnál Krisztus örökkévalóságával foglalkozunk, amely tulajdonságot további bizonyítéknak találunk Krisztus istenségére nézve. Összesen négy igére szeretnénk felhívni a figyelmet, amelyek egyaránt utalnak Krisztus örökkévaló létére és természetére.

a) Zsidók 1,2. Itt ezt olvassuk Krisztusról: „*aki által a világot teremtette.*” Isten tehát az ő Fia által teremtette a mindenséget. Amint azt már korábban megjegyeztük, a szerző itt többek között feltételezi, hogy Krisztus már a teremtettség előtt létezett az Istennel együtt. Mivel azonban a világ teremtése előtt Istenen kívül senki és semmi nem létezett, és mivel Krisztus volt az, aki már a kezdet kezdetén mint teremtető jelen volt, ebből egyenesen következik, hogy ő örökkévaló.

b) Zsidók 1,11-12. Itt a következőket olvassuk Krisztus jellemvonásáról: „*Azok elpusztulnak, de te megmaradsz, és azok mind elavulnak, mint a ruha, s összegöngyölítéd őket, mint egy palástot, és mint a ruha, elváltoznak; te pedig ugyanaz maradsz; és esztendeid nem fogynak el.*”

A szentíró tovább folytatja a Zsoltárok 102,25-27 idézését, és amint ezt már fentebb megjegyeztük, a zsoltáros Istenhez intézett imádságát itt Krisztusra alkalmazott idézetként használja. Krisztus itt szembe van állítva a teremtetett világgal, és miközben a szerző az eget és a földet mulandónak tekinti, addig Krisztust, az Urat, örökkévalónak mondja, amely nyilván isteni tulajdonság.

E zsoltáridézet segítségével tehát a Zsidókhoz írt levél szerzője nem csak teremtetőnek és Úrnak nevezi Krisztust, hanem örökkévalónak is. France szerint, e zsoltár utolsó versei, amit a Zsidókhoz írt levél szerzője idéz, Isten örökkévalóságát hangsúlyozza, szemben a teremtetett világ illanó természetével. E zsoltáridézet segítségével a Fiút az örökkévaló Teremtővel azonosítja, szemben az angyalokkal, akik részei a teremtetett világnak... De a 6. vers már megmutatta nekünk, hogy a mi szerzőnk képes Krisztusra alkalmazni azt, amit az ÓSZ Istenről mond, anélkül, hogy erre késztetést éreznénk a szövegből.⁸⁷

⁸⁶ F.F. Bruce, 49.

⁸⁷ France, 45.

c) **Zsidók 7,3.** Krisztus itt Melkisédek rendje szerint való papnak van bemutatva. Melkisédekről a következőt mondja a szentíró: „*Sem apja, sem anyja, sem nemzetsége, sem napjainak kezdete, sem életének vége nincs, de miután hasonlónak lett az Isten Fiához, pap marad mindörökké.*” Bár a Krisztus és Melkisédek közötti párhuzamra később még részletesebben kitérünk, most elég azt megjegyeznünk, hogy Krisztus örökkévaló papként van az olvasók elé tárva, szemben a lévitai papokkal, akiknek papsága a könyv érvelése szerint csupán ideig való. Krisztus tehát ismét örökkévalónak van tekintve.

d) **Zsidók 13,8.** Ebben az igében tűnik a szerző a legszókimondóbbnak. A következő módon utal Krisztus örökkévalóságára: „*Jézus Krisztus tegnap, ma és mindörökké ugyanaz.*” David Allen szerint a szerző itt egyszerre juttatja kifejezésre Krisztus istenségét, változhatatlanságát és örökkévalóságát.⁸⁸ Ilyen kategorikus kijelentést olvasva nem csoda, ha az egyházatyák – pontosabban Nazianzuszi Gergely és társai – jogosan és előszeretettel fordultak a szóban forgó igéhez, hogy Krisztus változhatatlansága és örökkévalósága mellett érveljenek a korabeli krisztológiai harcok közepette.⁸⁹ Sebestyén Jenő szerint az örökkévalóság Isten legfelsőbb tökéletességei közé tartozik,⁹⁰ amit a teológusok Istennek az emberekkel nem közölhető tulajdonságai közé sorolnak.⁹¹ Az örökkévalóság kizárólag *isteni* tulajdonság, hiszen ezzel a jellemvonással nem bír egyetlen más teremtmény sem. Csak Isten az, aki örökkévaló.⁹²

Krisztus tehát örökkévaló, és mint ilyen, osztozik Istennel a tulajdonságokban.

⁸⁸ Allen, *Hebrews*, 612. Vö. Sebestyén Jenő, *Református Dogmatika*, I. kötet, 82.

⁸⁹ Hughes, *Hebrews*, 571.

⁹⁰ Sebestyén Jenő, *Református Dogmatika*, I. kötet, 80-81.

⁹¹ Grudem, *Systematic Theology*, 168-173; Louis Berkhof, *Systematic Theology* (Edinburgh: Banner of Truth, 1994), 60. Úgy tűnik, Sebestyén is hasonló csoportba sorolja e tulajdonságot. Lásd, Sebestyén Jenő, *Református Dogmatika*, I. kötet, 80.

⁹² Mózes ezt mondja Istenről: „...öröktől fogva mindörökké vagy te, ó, Isten!” (Zsoltárok 90,2) A Jelenések könyvében ezt olvassuk Istenről: „*Én vagyok az Alfa és az Omega, így szól az Úr Isten, aki van, és aki volt, és aki eljövendő: a Mindenható.*” (Jelenések 1,8) Megfigyelhető azonban, hogy az ŰSZ-i írók nem ódzkodnak Krisztusra alkalmazni azt, amit másutt Istenről mondanak. Pál apostol szerint Krisztus „*előbb volt mindennél, és minden őbenne áll fenn.*” (Kolossé 1,16-17) János apostol pedig így ír: „*Kezdetben volt az Ige, az Ige Istennél volt, és Isten volt az Ige. Ő kezdetben az Istennél volt*” (János 1,1-2); „*mielőtt Ábrahám lett volna: én vagyok*” (János 8,58); „*és most te dicsőíts meg, Atyám, önmagadnál azzal a dicsőséggel, amely már akkor az enyém volt tenálad, mielőtt még a világ lett.*” (János 17,5)

2.5. Krisztus osztozik az Atyával az uralkodásban

Ez az utolsó érvelés részünkről Krisztus istenségét tekintve a Zsidókhoz írt levél alapján. Krisztus királyi uralmával kapcsolatosan három ígét fogunk kiemelni.

a) Zsidók 1,3. „...a mennyei Felség jobbára ült.” A prológusban említett gondolatokkal összhangban tovább hangsúlyozzuk, hogy itt Krisztusról, mint messiási királyról van szó, aki, miután megváltó munkáját elvégezte, leült Isten királyi székének jobbára. Az a tény, hogy Krisztus a mennyben lépett trónra, különös fontossággal bír a szerző számára, mivel épp ezt használja fel később érvként Krisztus főpapi és királyi tisztségének feljebbvalóságát illetően, amikor összehasonlítja őt az ÓSZ-i és egyben evilági tisztségekkel és szertartásokkal.

b) Zsidók 1,8. „a Fiúról így szól: »A te trónusod örökké megáll, ó, Isten...«” Krisztus királyi trónusa és az ő örökkévaló uralma isteni voltára utal, hiszen – ahogy Kálvin megjegyezte – „nincs az egész Szentírásban egyetlen hasonló hely, mely teremtett lénynek örökkévaló trónt emelne.”⁹³ Úgy van, teremtett lény nem kapott soha örökkévaló trónt Istentől, ez kizárólag az ő Fiának adatott, miután feltámasztotta őt a halálból.

c) Zsidók 1,13. „Az angyalok közül kinek mondta valaha: »Ülj az én jobbmra, amíg ellenségeidet lábad zsámolyává teszem.«” Ez a vers több dolgot is közöl Krisztusnak az angyalokkal szembeni feljebbvalóságáról.

- *Először is látjuk Krisztus uralmának tényét.* A szentíró itt megerősíti a bevezetőben már érintett témát, miszerint Krisztus csakugyan messiási király, hiszen Isten jobbán ül, és a mennyből uralkodik.
- *Másodszor, látjuk Krisztus uralmának célját.* Isten megjövendöli neki az ellenség fölötti totális győzelmet. A Messiás tehát nem bábkirály, sem nem kiskirály, hanem a szuverén Isten által eleve győztesnek ígért trónörökös. Krisztus királyi uralmának tehát kettős célja van: nemcsak a szabadítás, hanem az ítélet is; nemcsak az ő népének üdvözítése, hanem az ő ellenségeinek megbüntetése. Bár ezek különböző tevékenységei a Messiásnak, lényegében mégis szorosan összetartoznak, sőt, elválaszthatatlanok egymástól.⁹⁴
- *Harmadszor, látjuk Krisztus uralmának távlatait.* Az a periódus, ameddig a Fiú az Isten jobbán közbenjáróként és messiási királyként ül, szintén meg van határozva: *κάθω ... ἕως ἄν θῶ* – ameddig... vetem. Amikor azonban általa megvalósul Isten terve – vagyis a Fiú ellen-

⁹³ Kálvin, *A keresztyén vallás rendszere* I., 120.

⁹⁴ Lásd: James M. Hamilton Jr., *God's Glory in Salvation through Judgment: A Biblical Theology* (Wheaton, Ill.: Crossway Books, 2010).

ségeinek legyőzése –, akkor ő maga átadja a királyságot Istennek. (Vö. 1Korinthus 15,24-25) De ez nem nyilván fogja majd azt jelenteni, hogy Krisztus többé nem fog uralkodni, mint ahogy az ő trónra lépése sem jelentette azt, hogy ő azelőtt nem lett volna király.⁹⁵ Inkább úgy értjük ezt, hogy Krisztus most – az ő első és második eljövetele között – Isten megbízásából *egyedül* bíraskodik menny és föld felett,⁹⁶ a végkifejlet beállta után azonban az Atya és a Fiú *együtt* fognak uralkodni örökkön örökké.⁹⁷ Más szóval, Krisztus most Isten kormányzóhelyettese, akkor pedig Isten társuralkodója lesz; most egyeduralkodó, majd pedig társrégens lesz.

- *Negyedszer, látjuk Krisztus uralmának egyediségét.* Krisztus trónra lépésének kivételes volta sarkalatos érvelésnek bizonyul a szerző kezében. A Zsoltárok 110,1 nyilván költői kérdésként van idézve („Az angyalok közül kinek mondta valaha...”), melyre a beleértett válasz természetesen az, hogy „senkinek.” Ilyet Isten soha senkinek nem mondott, és ez további bizonyíték Krisztusnak az angyalokkal szembeni feljebbvalóságára. A 110. Zsoltárban bejelentett orákulum eredetileg talán egy Dávid házából származó trónörökös herceg felé lehetett intézve. Isten jelenlétébe belépni és az ő társaságában leülni, Dávid király egyedi kiváltsága volt: „*bement Dávid király az ÚR színe elé, leült*”. (2Sámuel 7,28)⁹⁸ Hasonló élményben csak egy újabb dávidi származású király részesülhet, amiről épp itt beszél a zsoltáros.

Az angyalok soha nem osztoztak sem Krisztus, sem Isten uralmában, Krisztus azonban teljesen osztozik Istennel az ő királyi szuverenitásában. A Fiúnak ezen egyedi helye Isten királyi trónusának jobbján a legmesszebb menően garantálja minden teremtetett lénnel szembeni felsőbbrendűségét – még az angyalokkal szemben is.

A szentíró számára egyértelmű tehát, hogy a Fiú messze feljebbvaló az angyaloknál, hiszen ő osztozik az Atyával a kizárólag Istennek járó hódolatban, az Istent illető egyedi nevek használatában, az általa véghez vitt teremtő cselekedetekben, az isteni – ún. közölhetetlen – tulajdonságokban, és a királyi uralkodásban.

Miután a fentiek alapján Krisztus kiváltsága nyilvánvaló lett, a következőkben rátérünk az ő emberi természetének vizsgálatára.

⁹⁵ Jézus már születésekor királynak (Máté 2,2) és Úrnak (Lukács 2,10) van nevezve.

⁹⁶ János 5,22-23; 2Korinthus 5,10; 2Timóteus 4,1; Cselekedetek 17,31.

⁹⁷ Jelenések 11,15; 22,1.3.

⁹⁸ Azt tudjuk, hogy az ÓSZ-i főpapok évente egyszer beléptek az ÚR jelenlétébe, amikor a szentek szentjében Isten elé járultak, arról azonban sehol nem olvasunk, hogy ők valaha ott leültek volna. Épp az ellenkezőjéről van szó. (Zsidók 10,11-14)

3. Krisztus ember: test és vér a testvérekért

Krisztus emberré válásának célját és jelentőségét főleg a Zsidók 2,5-18-ban tárgyalja a szerző, amelynek körülírását négy pontban szeretnénk taglalni: Krisztus emberré lett, hogy halált ízleljen a testvérekért, hogy őket dicsőségre vezérelje, hogy őket megszabadítsa, és végül, hogy velük együtt érző, irgalmas főpappá válhasson.⁹⁹ A következőkben ezeket fogjuk sorra venni.

3.1. Emberré lett, hogy mindenkiért megízlelje a halált

A Zsidók 2,9-ben ezt olvassuk: „*azt azonban látjuk, hogy az a Jézus, aki rövid időre kisebbé lett az angyaloknál, a halál elszenvedése miatt dicsőséggel és tisztességgel koronáztatott meg, hiszen ő Isten kegyelméből mindenkiért megízlelte a halált.*” Ezzel a kijelentéssel a szentíró egyszerre szól Krisztus egykori megtestesüléséről („*kisebbé lett az angyaloknál*”), megaláztatásáról („*halál elszenvedése*”), felmagasztalásáról („*dicsőséggel és tisztességgel koronáztatott meg*”), mindennek céljáról („*hiszen ő Isten kegyelméből mindenkiért megízlelte a halált*”). Minket most főleg az utolsó kifejezés érdekel (*ὁπως χάριτι θεοῦ ὑπὲρ παντὸς γεύσῃται θανάτου*).

Amikor a szentíró a *ὁπως* kifejezést használja, ezzel Krisztus megtestesülésének és megaláztatásának céljára utal, ami nem más, mint az ő halála. A *ὁπως* célt, rendeltetést és szándékot jelölő kötőszó („*hogy*”, „*annak érdekében, hogy*”). Ugyanilyen jelentéssel bír másutt is az Újszövetségben: Máté 5,45; 23,35; Lukács 2,35; 16,26.28; Cselekedetek 9,17.24; 15,17; Zsidók 9,15.

Krisztus tehát kisebbé lett az angyaloknál a megalázkodása által, tetet öltött, és halált ízlelt mindenkiért, mégpedig Isten kegyelméből. Mindezt a 8. zsoltár összefüggésében olvassuk. Ennek kapcsán Krisztus haláláról a következők vannak kiemelve:

1.) Krisztus halála isteni üdvterv része. Ő „*Isten kegyelméből*”¹⁰⁰ ízlelte meg a halált. Krisztus kínos szenvedését és brutális halálát tehát nem a zsidók és pogányok gonosz szándékának tudhatjuk be csupán – bármennyire valós tényező is az ő szerepük –, még kevésbé a vak sorsnak, hanem elsősorban az Atya (és a Fiú közös) szeretetteljes és irgalmas akaratának, amely már eleve benne volt az isteni üdvtervben.

⁹⁹ William L. Lane, *Hebrews: A Call to Commitment* (Peabody, MA: Hendrickson Publishers, 1988), 46kk. Miközben Lane a megtestesülés eme céljait taglalja, ő kitér a megtestesüléshez fűződő egyéb hasznos kérdésekre is, habár csupán kivonatos formában. E téma részletesebb tárgyalását Lane az ő nagyobb kommentárjában tárja az olvasók elé. Vö. Lane, *Hebrews 1-8*, 66-67.

¹⁰⁰ Kiemelés tőlem.

Kálvin találó megjegyzésével élve, „a megváltás oka Isten irántunk való mérhetetlen szeretete volt.”¹⁰¹

2.) Krisztus halála az üdvösség eszköze. A Zsidókhoz írt levél egyik fő üzenete az, hogy Isten nem az ÓSZ-i szertartások, tisztségek és események által szerzett szabadulást az ő népének, hanem az ő Fia által. Azok csak előképei és árnyékai voltak az elkövetkezendő dolgoknak. Lényegében Krisztus szenvedése és halála bizonyult annak az eszköznek, ami által Isten üdvözítő terve megvalósult, amit Isten előzőleg megígért az ÓSZ-ben, alaposan előkészített, és részletesen bemutatott.¹⁰²

3.) Krisztus halála helyettesítő jellegű. Ezt a szerző a *ὁπὲρ* prepozíció által jelzi, ami azt jelenti, hogy Krisztus halála mások érdekében történt, mások *helyett*, pontosabban *mindenkiért*. Világos tehát, hogy az ő halála nem a saját bűne miatt történt, hiszen ő bűntelen volt. „Krisztus érettünk halt meg, mert azzal, hogy vállalta sorsunkat, megváltott minket a halál átkától.”¹⁰³

4.) Krisztus halála a megdicsőülés útja: *διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου δόξη καὶ τιμῇ ἐστεφανωμένον*. A *διὰ* itt accusativus prepozíció, ami szerint épp Krisztus halála miatt történt az, amiért ő később mennyei dicsőséggel és isteni tisztességgel koronáztatott meg.¹⁰⁴ Ez egybecseng más ÚSZ-i szerzők írásával is. Lukács evangéliumában pl. ezt olvassuk: „Hát nem ezt kellett-e elszenvednie a Krisztusnak, és így megdicsőülnie?” (Lukács 24,26) Péter pedig így ír: „a Krisztus bennük levő Lelke... előre bizonyosságot tett a Krisztusra váró szenvedésekről, és az ezeket követő dicsőségről.” (1Péter 1,10-11)

3.2. Emberré lett, hogy dicsőségre vezesse a fiakat

A 10. versben a következőket olvassuk: „Mert az volt méltó Istenhez, akiért van a mindenség, és aki által van a mindenség, hogy őt, aki számtalan fiát vezet dicsőségre, üdvösségük fejedelmét szenvedések által tegye tökéletessé.” Bár itt több témát is érint a szerző, számunkra fontosnak látszik kiemelni, hogy Krisztus megtestesülésének itt egy újabb céljával találkozunk. A Fiú azért lett testté, hogy számtalan fiút vezessen dicsőségre (*πολλοὺς υἱοὺς εἰς δόξαν ἀγαγόντα*).

A szövegösszefüggés szerint a szóban forgó „dicsőség” lényegében az a dicsőség, amelyről a szentíró által idézett zsoltár beszél: „Kevéssel tetted őt kisebbé Istennél, dicsóséggel és méltósággal koronáztad meg.” (Zsol-

¹⁰¹ Kálvin János, *A Zsidókhoz írt levél magyarázata* (n.d.), 32.

¹⁰² O'Brien, *Hebrews*, 102.

¹⁰³ Kálvin, *A Zsidókhoz írt levél magyarázata*, 32.

¹⁰⁴ Guthrie, *Hebrews*, 100.

tárok 8,6) Amikor a Zsidókhoz írt levél szerzője azt mondja, hogy „*az volt méltó Istenhez*” (10. v.), tulajdonképpen „ő arra emlékezteti barátait, hogy ami Jézus megtapasztalásában nyilvánvaló lett, világosan egybeeseng Isten jól ismert jellemével és meghatározott tervével.”¹⁰⁵

Helyesen érvel Lane, amikor az Isten fiainak dicsőségre való vezetését összefüggésbe hozza a teljes bibliai kánon tanításával, és az üdv-történet átfogó tervének fényében szemléli a szóban forgó témát.¹⁰⁶ Az történt ugyanis, hogy a kezdetben kilátásba helyezett isteni terv kudarcba fulladni látszott, miután Ádám és Éva a kísértőre hallgatva felázadt Isten ellen és bűnbe esett. Isten terve azonban nem jutott csődbe, mert elküldte az ő Fiát, hogy emberré legyen és így juttassa dicsőségre és méltóságra a történelem kezdete óta elbukott fiakat. Az öröktől fogva dicsőséges Fiú ugyanis azonosult a dicsőségre vezérlendő fiakkal, és az emberiség lázadásának következményeit elszenvedte a halálig való megalázkodása által.¹⁰⁷

A sok fiak dicsőségre juttatásának *garanciája* a Fiú megdicsőülésében rejlik. A szerző szerint ugyanis a fiak számára Jézus nem kevesebb, mint „*üdvösségük fejedelme*” (τὸν ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας). Az ἀρχηγὸς jelenthet „vezetőt,” „fejedelmet,” illetve „szerzőt,” „kezdeményezőt,” és „alapítót.” A magyar bibliafordítások „fejedelemnek,”¹⁰⁸ vagy „szerzőnek”¹⁰⁹ fordítják. Lényegében mindkét fordítás magában foglalja a lényegét: a fejedelem az önként vállalt szenvedése által megszerezte a fiak számára azt a dicsőséget, amelynek ő immár részese és élvezője, és amely dicsőségre való vezetésben ő lesz a *fejedelem* vagy *vezető* a fiak számára. Guthrie szerint azonban ennek legjobb fordítása a „bajnok,” mivel a görög irodalomban is így van használva.¹¹⁰

A 11. vers tovább viszi a téma fonalát, és Krisztus emberi mivoltáról kijelenti, hogy „*a megszentelő és a megszenteltek mind egytől származnak.*” Következésképp, a Fiú nem szégyelli a megszentelteket testvéreinek hívni. Ellenkezőleg, a szentíró felsorakoztat három ÓSZ-i idézetet, amelyek segítségével közli az olvasókkal, hogy a Krisztus épp a megtestesülés útján erősíti meg a fiakkal való azonosulását.

Először ezt találjuk: „*hirdetem nevedet testvéreimnek, a gyülekezet körében dicsérlek téged.*” (12) Jézus az, aki belép a gyülekezet körébe, hogy hirdesse

¹⁰⁵ Lane, *Hebrews: A Call to Commitment*, 47.

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Pl. Magyar Bibliatársulat, Károli.

¹⁰⁹ Szent István Társulat, Kecskeméthy, Csia, Vida.

¹¹⁰ Herkules például bajnoknak (ἀρχηγός) nevezik és szabadítónak (σωτήρ) van nevezve. Guthrie, *Hebrews*, 108.

Isten nevét azoknak, akiket saját testvéreiként tart számon, és akiknek közösségében és istentiszteleti alkalmán énekszóval dicséri Istent.

Másodszor, ezt olvassuk: „*Én őbenne reménykedem*”. (13a) Amennyiben Krisztus Istenbe veti reménységét, igazi emberként viselkedik, és bemutatja számunkra, hogy mit jelent embernek lenni. Hiszen épp ez lett volna nekünk teremtett lényeknek a feladatunk kezdettől fogva, hogy a kísértőnek ellenállva, bízunk Istenben teljesen és egyedül ő benne reménykedjünk.

Harmadszor ezt idézi: „*Íme, itt vagyok, én és a gyermekek, akiket az Isten adott nekem.*” (13b) Szinte érezni lehet a Fiú azonosulását és együttérzését a gyermekekkel. Hogyne tenné, hiszen Isten neki adta őket! Mivel a testvérek azonos természettel rendelkeznek, ő maga is részesült a gyermekek emberi mivoltában. Hogy őket dicsőségre vezesse, megtestesült értük. Osztozott az ő emberi természetükben.

Amikor tehát Krisztus sok fiakat vezérel dicsőségre, ezt olyanokkal teszi, akikkel úgy vállalt teljes azonosságot, hogy ő maga megtestesült és ember lett. Krisztus megtestesülésének célja azonban nem a fiak emberi mivoltának személyes megtapasztalása csupán, hanem sokkal inkább a fiak isteni dicsőségre való vezérlése az ő emberré való megalázkodása útján.

3.3. Emberré lett, hogy megsemmisítse az ördögöt

Talán nem túlzás azt mondani, hogy Krisztus emberré válásának különböző céljai közül épp az tűnik a legfontosabbnak, ami a legközelebbről érint minket, t.i. a saját szabadulásunk. Megszabadításra pedig azért volt szükségünk, mert fogságban voltunk, mégpedig az ördög rabságában. Erről a 2,14 beszél.

Krisztus azért lett emberré, mert Istennek azon gyermekei, akiket Krisztusnak adott, egymáshoz hasonlóan szintén (közös) emberi természettel rendelkeznek: „*Mivel pedig a gyermekek test és vér részesei, ő is hozzájuk hasonlóan részese lett ezeknek.*” Krisztus tehát hozzájuk hasonló emberi testet öltött magára, mert csak így tudta megvalósítani azt a tervet, amit Isten az ő gyermekeire nézve elrendelt önmagában. Ami Isten gyermekeit illeti, ez a terv eddig úgy volt elénk tárva, mint a gyermekek megdicsőítése (10. v.), megszentelése (11. v.), és megszabadítása (15. v.).¹¹¹

¹¹¹ Az a tény, hogy üdvtörténeti (és dogmatikai) szempontból itt fordított a sorrend, nem jelenti azt számunkra, hogy a szerző nem tudta volna azok üdvrendi lépéseit, azaz „kronológiai” sorrendjét. Vö. O'Brien, *Hebrews*, 113. Az un. *Ordo salutis* tárgyalását illetően lásd Sebestyén Jenő, *Református Dogmatika*, III. kötet, 2-5 és Berkhof, *Systematic Theology*, 415-422.

Krisztus megtestesülésének azonban volt egy további célja is: „*hogyan halála által megsemmisítse azt, akinek hatalma van a halálon, vagyis az ördögöt.*” Ez a kép szorosan kapcsolódik a 15. vers témájához, amelyre a következő alcím alatt még bővebben kitérünk. Itt most arról informálja az olvasókat a szentíró, hogy az ördög volt az a zsarnok, aki a halállal, mint bérencével együtt teljes hatalmában és szörnyű rabságában tartotta a megfélemlített embereket. Az emberiség a bűnbe eséskor került ebbe a fogságba, amikor a kísértőre hallgatva fellázadt az Isten ellen. (1Mózes 3)

Lane szerint konkrét bibliai háttere lehet annak, hogy Krisztus, mint népének fejedelme küzdött meg az ördöggel. (14. v.; vö. 10. v.)¹¹² Találunk olyan ígéket, amelyek az Urat felfegyverkezett vitéz hősként és isteni harcosként említik, aki a saját népe szabadításáért fegyvert fogott és harcba állott. Gondolhatunk itt pl. a 2Mózes 15,1.3-ra: „*Akkor ezt az éneket énekelte Mózes Izráel fiaival együtt az ÚRnak: Énekelek az ÚRnak, mert igen felséges, lovat lovasával a tengerbe vetett... Az ÚR vitéz harcos, az ÚR: ez a neve.*” Vagy idézhetjük Ézsaiást: „*Az ÚR elindul, mint egy hős, indulatba jön, mint egy harcos, harsányan kiált, diadalmaskodik ellenségein.*” (Ézsaiás 42,13)

„*Oda van már a hűség, és aki a rosszat kerüli, zsákmányul esik. Láttam ezt az ÚR, és rossznak ítélte, hogy nincs törvényes rend. Amikor láttam, hogy nincs ott senki, és elámult, hogy nincs, aki közbelépjen, saját karja segítette őt, saját igazsága támogatta. Felöltötte az igazságot, mint páncélt, védelmező sisak van a fején. A bosszúállás ruháit öltötte magára, felindulása, mint köpeny borul rá. Amilyenek voltak a tettek, aszerint fog megfizetni. Haraggal fizet ellenfeleinek, tetteik szerint ellenségeinek, tetteik szerint fizet meg a szigeteknek. Félni fogják az ÚR nevét napnyugaton, és dicsőségét napkeleten, amikor eljön, mint egy sebes folyó, amelyet az ÚR szele korbácsol föl. De eljön Sionhoz a Megváltó, Jákób megtérő bűnöseihez! – így szól az ÚR.*” (Ézsaiás 59,15-20).¹¹³

Az ördög legyőzése tehát nem valami könnyű dolog lehetett, hiszen annak hatástalanítása nem került kevesebb árba, mint az emberré vált Krisztus *halálába*. Ez a hősi halál jelzi az ördöggel szemben vállalt küzdelem súlyos voltát, amely harcot mi bűnös emberek soha nem lettünk volna képesek megharcolni. Ezen győzelmet Krisztus az ő halála által (*διὰ τοῦ θανάτου*) vívta ki. Itt a hangsúly az *eszközön*, azaz Krisztus halálán van,¹¹⁴ amely által az ördög meg lett semmisítve. Az a tény, hogy a hangsúllyal bíró *διὰ τοῦ θανάτου* a célhatározói kötőszó (*ἵνα* – hogy;

¹¹² Lane, *Hebrews: A Call to Commitment*, 51-52.

¹¹³ Kiemelés tőlem.

¹¹⁴ O'Brien, *Hebrews*, 115, n. 166.

azért, hogy) után és az ige (*καταργήση* – hatástalanít, megsemmisít, eltöröl) előtt áll, világosan jelzi, hogy voltaképpen Krisztus halála volt az eszköz úgy az ördög megsemmisítésében, mint a rabok felszabadításában (lásd lentebb). De Istennek hála, hogy ha a Fia halála által is, de végső soron mégis megtörtént az ősellenség legyőzése, hiszen épp „*azért jelent meg az Isten Fia, hogy az ördög munkáit lerontsa.*” (1János 3,8)

3.4. Emberré lett, hogy megszabadítsa Ábrahám magvát

Krisztus nem csak azért testesült meg, hogy megsemmisítse az ördögöt, hanem azért is, „*hogy megszabadítsa azokat, akik a haláltól való félelem miatt egész életükben rabok voltak.*” (15. v.) Más szóval, *Krisztus emberré válásának célja az elraboltak felszabadítása, hogy mint bajnok síkra szálljon Ábrahám leszármazottainak üdvösségért.*

Mindez központi része és egyben beteljesítése Isten azon tervének, aki már az ÓSZ-ben elének tárta népének megmentése érdekében történő fellépését, hogy hamarosan vitéz hősként fog megjelenni a történelem színpadán. Talán a legklasszikusabb történet erre nézve a Dávid és Góliát harca (1Sámuel 17,1-54), amelynek jellegét azok a filiszteusok szabják meg, akik „különböznek tőlük [izráelitáktól] technikájukban, fegyvereikben és kultúrájukban egyaránt.”¹¹⁵ Dávid azonban, mint Izráel jogos képviselője és felkent (jövendőbeli) királya, tudva, hogy „tulajdonképpen a királynak kell megharcolnia Izráel harcait,”¹¹⁶ a saját népének megszabadítása érdekében elő lép, és Izráel egyedülálló bajnokaként kard nélkül legyőzi a körülmételetlen óriást. Teszi ezt annak tudatában, hogy „a király az ő népének a képviselője, a nép pedig az ő királyában tapasztalja meg úgy a vereséget, mint a győzelmet.”¹¹⁷

A másokért síkra szállás és a képviselés hasonló témáját pendíti meg Ézsaiás is, amikor ezt mondja az Úrról:

„*El lehet-e venni a zsákmányt a hőstől, megmenekülhetnek-e a foglyok az erőszakostól? Igen! – ezt mondja az ÚR. A hőstől is el lehet venni a foglyokat, és az erőszakostól is megmenekülhet a zsákmánya. Perlőiddel én fogok perelni, fiaidat én szabadítom meg. Elnyomóiddal megetetem saját húsukat, megrészednek saját vérüktől, mint a musttól. Akkor majd megtudja mindenki, hogy én vagyok az ÚR, a te szabadítód, és megváltód, Jákób erős Istene.*” (Ézsaiás 49,24-26)

¹¹⁵ Molnár János, *Ószövetségi kortörténet* (Kolozsvár: Misztótfalusi Sajtóközpont, 1993), 26.

¹¹⁶ N. T. Wright, *Jesus and the Victory of God* (Minneapolis: Fortress, 1996), 484.

¹¹⁷ C. K. Barrett, „The Christology of Hebrews,” in *Who Do You Say That I Am? Essays on Christology*. Edited by M. A. Powell and D. R. Bauer (Louisville: Westminster John Knox, 1999), 119-120.

Valószínű, hogy ezen ÓSZ-i igékkel a háttérben kell értelmeznünk Jézus következő szavait is: „Amikor az erős fegyveres őrzi a maga palotáját, biztonságban van a vagyona. De ha nála erősebb tör ellene, és legyőzi őt, akkor elveszi fegyverzetét, amelyben bízott, és szétszítja a zsákmányt.” (Lukács 11,21-22) A Zsidókhoz írt levél írója ismerve a címzettek *sitz im leben*-jét, emlékezteti őket arra, hogy Krisztus nem csak az ördögöt győzte le, hanem ezáltal őket is megszabadította a halál félelmétől. Ennek fényében immár a mártírhálál bátor fölvállalása is kilátásba helyezhető! (Zsidók 12,1-4)

A Zsidókhoz írt levélben tehát Krisztus nem csak Istenként van elénk tárva, hanem megtestesült emberként, népéért síkraszálló bajnokként, velük szolidaritást vállaló üdvösségük fejedelmeként (2,10), aki Ábrahám foglyul ejtett leszármazottait – saját testvéreit – az ő helyettesítő halála által megszabadította az ördög rabságából és a halál félelmétől. Itt az is kilátásba helyezhető, hogy az egyiptomi rabszolgasorsból való szabadulás a fogalmi háttere ezen igéknek, N. T. Wright érvelése szerint.¹¹⁸ Amennyiben ez így van, akkor egy második exodusról beszélünk, amit Krisztus maga vitt véghez.

3.5. Emberré lett, hogy irgalmas főpapja legyen népének

Még egy dolgot szükséges megemlítenünk Krisztus megtestesülésének célját illetően, ami a 2,17-18-ban található: „Azért mindenben hasonlónak kellett lennie a testvéreihez, hogy irgalmas és hű főpap legyen az Isten előtti szolgálatban, hogy engesztelést szerezzen a nép bűneiért. Mivel maga is kísértést szenvedett, segíteni tud azokon, akik kísértésbe esnek.” Egyes írók – pl. Hagner – Krisztus főpapi szolgálatát az ő prófétai szolgálatával igyekeznek összehasonlítani (főleg a tágabb kontextus alapján), amikor a szóban forgó szöveget elemzik.¹¹⁹ Bár ez lehetséges és hasznos a maga helyén, szerintünk helyesebb, ha először a közelebbi szövegösszefüggést vesszük figyelembe, ha már összehasonlításról akarunk beszélni. Miközben a szerző eddig úgy beszélt Krisztusról, mint bajnokról, most úgy szól róla, mint főpapról. Bár ez két különböző aspektusa Krisztus szolgálatának, mégis hasonlítanak egymáshoz, sőt, szorosan összetartozik, mégpedig a következő tényezők miatt.

1.) Összekapcsolja őket a képviselés tényezője. A bajnok az ő népe képviselőjeként szerepel a harcban: amit ő tesz, azt az egész nép érdekében végzi. Hasonlóképpen, a főpap képviseli az ő népet az Isten

¹¹⁸ N. T. Wright, *Hebrews for Everyone*. London: Society for Promoting Christian Knowledge, 2004), 20-21.

¹¹⁹ „Míg a próféta Istent képviselve szól az emberekhez, addig a pap az embereket képviselve beszél Istenhez.” Hagner, *Encountering the Book of Hebrews*, 60.

előtti dolgokban, és mindazt, amit ő végez, a saját népe érdekében teszi. Az ő főpapi szolgálatában Krisztus semmit nem tesz, amit a saját javára tenne. Bármit cselekszik, a népéért teszi.

2.) Összekapcsolja őket a szolidaritás tényezője. A bajnok a saját népe közül való: ő csak úgy képviselheti a népet a harcban, ha egy ő velük és az ő soraik közül vált ki. Így sokkal jobban a szívéen tudja viselni a tét súlyát. Hasonlóképpen, a főpap mindig a nép közül volt választva. Épp azért képviselhette őket hatékonyan az Úr előtt és tudott együtt érezni velük minden tekintetben, mert osztozott az ő sorsukban és az ő soraik közül való volt. Mivel közülük vált ki, teljes mértékben képes volt átérezni népe sorsát.¹²⁰

3.) Összekapcsolja őket az áldozat tényezője. A bajnok teljes tudatában van annak, hogy csak nagy küzdelem és áldozathozatal árán munkálhatja népe javát. Mindez erőbevetést, küzdelmet, és teljes odaadást követel részéről. Lényegében az életét kockáztatja, amikor sík-raszáll népe érdekében. Hasonlóképpen a főpap is áldozat, pontosabban egy élet feláldozása által reprezentálja népét Isten előtt. Krisztus esetében viszont még ennél is tovább kell mennünk, hiszen ő önfeláldozás árán képviselte népe érdekeit az Atya előtt.

Krisztus főpapi áldozata „engesztelést” (*ἰλάσκεισθαι*) szerzett. „Ebben találjuk, röviden szólva, a megtestesülés célját: engesztelést szerezni a bűn miatt.”¹²¹ Ennek értelme azonban korántsem egyértelmű számunkra. Bár C. H. Dodd egykor erősen érvelt a mellett, hogy a *ἰλάσκεισθαι* csupán az emberi bűn eltörlésére, illetve elfedésére utal,¹²² és kevésbé annak Isten kiengesztelésével kapcsolatos jelentőségére, Leon Morris helyesbítette ezt az álláspontot, és bebizonyította, hogy a kifejezés ennél többet jelent.¹²³ A *ἰλάσκεισθαι* egyaránt utal az ember bűnének eltörlésére és a haragvó Istennek a bűnös ember iránt való kiengesztelésére.¹²⁴ A szerző itt a megtestesülés szükségességéről is beszél: „mindenben hasonlónak kellett (*ὅμοειλεν*) lennie testvéreikhez.” Az *incarnatio* tehát egyben teológiai szükségszerűség. E nélkül nincs kiengesztelés. Az oka mindennek a következőkben rejlik: csakis az emberiséggel való

¹²⁰ Lane, *Hebrews: A Call to Commitment*, 52.

¹²¹ Hagner, idem.

¹²² C. H. Dodd, *The Bible and the Greeks* (London: Hodder & Stoughton, 1935), 82-95.

¹²³ Leon Morris, *The Apostolic Preaching of the Cross* (Grand Rapids: Eerdmans, 1955), 125-160.

¹²⁴ Leon Morris, *The Atonement: Its Meaning and Significance* (Leicester: Inter-Varsity Press, 1983), 151-176. Az kiengesztelődés nyilván szorosan kapcsolódik a megbékélés fogalmához, amelynek kitűnő tárgyalását lásd: Tőkés István, *A Korinthusbeliekhez írt második levél magyarázata* (Kolozsvár: Erdélyi Református Egyházkerület, 1996), 175.

azonosulásában volt képes Isten felmagasztalt Fia engesztelő áldozatot mutatni be a nép bűneiért.

A szentíró itt még rámutat Krisztus papságának két fontos jellemvonására: ő irgalmas és hűséges főpap. Krisztus eme két tulajdonságának megemlítésével a szerző bevezette a levelében rögtön sorra kerülő két témát: a hűséget (3,1-4,14) és az irgalmasságot (4,15-5,10). Mindkét tulajdonság elengedhetetlen feltétele hatékony szolgálatának. Mivel azonban Krisztusban ezek teljes mértékben jelen vannak, mindenki, aki általa közeledik Istenhez, bizodalma lehet, hogy nála tökéletes megértésre, könyörületre és segítségre fog találni. Krisztus emberi mivolta tehát lényeges előnyökkel bír a címzettek számára, mivel a benne bízó hívek erőt meríthetnek azáltal, hogy megemlékeznek Krisztus együttérző, irgalmas és hűséges tulajdonságairól.

Következtetésként elmondhatjuk, hogy Krisztus emberi mivolta és megtestesülésének célja jelentős szerepet játszik a Zsidókhoz írt levél 2,9-18-ban: Ő emberré lett, hogy meghaljon; szenvedett, hogy dicsőségre vezéreljen; halandóvá lett, hogy halála által ördögöt győzzön; test és vér részese lett, hogy a halálfélelemben gyötrődő testvéreket megszabadítsa; és az atyafiakhoz lett hasonlónak, hogy irgalmas és hűséges főpap lehessen. Mindezen számos krisztológiai téma fényében nem csoda tehát, ha a IV. és az V. században különleges textusnak bizonyult a krisztológiai hitviták esetén.¹²⁵ A szerző világossá tette, hogy Isten Fia egészen emberré lett, teljes szolidaritást vállalva így az emberiséggel. Következésképp, Isten Fia mindenképpen alkalmas arra, hogy az emberekért áldozatot hozzon és hogy őket Isten előtt a mennyben képviselje, mivel ő teljesen Isten (1,1-14) és teljesen ember (2,9-18).

4. Krisztus pap: Melkisédek rendje szerint

Miután a Fiúnak úgy isteni, mint emberi volta világossá vált, a szentíró elérkezettnek látja az időt arra, hogy rámutasson az ő krisztológiájának talán legsarkalatosabb aspektusára, ti. Jézus papságára.¹²⁶ Amint arra Hagner rámutatott, bár az egész ÚSZ-ben csupán a Zsidókhoz írt levél nevezi Jézust főpapnak – mégpedig anélkül, hogy különbséget tenne a „pap” és „főpap” megjelölések

¹²⁵ Allen, *Hebrews*, 228. Talán a másik legfontosabb textus a János 1,1-18 ezen a területen.

¹²⁶ Lásd, Cynthia Long Westfall, „Messianic Themes of Temple, Enthronement, and Victory in Hebrews and the General Epistles,” in *The Messiah in the Old and New Testaments*, edited by Stanley E. Porter (Grand Rapids: Eerdmans, 2007), 218.

között –, „ezt nem kevesebb, mint tíz alkalommal teszi: Jézus Melkisédek rendje szerint való főpap (5,6.;10; 6,20), a hitvallásunk apostola és főpapja (3,1), engesztelést szerző főpap (2,17; 7,26; 8,1), a jövőendő javak főpapja (9,11), és erőtlenségeinkben segítőkész főpap (4,14-15).”¹²⁷

Krisztus főpapi tisztségét elemezve tárgyalni fogjuk az ő papságának (1) együtt érző tulajdonságát, (2) örökkévaló rendjét, (3) közbenjáró szolgálatát, (4) mennyei szentélyét, és (5) végérvényes áldozatát.¹²⁸

4.1. Az ő papságának alapvonása: együttérzés

Amint az előző fejezetben láttuk, Krisztusnak, mint főpapnak, az egyik legalapvetőbb tulajdonsága az irgalmasság. A Zsidók 4,14-5,3-ban egy hasonló témával találkozunk, amikor a szerző az *együttérzés* tulajdonságával jellemzi Krisztust. Isten Fia tehát nem egy távoli és elidegenült főpapja népének. Ő olyan pap, aki értük megtestesült, emberré lett, hozzánk hasonlóvá lévén mindenben, még a kísértésekben is – kivéve a bűnt. (Zsidók 4,15; vö. 2,17-18) Itt tehát két dolog van hangsúlyozva.

1.) *Krisztus olyan, mint mi.* Ez a hasonlóság – hogy ő hozzánk hasonló emberré lett és mindenben megkísértetett – azt jelenti számunkra, hogy ő tökéletesen megért minket, és képes őszintén együtt érezni velünk. Az ÓSZ-ben Áron olyan főpap volt, akit a saját népe közül választott Isten (2Mózes 28,1), aminek eredményeképp ő képes volt teljes mértékben együtt érezni népének tagjaival. Hasonlóképpen, Krisztus olyan főpap, aki megtestesüléséből származó emberi természeténél fogva szintén képes „*megindulni erőtlenségeinken*” (Zsidók 4,15), aminek következtében most megszólal a felhívás, hogy „*Járuljunk tehát bizalommal a kegyelem trónusához, hogy irgalmat nyerjünk, és kegyelmet találjunk, amikor segítségre van szükségünk.*” (4,16)¹²⁹

2.) *Krisztus más, mint mi.* Ez a lényeges különbség – hogy ő nem bukott el és nem esett bűnbe – azt jelenti, hogy végre olyan főpap támadt, aki nemcsak megértheti az erőtlenséget, hanem segíteni is képes rajtuk. Hiszen ő ártatlan és bűn nélküli volt. Az ÓSZ-ben minden pap-

¹²⁷ Donald A. Hagner, „The Son of God as Unique High Priest: The Christology of the Epistle to the Hebrews”, in *Contours of Christology in the New Testament*, edited by Richard N. Longenecker (Grand Rapids: Eerdmans, 2005), 255-256.

¹²⁸ Krisztus főpapi szerepét illetően l. a következő esszéket: R. H. Culpepper, „The High Priesthood and Sacrifice of Christ in the Epistle to the Hebrews,” in *Theological Educator* 32 (1985): 46-62; D. L. Powell, „Christ as High Priest in the Epistle to the Hebrews,” in *Studia Evangelica* 7 (1982): 387-399.

¹²⁹ Kiemelés tőlem.

nak parancsba volt adva, hogy „nemcsak a népért, de önmagáért is köteles bűnért való áldozatot bemutatni.” (5,3) A lévitai papokkal ellentétben azonban, Jézusnak nem volt szüksége ilyet cselekednie, hiszen neki nem voltak bűnei. Amint a szerző mondja később, épp „ilyen főpap illet hozzánk: szent, ártatlan, szeplőtlen, aki a bűnösöktől elkülönített, és aki magasabbra jutott az egeknél.” (7,26)

Amikor Krisztus megkísértéséről beszélünk, ez alatt valószínű nem azt kell értenünk, hogy ő minden egyes kísértést megtapasztalt, amelyet mi valaha is átélünk. Sokkal inkább arról van szó, hogy ő minden alapvető kísértési típust megtapasztalt, aminek következtében teljes tudatában van annak, hogy mit is jelent emberileg megpróbálva lenni és gyengének találtatni.¹³⁰

4.2. Az ő papságának rendje: örökkévaló

Krisztus pap, mégpedig Melkisédek módja szerint, következésképp az ő papsága örökkévaló. Ennél a pontnál megemlíthetjük a következő tényezőket.

1.) *Krisztus – Áronhoz hasonlóan – nem önjelöltként, hanem Isten választása szerint lett főpap.* A Zsidók 5,4-5 ezt mondja: „Senki sem szerzheti meg azonban önmagának ezt a tisztességet, csak az, akit az Isten hív el, mint Áront is. Ugyanúgy a Krisztus sem maga dicsőítette meg magát azzal, hogy főpap lett, hanem az, aki így szólt hozzá: „Az én fiam vagy, ma nemzetelek téged.” Tudomásunk van arról, hogy akadtak olyan férfiak az intertestamentális korban, akik saját maguk kezdeményezték főpappá való kinevezésüket, s hogy ezt a tisztséget megnyerjék, akár a megvesztegetés bűnétől sem riadtak vissza, csak hogy főpapok legyenek. (2Makabeusok 4,24)¹³¹ Ezzel ellentétben, Áron nem önjelöltként lett főpap, hiszen Isten volt az, aki elhívta őt és szolgálatba állította. Ha pedig valaki más – pl. Kórah, Dátán és Abirám – ezt kifogásolták, azokkal Isten maga szállt szembe. (2Mózes 28,1; 3Mózes 8,1-2; 4Mózes 16,1-5) Hasonló a helyzet Krisztussal is: amiképpen megtestesülése előtt ő kész volt lemondani annak zsákmányként való megragadásáról, hogy ő az Istennel egyenlő, és önmagát megüresíttette teljes bizalommal várt az Atya által való megdicsőítésre, ugyanúgy a megdicsőülése után sem igyekezett a főpapi tisztség megkaparintására, hanem kizárólag az Isten kezdeményezéséből lett azzá.¹³²

¹³⁰ Krisztust az ő gyengeségében kísértette meg az ördög: „...végül megéhezett. Ekkor odament hozzá a kísértő...” (Máté 4,2-3) Kiemelés tőlem.

¹³¹ O'Brien, *Hebrews*, 193.

¹³² Raymond Brown, *The Message of Hebrews: Christ above All* (Leicester: Inter-Varsity Press, 1982), 98-99.

2.) *Krisztus – Áronnal ellentétben – nem esküvés nélkül, hanem Isten esküje szerint lett főpap.* Amint láttuk, a Zsidókhoz írt levél szerzője a Fiút nem csak Felkent uralkodónak (1,3.8-9), hanem főpapnak is nevezte. (2,17) Ezt később még többször is megemlíti. (3,1; 4,14-15; 5,5-6.10) Ellentétben a lévítai papokkal, akik „ugyanis eskü nélkül lettek papokká” (7,20), Krisztus nem kevesebb, mint Isten esküje szerint lett pappá, mégpedig „*annak esküjével, aki így szólt hozzá: »Megesküdött az Úr, és nem bánja meg; te pap vagy örökké.«*” (7,21) A szentíró szerint tehát, amennyiben a Zsoltárok 110,1 a Messiásra utal, akkor ugyanannak a zsoltárnak a 4. verse is reá vonatkozik: „*Megesküdött az Úr, nem bánja meg: Pap vagy te örökké, Melkisédek módján.*” A Messiásnak pappá való isteni kinevezését és megerősítését talán már nem is lehetne jobban hangsúlyozni.¹³³ Dávid szerint Isten nem csak királysággal bízta meg a Fiát („*Ülj a jobb kezem felől*”), hanem papsággal is („*Pap vagy te örökké*”). A Fiú egyszerre lett ellenségein uralkodó Messiás és népéért áldozó főpap!

Hagner szerint annak jogosultsága, hogy Isten Fia főpap is, a következő érvelés alapján történik.¹³⁴ A Zsidók 5,5-6-ban a szentíró két idézettel áll elő, amelyik mindkettő a Zsoltárok könyvéből származik. (2,7; 110,4) Megfigyelendő azonban, a Krisztus papságára utaló ige előtt (Zsoltárok 110,4), a szerző először egy másik ígét idéz, mégpedig a Zsoltárok 2,7-et.

Ugyanúgy a Krisztus sem maga dicsőítette meg magát azzal, hogy főpap lett, hanem az, aki így szólt hozzá: „*Az én fiam vagy, ma nemzetelek téged*”. (Zsolt 2,7) Ahogyan másutt is mondja: „*Pap vagy te örökké...*” (Zsolt 110,4)

E két idézetben a Zsidókhoz írt levél szerzője összeköti Krisztus istenfiúságát az ő papi tisztségével. Vajon miért? Hagner szerint azért, mert a szerzőnek a kiindulópont igazából nem a Jézus papsága, hanem az ő fiúsága.¹³⁵ Más szóval, először Krisztus identitásáról kell beszélni (ő Fiú), és csak azután az ő funkcióiról (ő király és főpap).¹³⁶ Szerinte a címzetteknek emlékezetükben kell tartaniuk, hogy az a Fiú, akiről a bevezetőben szó volt (1,1-4), lényegében ugyanaz, aki Isten részéről arra kapott meghívást, hogy üljön az ő királyi jobbára (1,3.13), illetve

¹³³ France, „Hebrews”, 76.

¹³⁴ Hagner, „The Son of God as Unique High Priest”, 257kk.

¹³⁵ „A gondolatsorozat azt jelzi, hogy a szerző számára alapvetően fontosnak bizonyult a korabeli keresztyén hit, amit Jézusba, mint Isten Fiába vetettek, hiszen épp ezt használja fel arra, hogy Jézusról, mint főpapról, elkészítse az ő innovatív portréját.” Andrew T. Lincoln, *Hebrews: A Guide* (London: T&T Clark, 2006), 87.

¹³⁶ Nyilván Krisztus a prófétai tisztséget is betöltötte, hiszen a prólógus szerint Isten ez utolsó időkben az ő Fia által szólt hozzánk (Zsidók 1,1-2a).

álljon be a papi tisztségbe. (5,4-6)¹³⁷ Tehát Isten az ő tulajdon Fiát tette királlyá és főpappá.¹³⁸

3.) Krisztus – Áronnal ellentétben – nem csak egy bizonyos időre, hanem örök időkre lett főpap. Mivel ő nem a Léviták rendjéből származik, hanem a Melkisédek módja szerint való pap, az ő tisztsége örökké tart: „*Pap vagy te örökké, Melkisédek rendje szerint.*” (5,6) A szentíró részletesen érvel a mellett, hogy Krisztus Melkisédek módja szerint lett pap, amiből aztán következik az ő főpapi tisztsége örökérvényűsége is.

Ez leginkább a 7. részben van bemutatva. Mivel Jézus nem a Lévi törzséből származik – amelyből az ÓSZ-i papok származtak –, hanem a Júdáéból, ezért az író fontosnak tartja megmagyarázni Jézus papi szerepének bibliai jogosultságát. Melkisédek úgy van szóba hozva, mint aki Krisztussal van összehasonlítva: „*Sem apja, sem anyja, sem nemzetsége, sem napjainak kezdete, sem életének vége nincs, de miután hasonlónak lett az Isten Fiához, pap marad mindörökké.*” (7,3) Allen szerint ez a vers egyben *crux interpretum* is, hiszen a szerző ennek alapján magyarázza Krisztus papságának kiválóságát a lévítai papsággal szemben.¹³⁹

Ez valószínű nem azt jelenti a szentíró számára, mintha Melkisédek Krisztus egyfajta előzetes megtestesülése lett volna az ÓSZ-ben.¹⁴⁰ Sokkal inkább arról van szó, amiről szó sincs az Igében: származásról, születésről, és meghalásról szóló nemzetségtáblázatról.¹⁴¹ Márpedig ezek fontos tényezőknek bizonyulnak Mózes I. könyvében, hiszen ott gyakoriak a nemzetségtáblázatok és szinte minden fontos személynek köz tudott a származása, életkora és halála. Annál is inkább feltűnő ez a kihagyás, mivel Melkisédek pap és király volt egy személyben, tehát

¹³⁷ Attridge, *The Epistle to the Hebrews*, 145-147.

¹³⁸ Amikor Isten azt mondja, hogy „*Az én fiam vagy! Fiammá fogadtalak ma téged!*” (Zsoltárok 2,7), akkor itt egy adopcíós formula hangzik el, és lényegében koronázásról van szó, azaz Krisztus felmagasztalásáról. Arról, hogy az ókori népek miként tekintették egy új király trónra lépését egyben az istene által fiúvá fogadása napjának is, l. Craig C. Broyles, *Psalms*, New International Biblical Commentary (Peabody: Hendrickson, 1999), 46. Ugyanakkor gondolhatunk itt a trónra jutott király Isten által nemzésére is, amelynek gondolata szintén elterjedt volt a korabeli időben. L. „Adopcíós formula”, *Keresztény Bibliai Lexikon*, I., 15.

¹³⁹ Allen, *Hebrews*, 412.

¹⁴⁰ Ellentétben A. Hanson-nal, *Jesus Christ in the Old Testament* (London: S-P-C-K., 1965), 70-71.

¹⁴¹ Ez egy azon ritka esetek közül a Szentírásban, amikor nemcsak az számít, mi van megírva, hanem az is, ami ki lett hagyva. Hacsak nincs bibliai felhatalmazás rá, akkor ennek kerülését hermeneutikai axiómaként kell kezelni, hiszen a „sorok között” való olvasás sikamlós talajt jelent a magyarázóknak.

nem egy közönséges emberről van szó. A szerző számára úgy tűnik, mintha neki sem kezdete, sem vége nem lenne, mivel a papi (és királyi) tisztségének átruházásáról egy szót sem ejt az Ige Mózes I. könyvében: „*Sem apja, sem anyja, sem nemzetsége, sem napjainak kezdete, sem életének vége nincs, de miután hasonlóvá lett az Isten Fiához, pap marad mindörökké.*” (Zsidók 7,3)¹⁴²

Hasonló a helyzet Krisztussal is, érvel a szentíró. Bár nekünk tudomásunk van Isten Fiának földi nemzetségtáblázatáról, lényegében ő tényleg olyan, mint Melkisédek: nem csak kezdete nincs, hanem vége sincs: ő tehát vég nélküli tisztséggel bíró, örökkévaló pap. „*És azok többen lettek papokká, mivel a halál nem engedte őket szolgálatban maradni; ő viszont, mivel megmarad örökké, átruházhatatlanul viseli a papságot.*” (7,23-24)

4.) Krisztus – Áronnal összehasonlítva – sokkal nagyobb és dicsőségesebb. A szerző ezt két magyarázattal támasztja alá.

(a) Melkisédek tizedet vett Ábrahámától. (7,2,4) Mivel Lévi, akiből származott Áron, „*már jelen volt őseben [Ábrahám]ban, amikor ő Melkisédekkel találkozott*” (7,10), a szerző számára ez azt jelenti, hogy Lévi Ábráhámmal együtt szintén fizetett tizedet. Bármennyire is nagy Lévi Izráel többi törzsei között – hiszen ő tizedet szed mindenkitől – tény, hogy ő kisebb Melkisédeknel, hiszen Ábrahámnál fogva ő is fizette a tizedet Sálem papjának. Melkisédek tehát – elfogadva a tizedet – egyben jelezte, hogy ő nagyobb Ábrahámnál (és Lévinél). Lévén pedig, hogy Krisztus Melkisédek rendje szerint lett pap, ő is nagyobb Lévinél. Sőt, még Ábrahámnál is!

(b) Melkisédek megáldotta Ábrahámot. Továbbá, mivel „*minden vitán felül a nagyobb áldja meg a kisebbet*” (7,7), ezért Melkisédeknek nagyobbak kellett lennie Ábrahámnál (és ennél fogva Lévinél is), hiszen ő áldotta meg Ábrahámot, s nem Ábrahám Melkisédekét! Mivel tehát Krisztus Melkisédek módja szerint pap, akkor ő Áronnál is nagyobb főpap. „*Mindennek egyértelmű következtetése az, hogy a Melkisédek papsága kiválóbb a lévítai papságnál.*”¹⁴³

4.3. Az ő papságának szolgálata: új szövetség közbenjárója

Krisztus papságának gondolata rögtön felveti a kérdést, hogy ha a lévítai papság megváltozik, akkor vajon mi lesz azzal a szövetséggel, ami Mózes által kötött (az ún. ó szövetség)? A válasz erre a kérdésre röviden az, hogy Krisztus eltörli az ó szövetséget és bevezet egy újat, hiszen az új szövetség megjövedése egyben beharangozza a régi elmúlását is. Az ó szövetség eltörlésének gondolata már érintve volt ko-

¹⁴² J. Borland, *Christ in the Old Testament* (Chicago: Moody, 1978), 164-174.

¹⁴³ Hagner, *Encountering the Book of Hebrews*, 101.

rábban, amikor a következőket olvastuk a parancsolatokról: „Amikor megváltozik a papság, szükségképpen megváltozik a törvény is... Ugyanis egy korábbi parancsolat eltöröltetik, mivel erőtlen és használhatatlan.” (7,12.18)

Az új szövetség kifejtését a 8,6-13 paragrafusban találjuk, amit egyesek a levél leginkább félreértett, de ugyanakkor legfontosabb részének tartanak.¹⁴⁴ A 8,6-tól kezdve a szerző elkezd az új szövetség jellegzetes tárgyalását, amit aztán egy hosszú ószövetségi idézettel folytat, és végül egy következtető megjegyzéssel zár. A szentíró megjegyzései és az idézett szöveg alapján a következő módon írhatjuk körül Krisztus közbenjáró szerepét az új szövetség szerzésében:

1.) Krisztus a megígért újszövetség közbenjárója. (8,6.8) Bár Jeremiás próféciájában – amit részletesen idéz a szerző¹⁴⁵ – az újszövetség jövődöbéli szerzőjének maga az ÚR, vagyis Jahve van megnevezve, a Zsidókhoz írt levél ezt egy az egyben Krisztusra alkalmazza. A 8,6-ban ugyanis ezt olvassuk: „Most azonban a mi főpapunk annyival különbséget nyert, amennyivel annak a különbségnek lett a közbenjárója.”¹⁴⁶ Krisztológiai szempontból ez számunkra fontos tényező, mert további bizonyítékként szolgál Krisztus istenségére nézve, és az ő Isten tervében elfoglalt központi helyére.

2.) Krisztus új szövetségnek lett a szerzője. Isten Fia nem a régit újíttotta meg, hanem egy újat hozott létre. Ez az „új” bevezetése diszkontinuitást jelent a régivel szemben, amint arra egyes az ÓSZ-i próféták már korábban utaltak.¹⁴⁷ Továbbá, amikor az ige kijelenti, hogy Krisztus egy olyan szövetségnek a közbenjárója, amely jobb ígéretek alapján kötött (8,6), egyben azt is jelzi, hogy a korábbi szövetség nem volt „hibátlan” (ἁμειπτος) – ezért volt szükség az újra. (8,7) De vajon mit lehetett kifogásolni az ószövetségben? A szentíró arra enged következtetni, hogy nem annyira az ószövetség törvényével volt a baj, mint inkább az ószövetség népével. A 8. versben ugyanis ezt olvassuk: „Mert hibáztatja őket...”¹⁴⁸ Isten tehát az engedetlen Izráelt hibáztatja inkább, mintsem a nekik adott jó törvényt (vö. Róma 7,12), habár ahelyett is mást kellett adni, ti. Krisztus törvényét (1Korinthus 7,21; Galata 6,2), hiszen főleg külsődleges volt.

¹⁴⁴ L. D. Hurst, „The Christology of Hebrews 1 and 2.” In *The Glory of Christ in the New Testament: Studies in Christology*. Edited by L. D. Hurst and N. T. Wright (Oxford: Clarendon Press, 1987), 152.

¹⁴⁵ John Sailhamer szerint ez az ÚSZ leghosszabb ÓSZ-i idézete. John H. Sailhamer, *NIV Compact Bible Commentary* (Grand Rapids: Zondervan, 1994), 570.

¹⁴⁶ Vö. Zsidók 7,22-vel: „Ezért ő [Jézus] jobb szövetségnek lett a kezesévé.”

¹⁴⁷ Vö. Ézsaiás 42,9; 43,18-19; 48,6; 62,2; 65,16-17; 66,22.

¹⁴⁸ Kiemelés tőlem.

3.) Krisztus az új szövetséget Izráel és Júda házával kötötte meg. Ez a természetes olvasata a 8,6-nak. Isten tehát nem elvetette, hanem felkarolta Izráel ügyét (vö. Róma 11,2), mégpedig Krisztus által, és így valóra váltotta az ő népe számára Isten ŐSZ-i ígéreteit.¹⁴⁹ Az a tény, hogy az új szövetség Izráellel és Júdával lett megkötve, világosan utal az Isten tervében levő kontinuitásra. Izráel tehát nincs elvetve.¹⁵⁰ Ellenkezőleg, fel lett karolva és Krisztusban immár beteljesedtek számukra az ŐSZ-ben nekik adott próféciák.¹⁵¹ Az a tény, hogy az új szövetség meg volt jövendőlvé az ŐSZ-ben, jelzi, hogy a fentebb említett diszkontinuitás mégsem olyan nagy a két szövetség között, hogy az kizárná köztük a kontinuitást.¹⁵² Mivel Isten terve egy egészet alkot, a Krisztus közvetítése által szerzett új szövetség nem kakukktójas a Bibliában, hanem az ó szövetség megígért, várva várt, és szükségszerű beteljesedése.¹⁵³ Lényegében úgy a diszkontinuitás, mint a kontinuitás tényezőjét egyaránt figyelembe kell vennünk, amikor a két szövetség közötti kapcsolatot szándékozunk taglalni.¹⁵⁴

4.) Krisztus közbenjárása által az új szövetség új áldásokat ígér. Azt már láttuk, hogy a törvény-szövetség nem volt hibátlan. De vajon mivel jobb a Krisztus által szerzett új szövetség? A szerző szerint az új szövetség azért kiválóbb, mert jobb ígérek alapján kötött. Ezek a „jobb ígérek” a következők:

Szív szerinti engedelmesség: „elméjünkbe véssem és szívünkbe írom törvényemet.” (8,10) Mivel Isten törvénye többé nem kötéltáblákra van vésve, hanem a szívekbe, az ÚSZ-i nép – ellentétben az ŐSZ-i Izráellel – készségesen és kitartóan követi az Úr elvárásait. (Vö. Ezékiel 36,26-27) A Krisztus törvénye iránti engedelmesség tehát garantált.

Szövetséges kapcsolat: „Isteniük lesznek, ők pedig az én népemmé lesznek.” (8,10) Ez szöges ellentéte annak, amit Isten Hóseás által mondott

¹⁴⁹ Más véleményen van C. I. Scofield, aki szerint az új szövetség csak a jövőben fog megkötöttni Júdával és Izráellel. Lásd, C. I. Scofield, *Magyarázó Jegyzetek a Bibliához: Az új Scofield-Biblia 1967. évi kiadása alapján* (Budapest: Evangéliumi Kiadó, 1993), 286.

¹⁵⁰ Vö. Róma 9,6 és 11,7. Hogy ezt mennyire értelmezik másként a relatív újszerű üdv-korszakos teológusok, s hogy az ő magyarázatuk mennyire megalapozott vagy kevésbé megalapozott hermeneutikailag, l. Pap Géza, *Vigyázatok: Tanítás az utolsó időkről* (Budapest: Kálvin János Kiadó, 1999), és Vern S. Poythress, *Understanding Dispensationalists*, second edition (Phillipsburg: Presbyterian and Reformed, 1994).

¹⁵¹ Ez az isteni felkarolás később kiterjedt a pogányokra is, amint arról az Apostolok Cselekedeteiről szóló könyv és a Rómaiakhoz írt levél 9-11 beszámol.

¹⁵² Lane, *Hebrews: A Call to Commitment*, 121-122.

¹⁵³ Edgar McKnight & Christopher Church, *Hebrews-James* (Macon: Smyth & Helwys Publishing, 2004), 21.

¹⁵⁴ Talán a legátfogóbb tanulmány ezen a területen D. L. Baker könyve: *Két szövetség, egy Biblia*. Hermeneutikai füzetek, 15 (Budapest: Harmat Kiadó, 1998).

egykor Izráelnek: „Erre így szólt az Úr: Nevezd el »Nem népem«-nek, mert nem vagytok többé az én népem, és én sem vagyok többé a ti Istenetek.” (Hós 1,9) Ami az ÓSZ-ben többször is bekövetkezett – az elvettetés és elhagyatás¹⁵⁵ –, az Krisztus közbenjárása miatt soha többé nem fog bekövetkezni.

Közvetlen istenismeret: „Akkor senki sem tanítja többé így a társát és testvérét: Ismerd meg az Urat! Mivel mindenki ismerni fog engem, a kicsinyek és nagyok egyaránt.” (8,11) Az ÓSZ-ben az izráeliták csak papok, próféták és királyok közvetítése által ismerték Istent. Az ÚSZ-ben azonban megszűnik a földi közvetítők szerepe, és Isten népének minden egyes tagja személyesen megismerheti Istent – egyedül Krisztus közvetítése által.¹⁵⁶

Teljes bűnbocsánat: „Mert irgalmas leszek gonoszságaikkal szemben, és bűneikről nem emlékezem meg többé.” (8,12) Hagner szerint a Zsidókhoz írt levél írója számára ez a legfontosabb áldása az új szövetségnek, aminek jelentőségére külön kitér a következő részekben.¹⁵⁷

4.4. Az ő papságának szentélye: mennyei

Miután a szentíró az újszövetség kiválóságát bemutatta, a 9. részben rátér az ószövetségi és az újszövetségi szentélyek összehasonlítására. Ennek kapcsán úgy kerül sor az ószövetségi és az újszövetségi szentély bemutatására, hogy az olvasók számára világossá válik: az ószövetségi szentély földi és csak árnyék, míg az újszövetségi szentély mennyei és valóság. A Sínai-hegynél kötött szövetség rendelkezéseihez hozzátartozott egy istentiszteleti kultusz, amely a szent sátorban zajlott. Bár Isten úgy döntött, hogy az izráeliták között fog élni egy hasonló földi sátorban (9,1), mint az övék, ők mégsem járulhattak bárhogy és bármikor Isten színe elé. Az első szövetség istentiszteleti helyének korlátozottságait és az újszövetségi áldozat mennyei kiválóságát a következő kérdések segítségével vázoljuk:

1.) Hol járultak a szentélybe? Az ószövetségi papok áldozatainak csak „földi szent helye” volt. (9,1)¹⁵⁸ Ez azt jelentette, hogy a szent sátor és az abban történő szolgálatok csak képmásai voltak a mennyei dolgoknak (9,23), ahol a főpap csupán „emberkéz alkotta szentélybe” (9,24) léphetett be. „Ezek a papok a mennyei dolgok

¹⁵⁵ L. 1Sámuel 16,14; Ezékiel 9,3; 10,4.18-19; 11,23, stb.

¹⁵⁶ Ennek egyik dogmatikai jelentősége az egyháztanban az ún. „egyetemes papság”, amelynek egyházkormányzási kontextusában való tárgyalását I. Sebestyén Jenő, *Református dogmatika*, III. kötet, 2. rész, 100-101. Vö. 1János 2,27.

¹⁵⁷ Hagner, *Encountering the Book of Hebrews*, 114.

¹⁵⁸ Kiemelés tőlem.

képmásának és árnyékának szolgálnak, ahogyan Isten parancsolta Mózesnek, amikor el akarta készíteni a sátort. Mert így szólt: „*Vigyázz, mindent aszerint a minta szerint készíts el, amelyet a hegyen megmutattam neked.*” (8,5) Ez nem is történhetett másképp, hiszen „*a törvény az eljövendő javaknak csak árnyékát, de nem a mennyei dolgok valóságos alakját tartalmazza.*” (10,1) Ezzel szemben Krisztus „*mint a jövendő javak főpapja a nagyobb és tökéletesebb sátoron át jelent meg, amely nem emberkéz alkotása, azaz nem e világból való.*” (9,11) „*Mert nem emberkéz alkotta szentélybe, az igazi képmásába ment be Krisztus, hanem magába a mennybe, hogy most megjelenjen az Isten színe előtt értünk.*” (9,24) Itt nem másolatról van szó, hanem valóságról, nem földiről, hanem mennyeiről.

2.) *Kik járultak a szentélybe?* „*Egyedül a főpap.*” (9,7) A szent sátor két részből állott: az első részt nevezték szentélynek (9,2), a másodikat szentek szentjének. (9,3-5) A szentélybe csak a papok mehettek be (9,6), a többi izráelitáknak oda tilos volt belépniük. A szentek szentjéből azonban még a papok is ki voltak zárva, oda csak a főpap léphetett be egyedül. Senki más nem követhette őt oda be. Ezzel szemben Krisztus az új főpap nem csak azt érte el, hogy belépett a mennyei szentélybe – ami már önmagában is feljebbvalóvá teszi őt az Ároni papoknál –, hanem azt is valóra váltotta, hogy mi, az újszövetségi nép tagjai szintén beléphessünk utána. A 6,20-ban ugyanis arról tanúskodik a szerző, hogy Krisztus a mennybe „elsőként” ment be, ami magában foglalja azt is, hogy őt oda mások is követik majd, azaz mi. Ilyen kiváltságban korábban senkinek nem volt része. Az ÚSZ-ben azonban azt tapasztaljuk, hogy „*teljes bizalmunk van a szentélybe való bemenetelhez Jézus Krisztus vére által.*” (10,19)¹⁵⁹ Ez a rendkívüli kijelentés és nagyszerű előjog immár érvényben van a Krisztus vérében bízók számára, hiszen a jelen időre szól. Hit által egyenesen Isten színe elé járulhatnak (11,6), vagyis a mennyei szentélybe.¹⁶⁰ Felőlük ezt mondja: „*Ti a Sion hegyéhez járultatok, és az élő Isten városához, a mennyei Jeruzsálemhez.*” (12,22) Ez már megvalósult eszkhatológia.

3.) *Mivel járultak a szentélybe?* Az általános válasz erre nyilván az, hogy „*vérrel*” (9,7), mivel „*vér kiontása nélkül nincs bűnbocsánat.*” (9,22) Ha azonban ennél tovább lépünk, hamarosan rájövünk arra a különbségre, hogy a főpap nem a tulajdon vérével, hanem a bakok és bikák vérével lépett be a szentélybe, és úgy mutatta be az engesztelés végett

¹⁵⁹ Kiemelés tőlem.

¹⁶⁰ A szentíró nem mindig tesz különbséget a szentély és a szentek szentje között. A 9,12-ben például szentélyt említ, de a szövegösszefüggés alapján nyilván a szentek szentjét érti alatta.

előírt áldozatot. Ellenben Krisztusról nem csak azt tudjuk, hogy nem e világból való sátoron át jelent meg Isten színe előtt, hanem azt is, hogy „nem is bakok és bikák vérével, hanem a tulajdon vérével ment be egyszer s mindenkorra a szentélybe.” (9,12)¹⁶¹ Ez jelentős különbségnek számít a szentíró számára, aminek kimutatásával igyekszik felragyogtatni Krisztusnak a mennyei szentélybe való belépésének kiválóságát. Ugyanakkor különbséget tesz „az állatok önkéntelen, passzív áldozata és Krisztus aktív engedelmessége között, aki önkéntesen vállalta, hogy áldozat legyen a bűnért.”¹⁶² Az ő számára a szentélybe való belépés saját életének feláldozását jelentette. A lévítai papok ilyet soha nem tettek. Ők magukért és a népért mindig helyettes áldozattal járultak Isten elé. Krisztus ellenben önmagát áldozta, amit nyilván sok szenvedés árán hozott meg. A Zsidókhoz írt levél 5,7-ben utalás történik arra a haláltusára, amit ő a Gecsemáné kertben vívott. (Máté 26,36-46) A szerzőnk úgy emlékezik meg Krisztusról, mint aki az „Ő testi élete idején könnyörgésekkel és esedezésekkel, hangos kiáltással és könnyek között járult az elé, akinek hatalma van arra, hogy kiszabadítsa őt a halálból. És meghallgatott istenfélelméért. Jóllehet ő a Fiú, szenvedéseiből megtanulta az engedelmességet.”¹⁶³

4.) Hányszor járultak a szentélybe? „Évenként egyszer” (9,7), kizárólag a nagy engesztelési napon. Többször nem volt szabad. S amikor a főpap oda belépett a vérrel, s ott elvégezte a rábízott feladatot, utána rögtön ki is kellett jönnie, mert tovább nem maradhatott ott. Egy év múlva azonban mindent újra kellett kezdenie, megismételve az egész ceremóniát. Ellingworth szerint „paradox módon a zsidó év legnagyobb ünnepe jelzi a legvilágosabban a régi üdvkorszak és az ahhoz tartozó főpapság korlátozottságát.”¹⁶⁴ Krisztus azonban amint egyszer belépett a mennyei szentélybe, azaz Isten valódi jelenlétébe, azóta ott is maradt. Neki soha nem kellett onnan kijönnie. Belépésre persze többet nem kell gondolnia, hiszen már egyszer belépett és azóta ott van. Sőt, nem is csak, hogy belépett, hanem még hozzá le is ült: „Az elmondottakban pedig ez a legfontosabb: olyan főpapunk van, aki a felséges Isten trónusának a jobbára ült a mennyekben.” (8,1) Ez véglegességet jelent. Krisztus kiválósága az Ároni papokkal szemben tehát ismét világos.

¹⁶¹ Vö. 1Péter 1,19.

¹⁶² William L. Lane, *Hebrews 9-13*. Word Biblical Commentary. Volume 47b. Dallas: Word Books, 1991), 238.

¹⁶³ Amennyiben a Zsidókhoz írt levél az evangéliumok előtt lett megírva, ez a vers világosan jelzi, hogy a szerzőnek tudomása lehetett arról a korabeli szájhagyományról, ami később az evangéliumokban részletesen megíródott.

¹⁶⁴ Ellingworth, *The Epistle to the Hebrews*, 434.

Röviden, az ÓSZ-ben az Isten jelenlétébe való belépés területén tapasztalt korlátoztságok jelezték, hogy az ÓSZ-i istentiszteleti rendszabályok és a szent sátorban folyó szertartások csakugyan ideiglenesek. Ezzel szemben Krisztus munkája hatékony és eredményes.

4.5. Az ő papságának áldozata: végérvényes

Ha Krisztus főpap, akkor áldozik is. Az áldozás részleteit főleg a Zsidókhoz írt levél 9. és a 10. részek tárják elénk, bár a 7. és 8. részekben is történik rá utalás. Ezekben a fejezetekben találjuk az első szövetségben vitt áldozatok összehasonlítását Krisztusnak az újszövetségben vitt áldozatával. Ezzel kapcsolatosan a következő kérdések feltevésével vizsgáljuk Krisztus áldozatának kiválóságát.

1.) *Kinek érdekében történik az áldozás?* Az Ároni főpap „önmagáért és a nép tudatlanságból eredő vétkeiért” áldozott. (9,7) Annyi nem volt elégséges, hogy csupán a nép bűneiért szerezzen engesztelést. Neki áldoznia kellett a saját bűneiért is, mert Isten előtt ő maga is vétkesnek bizonyult. Ám Krisztusnak ilyesmire nem volt szüksége, mivel ő büntelen volt. Amint a szentíró mondja, „Neki nincs szüksége arra, mint a főpapoknak, hogy napról napra előbb saját bűneikért mutassanak be áldozatot, azután a nép bűneiért. Ugyanis ezt egyszer s mindenkorra megcselekedte, amikor önmagát adta áldozatul. Mert a törvény erőtlen embereket rendelt főpappokká, a törvény utáni eskü igéje pedig a Fiút, aki örökre tökéletes.” (7,27-28) Itt a szerző valószínűleg egyszerre utal a papok naponkénti áldozataira és a főpapnak az engesztelés napján végzett áldozatára.¹⁶⁵

2.) *Milyen gyakori az áldozás?* A 9,7 szerint az ÓSZ-i áldozás, „évenként egyszer” történt, ami alatt nyilván a Jóm Kippur napján végzett híres engesztelési szertartást értette a szentíró. Ezt a főpap végezte. A papok naponta vitték az áldozatokat. A 10,11-ben pedig ezt olvassuk: „Minden pap naponként szolgálatba áll, és sokszor mutatja be ugyanazokat az áldozatokat, amelyek sohasem képesek bűnöket eltörölni.” Lényegében itt épp az áldozat ismétlését szigorúan követelő törvény árulkodik annak hatástalansága felől: állandóan ismételték, mégis eredménytelen!¹⁶⁶ Hiszen hiába történt meg azonban egyik évben az áldozás, a következőben kellett kezdeni előlről, mert az előző év bűneiért való áldozás nem volt érvényes a következő esztendő bűneinek eltörlésére is. Mindezzel ellentétben Krisztus egyszer áldozott a történelem folyamán, ez viszont elég is volt. Amint a szentíró kifejti:

¹⁶⁵ Ellingworth, *Hebrews*, 395.

¹⁶⁶ Derek Tidball, *The Message of the Cross* (Leicester: Inter-Varsity Press, 2001), 273; France, *Hebrews*, 127.

„Nem is azért ment be, hogy sokszor áldozza fel önmagát, ahogyan a főpap meggy be évenként a szentélybe más vérével... Most azonban egyszer jelent meg az idők végén, hogy áldozatával eltörölje a bűnt... Krisztus is egyszer áldoztatott fel, hogy sokak bűnét elvegye;” (9,25-28)

Amint látjuk, a szerző szinte fáradhatatlanul ismétli Krisztus áldozatának egyedi, megismételhetetlen, és végérvényes jelentőségét. Amit tett, azt „egyszer s mindenkorra” tette. (9,12)

3.) Mire összpontosít az áldozás? Az ÓSZ-i áldozatok csupán testi rendszabályok voltak és a külsőt érintették. Az Ároni főpapok „olyan ajándékokat és áldozatokat mutatnak be, amelyek nem tudják lelkiismeretében tökéletessé tenni a szolgálattelvőt” (9,9), mivel csupán „külső rendelkezések” (9,10) és képtelenek voltak érinteni a szívet. Bár az „külsőleg tisztává tesz” (9,13), senkit sem képes lelkiismeret szerint megtisztítani.¹⁶⁷ A belső tisztátalanságról viszont tudták, hogy az tényleges akadály az istenimádatban. Krisztus áldozata azonban, „aki örökkévaló Lélek által önmagát áldozta fel ártatlanul az Istennek, mennyivel inkább megtisztítja lelkiismeretünket a holt cselekedetektől, hogy szolgáljunk az élő Istennek.” (9,14) Az ő áldozata eredményes, hiszen ő „örök váltságot szerzett”. (9,12)

4.) Mennyire hatékony az áldozás? Krisztus áldozatának kiválósága abban is megnyilvánul, hogy miközben az ószövetségi pap csak a „tudatlanságból eredő” (9,7) vétkekért szerzett engesztelést, addig Krisztus áldozata minden bűn eltörlésére hatékony. Bár ez nem volt kimondva konkrétan az ÓSZ-ben, a Zsidókhoz írt levél szerzője arra enged minket következtetni, hogy az engesztelés napján végzett áldozás csak a nem szándékos bűnök eltörlését hivatott eszközölni, azaz a tudatlanságból és a tévedésből elkövetett vétkeket.¹⁶⁸ Izráel gyermekei azonban szándékosan „nem maradtak meg” az első szövetségben. (8,9) Krisztus áldozata tehát felettébb hatékony, mert az még a „holt cselekedetektől” is képes megtisztítani (9,14), vagyis a halálbüntetést szigorúan eredményező szándékos bűncselekményektől is.¹⁶⁹ Ebbe a kategóriába sorolható pl. a Dávid bűne is.¹⁷⁰ Ha Isten mégis megbocsátott Dávidnak, azt valószínű, hogy Krisztus későbbi áldozata alapján tette, aki az első szövetség ideje alatt elkövetett bűnökért is meghalt, beleértve a szándékosan elkövetetteket is. Az Ároni főpap erre képtelen volt.

¹⁶⁷ France, *Hebrews*, 114.

¹⁶⁸ France, *Hebrews*, 114. Vö. 4Mózes 15,30-31.

¹⁶⁹ Ennek értelmezését l. Motyer, „The Atonement in Hebrews,” 138.

¹⁷⁰ Dávid nyilván nem véletlenül került ágyba Betsabéval, és nyilván nem tévedésből ölette meg a hettita Űriást, annak férjét, hanem szándékosan és kitervelten.

5. Egyéb krisztológiai megjelölések

Miután sorra vettük a Zsidókhoz írt levél krisztológiájának főbb aspektusait, jelen fejezetünkben azokra az igékre szándékozunk összpontosítani a figyelmet, amelyek az előző szempontokhoz képest kevesebb terjedelemmel és jelentőséggel bírnak ugyan, de mégis érdemlegesnek bizonyulnak témánkat illetően.

5.1. *Krisztus, hitvallásunk apostola*

A 3,1-ben a szentíró úgy beszél Krisztusról, mint apostolról: „Ezért, szent testvéreim, mennyei elhívás részesei, figyeljete hitvallásunk apostolára és főpapjára, Jézusra.” Ez az egyetlen hely az ÚSZ-ben, ahol Krisztus apostolnak van nevezve.¹⁷¹ Az „apostol” szó küldöttet jelent, ami itt valószínű Krisztusnak Isten tekintélye által felhatalmazott és bizonyos szolgálatra kiküldött funkciójára utal. (Vö. János 17,3) A szövegösszefüggés alapján Krisztus az a küldöttje Istennek, aki abból a célból lett elküldve e világra, hogy megszabadítsa Isten népét és elvezesse őket az ígért földjére. (3,7-4,11) Bármire is gondoljon itt még a szentíró,¹⁷² annyi legalább nyilvánvaló, hogy Krisztusnak van egy feladata, amit neki be kell töltenie, mint apostolnak, és akire nekünk mindenképpen figyelniünk kell.

5.2. *Krisztus, a mennybe jutott úttörő*

A 6,20 szerint Krisztus beljebb hatolt a szentek szentjének kárpitjánál, „ahová elsőként bement értünk Jézus.” Az a tény, hogy Jézus „elsőként” lépett be Isten jelenlétébe, Bruce szerint olyan jelentéstartalommal bír, amely egyben jelzi, hogy folytatás következik.¹⁷³ Raymond Brown szerint pedig a *πρόδρομος* egy olyan megjelölés, amelyet a görög irodalomban azokra a katonákra használtak, akik a háborúba induló hadsereg előtt útra keltek és elindultak, hogy terepszemlét tartsanak és kikutassák az utat az őket követő hadsereg számára.¹⁷⁴ O’Brien viszont azzal érvel, hogy atlétikáról van szó, és a hangsúly a megelőzésen van.¹⁷⁵ Nos, ezt a funkciót tölti be Krisztus számunkra: ő előrement elsőként, utat tört számunkra, hogy útnyitó előfutárként szolgálatot végezzen az őt később követő hívek számára.¹⁷⁶

¹⁷¹ O’Brien, *Hebrews*, 129.

¹⁷² Allen felsorakoztat számos lehetőséget, de egyik mellett sem foglal állást határozotlan. Allen, *Hebrews*, 239.

¹⁷³ Bruce, *Hebrews*, 155.

¹⁷⁴ Brown, *Message of Hebrews*, 122.

¹⁷⁵ O’Brien, *Hebrews*, 242.

¹⁷⁶ Motyer, „The Atonement in Hebrews,” 144-145.

5.3. Krisztus, a visszatérő üdvözítő

Bár az eszkatológia nem egy domináló tényező a Zsidókhoz írt levélben, mégsem hiányzik teljesen.¹⁷⁷ Krisztus második visszajöveteléről a 9,28-ban beszél a szerző: „*úgy Krisztus is egyszer áldoztatott fel, hogy sokak bűnét elvegye; másodszor majd a bűn hordozása nélkül fog megjelenni azoknak, akik várják őt üdvösségükre.*” Ellentétben Krisztus első eljöveteleével, amikor majd másodjára fog visszajönni, nem azért jön majd, hogy ismét áldozatot mutasson be a bűnökért, hanem hogy üdvösséget hozzon azoknak, akik ezt most várják.

Érdemes itt rámutatni arra, hogy a szentíró mégsem vált annyira témát, hogy az eddig tárgyalt kérdéseket figyelmen kívül hagyná. Amint ugyanis arra egyes exegeták rámutattak,¹⁷⁸ Krisztus visszajövetelét nem csak apokaliptikus vonások, hanem főpapi tulajdonságok is jellemzik: amint a nagy engesztelés napján a kívül várakozó nép összegyűlt a szentek szentjéből épségben kijövő főpap köré, úgy várakozunk mi is az ÚSZ-i főpap szentélyből való kijövetelére.¹⁷⁹ Miután Krisztus feláldozta magát, belépett a szentélybe, kiengesztelte Istent és most közbenjár érettünk. Ő azonban hamarosan visszatér – azaz kilép a szentélyből –, és elhozza a teljes üdvösséget és végső szabadítást az őt várók számára. (vö. Filippi 3,20) Negatívan kifejezve, ez azt jelenti, hogy bűn nélkül fog megjelenni, pozitívan mondvá pedig azt, hogy számunkra a teljes bűnbocsánat hírével fog kijönni.¹⁸⁰ Ez fogja jelenteni majd számukra az üdvösség teljes végkifejletét.

5.4. Krisztus, a hit elkezdője és bevégezője

Egy másik krisztológiai megjelölés található a 12,2-ben: „*Nézzünk fel Jézusra, a hit szerzőjére és beteljesítőjére, aki az előtte levő öröm helyett – a gyalázattal nem törődve – vállalta a keresztet, és az Isten trónjának a jobbára ült.*” Itt antitéziszről van szó: Krisztus egyszerre az elkezdője/szerzője, illetve beteljesítője hitünknek.¹⁸¹ Az első kifejezés (*ἀρχηγόν*) utalhat Krisztusra akár úgy, mint aki szerzője, megalapozója és eredeztetője hitbéli életünknek, akár úgy, mint aki vezetője és megalapozója annak. (2,10) „*Ő a hitünk gyakorlásának bajnoka és az, aki a hitet teljes kifejezésre juttatta.*”¹⁸² A második szókapcsolat (*τελειωτήν*) úgy beszél Krisz-

¹⁷⁷ Annál inkább jelen van a Krisztus első eljövetele által immár beteljesedett és megvalósult eszkatológia (vö. Zsidók 12,22-24).

¹⁷⁸ Bruce, *Hebrews*, 232-233.

¹⁷⁹ Motyer, „The Atonement in Hebrews,” 139.

¹⁸⁰ Ez nem jelenti azt, hogy a jelenben a keresztyének nem rendelkezhetnek üdvbizonyossággal. Ennek hasznos tárgyalását lásd, Carson, D. A. „Reflections on Christian Assurance,” *WTJ* 54 (1992), 1-29.

¹⁸¹ O'Brien, *Hebrews*, 453.

tusról, mint aki a hitünk tökéletességre juttatója és bevégezője. Más szóval, Krisztus a példánk és vezetőnk mindenben, még a hitéletben is. Őrá kell néznünk, aki elkezdője és bevégezője annak a hitnek, amelynek versenypályáján immár startoltunk.

5.5. Krisztus, a juhok nagy pásztora

Egy utolsó krisztológiai megjelölést említünk még, a 13,20-21-et: „A békesség Istene pedig, aki az örök szövetség vére által kihozta a halottak közül a mi Urunkat, Jézust, a juhok nagy pásztort, tegyen képessé titeket minden jóra, akarátának teljesítésére; és munkálja bennünk azt, ami kedves öelőtte Jézus Krisztus által, akinek dicsőség örökkön-örökké. Ámen.” Itt azt tudjuk meg Krisztusról, hogy ő pásztor, tehát van nyája. Továbbá, ő az a pásztor, aki nemcsak meghalt a nyájáért (beleértve), hanem aki a békesség Istene által ki is hozatott a halottak közül. Ez nyilván Krisztus *feltámadására* utal. Isten ezt egy olyan szövetség szerint tette, ami „öröknek” van nevezve.

Mivel Krisztus a halálból jött ki, nagy pásztornak van nevezve. A szentíró elméjében valószínű az Ézsaiás 63,11 állt, ahol ezt olvassuk: „De visszaemlékezett népe a régi időkre, Mózesre: Hol van, aki a tengerből kihozta nyájának pásztort? Hol van, aki belé öntötte szent lelkét?” Amint tehát Isten egykor kihozta Mózes a Nádas-tengerből,¹⁸³ az ószövetségi nép pásztort, úgy hozta ki most Krisztust a halálból, az újszövetségi nép nagy pásztort. S mivel „a Messiás szorosan össze van kötve népével,” ezért, mindazt, amit ő tesz, a népe érdekében teszi, amely a szolidaritás és képviselés ókori elve szerint szervesen részesévé és élvezőjévé válik a képviselő cselekedetének.¹⁸⁴

Krisztus tehát *nagy* pásztor, mert (1) ő halálból jött ki (Mózes „csak” a tengerből), (2) ő a népét a halálfélelem rabságából szabadította meg (Mózes „csak” az egyiptomi rabszolgaságból), és (3) ő képessé és képessé tudja tenni népét minden jónak cselekvésére (Mózes „csak” informálni tudta Izráelt a törvény által, de engedelmisséget nem tudott munkálni bennük). Krisztus tehát itt mintegy második és sokkal nagyobb Mózesként szerepel.¹⁸⁵

¹⁸² Lane, *Hebrews* 9-13, 411.

¹⁸³ Vagy talán a Nílus vizéből még gyermekkorában? Végül is ez nem irányadó, hiszen mindkét párhuzam érdemlegesen szóba jöhet.

¹⁸⁴ C. L. Blomberg, „Messiah in the New Testament,” in *Israel's Messiah in the Bible and the Dead Sea Scrolls*, ed. R. S. Hess and M. D. Carroll R. (Grand Rapids: Baker Academic, 2003), 111-141.

¹⁸⁵ Bruce, *Hebrews*, 388.

6. Összefoglalás és következtetés

Amint láttuk, a Zsidókhoz írt levél lényegesen gazdag tanítást nyújt a krisztológia szempontjából, aminek elhanyagolása igencsak szegény-nyé tenné ÚSZ-i ismereteinket Krisztusról.¹⁸⁶

Ha Krisztusnak az Istennel való kapcsolatára gondolunk, úgy találjuk, hogy ő Fia lévén Istennek, egyedi tulajdonságokkal és funkciókkal bír, amelyek fontos tényezőknak bizonyulnak a Krisztussal kapcsolatos kijelentés tanra nézve, legyen szó akár az istenfiúságáról, istenségéről, emberré válásáról vagy főpapi szolgálatáról. Amikor ezek közül bármelyiket kezdjük tanulmányozni, sorozatos visszhangra találunk az illető téma tárgyalása közben és végül gazdag jelentéstartalommal bíró témáknak bizonyulnak. Sőt, más krisztológiai megjelöléseket is találunk, amelyek színesebbé és gazdagabbá tették a Zsidókhoz írt levél krisztológiáját.

A szentíró úgy mutatja be Krisztust a *prológusban*, mint aki egy személyben Isten és ember, egyetemes munkájában alkotó és gondviselő, speciális tetteiben Istent kijelentő és minket bűneinktől megtisztító, karrierét tekintve próféta, pap és király. Eleve létezett, időben megtestesült,¹⁸⁷ és örökre felmagasztaltatott. Bár világot teremtett egyedül (függetlenség), csak az Atya által lett örököse mindannak, amit később megteremtett (függőség). Mivel ő nem kevesebb, mint Fiú, neve nagyobb az angyalokénál,¹⁸⁸ ha viszont Fiú, akkor ő Dávid Fia, tehát Messiás. (Zsoltárok 2,7) Ekként fiúsága egyszerre bír ontológiai és funkcionális aspektusokkal.¹⁸⁹

Az a tény, hogy Isten az ő Fiában szólt hozzánk, bár továbbra is megerősíti Isten beszélő és kijelentő természetét, teljesen *egyedivé* teszi Isten ÚSZ-i kijelentését.¹⁹⁰ Ez azt jelenti, hogy ilyen eddig még nem volt, és ezután többet nem lesz. Isten egykor próféták által szólt az atyákhoz, most Fiában szólt hozzánk. Krisztusnak ezen istenfiúsága az, ami kiválóbbá és felsőbbrendűvé teszi Istennek az újszövetségi időkben adott kijelentését.

¹⁸⁶ Ennek fényében annál inkább meglepő, ha egyes krisztológiai szakkönyvek épp a Zsidókhoz írt levelet mellőzik, és konkrétan csak evangéliumokat és a Páli korpuszt elemzik, amikor krisztológiáról értekeznek. Vö. Veli-Matti Karkkainen, *Christology: A Global Introduction* (Grand Rapids: Baker Academic, 2003).

¹⁸⁷ Beleértve, amint fentebb már megjegyeztük.

¹⁸⁸ A szövegösszefüggés alapján a név itt valószínű, hogy a „Fiú” megjelölésre utal.

¹⁸⁹ vö. Allen, 158.

¹⁹⁰ Peter T. O'Brien, „God as the Speaking God: »Theology« in the Letter to the Hebrews” in *Understanding the Times: New Testament Studies in the 21st Century*, eds. Adreas J. Köstenberger and Robert Yarbrough (Wheaton Ill., Crossway, 2011), pp. 196-216.

BORZÁSI PÁL ZOLTÁN – A ZSIDÓKHOZ ÍRT LEVÉL KRISZTOLÓGIÁJA

Láttuk, hogy a Zsidókhöz írt levél szerzője nem elégszik meg azzal, hogy Jézus preegzisztenciáját elfogadja. Ő ennél tovább megy, el egészen a végsőig: egyenlővé teszi őt az Úristennel. Krisztusnak az angyalokkal szembeni felsőbbrendűségét és az Istennel való egyenlőségét öt pontban tárgyaltuk: az angyaloktól eltérően, a Fiú osztozik az Atyával a neki járó tiszteletben, az őt illető titulusokban, az általa véghez vitt tettekben, az őt leíró tulajdonságokban és az általa elfoglalt trónusban. Ezért mindenképpen figyelni kell az általa adott végső kijelentésre, hogy ezen utolsó időkben el ne sodortassunk. (2,1-4) Krisztus feljebbvalósága tehát annyira fontos a szerző számára, hogy ezt használja fel kiindulópontként minden más érvelés és felszólítás alátámasztására. Mert Krisztus kiválósága nem csak fundamentális igazság, hanem minden más érvelést megalapozó tényező. A szentíró szerint tehát egyértelmű, hogy Krisztus kiválóbb, mint az angyalok: Ő Isten. Velük összehasonlítva Krisztus messze fölöttük áll úgy a természetét, mint a funkcióját illetően, Istennel összehasonlítva pedig ő egylényegű vele természetéből adódóan, de alárendelt neki a szerepvállalás területén.

Hasonlóképpen, amikor Isten Fiának *emberi* mivoltáról beszél, őt úgy tárja a szerző a címzettek elé, hogy világos legyen: Isten testet alkotott az ő Fiának, hogy így halált ízlelje, megsemmisítse az ősellenséget, megszabadítsa Isten raboskodó gyermekeit, hogy mint teljesen ember és mindenben megkísértett férfi, irgalmas főpapja legyen testvéreinek, és végső sorom dicsőségre vigye azokat.

Hogy Krisztus papsága mennyire fontos téma, ezt abból is észrevehetjük, hogy milyen sokat időzik a szentíró ennél a témánál. Kifejezetten hangsúlyozza, hogy Krisztus nem az Áron módja szerint, hanem a Melkisédek rendje szerint lett pap, melynél fogva az együttérzés az alapvonása, örökkévaló a papsága, új szövetségnek a közbenjárója, mennyei a szentélye és végérvényes az áldozata. Krisztus papsága tehát nem csak megalapozott, hanem egyedi, kiemelkedő és végleges.

Mindez olyan szándékkal van a címzettek elé tárva, hogy számukra minden kétséget kizáróan egyszer s mindenkorra világos legyen: Isten Fia nagyobb a prófétáknál, feljebbvaló, mint az angyalok, hasonló az emberekhez, sőt, irgalmas főpap, aki isteni és emberi természetéből adódóan tökéletes közbenjáró Isten és ember között. Ebből kifolyólag, a címzetteknek teljes bizalommal kell járulniuk Isten kegyelmi trónjához, hogy őt segítségül hívják a meghátrálás elkerülése és a hitben való megmaradás végett.

Bibliográfia

- ALLEN, David L.: *Hebrews: An Exegetical and Theological Exposition of Holy Scripture*. New American Commentary. Nashville: B & H Publishing, 2010.
- ATTRIDGE, H. W.: *The Epistle to the Hebrews*. Hermeneia. Philadelphia: Fortress Press, 1989.
- BAKER, D. L.: *Két szövetség, egy Biblia*. Hermeneutikai füzetek, 15. Budapest: Harmat Kiadó, 1998.
- BALLA Péter.: *Az újszövetségi iratok és kanonikus gyűjteményük kialakulásának története: Bevetéstani alternatívák*. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kar, 2005.
- BARRETT, C. K.: „The Christology of Hebrews.” In *Who Do You Say That I Am? Essays on Christology*. Edited by M. A. Powell and D. R. Bauer. Louisville: Westminster John Knox, 1999.
- BAUCKHAM, R.: „Monotheism and Christology in Hebrews 1.” In *Early Jewish and Christian Monotheism*. Edited by L. Stuckenbruck and W. North. JSNTSup 263. London: T&T Clark, 2004.
- BENYIK György: *Az újszövetségi Szentírás keletkezés- és kutatástörténete*. Szeged: JATEPress, 2004.
- BERKHOF, Louis: *Systematic Theology*. Edinburgh: Banner of Truth, 1994.
- BLOMBERG, C. L.: „Messiah in the New Testament.” In *Israel's Messiah in the Bible and the Dead Sea Scrolls*. Edited by R. S. Hess and M. D. Carroll R. Grand Rapids: Baker Academic, 2003.
- BORLAND, J.: *Christ in the Old Testament*. Chicago: Moody, 1978.
- BOWMAN, Robert M. Jr. and J. Ed Komoszewski: *Putting Jesus in His Place: The Case for the Deity of Christ*. Grand Rapids: Kregel Publications, 2007.
- BROWN, Raymond: *The Message of Hebrews: Christ above All*. Leicester: Inter-Varsity Press, 1982.
- BROYLES, Craig C.: *Psalms*. New International Biblical Commentary. Peabody: Hendrickson, 1999.
- BRUCE, F.F.: *The Epistle to the Hebrews*. Revised edition. New International Commentary on the New Testament. Grand Rapids: Eerdmans Publishing Company, 1990.
- CAIRNS, Alan: *Dictionary of Theological Terms*. Third edition. Belfast: Ambassador Productions, 2002.
- CARSON D. A., és DOUGLAS J. Moo: *Bevezetés az Újszövetségbe*. Budapest: Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány, 2007.

- CARSON, D. A.: „Reflections on Christian Assurance.” *Westminster Theological Journal* 54 (1992), 1–29.
- CULPEPPER, R. H.: „The High Priesthood and Sacrifice of Christ in the Epistle to the Hebrews.” In *Theological Educator* 32 (1985): 46–62.
- DODD, C. H.: *The Bible and the Greeks*. London: Hodder & Stoughton, 1935.
- ELLINGWORTH, Paul: *The Epistle to the Hebrews: A Commentary on the Greek Text*. New International Greek Testament Commentary. Grand Rapids: Eerdmans, 1993.
- ELWELL, Walter A. és Robert W. YARBROUGH: *Encountering the New Testament: A Historical and Theological Survey*. Second edition. Grand Rapids: Baker Academic 2005.
- FRANCE, R. T.: „Hebrews.” In *The Expositor’s Bible Commentary*. Revised edition. Tremper Longman III and David E. Garland, general editors. Grand Rapids: Zondervan, 2006.
- FRANCE, R. T.: „Jesus of History and Christ of Faith, The.” In *New Dictionary of Christian Apologetics*. Edited by Campbell Campbell-Jack and Gavin J. McGrath. Leicester: Inter-Varsity Press, 2006. 370–373.
- GERÓFINÉ BREBOVSZKY Éva: „A Zsidókhöz írt levél.” *Bibliaismereti Kézikönyv*. Szerk. Pecsuk Ottó. Budapest, Kálvin János Kiadó, 2008.
- GROMACKI, Robert G.: *New Testament Survey*. Grand Rapids: Baker Book House, 1974.
- GRUDEM, Wayne: *Systematic Theology: An Introduction to Biblical Doctrine*. Grand Rapids: Zondervan, 1994.
- GUTHRIE, George H.: „Hebrews.” In *Commentary on the New Testament Use of the Old Testament*. Editors G. K. Beale and D. A. Carson. Grand Rapids: Baker Academic, 2007.
- GUTHRIE, George H.: *Hebrews*. The NIV Application Commentary. Grand Rapids: Zondervan, 1998.
- HAGNER, Donald A.: *Encountering the Book of Hebrews: An Exposition*. Grand Rapids: Baker Academic, 2002.
- HAGNER, Donald A.: „The Son of God as Unique High Priest: The Christology of the Epistle to the Hebrews.” In *Contours of Christology in the New Testament*, edited by Richard N. Longenecker. Grand Rapids: Eerdmans, 2005.
- HAMILTON, James M. Jr.: *God’s Glory in Salvation through Judgment: A Biblical Theology*. Wheaton, Ill.: Crossway Books, 2010.
- HANSON, A.: *Jesus Christ in the Old Testament*. London: SPCK, 1965.
- HARRIS, Murray J.: *Jesus as God: The New Testament Use of Theos in Reference to Jesus*. Grand Rapids: Baker Book House, 1992.

- **HENGEL**, Martin: *The Cross of the Son of God*. Translated by John Bowden. London: SCM Press, 1986.
- **HORVÁTH** Levente: „Találkozások.” *A különbözőség ajándéka*. Bálint Ágnes, szerk. Kolozsvár: Koinónia Könyvkiadó, 1999.
- **HUGHES**, Philip Edgcumbe: *A Commentary on the Epistle to the Hebrews*. Grand Rapids: Eerdmans Publishing Company, 1977.
- **HURST**, L. D.: „The Christology of Hebrews 1 and 2.” In *The Glory of Christ in the New Testament: Studies in Christology*. Edited by L. D. Hurst and N. T. Wright. Oxford: Clarendon Press, 1987.
- **KÁLVIN** János: *A keresztyén vallás rendszere I*. Budapest: Kálvin János Kiadó, 1995.
- **KÁLVIN** János: *A Zsidókhoz írt levél magyarázata*. N.d.
- **KARKKAINEN**, Veli-Matti: *Christology: A Global Introduction*. Grand Rapids: Baker Academic, 2003.
- *Keresztyén Bibliai Lexikon: I.-II. kötet*. Budapest: Kálvin János Kiadó, 1993.
- **KOVÁCS** L. Attila: „Imádság.” In *Bibliai Fogalmi Szókönyv*. Szerk. Kozma Zsolt. Kolozsvár: Erdélyi Református Egyházkerület, 1992. 162-164.
- **LANE**, William L.: *Hebrews 1-8*. Word Biblical Commentary. Volume 47a. Dallas: Word Books, 1991.
- **LANE**, William L.: *Hebrews 9-13*. Word Biblical Commentary. Volume 47b. Dallas: Word Books, 1991.
- **LANE**, William L.: *Hebrews: A Call to Commitment*. Peabody, MA: Hendrickson Publishers, 1988.
- **LENKEYNÉ SEMSEY** Klára: „Zsidókhoz írt levél.” In *Keresztyén Bibliai Lexikon II*. Szerkesztette: Bartha Tibor. Budapest: Kálvin János Kiadó, 1995.
- **LINCOLN**, Andrew T.: *Hebrews: A Guide*. London: T&T Clark, 2006.
- **LONGENECKER**, Richard N. Editor: *Contours of Christology in the New Testament*. Grand Rapids: Eerdmans, 2005.
- **McKNIGHT**, Edgar & Christopher Church: *Hebrews-James*. Macon: Smyth & Helwys Publishing, 2004.
- **MOLNÁR** János: *Ószövetségi kortörténet*. Kolozsvár: Misztótfalusi Sajtóközpont, 1993.
- **MORRIS**, Leon. *The Apostolic Preaching of the Cross*. Grand Rapids: Eerdmans, 1955.
- **MORRIS**, Leon. *The Atonement: Its Meaning and Significance*. Leicester: Inter-Varsity Press, 1983.
- **MOTYER**, Steve: „The Atonement in Hebrews.” In *The Atonement Debate*. Edited by Derek Tidball, David Hilborn and Justin Thacker. Grand Rapids: Zondervan, 2008.

- O'BRIEN, Peter T.: *The Letter to the Hebrews*. Pillar New Testament Commentary. Grand Rapids: Eerdmans, 2010.
- O'BRIEN, Peter T.: „God as the Speaking God: »Theology« in the Letter to the Hebrews.” In *Understanding the Times: New Testament Studies in the 21st Century*. Eds. Adreas J. Köstenberger and Robert Yarbrough. Wheaton Ill., Crossway, 2011. 196-216.
- PAP Géza: *Vigyázzatok: Tanítás az utolsó időről*. Budapest: Kálvin János Kiadó, 1999.
- POWELL, D. L.: „Christ as High Priest in the Epistle to the Hebrews.” In *Studia Evangelica* 7 (1982): 387-399.
- POYTHRESS, Vern S.: *Understanding Dispensationalists*. Second edition. Phillipsburg: Presbyterian and Reformed, 1994.
- SAILHAMER, John H.: *NIV Compact Bible Commentary*. Grand Rapids: Zondervan, 1994.
- SCOFIELD, C. I.: *Magyarázó Jegyzetek a Bibliához: Az új Scofield-Biblia 1967. évi kiadása alapján*. Budapest: Evangéliumi Kiadó, 1993.
- SEBESTYÉN Jenő: *Református Dogmatika*. I-V kötet. Budapest: Iránytű Kiadó, 1994.
- SMILLIE, G. R.: „Contrast or Continuity in Hebrews 1.1-2?” In *New Testament Studies* 51 (2005), 543-560.
- TENNEY, Merrill C.: *Újszövetségi Bevezető*. Budapest: Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány, 2003.
- TÓTH Kálmán: „Jahve.” *Keresztyén Bibliai Lexikon*, I. Szerkesztette Bartha Tibor. Budapest: Kálvin János Kiadó, 1993. 705-707.
- TIDBALL, Derek: *The Message of the Cross*. Leicester: Inter-Varsity Press, 2001.
- TÖKÉS István: *A Korinthusbeliekhez írt második levél magyarázata*. Kolozsvár: Erdélyi Református Egyházkerület, 1996.
- VANGEMEREN, Willem A.: „Psalms.” In *The Expositor's Bible Commentary*. Revised edition. Edited by Tremper Longman III and David E. Garland: Grand Rapids: Zondervan, 2008.
- WESTFALL, Cynthia Long: „Messianic Themes of Temple, Enthronement, and Victory in Hebrews and the General Epistles.” In *The Messiah in the Old and New Testaments*. Edited by Stanley E. Porter. Grand Rapids: Eerdmans, 2007.
- WRIGHT, N. T.: *Hebrews for Everyone*. London: Society for Promoting Christian Knowledge, 2004.
- WRIGHT, N. T.: *Jesus and the Victory of God*. Minneapolis: Fortress, 1996.

II. BIBLIAI LÉLEKTAN

Tóth Sándor

Függőség – önzetlenség

Pásztorális szempontú megközelítés

Bevezetés

• Jeremiás próféta által kapunk egy fontos kijelentést az emberi természet központi „szervéről” a szívünkről.

„Csalárdabb¹ a szív mindennél, javíthatatlan; ki tudná kiismerni?! Én, az Úr vagyok a szívek vizsgálója, a lelkek² megítélője, mindenki vel úgy bánok, ahogyan élete és tetteinek a gyümölcse szerint megérdemli.” Jer 17,9-10

• A kinyilatkoztatás az ember szívét csalárdnak, azaz kiismerhetetlennek írja le. Következésképpen saját és egymás szívét sem „meríthetjük” ki, ismerhetjük meg egész mélységében. A „kiismerhetetlen” jelző azonban csak az emberi kapcsolatok szintjén igaz, hiszen Isten az ember szívét egészében, annak mélységéig ismeri. (Jer 17,10; 1Kor 2,10) *„Nekünk pedig kinyilatkoztatta Isten a Lélek által; mert a Lélek mindent megvizsgál, még Isten mélységeit is.”* A szívünk teljességének feltárása egyedül az Istennel való közösségben válik lehetségessé. A kérdés, hogy képesek vagyunk-e erre az „utazásra”? Egyáltalán a hívő ember elkerülheti-e a szíve mélyének feltárulását az Istennel való közösségben, az e világban eltöltött ideje végéig?

• Az LXX szövege a héber בָּקַע (‘áqób) kifejezést a görög βαθεῖα (batheia) szóval adja vissza. A héber szó jelent „ösvényt” és „lejtőt” egyaránt. Az ösvény utal egy olyan helyre vezető útra, ahol ritkán jár az ember. A görög kifejezést tekintve pedig a „mély” értelmet kapjuk vissza. De „messze a felszín alatt lévő”-ként is értelmezhetjük. Ennek megfelelően a magyar bibliafordításban szereplő „csalárd” szó mellé

¹ „csalárd”: H6121 בָּקַע (‘áqób): 1) csalárd, csalfa, álnok, másokat kijátszó; 2) letaposott, összetaposott, kijárt (ti. ösvény); 3) dombos, meredek, lejtős; LXX G901 βαθύς, εἶα ὁ (bathüs, eia hü): 1) mély – Balázs: A 900-ból képzett mn: MÉLY. Messze a felszín alatt lévő. **Jn 4,11:** és a kút mély; hol vennéd. **Csel 20,9:** Eutikhus ... mély álomba merülve; **Jel 2,24:** nem ismerik a Sátán mélységeit (Thiatarai Gyülekezet)

² G3510 ὁ νεφρός, -οῦ (ho nephrosz, -u): vese

felsorakoztathatjuk a „kiismerhetetlen”, „mélységekkel rendelkező”, „mélyen a felszín alatt lévő” kifejezéseket. A szívnek tehát vannak olyan mélységei, melyek az ember számára ismeretlen, még felfedezetlen területek. Ez igaz akkor is, amikor az ember saját szívének ismeretére, vagy általa a másik ember szívének ismeretére gondolunk.

1. Önismereti ablak (Johari-ablak)

- Pálhegyi Ferenc az önismeretet négy részre osztja és ezt önismereti-ablaknak nevezi³. Más néven ez a Johari-ablak⁴, mely széleskörben elterjedt önismereti modellt Joseph Luft (1916–2014) és Harry Ingham (1916–1995) amerikai pszichológus fejlesztett ki 1955-ben.

- „Környezetünk megismerésének, azaz felfedezésének és megértésének a vágya az ember egyik legősibb, legmeghatározóbb indítéka. Ebből a motivációból táplálkozik a tudomány.” Mégis úgy tűnik – minden másnál csábítóbb önmagunk megismerése.

Ezt bizonyítja az is, ha tükröt találunk egy szobában, ahol egyedül vagyunk, az első reakcióink egyike lesz, hogy megnézzük magunkat abban. Ez annál is inkább elgondolkodtató, mivel önmagunkat sokat látjuk, mégsem tudjuk megunni, hogy magunkat a tükörben újra és újra megnézzük. Ugyanez a helyzet, amikor fotókat nézegetünk. Önkéntelenül is saját magunkat keressük azokon.

- „A többi ember velünk kapcsolatos megnyilvánulásait, személyünkre vagy viselkedésünkre adott reakcióit **szociális tükörnek** nevezzük. A szociális tükör önmagunk megismerésének egyik legfontosabb eszköze.”, írja George Herbert Mead (1863–1931) amerikai filozófus, szociológus és pszichológus.

- Felmerülhet a kérdés, hogy a valóságot ismerhetem-e meg önmagamról a „szociális tükörbe” tekintve? A valóságot mutatja-e például egy diákról az osztálytársai által alkotott vélemény, főként abban az esetben, ha kifogták, cikizik és esetleg ő az ügyeletes lúzer a közösségében?

³ Pálhegyi Ferenc: *Házunk népe*, KIA, Budapest, 2011, 68-86.

⁴ A Johari-ablak két alapvető állításra épül:

1. Bizalmas kapcsolatot akkor alakíthatsz ki másokkal, ha információt osztasz meg magadról.

2. Mások visszajelzése és az arra való figyelés legalább ugyanolyan fontos, mint az asszertív kommunikáció (őszinte, az érzelmeket is felvállaló kommunikáció, mely a másik félre is tekintettel van, anélkül, hogy fölé, vagy alárendelt viszonyt alakítana ki).
(Forrás: <https://norberthires.com/johari-ablak/> - 2024.11.26.)

a) Közismert én: *Mindenki előtt ismert.*

Külső megjelenésünk, hangunk, nyilvánosan gyakorolt szokásaink, hangoztatott véleményünk. Mennyire tekinthetjük meghatározónak egy személy megismerésében a közismert én szintjét? A látszat néha, ill. gyakran csal! Egészséges, ha ez a „Közismert én” válik életünk növekvő, és a legnagyobb területévé, azaz egyre inkább azok vagyunk mások előtt, akik valójában. Így válhatunk egyre hitelesebbé.

b) Rejtett én: *Én ismerem, de mások nem ismerik.*

Eltitkolt gondolatok, vágyak, zug-szokások, titkolt bűnök, be nem vallott betegségek, stb. Természetes, hogy nem mindent osztunk meg másokkal. A kapcsolat mélysége és számossága fordítottan arányos, azaz mély kapcsolatot, csak kevesekkel tudunk kialakítani, mert ahhoz több időre és elkötelezettségre van szükség. A rendelkezésre álló időkeretünk azonban véges. Viszont az Isten agapé (ἀγάπη) szeretete tágtítja a szívünk szeretet kapacitásait, oly mértékben, ahogy azt az Istennel való kapcsolatban befogadni vagyunk képesek és készek. Minél bőségesebben tölt be bennünket Isten szelleme ezzel a feltétel nélküli szeretettel, annál több jut a családban, testvéri kapcsolatokban és a még elveszett állapotban lévők felé.

c) Vak én: *Amit mások látnak, de én nem érzékelek.*

Amikor valaki nem veszi észre, hogy tiszteletlenül, nevetségesen, vagy szégyenletesen viselkedik, a környezete azonban igen. A szociális tükrözés ezen terület feltárásában nagy segítséget jelent, ha kialakítottunk olyan szeretettel áthatott bizalmi kapcsolatokat, melyek felhatalmazzák a hozzánk tartozókat a visszajelzések adására, még a számunkra kellemetlen témákban is.

d) Ismeretlen én: *Egyedül Isten ismeri.*

Sem mi, sem pedig mások nem ismerik. Ennek felismeréséről beszélnek a – „Hogy tehettem ilyet?” – élethelyzetek. Az Istennel való személyes közösségben tárja fel a Szentszellem, oly mértékben ahogy azt elhordozni képesek vagyunk. Teszi ezt az ÚR a jó irányú változás elősegítése céljából és az agapé szeretettől motiváltan, de a szükséges tapintattal. („Az ember lelke elviseli a szenvedést, de ha a lélek összetörik, azt el lehet-e hordozni?” *Péld 18,14*)

• **William James**⁵ szerint, amikor ketten találkoznak, valójában „hatan” találkoznak:

⁵ William James (1842-1910), aki amerikai pszichológus, filozófus és az amerikai funkcionista pszichológia alapító atyja. Meglátása szerint az elme azért alakult ki, mert funkciója van, segíti a környezethez való alkalmazkodást. Ezt a megközelítést nevezzük funkcionálisnak.

Ketten, amilyennek látják magukat. – Milyennek látom magam?
 Ketten, amilyennek látják egymást. – Milyennek látlak téged?
 Ketten, amilyenek valójában. – Milyen vagyok valójában?

• Az önimádat társadalmában az utolsó – Milyen vagyok valójában? – kérdést már fel sem teszik. A mai pszichológiai felfogásban az ember – Prof. Dr. Veres Sándor véleménye szerint – csupán két kérdést tesz fel, mely véleménnyel egyet kell értenünk:

– **Milyennek látom magam?**

– **Milyennek látlak téged?**

E két kérdés mentén a valódi önismerethez pedig nem juthatunk el. Napjainkban legtöbbször egy saját világot konstruálnak a fejükben, mely világból kiindulva tartanak valamit jónak, vagy rossznak, mellőzve a valóságra törekvő objektivitást.

• De ki tud abban segíteni, hogy megismerhessük milyenek vagyunk valójában? Ki rendelkezik objektív és teljes ismerettel rólunk? A Biblia szerint: **Egyedül Isten!**

A következő zsoltárversek szerint egyedül Isten ismer bennünket olyannak, amilyenek valóban vagyunk:

„A karmesternek: Dávid zsoltára. URam, te megvizsgálász, és ismersz engem. Tudod, ha leülök vagy ha felállok, messziről is észreveszed szándékomat. Szemmel tartod járásomat és pihenésemet, gondod van minden utamra. Még nyelvemem sincs a szó, te már pontosan tudod, URam.” Zsolt 139,1-4

Ha Istent, mint szerető Atyát ismerjük meg, akkor ez a tudás, nem megrémiszt, hanem reményt kelthet bennünk. Éppen ezért nem meglepő, hogy a Názáreti Jézus egyik fontos szolgálata volt az Atyáról adott kijelentés megosztása. (Jn 14,21: *Aki elfogadja parancsolataimat, és megtartja azokat, az szeret engem, aki pedig szeret engem, azt szeretni fogja az én Atyám; én is szeretni fogom őt, és kijelentem neki magamat.* Jn 14,9: *Jézus erre ezt mondta: Annyi ideje veletek vagyok, és nem ismertél meg engem, Fülöp? Aki engem lát, látja az Atyát. Hogyan mondhatod: Mutasd meg nekünk az Atyát?*)

Dávid király sok sikert, győzelmet könyvelhetett el életében és nehézségeken is át kellett mennie. Kortársaihoz képest messze mélyebb közösségre jutott az élő Istennel. Miután azonban szembesülnie kellett azzal a romlottsággal, ami szíve mélyén lapult és házasságtörésben, hazugságban, megvesztegetési kísérletben, majd gyilkosságra felbujtásban „öltött testet”, megrendült lelkében. Ekkor tanulta meg igazán, hogy szívét egyedül Isten ismerheti. Éppen ezért Istenhez fordult, hogy segítsen neki megismerni önmagát. A Zsoltárok könyve így őrizte meg bukását követően megfogalmazódott imádságát:

„Vizsgálj meg, Istenem, ismerd meg szívemet! Próbálj meg, és ismerd meg gondolataimat! Nézd meg, nem járok-e téves úton, és vezess az örökkévalóság útján!” Zsolt 139,23-24

• Az Úrral átélt megpróbáltatások áldásos gyümölcse az önmagunk megismerése. Csak az egészséges önismeret vezethet szabadsághoz és a kiteljesedő kapcsolatokra. Ennek fényében talán jobban meg fogjuk érteni, amit Jakab apostol így fogalmazott meg:

„Teljes örömmel tartásátok, testvéreim, amikor különféle kísértésekbe (próbatétel, megpróbáltatás) estek,” Jak 1,2

2. Hitelesség⁶

1) **Énkép** – amilyennek ismerem magam

2) **Valódi én** – amilyen valóban vagyok

3) **Ideális én** – amilyen lenni szeretnék

• Ahhoz, hogy kiteljesedő kapcsolatokat élhessünk meg, fontos egészséges önismeretre jutnunk. Hitelességről akkor beszélhetünk, amikor az énkép egyre inkább fedi a valódi ént. Az ideális énnek nevezzük, amikor olyanná válunk, amilyenek lenni szeretnénk.

• E ponton felmerül egy újabb kérdés? Megtudom-e objektíven ítélni, hogy nekem milyenné kellene válnom? Ez egyezik-e azzal amire születtem, pontosabban amire teremtettem? Az élet túl rövid a kísérletezésre!

3. Az énképzavar okai, felismerése és felépülés annak torzulásaiból

• Sokat mondó a törvénytudó következő kérdése mögött húzódó indíték, amit Lukács így jegyzett le:

„Ő viszont igazolni akarta magát, és megkérdezte Jézustól: »De ki a felebarátom?»“ Lk 10,29

Nem az igazságot akarta megtudni, hanem saját hiányosságairól a figyelmet kívánta elterelni. Bármilyen fájdalmas beismerni, de bennünket is szembesít önnön lelkünk csalárdságával az, amit itt olvasunk.

Azon személyekre, akik énképzavarral küzdenek, különösen jellemző az ilyen terelés, vagy a „Mindenki más, csak én nem!” reakció,

⁶ Pálhegyi Ferenc 2011.

amikor veszélyben érzik az önmagukról alkotott és mutatott képet. Nehezen, vagy egyáltalán nem képesek szembenézni saját hiányosságaikkal. A kapcsolati problémáikért rendszerint másokat, a rendszert, a szabályokat, a közösséget okolják, az őszinte szembenézést elkerülendő.

- Az emberi önzés, az énközpontú gondolkodásmód a bukott emberi természetből, valamint a bűn által eltorzított énkép testi módon való kompenzálásából fakad. Az énkép torzulását nem csak saját bűnre hajlamos lelkünk és az abból fakadó gondolkodásmód, beszéd és tettek eredményezhetik, de a diszfunkcionális családban⁷ szerzett sérülések is jelentős mértékben járulnak hozzá.

- Az irgalmas samaritánusról szóló példázatban szereplő pap és a lévita vélhetően a vallásos identitását védte, amikor nem állt meg segíteni a bajbajutotton. Ennek oka az lehetett, hogy önértékelésük alapja a vallási törvények betartása, s főként a vallási szertartásokban betöltött szerepük fenntartása volt. Ez figyelmüket önmagukra, státuszuk fenntartására irányította, ami olyan erővel határozta meg gondolkodásmódjukat, hogy hatására a szeretet nagy parancsa (Lk 10,27: „Ő pedig így válaszolt: »Szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből, teljes erődből és teljes elmédből, és felebarátodat, mint magadat.«”) ellenében cselekedtek. Nem tudhatták, hogy a földön fekvő összevert ember meghalt-e, vagy meghal-e a segítségnyújtás közben. Márpedig egy halott érintése miatt tisztátalanokká váltak volna (3Móz 21,1: „Ezt mondta az Úr Mózesnek: Mondd meg Áron fiainak, a papoknak, mond meg nekik, hogy ne tegyék magukat tisztátalanná népük közül való halottal.”), ami törvény szerint a templomi szolgálatból hét napra történő kiesést eredményezte. (4Móz 19,16: „Mindaz, aki a mezőn fegyverrel megölt embert vagy halottat, emberi csontot vagy sírt érint, tisztátalan lesz hét napig.”)

- A keresztyén gyülekezeti szolgálatnak kétségkívül van megtartó ereje, ugyanakkor ösztönöz az életszentségre is. Ennek oka lehet, hogy nem szeretnénk „leégni”, vagy jobb esetben Isten nevére nem akarunk szégyent hozni. Ez azonban nem fedi az Atya eredeti tervét életünkkel kapcsolatosan. Az Istentől nyert kegyelem-szeretetből élő hívő ember szolgálatának egészséges motivációja egyrészt a megváltás csodájáért való örök hála, másrészt az Atyától befogadott túlaradó szeretet életén való visszatükröződése. Cselekedete az Atya, Fiú, Szentszellem Isten iránti hála-szeretetből és a Krisztustól tanult felebaráti szeretet továbbadására való törekvésből fakad.

⁷ Pl. szenvedélybeteg apa/anya, a szerepek felcserélődése/hiánya (válás, vagy haláletet miatt), leuraló személy kontrolja a családon (anya, nagymama, anyós, após), stb.

• Feltehetjük a jogos kérdést: Rendben, ezt értem, sőt az énkép torzulást szomorúan tapasztalom magam és mások életében is, de hogyan lehet ebből a helyzetből ki-, ill. felszabadulni?

• A Szentírás tanítása alapján a rövid válasz így hangszik:

A megtérés, az újjászületés és a Szentszellem uralma alá helyezett hívó élet az egyedüli megoldás erre a problémára. Jézus tanítása segít bennünket megérteni ennek a változásnak a folyamatát. A Szentszellem munkájának három rendkívül fontos, egymásra épülő állomását találjuk a kinyilatkoztatásban:

„És amikor eljön, leleplezi⁸ a világ előtt, hogy mi a bűn⁹, mi az igazság¹⁰ és mi az ítélet¹¹. A bűn az, hogy nem hisznek énbennem; az igazság az, hogy én az Atyához megyek, és többé nem láttok engem; az ítélet pedig az, hogy e világ fejedelme megítéltetett.” Jn 16,8 -11

• A megtéréshez vezető első lépés az Isten, Krisztusban adott jósága és szeretete fényében meglátni önnön romlottságunkat és megutálni bűneinket, sőt még a bűnre olyan gyorsan hajlandó lelkünket is. A Szentszellem Isten a Szentírás ígéit használva világít rá vétkekre és kikerülhetetlenül bizonyítja ránk bűnünket. Nincs menekvés előle, nem lehet elbújni világosságát kikerülve annak, aki Krisztust keresi. Rádöbbenünk, hogy Isten Szellemét nem csaphatjuk be, ő mélyebben ismer bennünket, mint mi saját magunkat. A Názáreti Jézus nem finomkodik, amikor erről szól. Lukács így tudósít bennünket:

„Nagy sokaság ment vele, és ő feléjük fordulva így szólt: »Ha valaki hozzám jön, de nem gyűlöli¹² meg apját, anyját, feleségét, gyermekeit, testvéreit, sőt még a saját lelkét¹³ is, nem lehet az én tanítványom. Ha valaki nem hordozza a maga keresztyét, és nem jön utánam, az nem lehet az én tanítványom.«” Lk 14,25-27

• A Szentszellem vezet el bennünket az őszinte szembenézésre, amikor már nem másokat okolunk életünk bajaiért, hanem készek vagyunk szembenézni romlottságunkkal és megundorodni az Isten

⁸ „leleplezi”: **G1651** ἐλέγχο (elenkhó) 1) megvizsgál, kikérdez, 2) rendreutasít, fegyelmez, 3) megró, megdorgál, megfedd, 4) napvilágra hoz, rábizonyít.

⁹ „bűn”: **G266** ἀμαρτία (hamartia) 1) tévedés, hiba, 2) vétkek, bűn.

¹⁰ „igazság”: **G1343** δικαιοσύνη (dikaiooszüné) 1) igazság, jogosság, méltányosság, 2) igazság, igazságosság, megigazulás.

¹¹ „ítélet”: **G2920** ἡ κρίσις, -εως (hé kriszisz, -eósz) 1) ítélet, ítélethozatal, 2) büntetés 3) LXX per.

¹² **G3404** μισέω (miszeó) – gyűlöl, utál, undorodik vmitől, ellenszenvet érez.

¹³ **G5590** ἡ ψυχὴ, -ῆς (hé pszükhé, -ész), 1) lélek (értelem, érzelem és akarat összessége), 2), élet 3) lélegzet, lehelet – érzelem, értelem, akarat.

nélküli állapotunk miatt eltorzult önző érzelmeinktől, énközpontú gondolkodásmódunktól, és a rosszra való készségtől. A Példabeszédek könyve nem kertel, hanem világossá teszi, hogy ezeket gyűlöli az Úr.

„Hat dolgot gyűlöl az Úr, sőt hét dolog utálatos előtte: A nagyravágyó szemek, a hazug nyelv, az ártatlan vért ontó kezek, a gonosz terveket koholó szív, a rosszra sietve futó lábak, a hazugságot beszélő hamis tanú és a testvérek közt viszályt szító ember.” Péld 6,16-19

Viszont az ÚR Jézus boldognak nevezi azokat, akik nem a viszályt, hanem a megbékülést munkálják.

„Boldogok, akik békét teremtenek, mert ők Isten fiainak neveztetnek.” Mt 5,9

• C.H. Mackintosh¹⁴ 19. századi lelkész és író a következő magvas megállapítást teszi e témában:

„Milyen reménytelenül romlott is az ember, ezért kell a kegyelemnek végtelennek lenni, és végtelen is, mert forrása magában Istenben van, csatornája Krisztusban, és az erő, amely alkalmazza és élvezetessé teszi, a Szentlélekben rejlik. A Szentháromság a kegyelemmel karöltve viszi végbe a szegény bűnös megmentését. A kegyelem uralkodik az igazság által az örök életre a mi Urunk Jézus Krisztus által (Róm 5,21 »hogy amiképpen úrrá lett a bűn a halál által, úgy uralkodjék a kegyelem is az igazsággal az örök életre Jézus Krisztus, a mi Urunk által.«) kegyelem uralma csak a megváltásban vált láthatóvá. A teremtésben látjuk a bölcsesség és az erő uralmát, a gondviselésben a jóságnak és a hosszútűrésnek az uralmát, de a kegyelem uralmát csak a megváltásban látjuk, mégpedig az igazságosság¹⁵ alapelveire építve.”

• Csak az az ember találkozhat Isten megigazító kegyelem-szeretével, aki belátásra jutott kificamodott életét illetően és kész azzal őszintén szembenézni, bűneit Isten előtt beismerni.

• Ezt követi a Szentszellem általi megnyugvás az ítéletre nézve, hogy nem fog az ördöggel azonos ítéltre jutni, hanem része van az örök életben a Teremtő Isten oldalán. Pál apostol ezzel kapcsolatosan az önteltség veszélyeire hívja fel figyelmünket, ami megszívlelendő:

„Ne újonnan megtért ember legyen, nehogy felfuvalkodva¹⁶ az ördöggel azonos ítélet alá essék.” 1Tim 3,6

¹⁴ Charles Henry Mackintosh (1820. október, Glenmalure kaszárnya, Írország – 1896. november) keresztyén prédikátor, író és újságalapító.

¹⁵ Isten megigazító kegyelme Krisztusban.

¹⁶ „felfuvalkodva”: **G5187** τυφώω (tüphoó) 1) füsttel betölt, átv. elkápráztat, megszédít, elkábít, 2) ITT **passzív alak**-ban áll áll: felfuvalkodik, önteltté, dölyfösen viselkedik.

• Az élő Istenhez megtérő bűnösben hozza létre Szelleme az „Isten gyermeke vagyok” új identitást. Az énképtorzulásból ennek az új identitásnak a felfedezése segíti kigyógyulni, felépülni ahogy naponként a Szentszellemre hagyatkozunk.

„Maga a Lélek tesz bizonyosságot a mi lelkiünkkel¹⁷ együtt arról, hogy valóban Isten gyermekei vagyunk.” Róm 8,16

4. A pszichológiai bántalmazás jellemzői, felismerése és az ahhoz való viszonyulás¹⁸

• Az énkép torzulás romboló hatással van a kapcsolatainkban, mely következtében az életöröm, a kiteljesedés, amire oly hön vágyik minden ember, egyre távolabb kerül. Ez pedig növekvő frusztrációt és némely személynél sajnos aktív, vagy passzív¹⁹ agressziót vált ki.

• A **pszichológiai bántalmazók** egyik **legfőbb jellemzője**, hogy féltékenyek mindenfajta figyelemre, ami nem rájuk irányul. A „mérgező” emberek szeretik úgy beállítani tetteiket, mintha azok normálisak lennének. Az a kijelentésük, hogy „Minden kapcsolatban vannak problémák!”, valójában arra irányul, hogy a kapcsolatukat „túlélni” akaró személy úgy érezze ő az, aki túlérzékeny és túlreagálja a dolgokat. Az elterelő hadművelet célja, hogy a bántalmazó elhárítsa a figyelmet magáról és viselkedéséről, ugyanakkor a „túlélni” akaró reakcióját állítsa a figyelem középpontjába. Ezzel célja az, hogy végül is a másik félre hárítsa kapcsolati váláságuk minden felelősségét.

• A **normális és bántalmazó barátság** közötti **különbség** a „túlélni” akaróra gyakorolt hatásában érhető tetten. A mérgező barátok nem tartják tiszteletben a mások által kijelölt határokat. Jellemző, hogy szeretnek mások életének szakértőjeként nyilatkozni. Mindent jobban tudnak, mint mások. Ők magukra úgy tekintenek, hogy mindenben sikeresebbek másoknál.

• Mivel az „**irgalmas samaritánus**” **lelkületből** fakadó, másokkal való őszinte törődés és a feljük irányuló őszinte figyelem távol áll tőlük, színlelniük kell azokat a viselkedésformákat, amelyekkel von-

¹⁷ G4151 πνεῦμα (pneuma)

¹⁸ Shannon Thomas: *Gyógyulás a rejtett bántalmazásból*. Harmat, Budapest, 2019. – Felhasználásával összeállította: Tóth Sándorné, kiegészítette: Tóth Sándor

¹⁹ Aktív agresszió, amikor valaki verbálisan, vagy fizikálisan is bántalmazza áldozatát. A passzív agresszió alattomosabb módon nyilvánul meg tüntető hallgatásban, kapcsolat megvonásban, szexuális kapcsolattal való manipulálásban.

zová tehetik magukat mások szemében. Azonban ezek a család kedveskedések rövid lejáratúak, a bántalmazók hamar visszatérnek szokásos viselkedésükhöz. Ezt az „álkedvesség” módszert alkalmazzák, amikor új „prédát” igyekeznek bűvkörükbe vonni.

• Az **ember teremtésétől** fogva úgy van „programozva”, hogy szüksége van másokra, és arra vágyik, hogy be- és elfogadják. Szeretnének tudni, számíthatunk a barátainkra, rokonainkra, hittestvéreinkre és ők is számíthatnak ránk.

C.S. Lewis a következőket írja ezen szükségünk feltárását célozva: „...gyámoltalannak születünk. Ahogyan tudatra ébredünk, rádöbbenünk, hogy egyedül vagyunk. Szükségünk van másokra testileg, érzelmileg, értelmileg; szükségünk van rájuk, még önmagunk megismeréséhez is.”²⁰

Az író „A szeretet négy arca” című könyvében rámutat, szembe kell néznünk azzal, hogy szükségünk van arra, hogy szeressenek, tekintsük ezt nemesnek, vagy nemtelennek, így van. Ezzel együtt a szeretet-szükséget nem nevezhetjük leegyszerűsítve bűnös, önző váagnak. A Mózes első könyvében adatott kijelentés is ezt támasztja alá.

„Azután ezt mondta az Úristen: Nem jó az embernek egyedül lenni, alkotok hozzáillő segítőtársat.” – Nem jó, azaz nem teljes, nincs még befejezve!” 1Móz 2,18

C. S. Lewis az Isten szeretetét **ajándék-szeretetnek** nevezi, mely nem vár viszonzást, nem az érdemek miatti jutalom, hanem Isten lényéből fakad és abszolút önzetlen. Ez a legnagyobb, az embert életető atyai, megmentő szeretet, mely megjelenik az „**irgalmas samaritánus**” önzetlen, áldozatkész segítségében az út szélén félholtan fekvő, összevert és kirabolt ember felé. Így, ilyen tisztán szeretni egyedül Isten képes.

Az Öröm vonzásában c. életrajzi könyvében pedig arról ír, hogy Krisztushoz, és az Atyához az a gyermekkori élmény- emléke vonzotta, amikor biztonságban érezte magát, szükségei be voltak töltve és felhőtlenül merülhetett bele a gyermeki lét oly jellemző foglalatosságába, a gyermekjátékba. Rádöbbsent, hogy a felnőttkor bűnös szenvedélyei, még ha adtak is valamilyen örömeleményt, igazán enyhíteni sem tudták ezen öröm-szomjúságot. Végül ez a mély szükség vezette az igaz megtérésre.

Ennek a szükségének fel- és beismerésével kapcsolatosan pedig azt írja, hogy „Csak egy vakmerő, ostoba lény mer Teremtője elé állni, s így hencegni: Nem vagyok én koldus. Érdek nélkül szeretlek.”²¹

²⁰ C.S. Lewis: *A szeretet négy arca*. Harmat, Budapest, 2013, 6.

²¹ Uo. 8.

- A bántalmazók éppen ebből az alapvető emberi szeretet-szükségletből húznak hasznót.

- Nem minden bántalmazóra jellemző a nagyzó, feltűnő viselkedés. Vallásos körökben nagyra becsülik az alázatot és annak különböző megjelenési formáit, míg a nagyzóságot, fennhéjázást rossz szemmel nézik. Az egyházi közösségekben rejtőző mérgező emberek jellemzően jó érzékkel átveszik környezetük modorát és kommunikációs stílusát. Ezek a bántalmazók nem illenek bele a bántalmazókról alkotott általános képbe. Azok a figyelmeztető jelek, amelyek alapján fel lehet ismerni őket, a keresztyén közegben nem feltétlenül érvényesek. Meg kell ismernünk azokat a pózokat és álarcokat, amelyeket a mérgező emberek vallásos közegben magukra öltenek, hogy álcázzák bántalmazó viselkedésüket.

Egyesek a lelkes, a vezetők bizalmába férkőznek. Jó, ha a gyülekezet elöljárói komolyan veszik az intő jeleket. Ahol a vezetők nem tudják, vagy nem akarják felismerni a bántalmazókat, mulasztásukkal tovább súlyosbítják a „túlélni” akarók bántalmazását. Nagy hiba, ha a bántalmazók felhatalmazást kapnak arra, hogy vezető szerepben szolgáljanak, miközben életük gyümölcsei nem arról árulkodnak, hogy egészséges kapcsolatot ápolnak Istennel és embertársaikkal. Az életgyümölcsöket felelősségünk megvizsgálni, ahogy erre a Biblia fel is hívja figyelmünket.

„Teremjetelek hát megtéréshez illő gyümölcsöt,” Mt 3,8

„Gyümölcsöikről ismeritek meg őket. Tüskebokrorról szednek-e szőlőt, vagy bogáncskóróról füget? Tehát minden jó fa jó gyümölcsöt terem, a rossz fa pedig rossz gyümölcsöt terem. Nem hozhat a jó fa rossz gyümölcsöt, rossz fa sem hozhat jó gyümölcsöt. Amelyik fa nem terem jó gyümölcsöt, azt kivágják, és tűzre vetik. Tehát gyümölcsöikről ismeritek meg őket.” Mt 7,16-20

Az **„irgalmas samaritánus”** életének jó gyümölcse volt az önzetlen szeretetből fakadó segítségnyújtás, mellyel nem „láncolta” magához a megsegített embertársát. A kapcsolatukban megmaradt a szabadság.

- Előfordul az is, hogy a bántalmazók színlelt kedvességükkel hízlelve, hamis tiszteletet mutatva elérik, hogy jelentős szerephez jussanak a gyülekezetben, közben családtagjaikat senki nem kérdezi meg arról, vajon az illető hiteles életet él-e otthonában a zárt ajtók mögött. Az egyházi közösség néhol megelégszik azzal a felfogással, hogy ami jónak látszik, biztosan jó is. **SEHOL MÁSHOL NEM MŰKÖDIK OLYAN HATÉKONYAN A HAMIS KIRAKATÉLET, MINT AZ EGYHÁZI KÖZEGBEN.** Nem véletlenül jelenik meg a Szentírásban a felelősségteljes és

mások felé való szolgálatra alkalmasság feltételeként a szűk családban megélt hitelesség:

„Ha pedig valaki övéiről és főként háza népéről nem gondoskodik²², az megtagadja a hitet, és rosszabb a hitetlennél.” 1Tim 5,8

- A vezetőknek komolyan kell venniük, hogy különbséget tegyenek a hamis, álságos és a hiteles élet között.

- A gyülekezet közösségében is fel kell figyelni a bántalmazásra, amely a közösségben folyik. Nevén kell nevezni a valós sérelmeket, hogy elkezdhessen a gyógyulás. Leggyakoribb hiba a Biblia szavainak félreértelmezése. Ilyen például a megbocsátás, válás, vagy a szeretet torz értelmezése, melyből sajnálatosan fakadhat az elfogadhatatlan viselkedés tolerálása.

A félreértelmezett szavak közül itt most csak egyet, a **megbocsátást** emeljük ki. A megbocsátás ugyanis nem jelenti egyben a kapcsolat rendezését és helyreállítását is, holott ez gyakori elvárás vallásos körökben. Mi a valóság ezzel kapcsolatosan?

„**A megbocsátás a MÚLTRA vonatkozik.** A megbocsátás azt jelenti, hogy nem rójuk fel a múltban elkövetett hibákat. A megbocsátáshoz csupán egy ember kell. Isten minden ember számára felkínálta a bocsánatát, s elvárja, hogy mi is kövessük példáját (Mt 6,12: »és bocsásd meg vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek«; 18,35).

A megbékélés a JELENRE vonatkozik. Akkor valósul meg, amikor a másik fél bocsánatot kér, illetve elfogadja bocsánatunkat. A megbékéléshez mindkét fél közreműködésére szükség van. (Mt 5,23-24: »Ha tehát áldozati ajándékodat az oltárhoz viszed, és ott jut eszedbe, hogy atyádfiának valami panaszja van ellened, hagyd ott ajándékodat az oltár előtt, menj el, békülj ki előbb atyádfiával, és csak azután térj vissza, s vidd fel ajándékodat.«; Rm 12,8: »Ha lehetséges, amennyire tőletek telik, éljtek minden emberrel békességben.«)

A bizalom a JÖVŐRE vonatkozik. Aki bizalmat szavaz partnerének, ismét megnyílik előtte, és ezzel kockázatot vállal. Csak akkor bízunk meg újra benne, ha tettei meggyőzték minket megbízhatóságáról. (Mt 3,8; Péld 4,23)²³

- Az egyházi közösségek vonzzák a bántalmazó, mérgező embereket. Ebben az alapvetően jót feltételező közegben ugyanis kedvességet színlelve könnyebben juthatnak hatalomhoz és befolyáshoz.

²² „gondoskodik”: G4306 προνοέω (pronoéo) előbb észrevesz, előre tekintetbe vesz, készenlétben áll, gondoskodik

²³ H. Cloud – J. Townsend: *Játszmák nélkül*. Harmat, Budapest, 2010. 82.

• A bántalmazott személyek még saját hitüket is megkérdőjelezhetik, mert azt gondolhatják, ha nem értenek egyet a bántalmazó vezető viselkedésével, biztosan Isten ellen láznak. Szomorú, de súlyosabb esetben erre az ilyen bántalmazó vezetők (szekta vezérek) rá is játszanak, hamis tanításokkal „igézve” meg a közösség tagjait. Ne adjuk fel a személyes lelkiismereti szabadságunkat, hiszen az Isten beszéde hívja fel figyelmünket arra, hogy felelősek vagyunk azért, amit el- és befogadunk a tanításból, vagy prófétai szóból. Nem kérheti senki tőlünk, hogy bármit el- és befogadjunk megvizsgálás nélkül, ahogy erre a Szentírás határozottan tanít is bennünket.

„A Lelket ne oltjátok ki, a prófétálást ne vessétek meg, de mindent vizsgáljatok meg: a jót tartsátok meg, a gonosz minden fajtájától tartózkodjatok. Maga pedig a békesség Istene szenteljen meg titeket teljesen, és őrizze meg a ti lelketeket, elméteket és testeteket teljes épségben, feddhetetlenül a mi Urunk Jézus Krisztus eljövételére. Hű az, aki elhív erre titeket; és ő meg is cselekszi azt.”
1Thess 5,19-24

Az „*irgalmas samaritánus*” példázatával az ilyen mérgező tanokról is lehúzza a leplet a Názáreti Jézus. Egyben fel is mutatja és követendő példává teszi az önzetlen szeretetből fakadó szolgálatot, az egymás iránti irgalmasságot, hiszen mindannyian „szeregetkoldusok” vagyunk és szükségünk van arra, hogy szeressenek. Viszont az egészséges szív az Istentől rá áradó szeretetet tovább is adja, méghozzá másokat építő módon.

Fontos tehát, hogy az egyház szembenézzen a bántalmazás kérdésével, és kiszűrje soraiból a bántalmazókat.

Ezt nehezíti az, hogy a bántalmazók remek színészek, azaz képmutatók. Bármilyen érzelmet képesek színlelni, csak hogy áldozatukat hatalmukban tartsák, ill. a kivívott status-quo-t fenntartsák. Könnyeket facsarnak ki szemükből, ha erre van szükség, de a büntudatkeltés eszközt is bevetik, amikor a másik határt akar szabni rátelepedő és kihasználó viselkedésüknek. Máskor a haragot használják a megfélemlítés eszközüül a célból, hogy engedelmességre bírják áldozatukat. Arra is képesek, hogy kicsattanó jókedvet színlelve, boldognak mutatják magukat, míg az áldozatuk elhanyagoltnak és mellőzöttnak érzi magát. Ezzel azt akarják elérni, hogy áldozatuk úgy érezze, neki van szüksége a bántalmazóra, holott ez éppen fordítva igaz. Minden érzelmi megnyilvánulás konkrét célt szolgál, a manipuláció eszköztárából van felsorakoztatva. Egy bántalmazó kapcsolatban nem szabad hamar kiadni magunkat, érzéseinket, mert a bántalmazó visszaél a szerzett információkkal. Ő nem konfrontálódik, hanem mindent visszahárít a bántalmazottra, kapcsó-

latuk válságaért őt téve felelőssé. Ritkán kérnek bocsánatot, ugyanakkor önzéssel vádolják az áldozatukat.

- A bántalmazók segítő szerepben (pl. gyülekezeti szolgálat) is csak magukat, saját érdekeiket tartják szem előtt. Intő jel, amikor valaki mindig csak adni akar, de elfogadni nem tud. Ez a büszkeség egyik formája. Szemükben az adó FELSŐBBRENDŰ az elfogadó ALSÓBBRENDŰ pozícióban van. Úgy mutatják, milyen alázatosak, hiszen mindig csak adnak. Nem beszélhetünk valódi alázatról, ha nem tudunk elfogadni, beismerve szükségünket, mert bizony az elfogadáshoz alázatra van szükség.

- Fontos még megemlíteni, hogy diszfunkcionális családban felnőtt személyek gyakran mennek szociális pályára, ahol segítő munkakörben helyezkednek el. Nos gyülekezetben ez akkor válik problémává, ha értékességérzetét valaki a szolgálatból nyeri. Gyülekezetben, de a társadalomban is szorgoskodnak, az emberek terhét akarják átvenni, problémáikat megoldani, ugyanakkor a sajátjukat nem osztják meg senkivel.

Az ilyen személyek segítettjeinél jelentkezik, hogy nem tudnak és nem akarnak „felnőni”, éretté válni. Kialakul bennük az elvárás, vigye más a terhüket. Minden apró problémával szaladnak valakihez, nem törekedve arra, hogy maguk próbálják először azt megoldani. Amikor két ilyen ember találkozik! Egymástól függő, kiskorú állapotban maradnak mindketten. Ebben az esetben nem beszélhetünk bántalmazásról. Ez a felállás sem egészséges, de mégsem sérül a segített fél személyisége. A segítő magáról teljesen elfeledkezik és a másik félre koncentrál. A segített fél van fókuszában, mert a segítő ebből nyeri értékesség érzetét. Sajnos van, aki egész életében ezt csinálja.

- Más a helyzet abban az esetben, mikor a nárcisztikus jeleket produkáló személy akad össze áldozatával. Itt a másikról szó sincs csak az Én, az Ego van középpontban. A nárcisztikus ember magát imádja a kapcsolatban s teljes szenvedéllyel szemléli ahogy irányítani, manipulálni tudja áldozatát, így tartva függésben. A Szentírás a szolgálattal kapcsolatosan tanítja, hogy

„Mert ti testvéreim, szabadságra vagytok elhívva; csak a szabadság nehogy ürrűgy legyen a testnek, hanem szeretetben szolgálatok egymásnak.” Gal 5,13

5,1 Az irgalmas típusú szeretet mozdít, tette ösztönöz

Nézzük meg Jézus példázatában az irgalmas samaritánust. Az isteni szeretet mire indította őt?

„Egy úton lévő samaritánus pedig, amikor odaért hozzá és meglátta, megszánta; odament, olajat és bort öntött sebeire, és bekötötte azokat. Aztán feltette őt a saját állatára, elvitte egy fogadóba, és ápolta. Másnap elővett két dénárt, odaadta a fogadósának, és azt mondta neki: Viselj rá gondot, és ha valamit még ráköltesz, amikor visszatérek, megadom neked.” Lk 10,33-35

A cselekedete mögött álló motivációt a „megszánta”²⁴ kifejezéssel érzékelteti Urunk, ami a szív bensejéből feltörő részvétet, könyörületet, megindulást jelenti. A samaritánus szíve összefacsarodott, amikor az összevert, kifosztott, számára egyébként ismeretlen embertársát magatehetetlen állapotban a porban fekvő, az út szélén meglátta. Ez a könyörület tört fel a szívéből és konkrét tettekre ösztönözte.

A következő cselekvést jelző igékkel érzékelteti Jézus, hogy itt nem egy felületes érzelmi megnyilvánulásról, hanem a szív őszinte indulatáról, tettekre ösztönző könyörületéről van szó: **odament, öntött, bekötötte, feltette, elvitte, ápolta, odaadta, mondta, megadom.**

Az énképzavarát testi módon kompenzálni akaró személytől messze áll az ilyen lelkület. Egyszerűen képtelen elszakadni a saját magára koncentrálástól, tetteit ez a szemléletmód határozza meg.

5.2 Szabadulás a követelődző lélek csapdájából

A jellemében torz személy rátelepszik a másik félre, követeli a jusaként értelmezett szeretetet, jótettet. Teszi ezt úgy, hogy ő a legcsekélyebb mértékben sem viszonyul így embertársához. Vádol, zsarol, tüntet, neki áll feljebb, ha a korábban beteg elvárásait kiszolgáló, s szeretetéért és megbecsüléséért küzdő, de ebbe végül belefáradt személy ezt megvonja tőle. Ezt a tettek és az elvárások közötti ambivalenciát²⁵ leplezik le Jézus alábbi szavai.

„Tehát mindazt, amit mondanak, tegyétek meg és tartsátok meg, de cselekedeteiket ne kövessétek, mert beszélnek ugyan róla, de nem teszik. Súlyos és elhordozhatatlan terheket kötnek össze, és az emberek vállára rakják, de maguk az ujjukkal sem akarják azokat megmozdítani. Mindent csak azért tesznek,

²⁴ „megszánta”: G4697 *σπλαγχνίζομαι* (szplankhnidzomai) – megkönyörül, részvétet érez, megszán, megindul rajta; Etimológia: a G4698-ból; G4698 *σπλάγχνον* (szplagkhnon) 1) belső részek, zsigerek, 2) anyaméh, 3) szív; bensőből fakadó érzések; Balázs: „A 4597 fn-i alakja: a BELSŐ RÉSZEK megindulása, *könyörület(esség)*; a szív összefacsarodása vki elesett, reménytelen, menthetetlen állapotának láttán.”

²⁵ **ambivalencia** – „két ellentétes véglet »pl. szeretet és gyűlölet, öröm és bánat, vágyódás és félelem« egyidejű érvényesülése érzelmekben, viselkedésben.” – **ambivalens**: „két ellentétes véglet közt hanyórád.” Latin eredetű (*ambivalentia*) lélektani szakszók, az *ambo* (»mindkettő«) és *valere* (»ér, érvényes«) elemekből. (Forrás: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/a-a-F14E1/ambivalencia-F1618/> - 2023-09.17.)

hogy feltűnjenek az embereknek: megszélesítik imaszíjaikat, és megnagyobbítják ruhájuk bojtjait; a lakomákon az asztalfőn és a zsinagógákban a főhelyeken szeretnek ülni; szeretik, ha köszöntik őket a tereken, és ha mesternek szólítják őket.” Mt 23,3-7

A káprázatból felébredt lélek, végül fájdalmasan szembesülve a valósággal, belátja az ige örök igazságát:

„Sok víz sem tudja eloltani a szeretetet, folyók sem tudják elsodorni. De ha valaki háza minden kincsét kínálná is a szeretetért, csak megvetnék érte.” Én 8,7

Elfogadást, elismerést, de leinkább viszontszeretet remélt, de magát kifosztottnak érezve újra és újra csalódástól tépelődő lélekkel gondolkodott azon: „Mit tehetnék még, hogy megértse: szeretem?!?”

Az ige kétélű éles kardja választja el a szívében lévő jószándékkal keveredett hazugságot és szembesít a valósággal: *„ha valaki háza minden kincsét kínálná is a szeretetért, csak megvetnék érte.”*

Fájdalmas a szembenézés, de szabaduláshoz vezet. A gyógyulást Isten irántunk Krisztusban adott feltétel nélküli szeretetének befogadása hozza szívéinkbe. Így jellemzi az ige: *„Sok víz sem tudja eloltani a szeretetet, folyók sem tudják elsodorni.”* Az ÚR nem várja el tőlünk, hogy saját erőnkől, megfelelési kényszertől úzóttan éljük életünket és szolgáljunk mások felé. Ő tölti meg szívünket igaz szeretettel, melyben szabadság van. Így olvassuk:

„a reménység pedig nem szégyenít meg, mert szívéinkbe áradt az Isten szeretete a nekünk adatott Szentlélek által.” Róm 5,5

Az Isten szeretetétől áthatott tettek soha nem születnek kényszerből, félelemből, így nem is eredményeznek függőséget. Az Isten irántunk való szeretete tökéletes és önzetlen. **Amikor ezt a szeretetet adjuk tovább, az valóban ÖNZETLEN szeretetből fakadó jótett!**

Az ilyen csalódások rossz esetben megkeményíthetik a szívet, mely elzárkózik a bizalomra épülő szeretet-kapcsolatok elől. „Én már nem bízom senkiben! Nem adom ki magam senkinek!” – visszhangzik a megsebzett lélekben.

Viszont más, jobb út is lehetséges, amikor bizalmunkat már nem emberekbe, hanem egyre inkább Krisztusba vetve tekintünk embertársainkra. Jutalmat szeretetből fakadó tetteinkért már nem emberektől, hanem a szeretet forrásától, Istentől remélünk. Erről a tiszta és egészséges szemléletmódról vall Ézsaiás próféta:

„Én azonban ezt mondtam: Hasztalan fáradoztam, semmiért, hiába pazaroltam erőmet. De az Úrnál van az én ügyem, és munkám jutalma Istenemnél.” Ézs 49,4

C. S. Lewis is lényegre törő tömörséggel igyekszik megfogalmazni az emberi szív ezirányú dilemmáját:

„Szeretni annyi, mint sebezhetővé válni. Bárkit szeretsz, a szíved bizonyára elszorul, és esetleg meg is szakad. Ha biztos akarsz lenni abban, hogy sértetlenül megőrzöd, nem szabad odaadnod senkinek. Gondosan csomagold be hobbikba és apró élvezetekbe; kerülj minden bonyodalmat, biztonságosan zárd be önzőséged ládikájába vagy korporsójába. És abban a ládikában a szíved elkezd változni. Kemény, törhetetlen és visszalágyíthatatlan lesz.”

A Názáreti Jézus szavai sem adnak okot a szentimentalizmusra. Persze legyünk óvatosak az alkalmazásával, semmiképpen ne a keserű csalódás szemüvegén keresztül olvassuk Urunk egyébiránt kijózanító szavait.

„Ne adjátok oda a kutyáknak azt, ami szent, gyöngyeiteket se dobjátok oda a disznók elé, nehogy lábukkal széttapossák azokat, majd megfordulva szétépjenek titeket.” Mt 7,6

(„Az ostoba füle hallatára ne beszélj, mert csak megveti okos szavaidat.” Péld 23,9)

Összegzés

Ne féljünk beismerni, hogy szívünk mélyének rejtett zugait nem mind ismerjük még. Motivációink, legyenek azok bármily nemesnek tűnők is, nem minden esetben, sőt általában nem mentesek az olyan motívumoktól, melyeket nem szívesen szeretnénk, ha mások tudnák. Ezek között azonban lehetnek olyanok is, amikre egyáltalán nem látunk rá, nem ismerjük fel. Éppen ezért létszükséglet az élő, szeretetteljes, ebből fakadóan pedig biztonságos családi és testvéri kapcsolatrendszer, ahonnan a vakfoltjainkra rálátók, az irántunk táplált krisztusi szeretet által fel vannak hatalmazva arra, hogy életünk ilyen holtterekre rámutassanak.

Ezzel azonban nem elégedhetünk meg, hiszen szívünk legmélyéig a bennünket leginkább szeretők sem láthatnak. Egy személy van, aki mindent tud rólunk, aki a szívünk mélységeit is átkutatja, az ott található indulatokat, vágyakat, motivációt jól ismeri. A Tőle jövő kinyilatkoztatás így hangzik: *„Én, az Úr vagyok a szívek vizsgálója, a lelkek megítélője”*. (Jer 17,10) A mi Urunk Jézus Krisztus az igazi **„irgalmas samaritánus”**, aki nem megy el a mi sebzett, eldeformálódott életünk mellett sem, hanem törődő szeretettel tisztítja ki sebeinket, önt azokba

gyógyulást hozó olajat, emel fel az útszéli porból. Ő fizette meg gyógyulásunk árát a Golgota kínteraszán. Ne nélkülözzük hát azt az imádságot, amit Dávid király oly keserves úton tanult meg.

„Vizsgáld meg, Istenem, ismerd meg szívemet! Próbáld meg, és ismerd meg gondolataimat! Nézd meg, nem járok-e téves úton, és vezess az örökkévalóság útján!” **Zsolt 139,23-24**

Felhasznált irodalom

- BALÁZS Károly: ÚJSZÖVETSÉGI SZÓMUTATÓ SZÓTÁR, Logos, Budapest, 1998.
- Biblia Felfedező v5.7.
- Biblia: Magyar Biblia Tanács fordítása; Kálvin János Kiadó, Budapest, 2008.
- CSIA Lajos: *Bibliai lélektan*, Százszorszép Kiadó és Nyomda Kft, Budapest, 1994.
- Charles Haddon SPURGEON: *1500 bölcs gondolat*, Evangéliumi Kiadó, Budapest, 2003.
- C.S. LEWIS: *A szeretet négy arca*, Harmat, Budapest, 2013.
- Dave SANFORD M.A.: *Házasság előtti felkészítés, házasság gondozás jegyzet*.
- Dr. Henry CLOUD & Dr. John TOWNSEND: *Játszmák nélkül*, Harmat, Budapest, 2010.
- HÁBERMAN Zoltán: *Zsidó társadalometika*, ISBN 978-615-5494-02-4.
- PÁLHEGYI Ferenc: *Házunk népe*, KIA, Budapest, 2011.
- Prof. Dr. VERES Sándor: *Pásztorálpszichológia jegyzetek*, BTA.
- SHANNON Thomas: *Gyógyulás a rejtett bántalmazásból*, Harmat, Budapest, 2019.
- Susan FORWARD és Donna FRAIZER: *Érzelmi zsarolás*, Édesvíz, Budapest, 1998.
- SZÉCSI József: *A cedáká – a jótekonkodás tanulmány* – <http://szecsi-josef.hu/index.php/irasok> – 2021.11.07.
- Személyiség és jellem, <https://divinity.szabadosadam.hu/?p=18995> – 2023.06.29.
- TÓTH Sándor: *Függőség kontra önzetlenség*, Szolgatárs, XXXIII. évfolyam, 2. sz.

- <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-kesztyen-bibliai-lexikon> – 2023.07.16.
- <https://chat.openai.com/> – 2023.07.14.
- <https://youtu.be/qRKyZ84uUL0> – 2023.08.04.
- <https://colore.hu/csalad/parkapcsolat/humora-narcisztikus-pszichopata-egyen/> – 2023.08.04.
- <https://www.psychologytoday.com/intl/blog/social-instincts/202207/how-do-dark-personalities-use-humor> – 2023.08.04.
- <https://levitania.hu/machiavellizmus/> – 2023.08.04.
- <https://onlinepszichologus.net/blog/mirol-ismerheto-fel-a-pszichopata/> – 2023.08.04.
- <https://www.elte.hu/content/a-bantalmazas-egyik-sulyos-formaja-a-gazlangozas.t.26364> – 2023.09.13.
- <https://video.hu/video/film-animacio/gazlang-1944-george-cukor-angela-lansbury-charles-boyer-bFqcIEb1g8le3sAu> – 2023.09.13.
- <https://youtu.be/qt97lsqOcRw> – 2023.09.13.
- <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar> – 2023.09.17.

III. EGYHÁZTÖRETÉNELEM

Bacsó Benjámin

A magyarországi baptista misszió elindulásának vázlatos történelmi kontextusa

Bevezetés

Ebben a tanulmányban azt szeretném megvizsgálni, hogy milyen körülmények között alakult ki a magyarországi baptista misszió. Többek megírták már¹ az indulás eseményeit, kiemelve a nevezetes személyeket és fordulópontokat. Ebben a tanulmányban inkább az indulás kontextusára helyezem a hangsúlyt. Szeretném megvizsgálni röviden a politikai klímát, a törvényi környezet alakulását, a korszak vallásosságának legfontosabb jellemzőit, illetve azt, hogy milyen előzetes információval rendelkezhetett a magyar királyság területén folyóiratot olvasó közönség, kifejezetten átböngészve a „Religio és Nevelés” és a „Pesti Hírlap” baptista szócikkeit. Ezen felül célul tűztem ki, hogy röviden bemutatom, hogyan alakult ki az a népszerű felfogás, hogy a baptista misszió igazából már, 1523-ban elindul és érvelek amellett, hogy a magyarországi baptista misszió indulását 1846-ban érdemes kezdenünk. Továbbá szeretném vizsgálat tárgyává tenni, hogy volt-e valamiféle előzménye a „házi istentiszteletként” induló baptizmusnak? Honnan vették a mintát ezek a laikus emberek, hogyan kell istentiszteletet tartani? Milyen akadályozó tényezőkkel kellett szembenéznie az induló baptizmusnak? Mit tudtak a baptista misszióról a

¹ CSOPJÁK Attila: *Képek a magyarországi baptista misszió történetéből*. Budapest, 1928 és Udvarnoki Béla: *Kik a baptisták? A baptisták története és hitvallomása*. Erdélyi Magyar Baptista Konvenció, Nagyvárad, 1946. és Mészáros Kálmán: *A baptista misszió megjelenése*. In: BERECKZI Lajos szerk.: *Krisztusért járva követségben*. Baptista Kiadó, Bp., 1996. és KOVÁCS József: *A magyar baptista mozgalom a kezdeteitől. 1920-ig*. In: BERECKZI Lajos és KOVÁCS József szerk.: *A baptisták élete*. MBE, Bp., 2017.

XIX. század első felében a Magyar Királyság területén? Ezekre a kérdésekre keresem a választ ebben a tanulmányban.

1. Mikor indult a magyarországi baptista misszió?

A magyar baptista misszió indulását *Csopják Attila* foglalta írásba, amelyről így ír: „Mikor 1922-es évben *dr. Rushbrooke J.* testvér az Észak-amerikai Egyesült Államokban járt, egy Arkansas állambeli angol nővér, aki az ifjúsági ügyekben fáradozott, azt kérdezte tőle, hogy ki tudna vele eseményeket közölni a magyarországi baptisták munkájának történetéből. *Rushrooke* testvér engem nevezett meg, aminek folytán az a buzgó nővér hozzám fordult. Kívánságát teljesítendő, megírtam a magyarországi baptista misszió történetének egyes részeit...”² Legjobb tudomásunk szerint ez volt az első történeti munka, amely igyekezett összegyűjteni a magyarországi baptista misszió indulásának legfontosabb történéseit és olvasmányos módon bemutatni a kiemelkedő baptista személyeket. Később aztán *Somogyi Imre* igyekszik vázlatosan összefoglalni és bemutatni, hogy kik a baptisták 1940-ben írt művében mely röviden „A baptisták” címet viseli.³ Ez a vázlatos könyvecske három korszakra osztja a baptisták történetét. „Az első történeti korszak a reformáció utáni időre esik” vagyis 1523-ig igyekszik visszavezetni ezt a korszakot. „A második korszak a magyar szabadságharc körüli időre esik”⁴ itt *Rottmayer* szerepét emeli ki, de megemlíti, hogy: „*Rottmayer* társai, *Marschall* és *Vojka* a vidéken munkálkodtak eredménnyel, de csak szűkebb keretek között.”⁵ „A harmadik korszak a XIX. század hetvenes éveire esik és tart napjainkig”⁶ Itt *Meyer Henrik* személyét emeli ki *Somogyi*. Azért tartom fontosnak kiemelni *Somogyi* szerepét, mert mostani ismeretink szerint nála fogalmazódik meg és válik részévé a magyar baptista történetírásnak, hogy valamilyen módon igyekezzenek az anabaptista mozgalom biblicista ágához kötni a baptizmust, ezzel egy jóval korábbi történeti gyökeret adni a magyarországi baptista mozgalomnak. Ugyanakkor *Somogyi*

² *Csopják Attila* 1928, 3.

³ SOMOGYI Imre: *A baptisták*. 1940. https://mtda.hu/books/somogyi_imre_a_baptistak.pdf

⁴ Uo. 15.

⁵ Uo.

⁶ Uo.

írása jól összefoglalja, hogy milyen három kiindulási pontot választhatunk a magyar baptista misszió indulásának. A baptista histográfia tekintetében mind a három kezdőpontra találunk példákat.⁷ Ebben a tanulmányban egyértelműen az 1846-os indulás mellett tesszük le a voksunkat, ugyanis nem látszik kontinuitás a Magyar Királyság területén fellépő anabaptista mozgalom és a modernkori magyar baptista misszió megindulása között. Ugyanakkor tisztában vagyunk *Rottmayer János* munkásságának korlátozott voltával és azzal, hogy 1866-ban Pest-Budáról Kolozsvárra költözve, 1873-ig *Meyer Henrik* érkezésével új és nagyobb lendületet kapott a misszió, és *Csopják* beszámolója nyomán 1874-től alakult meg „Az első rendszeres gyülekezet”.⁸ Így értjük azok nézetét, akik *Meyer Henrikben* látják a magyarországi baptizmus igazi alapítóját. Azonban *Csopják* datálása nyomán, valamint *Somogyi* érvelését is ismerve, fontosnak tartjuk, hogy 1846-ot jelöljük meg, mint a magyarországi baptista misszió kiindulását, ugyanis még ha korlátozott eredményeket is hozott *Rottmayer* munkássága, erőfeszítései és missziói lelkülete vitathatatlan.

A magyar baptista missziótörténet ezen korszaka nehezen kutatható, mert sporadikusak a források. Meg kell jegyezni, hogy idősebb *Rottmayer János* igyekezett rendszeresen közölni missziós helyzetét és lehetőségeit a bécsi hívőkkel.⁹ Ezek némi támpontot nyújtanak a missziós helyzetről.

2. Politikai és vallási helyzet Pest-Budán a XIX. század első felében

A magyar történelemben az indulás kontextusát jelentő időszakot a reformkornak (1830-1848) szokás nevezni. Nagy változások zajlottak le az európai és a magyar történelemben ebben a közel kettő évtizedben.¹⁰ A Habsburg birodalom központja Bécs volt, amely makacsul ellenállt a reformoknak. „Ez a politikai merevség nem annyira magától értetődő, hiszen a politika és az ipar kettős forradalma egész Európát megmozgatta, a folyamat feltartóztathatlannak látszott. A Szent Szövetség rendszere szétzilálódott, a Habsburg Birodalomban is épültek

⁷ BACSÓ Benjámin: *A baptista historiográfia vázlatos áttekintése* <https://szolgatars.hu/a-baptista-historiografia-vazlatos-attekintese/>

⁸ *Csopják Attila* 1928, 7.

⁹ SZEKENI Olivér: „Ne vesszen el senki miattam!” In: Szolgatárs 2011. https://www.epa.hu/03500/03556/00025/pdf/EPA03556_szolgatars_2011_03_035-041.pdf

¹⁰ CSORBA László – VELKEY Ferenc: *Reform és forradalom*. Csokonai Kiadó, Debrecen, 1998.

vasutak, bebizonyosodott, hogy a maga polgári alkotmányos világával nemcsak Anglia, hanem Franciaország vagy Belgium is képes társadalmi stabilitást és viszonylagos jólétet teremteni. Mindezt Bécsben is látták, felismerték. Mégsem foglalkoztak érdemi reformokkal. És pedig azért nem, mert helyesen ismerték fel, hogy az egész birodalom élére nem lehet közös alkotmányos kormányzatot állítani, a birodalmi kormányzat nem tehető felelőssé valaminő jövőendő soknemzetiségű bécsi parlament előtt. Ha pedig a tartományoknak adtak volna önállóságot, akkor az olaszok (Lombardiában és Velencében), a lengyelek (Galíciában) az elszakadás mellett döntöttek volna. A birodalomban maradni akaró nemzetek (csehek, magyarok, szlovákok, horvátok, osztrákok) érdekei nagyon is eltértek, nehezen lettek volna kiegyenlíthetők. Emellett az egyes tartományokon belül is egymásnak feszültek a nemzeti ellentétek (Csehországban németek és csehek; Magyarországon magyarok, szerbek, románok stb.). A felismert nehézségek mellett a hagyományos bürokrata tehetetlenség, az egész rendszer elöregedése, nem utolsósorban az uralkodó – 1835 óta V. Ferdinánd – döntésképtelensége, szellemi korlátoltsága is hozzájárult ahhoz, hogy Bécsből 1792 óta soha sem fűjtak reformszelek.”¹¹ Miközben a közvélemény figyelme nagymértékben a politikai csatározások felé fordult, jól érzékelhető, hogy a Habsburg birodalom keretei között korántsem kedveztek az újtó és reform irányzatoknak. A baptizmus megjelenése, tehát egy erősen korlátozó birodalmi szemlélettel szemben érkezett meg, újprotestáns mozgalomként.

Azonban nem csak a birodalmi keret volt nehéz, hanem a XIX. században a protestáns teológiában erőteljesen érvényesültek a racionalizmus, majd a liberalizmus eszméi. Ez olyannyira jelentős méreteket öltött, hogy korabeli híradások közömbösségről és érdektelenségről számoltak be a templomok iránt. *Kis János* evangélikus püspök már 1815-ben könyvet írt „A vallástalanságról és a vallásbéli buzgóság meghidegedésének okairól különösen a protestánsok között”, s ebben felpanaszolta, hogy az egyoldalú politikai érdeklődés „csaknem minden vallásbéli dolgokról való gondolkodást kizár a szívből.”¹²

Vagy, hogy egy más példát is említsünk *Mária Dorottya* württembergi hercegnő esetét, aki vallására nézve evangélikus, ezen belül a pietista irányzat követője volt. Miután 1819-ben házasságra lépett a nádorral, és Magyarországra költözött, egyre növekvő aggodalommal

¹¹ GERGELY András: *A reformkor: A polgári átalakulás programja*. In: Rubicon 1996.1-2. szám, <https://rubicon.hu/cikkek/a-reformkor>

¹² Kis János: *A vallástalanságról, s a vallásbéli buzgóság meghidegedésének okairól különösen a protestánsok között* (Sopron: Sziesz Maradéki Betűivel, 1815). https://library.hungaricana.hu/hu/view/EvangélikusMuzealisKonyvek_006/?pg=0&layout=s

szemlélte a magyarországi protestantizmus ügyét. Amint azt szűkebb körben többször is elmondta: éveken át imádkozott a magyarországi lelki ébredésért – azért, hogy élő hitű, krisztocentrikus lelkipásztorokkal ajándékozza meg Isten a magyar népet; különben félt, hogy egy-két emberöltő után a magyar protestantizmus létezése is kérdésessé válik.¹³ Ehhez kapcsolódott, hogy a század közepén uralkodóvá váló liberális teológia a korszerű természettudomány és a pozitivista történet szemlélet módszereit alkalmazta a hit kérdéseire. Megkérdőjelezték a keresztyén dogmatika alaptételeit, s a hitet megfosztották minden természetfeletti vonatkozásától. A vallást elsősorban észhitként és morálként, egyfajta erkölcsi, szellemi magatartásként értelmezték. Egyfajta szekularizáció történt. Ugyanakkor, ez jól láthatóan nem csak a dogmák, hanem a keresztyén életgyakorlat meggyengülését és elerőtlenedését hozta magával.

A vizsgált korszakban a liberális teológia szócsöve az 1858-ban *Bal-lagi Mór* szerkesztésében újrainduló Protestáns Egyházi és Iskolai Lap volt. A liberális teológia természetesen kiváltotta az ellenhatást: az 1860-as években nagy vita bontakozott ki a feltámadás hite körül, s ennek kapcsán jelentkezett az úgynevezett újortodoxia, amely állást foglalt a bibliai kijelentés és az azon alapuló hitigazságok érvénye mellett. Fő képviselői a nagykőrösi *Filó Lajos* és a debreceni *Révész Imre* volt. A pozitív vallásosság újjáéledésében fontos szerepet játszott az 1841 óta Pesten működő skót misszió.

3. Paraszti ecclesiolák szerepe

A felvilágosodás eszméin nevelkedett egyházi réteg ebben az időben meglehetősen távol került a népi vallásosság gyakorlataitól. A protestáns hívek körében – a hivatalos istentiszteletek látogatásán túl – a XVIII. századtól a paraszti vallásosságban nagy szerepet játszó paraszti kisközösségek (úgynevezett ecclesiolák), valamint ezek házi ájtatosságai (Biblia, prédikációs könyvek olvasása, zsoltáréneklés, búcsúztató versek mondása) kaptak hangsúlyt.

Szigeti Jenő abban látja a katolikus megújulásnak ellenállni képes protestantizmus erejét a XVII–XVIII. században, hogy erősen támaszkodott a „házi istentiszteletekre”.¹⁴ Ezek olyan szűkebb körű, a templomon kívül zajló „laikus” alkalmak voltak, amelyeken a Biblia

¹³ FABINY Tibor: *A Magyarországi Evangélikus Egyház rövid története*. Budapest, 1997, 56.

¹⁴ SZIGETI Jenő: „A házi istentisztelet puritán gyökerei” in: Pilipkó Erzsébet (szerk.): *Népi vallásosság a Kárpát-medencében* 8. Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém 2013. 286–297.

olvasása, éneklés, imádság és egy-egy keresztyén könyvnek az olvasása képezte a rendkívül egyszerű liturgiáját. *Szigeti* amellett érvel, hogy az egyszerű emberek között ezek a „házi gyülekezetek” biztosították a Biblia alapos ismeretét. Ezek az „ekkléziolák” XIX. században is fent maradtak több helyen, hiszen az egyik liberális lap éppen meghaladottnak látja ezt a gyakorlatot: „Különös, hogy a különben oly higgadt, megfontolva, de határozottan cselekvős magyar elme rég túl nem tette magát ezen a cél és ok nélküli szokáson”.¹⁵ A rosszállások ellenére is ez a puritánoktól örökölt kegyességi forma egészen a XX. század közepéig fennmaradt a protestáns hívő közösségekben, mint a vallás gyakorlásának igazi formája.¹⁶ Ezek protestáns körökben széles körben elterjedtek voltak. Meglátásom szerint ennek kettő szempontból van jelentősége az induló baptista misszió szempontjából. Az egyik, hogy egyfajta minta volt protestáns körökben, szélesebb körben ismert gyakorlat a házi istentisztelet. Nyilván, hitbeli szocializációja szempontjából a hamburgi gyülekezet mintája erőteljesen meghatározó volt *Rottmayer*, *Marschall*, *Vojka* és *Hornung* számára. Utóbbi három már 1843-ben bemerítkezett¹⁷, *Rottmayer* pedig 1844 májusában. A másik szempont, amely miatt jelentősek ezek a puritanizmushoz sok szállal kapcsolódó ecclésiolák vagy házi istentiszteleti közösségek, az nem más, mint, hogy a kolpoltörök számára potenciális célpontot jelentettek.

4. Törvényi háttér

1711 és 1780 közötti időszakban a protestánsok sokféle megpróbáltatást kénytelenek voltak elszenvedni a Habsburg uralkodóktól.¹⁸ Ezek után óriási eredménynek számított, hogy az 1790-1791. évi magyar országgyűlés törvénybe iktatta (XXVI. törvénycikk) a protestánsok minden korlátozástól mentes szabad vallásgyakorlatát. Ez azt jelentette, hogy szabadon építhettek templomot és iskolát, illetve a katolikus egyház semmiféle felügyeletet nem gyakorolhatott feletük. A katolikus vallás bizonyos előjogai azonban megmaradtak. Talán a legszembetűnőbbben ez a vegyes házasságokat érintette. Csak

¹⁵ SCIPIO: „Házi istentisztelet”, Debreceni Protestáns Lapok, 1904. október 9. 2.

¹⁶ *Szigeti Jenő* 2013,

¹⁷ Kiss Lehel: *Rottmayer János*. In: Bereczki Lajos- Kovács József szerk.: *A baptisták élete*, MBE, Bp., 2017. 242.

¹⁸ BEREZKI Lajos: Az I. Carolina resolútiótól az 1848. évi 20. törvénycikkig. In: Szolgatárs – 2018. évi 4. szám

katolikus pap előtt lehetett kötni vegyesházasságot, s az ezzel kapcsolatos perek a katolikus püspöki szentszékek elé tartoztak. Ráadásul az ilyen házasságból származó gyermekek, ha az apa katolikus, akkor a törvény értelmében mind katolikusok lesznek, ha az anya katolikus, akkor nemek szerint követik a szülők vallását. Bármelyik protestáns felekezetbe való áttérést be kellett jelenteni a királynak. Az áttérni kívánó katolikusnak hatheti hitoktatáson kellett részt vennie, de ha ezután is megmaradt szándéka mellett, akkor szabadon áttérhetett.

Majd a reformkori országgyűléseken ismételten napirendre került a vegyes házasságok kérdése, s ebben az ügyben a katolikus követek többsége is a protestáns álláspontot támogatta, amely azt kívánta, hogy a vegyes házasságokat mindig a vőlegény lelkésze előtt kössék, s a gyermekek mind az apa vallását kövessék. A katolikus pap ugyanis az egyházi szabályok szerint csak akkor áldhatta meg a vegyes házasságot, ha a protestáns fél reverzálist adott, azaz kötelezte magát arra, hogy valamennyi gyermeket a katolikus vallásban fogják nevelni. Ezt az 1843-1844. évi országgyűlésen hozott törvény is megerősítette, s a vegyes házasságokból született gyermekek vallását a szülők szabad megegyezésére bízta, elismerve az önként adott reverzálisok jogérvényét.

A bevett vallásfelekezetek – katolikus, református, evangélikus, unitárius, ortodox (görögkeleti) – teljes egyenjogúsága 1848-ban valósult meg. Az 1848. évi XX. törvénycikk kimondotta, hogy „e hazában törvényesen bevett minden vallásfelekezetre nézve, különbség nélkül, tökéletes egyenlőség és viszonyosság állapíttatik meg. Minden bevett vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségai, közálladalmi költségek által fedeztessenek.” Ezt a kiegészítés után megerősítette az 1868. évi LIII. törvénycikk „a törvényesen bevett keresztyén vallásfelekezetek viszonyosságáról, azaz egyenlő jogairól.”.

Ez a rövid áttekintés is jól megmutatja, hogy az induló baptista misszió újdonságánál, létszámánál és súlyánál fogva sem szerepelhetett ezekben a vitákban. Ugyanakkor a katolikus egyház kiemelt súlya, a protestáns felekezetek hosszú és elhúzódó küzdelme nem sok jót ígért a számukra.

5. Mit tudtak a baptista misszióról a XIX. század első felében a Magyar Királyság területén?

Érdekes módon még mielőtt a baptista mozgalom megjelent volna magyar földön, már több hír jelent meg a baptistákról. Vagyis a művelt társadalmi csoportok tudhattak a baptista mozgalomról. Főleg az „amerikai” baptisták Afrikában folyó misszióját¹⁹ vagy éppen az egzotikusnak számító Sumatrai missziót is megismerhette, aki olvasta: „Az angol baptistáknak volt 1825-dikig e szigeten missioi állomásuk; de az itteni angol gyarmatoknak a hollandi kormány hatalma alá kerültökkor, ez is megszűnt létezni. Jelenleg az egész »regényes szigeten, mely két akkora, mint Magyarország«, egyetlen ügyvivője tartózkodik a baptisták társulatának, Ward N. M., ki a bibliatársulatok és saját érdekében írásokat oszt ki. Mi hogy »az emberevő balták- és malayok«-at nem fogja mívelt és iskolázott embereké változtatni, több mint valószínű, kétségtelen igazság.”²⁰ Hasonló egzotikus missziókról olvashatunk Jamaicában²¹; Indiában²² vagy éppen az Amerikai Egyesült Államok belső és külső baptista adatait olvashatták²³. Ezek jobbára inkább említik vagy hivatkoznak a baptista misszióra.

A reformkor nagyhatású lapja, amelyet *Kossuth Lajos* is szerkesztett a Pesti Hírlap is több cikkben megemléltette a baptistákat. 1843-ban beszámol a lap a Dániában hozott baptistákat korlátozó és akadályozó döntésről: „A »dán király dec. 27-én rendeletet adott ki, miszerint a« baptisták vallásfelekezetének Dániában szabadszólásgyakorlat nem engedtetik: Fridericiában mindaddig községet képezniük megengedtetik, mely papjait s elöljáróit szabadon választhatja, az ország többi részeiben is tartózkodhatnak, s magános házi istentiszteletet is gyakorolhatnak; de Fridericiában, mint mindenütt, ügyfeleik számáról a helybeli hatóságokat évenként értesíteni tartoznak. A keresztségnek zárthelyen kell végbe menni, s a tértitgetéstől szigorúan eltiltatnak.”²⁴

¹⁹ SOMOGYI Károly szerk.: *Religio és Nevelés*. 1847. 1. félév. 21. szám.

²⁰ *Somogyi Károly 1847*,

²¹ *Hirnök*, 1838. január-december (2. évfolyam, 1-104. szám) 1838-10-22 / 85. szám.

²² *Nemzeti Társalkodó*, 1838. január-június 1838-05-08 / 19. szám vagy éppen *Jelenkor*, 1835. január-december (4. évfolyam) 1835-05-30 / 43. szám.

²³ *Hasznos Mulatságok*, 1825. 1. félév / 46. szám vagy éppen CSATÓ Pál (szerk.): *Tudománytár* 1836. 12. kötetV-i: Adatok az éjszak-amerikai Egyesült Státusok' országismeretéhez. [Tanulmány] 1836. 12. k. 59.

²⁴ *Pesti Hírlap*, 1843. január-június (209-260. szám) 1843-01-29 / 217. szám.

1846-ben kifejezetten a rabszolgáság intézményét „Pauline” esetén keresztül bemutatva, említi meg a baptistákat ennyit jegyezve meg „a’ baptisták vízbe meríték magokat;”²⁵

Ezekből az adatokból látszik, hogy nem volt ismeretlen a baptizmus, ugyanakkor érződik, hogy alapvetően inkább azért kerültek be a baptisták a lapokba, mert egzotikus missziót folytattak vagy éppen a vallásszabadságot korlátozták. Ami figyelemreméltó, hogy kifejezetten pozitív hangvételű cikket vagy éppen átfogó ismertetőt nem ismerünk ebből az időszakból. *Rottmayer János* 1846-os visszaérkezéskor tehát inkább tűnik „érdekességnek” a távolban a „baptista” mozgalom, pejoratív felhanggal.

6. A hamburgi tűzvész után induló magyarországi baptista misszió

1842-ben tűzvész pusztította Hamburgot, ahol a város jelentős része (1/3-a) leégett. Az újjáépítés során *Rottmayer János*, *Vojka János* és *Marschall József*, habár külön érkeztek a városba, az *Oncken* által alapított baptista gyülekezetben találkoztak. Ebben az időszakban változott meg a Hamburgi Baptista Gyülekezet megítélése, mivel a tűzvész következtében hajléktalanná vált emberek számára ideiglenes szállást biztosított az akkoriban bérelt imaházban. Az akkori pecsétnyomón szereplő mottó: „Isten dicsőségére és az ember javára” mára széleskörben ismert és idézett jelmondatává vált.

„... Ezek azután indíttatást éreztek, sőt kötelességüknek tartották, hogy a lelkileg halott hazájukba is elvigyék és hirdessék azt az üdvösséget, amelyet ők már elnyertek. Így történt, hogy 1846 áprilisában az osztrák *Marschall* és *Hornung*, a magyar *Scharschmidt*, *Rottmayer* és *Vojka*, akikhez hatodiknak a hamburgi *Lorders* is csatlakozott, felkerekedtek, hogy Ausztira–Magyarországra jöjjenek és itt a törvényadta lehetőségeknek megfelelően szolgáljanak az Úr Jézus Krisztusnak. Az előzőleg említett testvérek ausztria–magyarországi kiküldetését a Pesti Skót Szabadegyház zsidó misszionáriusa kérte. Előzőleg *Oncken* már felkészítette ezeket az ifjakat a missziómunkára ... Ez a kis csapat mindenekelőtt Bécsbe ment, ahol 17-en jöttek össze az Ige meghallgatására. *Marschall* és *Hornung* itt maradt. *Scharschmidt* és *Rottmayer* Pestre ment, míg *Vojka* és *Lorders* Pécsre távoztak. Mindezek a helyeken Biblia- és iratterjesztéssel, ill. összejövetelek tartásával foglalkoztak. Nagyon

²⁵ Pesti Hírlap, 1846. június (1846-06-19) 694. szám

óvatosnak kellett lenniük, mert a katolikus országban uralkodó törvények alapján hamar véget lehetett volna vetni működésüknek...”²⁶ Vagyis a baptista misszió Bécsben, Pest-Budán és Pécsen egyszerre indult el. A „Biblia és iratterjesztés” képezi alapját és legfontosabb módszerét a korai baptista misszióknak, ez a fajta „kolportóri” munka évtizedekre formát adott a kezdeti baptista misszióknak. Az első bemerítésre minden bizonnyal 1848-ban került sor, ahol maga J. G. Oncken vállalta ezt a szolgálatot. Ez közvetett módon mutatja, hogy voltak érdeklődők, megtérők és ebben láthatjuk Rottmayer János munkáját is. A következő ismert bemerítésre 17 évvel később került sor 1865-ben, ami jól mutatja ezen esemény jelentőségét. A kezdeti baptista misszió több nehézségbe ütközött. Jól mutatja ezt *Vojka János* esete, aki hazaérkezése után bátran vállalta meggyőződését, azonban a „szülői házában” nem talált megértésre, sőt. A buzgó katolikus szülők sehogy sem értik meg fiúk hitbeli meggyőződését, kitagadják, ezen felül még az örökségből is kirekesztik.²⁷ Ezen szomorú helyzet után, rövid pécsi tartózkodást követően, előbb Pest-Budára költözik, majd onnan Németországba vándorolt. A hamburgi anyakönyv szerint 1849. október 16-án eljegyezte *Elvin Vilmát*, tehát ekkorra már visszaérkezett a Hamburgi Baptista Gyülekezet anyakönyve szerint.²⁸ Ugyanitt az is fel van róla jegyezve, hogy 1850. június 12-én elutazott eddig számunkra ismeretlen oknál fogva, de *Kristóf Domokos* írása azt jegyzi meg róla, hogy 1850. szeptemberében a hamburgi imaházban köt házasságot *Elvin Vilmával*, s házasságkötésüknél J. G. Oncken hirdeti az alkalmi igét.²⁹ Vagyis az összeköttetés Oncken-nel nem szakad meg. Sőt, 1867-ben találkozunk újból nevével a hamburgi Böhmkenstrasse-i Kápolna augusztus 17-i megnyitására, ahol ő is megjelent. Itt találkozott fiatalkori barátaival, *Rottmayer Jánossal* és *Marschall Józseffel*. Ez alkalommal készíthették azt az egyetlen ránk maradt közös fényképet, amelyet *Csopják Attila* könyve közöl.

²⁶ id. MÉSZÁROS Kálmán fordításában közölte a Theológiai Szemlében Joseph Lehmann: *Geschichte der Deutschen Baptisten* (Hamburg, 1896. I. 211 – 212. old.) munkájából az idézetet

²⁷ KRISTÓF Domokos: *Vojka János*. Béke hírnök 1936, 114.

²⁸ MÉSZÁROS Kálmán: *Vojka János élete és munkássága. 1824-1895*. In: Theológiai Szemle, 1980. 5. szám

²⁹ *Kristóf Domokos* 1936, 114.

Befejezés

Összességében elmondható, hogy a magyarországi baptista misszió egy szekularizációs folyamatban indult el, ahol a törvényi feltételek más protestáns felekezetek számára is kedvezőtlenek voltak és hosszas küzdelem után sikerült elérniük, hogy a katolikusokkal egyenlő bánásmódot kapjanak. Ehhez a Habsburg birodalom merev, újításokkal szembeni fellépése sem sok jót ígért a kibontakozó baptista mozgalom számára. Ha ehhez még hozzávesszük, hogy kifejezetten pozitív hangvételű cikket vagy éppen átfogó ismertetőt nem ismerünk ebből az időszakból a baptistákról, *Rottmayer János* 1846-os visszaérkezéskor tehát inkább tűnik „érdekességnek” a távolban a „baptista” mozgalom, mint ismert felekezetnek.

Ezeket figyelembe véve a gyakran emlegetett „szerény kezdet” gyakran ismételt frázisa kapcsán, érdemes a hangsúlyt a kezdetre tenni és hálával emlékezni, hogy legalább, ha „szerény” is volt, elindult. A következő kutatásomban arra keresem a választ, hogy ha ennyire kedvezőtlenek voltak a viszonyok, hogyan tudott életben maradni a baptista mozgalom? Mely tényezők voltak, amelyek segítették a kibontakozását?

Bibliográfia

- BACSÓ Benjámín: A baptista historiográfia vázlatos áttekintése <https://szolgatars.hu/a-baptista-historiografia-vazlatos-attekintese/>
- BÁNYAI Jenő: Az erdélyi és alföldi baptista misszió kezdeti korszaka In: Theologiai Szemle 1966. 1-2.szám <https://real-j.mtak.hu/26488/1/1966.pdf>
- BERECKZI Lajos: Az I. Carolina resolútiótól az 1848. évi 20. törvény-cikkig, In: Szolgatárs – 2018. évi 4. szám.
- CSOPJÁK Attila: Képek a magyarországi baptista misszió történetéből, Budapest, 1928.
- CSORBA László – VELKEY Ferenc: Reform és forradalom, Csokonai Kiadó, Debrecen, 1998.
- FABINY Tibor: A Magyarországi Evangélikus Egyház rövid története. Budapest, 1997.
- GERGELY András: A reformkor A polgári átalakulás programja, In Rubicon 1996.1-2.szám <https://rubicon.hu/cikkek/a-reformkor>.

- KISS Lehel: *Rottmayer János* In: BERECKZI Lajos – KOVÁCS József szerk.: *A baptisták élete*, MBE, Bp., 2017.
- KIS János: *A' vallástalanságról, 's a' vallásbéli buzgoság' meghidegedé sének okairól különösen a' protestansok között* (Sopron: Sziesz Maradéki' Betűivel, 1815). https://library.hungaricana.hu/hu/view/Evan gelikusMuzealisKonyvek_006/?pg=0&layout=s
- KOVÁCS József: *A magyar baptista mozgalom a kezdetektől 1920-ig*. In: BERECKZI Lajos és KOVÁCS József szerk.: *A baptisták élete*. MBE, Bp., 2017.
- KRISTÓF Domokos: *Vojka János*, Békehírnök 1936, 114.
- ID. MÉSZÁROS Kálmán: *Vojka János élete és munkássága 1824-1895* In: Theologiai Szemle, 1980 / 5. szám.
- ID. MÉSZÁROS Kálmán fordításában közölte a Theológiai Szemlében Joseph Lehmann: *Geschichte der Deutschen Baptisten* (Hamburg, 1896. I. 211 – 212. old.) munkájából az idézetet.
- ID. MÉSZÁROS Kálmán: *A baptista misszió megjelenése* In: BERECKZI Lajos szerk.: *Krisztusért járva követségben*, Baptista Kiadó, Bp., 1996.
- SCIPIO: „Házi istentisztelet”, Debreceni Protestáns Lapok, 1904. október 9.
- SOMOGYI Imre: *A baptisták*, 1940. https://mtda.hu/books/somogyi_imre_a_baptistak.pdf.
- SOMOGYI Károly szerk.: *Religio és Nevelés*, 1847. 1. félév. 21. szám
- SZEBENI Olivér „Ne vesszen el senki miattam!” In: Szolgatárs 2011. https://www.epa.hu/03500/03556/00025/pdf/EPA03556_szolgatars_2011_03_035-041.pdf.
- SZIGETI Jenő: „A házi istentisztelet puritán gyökerei”, in PILIPKÓ Erzsébet (szerk.): *Népi vallásosság a Kárpát-medencében* 8. Konferencia Balatonfüreden 2009. október 1–3. Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém 2013. 286–297.
- UDVARNOKI BÉLA: *Kik a baptisták? A baptisták története és hitvallomása*, Erdélyi Magyar Baptista Konvenció, Nagyvárad, 1946.

IV. EGYHÁZ ÉS TÁRSADALOM

Urbán Korvin

Politikum a magyar baptista sajtóban a rendszerváltást követő évtizedekben¹

Bevezetés

A közvélekedésben a politikai logika összeférhetetlen a vallási logikával, sokak számára ezek egymást kizáró fogalmak, holott a két világ-
nak vannak közös metszéspontjaik és számos helyen összefüggenek²,
amiket érdemes, sőt szükséges vizsgálni. Rónay Miklós³ úgy fogalmaz,
hogy bár az állam-egyház viszony politikai természete felett sokan el-
siklanak, illetve jogi természetűnek gondolják, „az állam-egyház vi-
szony »eredetileg« politikai természetű”.

A kutatás relevanciáját és fontosságát az adja, hogy míg a nagyobb
egyházak sajtójáról, (itt gondoljunk a katolikus⁴ illetve a református⁵ saj-

¹ URBÁN Korvin: *Politikum a magyar baptista sajtóban...*, Szakdolgozat, Budapesti Corvinus Egyetem, 2020.

² RÓBERT Péter: *Politika és vallás a közvélemény tükrében, Magyarország és Hollandia összehasonlítása*. Politikatudományi Szemle, (1994) http://www.epa.hu/02500/02565/00007/pdf/EPA02565_poltud_szemle_1994_1_107-143.pdf (utolsó hozzáférés: 2020.04.23.)

³ RÓNAY Miklós: *Állam, egyház, politikatudomány; Nemzetközi és szubállami mechanizmusok összefüggései állam és egyház kapcsolatában*. Politikatudományi szemle, 104. o. (2008) http://www.poltudszemle.hu/szamok/2008_2szam/2008_2_ronay.pdf (utolsó hozzáférés: 2020.04.23.)

⁴ A katolikus politikai sajtó, In: SZABOLCSI Miklós: *A magyar sajtó története*. Akadémiai Kiadó, Budapest (1985) <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/SajtoTortenet-a-magyar-sajto-tortenete-1/amagyar-sajto-tortenete-ii2-18671892-1B22/a-politikai-sajto-tortenete-18751890-1E9F/vi-a-katolikuspolitikai-sajto-2005/> (utolsó hozzáférés: 2020.04.23.)

⁵ FAZEKAS Csaba: *A katedrálról, A második világháború interpretációja a Magyarországi református Egyházban*. Egyháztörténeti szemle XVII. Évf. 4.sz. (2016) <http://real.mtak.hu/42767/1/ref-egyhazhaboru-interpretacio.pdf> (utolsó hozzáférés: 2020.04.23.)

tóra) készültek különféle elemzések és politikatudományi munkák, addig a baptista egyház sajtója eddig kívül maradt a politikatudomány érdeklődési területén. Így ez a téma egy teljesen újszerű, eddig még nem kutatott terület. Az ilyen felfedezetlen területek feltárásával pedig nagyon izgalmas és fontos eredményekre juthatunk. Ezzel növelhetjük, szélesíthetjük az aktuális tudományterület, jelen esetben a politikatudomány látóterét, illetve ráirányíthatjuk a figyelmet a terület kutathatóságára. Választott témám, a Magyarországi Baptista Egyház sajtójának politikatudományi elemzése is ehhez kíván hozzájárulni.

Megfogalmazott hipotézisünk az alábbi volt: A rendszerváltás utáni turbulens időszakban a politikum intézményi és értékbeli szinten is megjelenik a baptista egyházi sajtóban, ám a későbbiekben már csak értékek szintjén merül fel.

A dolgozat szerkezete az alábbi felosztást követi: jelen bevezetés után a módszertani áttekintés majd pedig egy rövid, egyháztörténettel foglalkozó rész következik. A kutatás tartalmi része három egységre bontva jelenik majd meg. Az első egység a rendszerváltás utáni átmeneti időszzakkal foglalkozik, a második egység a baloldali kormányzások időszzakát tekinti át, végül pedig a 2010 utáni időszzakkal foglalkozom.

1. Módszertan

Kutatásom az egyház nagy múltú heti lapjának, a Békehírnöknek a tartomelemzésére épül. A lap 1895 óta jelenik meg, az azóta eltelt 125 év alatt pedig az egyház első számú írott fórumává vált, ami indokolta tette, hogy tanulmányom tartalmi vázát a lapban megjelentekre építsem.

Dolgozatom elkészítéséhez és a hozzá kapcsolódó kutatáshoz a tartomelemzés módszerét alkalmaztam, ezen belül inkább kvalitatív, kisebb részben pedig kvantitatív eszközökkel éltem. 1989-től kezdve egészen a 2018-as országgyűlési választásokig átnéztem a megjelent lapszámok tartalmát és a számomra releváns cikkeket kigyűjtve létrehoztam a kutatás alapjául szolgáló mintát. A mintába azok a cikkek kerültek be, amelyek a vallás szükségszerűen metafizikai meghatározottságával ellentétben olyan konfliktusokat tárgyalnak, amelyek a közösségi együttélés során merülnek fel, és megjelentek a magyar politikai diskurzusbán is.

A minta létrehozása után az a lépés következett, ahol a kiválogatott cikkeket tartalom szerinti kategóriákba soroltam. Azt, hogy melyik témák kerüljenek be a dolgozatomba, a mennyiségi megjelenésen túl befolyásolta az is, hogy az adott téma mennyire erőteljesen jelenik meg

az akkori társadalmi és politikai diskurzusban, illetve, hogy az egyházon belül milyen fontosságú ügynek tartják. A kutatás utolsó és legnagyobb részt kitevő fázisa az értelmezés szakasza, ami már elsősorban kvalitatív jellegű munka. Ebben a fázisban igyekeztem feltárni a mélyebb összefüggéseket, ok-okozatokat, az egyházi és politikai szereplők érdekeit, motivációit, a felmerülő dilemmákat, esetleges konfliktusokat.

A dolgozat felépítése kronológiai sorrendben történik és az alábbi struktúrát követi: a rendszerváltás utáni időszak, baloldali kormányzás, jobboldali kormányzás. Felmerült a kutatás választási ciklusok szerinti tagolása, de ez túlságosan széttördelte volna a dolgozat felépítését, illetve kevésbé lett volna alkalmas az egyes logikai egységek vizsgálatára és bemutatására, hisz az egyes témák sok esetben nem követték a parlamenti ciklusokat, hanem azokon átnyúlva képeznek önálló gondolati egységeket, amiket a dolgozatban látható felépítés figyelembe vesz és képes megjeleníteni is. A tagolás másik oka, hogy feltételeztük, hogy a rendszerváltás utáni turbulens időszak, illetve a baloldali és jobboldali kormányzatok alatt más és más típusú kérdések és konfliktusok merülnek fel, ez más és más típusú kommunikációhoz vezet, ami valamilyen lenyomatot hagy majd a Békehírnökben. A rendszerváltás utáni turbulens időszakban azért nem alkalmaztuk a baloldali és jobboldali felosztást, mert nem alakult ki kormányzati ciklusokon keresztül tartó, tartós jobb- illetve baloldali kormányzat, ami nem teszi lehetővé hosszabb távú következtetések levonását.

2. Magyarországi Baptista Egyház

A baptista közösség a protestáns egyházak közé tartozik. Hitéleti szinten a legfontosabb különbség a „nagyegyházakhoz” képest, hogy nincsen gyermekkereszttség, a közösség a hitvalló keresztiséget vallja, ami bemerítés útján történik⁶. Szervezeti szinten⁷ a leglényegesebb különbség az erőteljes hierarchia hiánya, az egyházi vezetésnek leginkább érdekképviselői szerepe van. A közösség alapegysége a gyülekezet, amit a lelkész és a helyi előjáróság vezet. A gyülekezetek nagyfokú önállósággal bírnak, a felettük lévő szervezeti egységek nem rendelkeznek utasítási jogkörrel.

A baptisták hitéletük és gyakorlatuk forrását az Újszövetségből gyökeresztetik, hisz már ettől az időszaktól kezdve voltak olyan közös-

⁶ *Baptista Hitvallás*. Magyarországi Baptista Egyház, Budapest, (2015)

⁷ *A Magyarországi Baptista Egyház Alapokmányai*. Baptista Kiadó, Budapest (1995)

ségek, akik olyan, a jelenkori baptista hitelvekhez hasonló hitelveket vallottak, mint például a bemerítés. A jelenkori baptizmus közvetlen elődjének a reformáció harmadik ágaként létrejött anabaptista mozgalom tekinthető, ami széles körben terjedt el a német nyelvű területeken. Az első anabaptisták hamar megjelentek a jelenleg Hollandiához és Angliához tartozó régiókban, illetve az akkori Magyar Királyság területein is. Az anabaptistákat mind a katolikus, mind a nagy reformált közösségek üldözték.

A korabeli Magyarországon 1523-ban az északi területeken jelentek meg először az anabaptisták, innen jutottak el aztán a három részre szakadt ország minden részére. A legjelentősebb magyar közösség az Erdélyi fejedelemség területén alakult ki, ahova *Bethlen Gábor* telepítette be őket, biztosítva számukra a szabad vallásgyakorlás lehetőségét.

Az újkori baptizmus megszületésének ideje és helyszíne az 1600-as évek Angliája volt, ahol 1612-ben jött létre az első baptista gyülekezet és innen jutott el aztán Amerikába és Európa egyéb területeire is.

A Baptisták Világszövetségéhez tartozó közösség taglétszáma megközelítőleg 47,5 millió fő,⁸ a bemerítettek családtagjaival együtt körülbelül 100 millió fő. Ezzel pedig a legnagyobb protestáns felekezetnek számít, de ez a létszám még nem tartalmazza a baptista hitvallást valló, de a Baptista Világszövetségtől független közösségeket. A jelenkori baptizmus legjelentősebb képviselői közé tartozik többek között: *Charles Spurgeon*, *Martin Luther King* és *Billy Graham*.

A jelenkori magyar baptizmus⁹ elindulása *Rottmayer János* nevéhez köthető, aki 1846-tól munkálkodott Pest-Budán. A korszak következő fontos képviselője *Meyer Henrik*, aki főleg a német ajkú lakosság körében munkálkodott és *Kornya Mihály*, akinek a hatására leginkább a Tiszántúlon és Erdélyben növekedett a baptisták száma. Az 1895. évi XLIII. szabad vallásgyakorlásról szóló törvénycikk először biztosít részleges elismerést a magyarországi baptisták számára, de ez törést eredményezett az itthoni baptista közösség tagjai között. A *Meyer Henrik* vezette csoport nem gondolta elégségesnek a törvény által biztosított lehetőségeket, míg az időközben Hamburgból hazatért *Balogh Lajos*, aki a későbbiekben az egyház szociális tevékenységét vezeti és *Udvarnoki András*, aki a későbbiekben a Baptista Teológia Akadémia alapítója és rektora lesz, úgy gondolta, hogy élni kell az így adódó lehetőséggel. Az *Udvarnoki* vezette csoport 1905-ben elérte az egyház ál-

⁸ Baptista Világszövetség statisztikái: <http://bwanet.org/about-us2/stats> (utolsó hozzáférés 2020. 04.23.)

⁹ A baptizmus rövid története: http://www.baptist.hu/wpcontent/uploads/2016/03/Baptizmus_rvid_trtnete.pdf (utolsó hozzáférés: 2020.04.15)

lami elismerését, amit a 77.092/1905. számú, vallás és közoktatásügyi miniszter által benyújtott rendelet emelt jogerőre.¹⁰ Ez az elismerés, az addigi törést elmélyítve teljes szakadást okozott a két csoport között. Ugyanakkor az „elismert baptisták”, illetve „szabad baptisták” között csak szervezeti konfliktusok húzódtak, hitéleti eltérések nem. A két csoport egyesülését az 1920-as év hozta el, amikor a trianoni trauma hatására létrejött a már egységes, Magyarországi Baptista Gyülekezetek Szövetsége. Az 1947-es XXXIII. törvény közjogi szempontból a többi egyházzal egyenlővé tette a baptistákat, akiknek a szervezete 1955-ben felvette a Magyarországi Baptista Egyház nevet. 1996-ban létrejött az egyházhoz köthető, azóta az ország egyik legjelentősebb segélyszervezetévé váló Baptista Szeretetszolgálat. A közösség bementett tagjainak létszáma 2019-ben 11 683 fő volt¹¹, a családtagokkal együtt ez nagyjából 20 ezres létszámot jelent, a Kárpát-medencében pedig ennek a 20 ezres számnak nagyjából a kétszerese lehet a magyar baptista kötődésűek száma.¹²

3. Az új keretek kialakulásának időszaka: 1990-2002

A rendszerváltás utáni évek, ahogy az állam életében, úgy az egyház számára is az új helyzethez való alkalmazkodás időszaka volt és ez nagyon élesen kirajzolódott a Békehírnök elemzése közben is. A cikkek jelentős része szólt a múlttal való elszámolásról, arról, hogy mit és hogyan kellene tenni a megváltozott viszonyok között, illetve, hogy egyáltalán mi az egyház szerepe és helye ebben az új helyzetben. Új alapokra kellett helyezni az állam-egyház viszonyt is, a kommunista rendszer előtti időszak pedig egyfajta igazodási pontként jelenik meg a közösség számára. Az új kereteknek, struktúráknak a kialakítása a Magyarországi Baptista Egyház és az állam között 1998 decemberéig tartott, amikor a Vatikáni szerződés mintájára Megállapodás született a felek között.

A rendszerváltás utáni időszakban az új struktúrák lefektetése és a múlt rendezése az egyház és politika viszonyában két nagyon erőtel-

¹⁰ Dr. SOMOGYI Imre: *A baptisták, a baptista vallásfelekezet vázlatos ismertetése*. http://www.baptist.hu/wp-content/uploads/2016/03/somogyi_imre_a_baptistak.pdf (utolsó hozzáférés: 2020.04.15.)

¹¹ Magyarországi Baptista Egyház: Közgyűlés (2019)

¹² MÉSZÁROS Kálmán: *A Magyarország határain kívül élő magyar baptista közösségek missziói tevékenységének múltja, kitekintéssel a jelenre*. Budapest, 2009, 4. o.

jesen megjelenő témában mutatkozott meg. Az egyházi ingatlanok helyzetével az állam és egyház közötti Megállapodás megkötését megelőző időszakban nyolc, az állami oktatás és hittan kérdéskörével pedig tizenegy cikk foglalkozott.

A kettő nagy téma közül a hittan kérdését emelném ki, amit azért tartok fontosnak megvizsgálni, mert ez egy nyílt egyházi állásfoglalás révén egy nagyon ritka, nem jellemző módon kap erős hangsúlyt a Békehírnökben. Másrészt, a hitoktatás konfliktusának történeti előzménye van a Baptista Egyházon belül és ez a belső megosztottság a rendszerváltás utáni iskolai hittanoktatás kérdéskörénél is megfigyelhető. A harmadik ok, amiért ezt a témát kiemelem, az az, hogy teljes egészében elemezhető, hisz egy olyan kérdéstről beszélünk, ami 1993-ban a közoktatásról szóló 79. törvénnyel lezártnak tekinthető.

A Megállapodás kérdését és a megkötését azért tartom fontosnak kiemelni, mert ez a Baptista Egyház tekintetében is egy világos, határozott lezárása a rendszerváltás utáni útkeresés időszakának, ami rendezi az egyház és az állam viszonyát egy sor, eddig rendezetlen kérdés ügyében. A korszak lezárásának és egy új időszak kezdetének a kialakulása világosan tükröződik mindkét fél nyilatkozataiban is. Ettől a ponttól kezdve a lapban megjelenő témák is elkezdnek átalakulni, egyre kevésbé jelennek meg az előző rendszerhez köthető és azzal foglalkozó témák, mint az ingatlanok kérdése, az elszámolás kérdése vagy a hitoktatás. A Megállapodást követően fokozatosan teljesen eltűnnek ezek, tehát ez a dokumentum ilyen téren is érezhető változást hoz magával.

3.1. A hitoktatás kérdése

Az egyik legjelentősebb politikaelméleti kérdés, ami megjelenik az állam és egyház kapcsolatában az oktatás terén, az a világnézeti semlegesség kérdése, de a Békehírnökben ezzel a kérdéssel egyáltalán nem találkozhatunk. Az elemzésből az derült ki, hogy a baptisták elsősorban az iskolai hittan kérdésével foglalkoznak, azzal, hogy baptistaként ezt támogassák, vagy ne támogassák és ezt milyen formában tegyék. Így én is erre a kérdésre szeretnék koncentrálni, kiemelt figyelmet fordítva az egyházon belüli konfliktusra, hiszen ebben a megosztottságban nemcsak vallási és hitéleti szempontok, hanem a politikai logika is megjelenik. Meg kell jegyezni, hogy a politikai diskurzusban az iskolai hittanoktatás, valamint az iskolák fenntartásának témája szétválik és két külön kérdésként jelenik meg, viszont a baptista gondolkodásban ez a két kérdés összemosódik, és nem választják el őket.

A hitoktatásról szóló cikkeket három nagyobb csoportba lehet osztani. Az elsőben a hittan iskolai bevezetését támogató, a másodikban

pedig az ezt ellenző cikkek állnak. A harmadik csoport azokat a cikkeket tartalmazza, amik tényszerűen leírják a megállapodások tartalmát. Dolgozatomban az első két csoportra fogok koncentrálni, az elemzendő cikkeket pedig kronológiai sorrendben fogom értelmezni.

Az első cikk, amivel foglalkozunk: a Magyarországi Baptista Egyház központi tanácsának állásfoglalása a hittan tanításáról. Ez az állásfoglalás azért nagyon fontos, mert a hittanoktatás kérdésében ez az egyetlen, az egyház hivatalos álláspontját tükröző szöveg, minden más, a kérdésben megjelenő írás csak véleménycikk. A rendszerváltás utáni időszakban nagyon ritkák a hivatalos, egyházi állásfoglalások és nyilatkozatok, ezért, ha ilyen formában jelenik meg valami, az már önmagában is információs értékkel bír.

Az állásfoglalás reakció az államot képviselő *Andrásfalvy Bertalan* művelődési és közoktatási miniszter, illetve az egyházakat képviselő *Harmati Béla* evangélikus püspökelnök között létrejött ideiglenes megállapodásra. A megállapodás tartalmát a Magyar Nemzet alapján az állásfoglalás előtti oldalon teszik közzé, a Békehírnök pedig az alábbi megjegyzést fűzi hozzá:

„E megállapodást ideiglenes szabályozóként kezeljük. A végleges rendezéssel kapcsolatos állásfoglalásunkat a 123. oldalon közöljük”¹³

Az állásfoglalás¹⁴ címzettje a baptista közösség. A szöveg a hitoktatás kérdésében kibontakozó vitát méltatlannak nevezi, s bár azt állítja, hogy a „vetekedésbe” nem akar bekapcsolódni, szükségesnek érzi, hogy „látásunkról nektek számot adjunk”. Az állásfoglalás további részében 5 pontba szedi a helyzetről kialakult véleményét és tisztázza az álláspontját, ami számos kérdésben eltér a megállapodásban megfogalmazottaktól. Ebből az 5 pontból emelném ki a számunkra fontosabb gondolatokat.

Hangsúlyozzák, hogy a baptisták, tiszteletben tartva az állam-egyház szétválasztását, soha sehol nem kezdeményeztek állami iskolában való hittan tanítást, de ha a hittant valahol bevezették, akkor a többi felekezettel együtt éltek a lehetőséggel. Megfogalmazza, hogy a jelenlegi bizonytalan helyzetben, ha volt lehetőség a hitoktatásra, akkor éppen az egyház támogatta a lelkészeket, illetve ír arról is, hogy az – sok és jelentős pontban az egyház álláspontjától eltérő – ideiglenes megállapodást, mint „gyakorlati célú és ideiglenes érvényű iratot elfogadjuk, és az átfogó, és a Parlament által jóváhagyott rendezés életbeléptetéséig a benne foglaltakhoz igazodunk.”¹⁵ Ugyanakkor megjelenik az is, hogy

¹³ Békehírnök XXXIV. évf. 28. sz. 121. o. (1990)

¹⁴ Uo. 123.

¹⁵ Uo.

a megállapodásban foglaltakhoz képest mennyire eltérő a baptista álláspont. Nem tennék sem közismereti, sem kötelező tárggyá a hittant, illetve nem támogatják, hogy a hitoktatók tantestületi tagok legyenek, és azt szeretnék, hogy a hittanon való részvétel a bizonyítványba csak kérésre legyen bejegyezhető. A hittan tanítását az iskolán kívül, a felekezetekhez tartozó helységeekben képzelik el iskolaidőn kívül, a felekezetek által megbízott és fizetett oktatókkal. Ha a baptista felfogás érvényesül, akkor ellenzik, hogy „az ideológiailag semlegessé teendő állami iskolákban” bármilyen, „világhittanhoz” hasonló tárgyat tanítsanak. Kitérnek arra is, hogy ameddig nem lesz egy egyházon belüli, széleskörű megvitatása a kérdésnek, addig „tartózkodjatok, a hivatalos színben feltűnő egyéni állásfoglalások, nyilatkozatok közzétételétől. Ha valakit mégis nyilatkozatra kérnek ez ügyben... tegye egyértelműen világossá, hogy a saját nevében szól.”¹⁶

A hittanoktatást támogató véleménycikkek közül az első *Dr. Komcs Máttyás* nevéhez fűződik, aki már ebben az időszakban is egy magasan képzett teológus, nevéhez a későbbiekben több hittantankönyv is fűződni fog. A cikkben gyakorlati tanácsokkal szolgál a bibliaismereti órák megtartásához. A mi szempontunkból a cikk bevezető, illetve befejező részei a fontosak:

„Évtizedeken keresztül nem volt lehetősége ifjúságunknak arra, hogy az iskola keretein belül ismerkedjék meg a Bibliával. A politikai rendszerváltás eredményeképpen, hála Istennek, most erre is sor kerülhet. Ehhez szeretnénk segítséget nyújtani.”

„Az egész társadalom azt várja az iskolától, hogy ne csak szellemi, de erkölcsi nevelést is adjon... A bibliai órák kitűnő lehetőséget adnak arra, hogy gyermekeink életét erkölcsileg megalapozzuk... Nagy tehát a felelősségünk nemcsak a Biblia oktatásában, de annak bebizonyításában is, hogy az abból tanultak megvalósíthatók, s ezáltal nagyon sokat nyerhetünk.”¹⁷

Az látszik tehát, hogy a szerző kíváncsún tartja az iskolai hitoktatást, és azzal érvel, hogy ez nem csak a hívők számára fontos, hanem az egész társadalom vár egyfajta erkölcsi nevelést is. Számukra pedig be kell bizonyítani, hogy ennek az erkölcsi nevelésnek a legjobb formája a hittanórák tartása.

A következő támogató cikk, ami jónak tartja az iskolai hitoktatást, a *Semlegesség?* címet viseli. A szerző saját élményeit eleveníti fel az 1945 előtti iskolai hittanoktatással kapcsolatban és ezt állítja szembe a kommunizmus időszaka alatt tapasztaltakkal. A szövegben nemcsak

¹⁶ Békehírnök XXXIV. évf. 28. sz. 123. o. (1990)

¹⁷ Békehírnök XXXV. évf. 38. sz. 156. o. (1991)

a hitoktatás előnyeire fókuszál, hanem a világnézeti semlegességet is kritizálja, olyan személyként, mint aki tapasztalta a kommunizmus előtti és alatti oktatási viszonyokat is. A cikk eleje és vége az alábbi:

„Sokat olvasunk, hallunk mostanában az oktatási törvénytervezetről. Bizonyos csoportok bírálják, mert nem hangsúlyozza eléggé az oktatás világnézeti semlegességét. A bírálók bizonyára attól félnek, hogy majd a keresztyén felfogás szövi át a tananyagot... Kíváncsi vagyok, hogy a gyermekeinket oktató-nevelő pedagógusok közül egyre többen, ne csak a kezdők, hanem a több éve, évtizede működők is – ne valami langymeleg semlegességgel, hanem a krisztusi lelkület, szeretet melegével végezzék nemzetnevelő munkájukat.”¹⁸

Végül pedig, egy az iskolai hittanoktatást ellenző cikk következik, ez volt az utolsó írás, ami a Békehírnökben a kérdéssel foglalkozott. A cikk egy hosszabb, néhány felmérés adatait bemutató és értelmező szöveget tartalmaz, aminek a tanulságát így összegzi:

„Mindezekből nyilvánvalóvá válhat: a magyar társadalom döntő része elfogadja vagy fontosnak tartja a vallásoktatást, és az ellen sincs kifogása, ha erre az önkormányzati iskolában találnak módot. Ám a világnézeti szabadság korlátozásával járó megoldásokat elutasítja.”¹⁹

Az adatok értelmezése után felteszi a cikk fő kérdését, azt, hogy baptistaként mit gondoljunk a helyzetről, „melyik oldalra álljunk”? A kérdésre egyből határozott válasszal szolgál:

„Semmiképpen nem szeretnénk, ha kötelezővé válna az iskolai hitoktatás!”²⁰

Ezt az álláspontot két dologgal indokolja. Az egyik érv, hogy nagyon sok településen csak egy iskola van, ami, ha vissza kerül egyházi kezelésbe, az azzal a következménnyel jár, hogy kötelező hittan esetén az odajáró baptista diákoknak is katolikus, református vagy evangélikus hittant kell tanulniuk. A másik érv az, hogy „evangéliumi látásunk más, eredményesebb módszert tart helyesnek”. E szerint a hitoktatásnak elsősorban a családban, ezután pedig a gyülekezetben tartott bibliakörökön kell megvalósulnia, ezek nélkül az iskolai hitoktatás „kevés lelki haszonnal jár”.

Érdekes, hogy a kérdés rendezése és a 79. törvény elfogadása után már semmilyen vélemény, állásfoglalás vagy reakció nem jelenik meg azzal kapcsolatban, hogy az egyház egyetért-e az elfogadott törvénnyel vagy sem. Fontos látni azt is, hogy a két oldal képviselői direkt módon, közvetlenül nem reagálnak a másik oldal érveire és véleményére a Béke-

¹⁸ Békehírnök XXXVI. évf. 14. sz. 54. o. (1992)

¹⁹ Békehírnök XXXVI. évf. 31. sz. 120. o. (1992)

²⁰ Uo.

hírnök keretein belül, ehelyett saját álláspontjuk képviselésére koncentrálnak és ez egyes esetekben közvetve vezet a másik oldal kritikájához.

Fontos észrevenni, hogy mind a két álláspont a kommunista időszak előtti állapotokra utal vissza és a legitimitását onnan igyekszik igazolni. Ez a jelenség megjelenik az ingatlan kérdésnél is. Ez azt jelenti, hogy a rendszerváltás után a baptista útkeresésnek, az új rendszerbe való beilleszkedésnek az alapját a kommunista hatalomátvétel előtti időszak adja. Ez az igazodási alap, amihez hasonlóan, amiből kiindulva gondolkodnak az aktuális helyzetről. A kommunista rendszer időszaka ebben az értelmezésben egy törést okozó, oktrojált berendezkedésként jelenik meg, aminek a történései nem tekinthetők mérvadónak, így a hittan kérdése kapcsán fellángolt véleménykülönbségek a kommunista hatalomátvétel előtti időszak kérdéseit vetik fel újra.

A hittan bevezetését támogatóknál megjelenik az az érv, hogy milyen áldásos helyzet is volt a kommunista rendszer előtti hittan – ami nem fakultatív formában jelent meg –, így hát ehhez a mintához kell visszatérni. A hittan kötelezővé tételét ellenzők egyik érve pedig az az 1945 előtt is felmerülő kérdés, hogy az iskolai hitoktatás nem megy-e a gyülekezeti bibliaórák rovására, ami a baptista egyházon belül, a többi egyházhoz viszonyítva is egy nagyon jelentős és jól működő formája volt a hitoktatásnak. A kommunizmus időszaka alatt megszüntetett iskolai hitoktatás a vasárnapi bibliaórák funkcióját még fontosabbá tette, ami még inkább növelte azok baptista egyházon belüli szerepét. Ugyanakkor az iskolai hitoktatáshoz szükséges anyagi feltételek, humán erőforrás és tapasztalat tekintetében a baptisták jelentős hátrányban vannak a többi egyházzal szemben. A kötelező iskolai hitoktatás pedig még megfelelő anyagi, humán és tapasztalati háttérrel is könnyen felekezeti szegregációhoz vezethet az állami iskolákban, hisz a közösség iskolai hittancsoportjaiba a nagy történelmi egyházakhoz viszonyított kis létszám miatt csak néhány gyermek járna.

3.2 Megállapodás az állam és a Magyarországi Baptista Egyház között

1997. június 20-án a magyar állam és az Apostoli Szentszék között megkötött az úgynevezett Vatikáni megállapodás, ami rendezte a Magyar Katolikus Egyház, illetve az állam kapcsolatát a rendszerváltást követő átmeneti időszak után. A megállapodás a

„Katolikus Egyház magyarországi közszolgálati és hitéleti tevékenységének finanszírozásáról, valamint néhány vagyoni természetű kérdéstről”²¹ szólt.

²¹ 1999. évi LXX. törvény

A Katolikus Egyház volt az első, akivel a magyar állam rendezte a viszonyát, így ez a megállapodás szolgált a későbbiekben viszonyítási alapul a többi egyházzal való hasonló tartalmú megállapodás-kötéshez, így a Baptista Egyházzal való megállapodáskötéshez is.²² A megállapodás megkötése mögötti egyházi motiváció mellett fontos kiemelni a politikai motivációkat is. A Horn-kormányban sokan az egyházat üldöző kommunista rendszer képviselőjét látták újra hatalomra kerülni, ezért bizonyos fokú legitimációs hiánnyal küzdött. A kormánynak éppen ezért fontos volt, hogy hangsúlyozza ennek ellenkezőjét, ezt pedig úgy érthette el, ha igyekszik javítani egyházi kapcsolatain és ezek társadalmi megítélésén. Azért, hogy ezáltal nagyobb legitimitáshoz jusson, ami kedvező helyzetet teremtett a Vatikáni megállapodás létrejöttének.

Fontosnak tartom kiemelni, hogy természetesen, a baptistákkal kötött Megállapodás se jogi, se politikai helyzetét tekintve nem tekinthető azonosnak a Vatikáni megállapodással. Jogi tekintetben, a baptistákkal (és a velük egy időben, a többi felekezettel) kötött Megállapodás egy kormánymegállapodás, a Szentszékkal kötött megállapodás pedig egy konkordátum, ami, mint ilyen, nemzetközi szerződésnek tekinthető.²³ A politikai helyzet tekintetében pedig a Katolikus Egyház nyilvánvalóan hangsúlyosabb szereplő a Baptista Egyháznál, ezáltal érdekérvényesítő képessége is nagyobb, ami egy szimmetrikusabb helyzetet teremt közte és az állam között. Ezzel szemben a Baptista Egyház politikai jelentősége és ezáltal érdekérvényesítő képessége sokkal kisebb, így az állam-egyház viszony aszimmetrikus és a baptisták az alárendelt fél, ami nagyon erősen befolyásolja a baptista helyzetértelmezést és viselkedést.

A Megállapodásról szóló cikkek és hírek viszonylag rövid idő alatt, koncentráltan jelennek meg a Béke hírnökben. Az első lapszám, amiben ez megjelenik, az 1998. augusztus 16-i, utoljára pedig az 1999-es első lapszámban foglalkoznak a témával. Ezalatt a szűk 4,5 hónap alatt 16 alkalommal esik szó valamilyen formában a Megállapodásról. A téma három féle módon jelenik meg a Béke hírnökben. Van, hogy a világi sajtó ezzel foglalkozó írásait veszik át és jelenítik meg a lapban, illetve vannak saját szövegek, kommentárok és az állam képviselőinek nyilatkozatai, interjúi. A témához tartozó cikkeket gondolati egységenként fogom bemutatni és értelmezni.

²² A Vatikáni megállapodás eredményeit és hatásait elemző bizottság jelentése 25. o. <http://www.okm.gov.hu/letolt/egyhaz/vatikanijelentes06nov11.pdf> (utolsó hozzáférés: 2020.04.26.)

²³ Uo. 9. (utolsó hozzáférés 2020.04.26.)

Semjén Zsolt 2008-ban a Magyar Szemle XVII. évfolyamának 1-2. számában teszi közzé Egyház, politika, egyházpolitika című tanulmányát²⁴, amiből sok mindenre következtethetünk az időszak egyházpolitikai törekvéseivel kapcsolatban. Állítása szerint az 1998-2002-es Fidesz kormányzat időszakának egyházpolitikája három nagy pillérre épült, amiből egyik a történelmi egyházakkal kötött szerződésorozat.

A tanulmány, bár „derék dolognak” nevezi a baloldali kormányzás alatt megkötött vatikáni megállapodást, két kritikát is megfogalmaz ezzel kapcsolatban: a szerződést a baloldal nem tartotta be, valamint, hogy a többi történelmi egyházzal nem kötött ilyet. A történelmi egyházakkal való megállapodáskötés nem csak 10 évvel később, hanem a vizsgált időszakunkban is megjelent. *Orbán Viktor* 1998 májusában kijelenti²⁵, hogy ha a Fidesz a választások után kormányra jut, az új kormányzat első dolga lesz megállapodást kötni a többi felekezettel.

A politikai megfontolás alapja az lehet, hogy a Horn-kormány által megkötött Vatikáni megállapodás idejében kérdés volt, hogy a kormány miért csak a katolikusokkal köt szerződést és a többi egyházzal miért nem rendezi a viszonyát. A Fidesz ezt a kérdést igyekezett a javára fordítani olyan módon, hogy a Horn-kormány intézkedését csak egy látszatmegoldásnak mutassa be, legnagyobb politikai ellenfelét, az MSZP-t pedig úgy állítsa be, mint az előző rendszer képviselőit, akik igazából nem törődnek az egyházakkal, csak politikai kényszerből megállapodást kellett kötniük a katolikusokkal. Ezzel szemben a Fidesz magát úgy igyekszik meghatározni, mint a párt, aki az előző rendszer képviselőivel szemben kiáll az egyházak mellett és biztosítja számukra az őket megillető jogokat, elrendezve a kommunisták által okozott sérelmeket.

Tehát ez a politikai logika és a hatalomváltással járó politikai környezetváltozás volt az, ami lehetőséget teremtett a baptisták számára egy állammal kötött szerződéshez, hisz a Horn-kormány alatt ez egyáltalán nem volt reális lehetőség. Ezt támasztja alá az is, hogy a Fidesz-kormány előtt a Békehírnökben semmilyen, az állam és egyház közötti esetleges szerződés lehetőségéről sem olvasunk.

A Megállapodás előtti első cikk, ami a témával foglalkozik egy Magyar Hírlapban megjelenő cikkekre reagál, ami utal arra, hogy a vatikáni megállapodás után a többi egyházzal, így a baptistákkal is megállapodás születhet. Az ehhez fűzött kommentár az alábbi módon kezdődik:

²⁴ SEMJÉN Zsolt: *Egyház, politika, egyházpolitika*. In: Magyar Szemle XVII. évf. 1-2. szám (2008) http://www.magyarszemle.hu/cikk/20131023_egyhaz_politika_egyhazpolitika (utolsó hozzáférés: 2020.04.26.)

²⁵ Katolikus Egyház online archívuma: *Szemle, Hírek, vélemények az egyházról a magyar sajtóban*. <https://archiv.katolikus.hu/news/980520sz.html> (utolsó hozzáférés 2020.04.26.)

„Itt jegyezzük meg, hogy egyházunk elnöke, *Dr. Almási Mihály* június 2-án kereste meg levélben *Dr. Orbán Viktor* miniszterelnököt. Ismertette egyházunk történetét, múltját és jelenét, missziói és karitatív tevékenységét, valamint nemzetközi kapcsolatait. A levél mellékletét képezték azok a könyvek és dokumentumok, amelyek bizonyítják, hogy egyházunk milyen módon tett meg mindent népünk, nemzetünk érdekében...”²⁶

Fontos látni, hogy a kommentár kiemeli a baptisták kezdeményezését az ügyben és igyekszik alátámasztani, hogy milyen sokféle közcélú és a nemzet érdekét előre mozdító feladatot látnak el. Ez többek között azért fontos, mert az állam és az egyházak közötti megállapodásokkal kapcsolatban felmerült, hogy ez nem sérti-e az állam és egyház szétválasztásának elvét, hisz az állam a megállapodásokba foglaltak szerint pénzbeli támogatást nyújt az egyházaknak. Ez a kérdés leginkább az állam számára fontos, aki azzal érvel, hogy az egyház sok esetben olyan feladatokat lát el, amiket máskülönben az államnak kellene, így a kártalanítás mellett, ezeknek a feladatoknak az átvállalása indokolja a támogatást. A baptisták is igyekeztek kiemelni ilyen irányú tevékenységüket, igyekezve elérni azt, hogy ilyen formában „jogosultak” legyenek a megállapodásra. Ez azért is különösen fontos, mert kérdés volt, hogy történelmi egyháznak tekinthető-e a közösség vagy sem, márpedig a Megállapodás vonatkozásában ez is fontos szerepet játszott, s mint azt majd látni fogjuk, erőteljesen meg is jelenik majd ez a kérdés. A nemzet számára hasznos tevékenységnél mindig az egyik legerősebb hivatkozási pont az egyház amerikai kapcsolatrendszere. Ez a kapcsolatrendszer a baptista egyházvezetés legerősebb politikai eszközévé vált az államnál folytatott lobbiszerű tevékenység alatt. Az amerikai kapcsolatok a kommentár folytatásában is megjelennek:

„... testvéri kapcsolatait fölvonultatva pl. *Jimmy Carter* amerikai elnöknél a legnagyobb kereskedelmi kedvezmény elnyeréséért, a korona és a koronázási ékszerek visszaszolgáltatásáért, vagy a mai amerikai adminisztrációnál, melyben az elnök, az alelnök, a képviselőház elnöke, és mintegy 70 képviselő, ill. szenátor is baptista.”²⁷

A Békehírnök lekötött egy Magyar Hírlapban megjelent cikket is, amiben az amerikai kapcsolatokra való hivatkozás megjelenik. Ez azért fontos, mert itt nem az egyház állítja saját magáról az amerikai kapcsolatokban rejlő lehetőséget, hanem ez, az egyháztól független forrásból is megtörténik:

²⁶ Békehírnök XCII. évf. 32. sz. 256. o. (1998)

²⁷ Uo.

„A Magyarországi Baptista Egyház elnöke a kormányfőhöz címzett levelében felajánlotta, hogy az »egyházi csatornák« segítségével hozzájárul hazánk amerikai kapcsolatainak megerősítéséhez... felajánlotta segítségét, a kormány amerikai kapcsolatainak a megerősítéséhez. A magyar egyház ugyanis szorosan együttműködik az egyesült államokbeli baptista egyházzal, a washingtoni adminisztráció élén pedig baptista vallású politikusok állnak.”²⁸

Az amerikai kapcsolatokra való hivatkozás megjelenik a Megállapodás aláírásánál elhangzott beszédek alatt is, *Dr. Almási Mihály* egyházelnök részéről. Beszédében felelevenítette azt, hogy milyen jelentős kérdésekben tudott az ország segítségére lenni a magyar baptisták szoros amerikai kapcsolata, és jelezte, hogy a magyar baptista közösség igyekszik még inkább elmélyíteni a két ország kapcsolatait.

A Megállapodás után *Dr. Pröhle Gergely* államtitkár interjút adott a Békehírnöknek, és az egyik kérdésre adott válaszában érintette a baptisták amerikai kapcsolatainak fontosságát:

„... a baptista egyház tekintetében van egy jelentős mozzanat: a baptista egyháznak köztudottan nagyon jelentős amerikai kapcsolatainak vannak, amelyeket Magyarország, a magyar nemzet számára kamatoztatni tudnak. Köztudott, hogy az amerikai közéletben számos jelentős baptista személyiség van... Én azt hiszem, hogy – ahogy ezt a baptista egyház vezetői is kifejezték – ezeket a kapcsolataikat mindannyiunk, az egész magyar nemzet számára kamatoztatni szeretnénk”²⁹

A Political Capital egy 2002-es elemzésében³⁰ rámutat arra, hogy az ebben az időszakban történtek politikai szemléletet tükröznek. Az elemzés hangsúlyozza a jobboldal és a történelmi egyházak – leginkább a katolikus és református egyház – átpolitizált viszonyát, az MSZP és az egyházak ambivalens viszonyát, valamint az SZDSZ és Hit Gyülekezetének – jobboldalhoz hasonlóan – átpolitizált viszonyát.

Ebből következik az, hogy miért azokkal az egyházakkal kötött megállapodást az állam, akikkel kötött és hogy többek között a Hit Gyülekezete miért maradt ki a megállapodás lehetőségéből. Ez magyarázza azt is, hogy a Baptista Egyház miért igyekezett ilyen mértékben azt kommunikálni, hogy náluk is megjelenik a történelmiség, hogy ők is végeznek komoly társadalmi munkát és azt, hogy az érvelésükben miért az amerikai kapcsolatok álltak a legfontosabb helyen. Mindebből arra következtethetünk, hogy az amerikai kapcsolataik felajánlásával

²⁸ Békehírnök XCII. évf. 34. sz. 275. o. (1998)

²⁹ Békehírnök XCIII. évf 1-2. sz. 14. o. (1999)

³⁰ Political Capital: *Egyház és politika* (2002) https://politicalcapital.hu/konyvtar.php?article_read=1&article_id=894 (utolsó hozzáférés: 2020.04.26.)

próbálták – sikeresen – felhívni a kormány figyelmét arra, hogy politikai szempontból is hasznosak. Ez pedig, mint a Political Capital elemzéséből³¹ is kiderül, egy fontos szempont volt a kormány számára a megállapodások megkötésekor.

Ahogy már említettem, a Megállapodás megkötése előtt felmerült a történelmiség kérdése is, ami néhány hónap alatt igen érdekes utat jár be. Erről először, a már említett Magyar Hírlap cikkben esik szó:

„A »baptistákkal bővíthet az elismerten történelmi egyházak köre« ... A leköszönt kabinet egyeztetéseire mindig a katolikus, a református és az evangélikus egyházat, valamint a zsidó hitközségek szövetségét hívta meg – a történelminek nevezett felekezetek köréből a sok évszázados múltra visszatekintő baptisták kimaradtak. *Semjén Zsolt*... lapunknak elmondta: a kormány szándéka, hogy a »vatikáni szerződés« mintájára nemcsak a másik három nem katolikus nagy vallási közösséggel, hanem többek mellett a baptistákkal is állami megállapodást kössön...”³²

Semjén Zsolt egy nappal ezután, a Népszabadság augusztus 8-i számában határozottan cáfolta, hogy bármilyen szó lett volna arról, hogy a baptisták történelmi egyház legyenek:

„... félreértésnek nevezte laptársunk azon értesülését, hogy a »baptistákkal bővíthet az elismerten történelmi egyházak köre«. Hangsúlyozta: a történelmi egyházak kifejezés olyan szakszó, amely... a médiatörvényben szerepel. Ilyen értelemben a római katolikus, a református, az evangélikus egyház és a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége minősül történelmi egyháznak.”³³

A Békehírnök azonos oldalon közli ezt a két cikket és hozzáfűzi saját kommentárát, amiben az augusztus 11-én történt *Semjén Zsolt* és az egyházelnök, *Dr. Almási Mihály* között történt beszélgetésről így fogalmaz:

„*Semjén Zsolt* egyetértett *Almási Mihállyal* abban, hogy – amint ezt már többször kifejtettük – Magyarországon vannak történelmi nagy-egyházak és történelmi kisegyházak. A baptisták ez utóbbi kategóriába tartoznak.”³⁴

Az 1998. november 1-i lapszámban a Békehírnök közöl egy október 19-én megjelent Népszabadságban található cikket, amiben *Hármori József* miniszter az alábbi kijelentést teszi, ezt pedig a Békehírnök szerkesztői félkövér betűkkel kiemelik:

³¹ *Political Capital* 2002, (utolsó hozzáférés: 2020.04.26.)

³² Békehírnök XCII. évf. 34. sz. 275. o. (1998)

³³ Uo.

³⁴ Uo.

„Felfogásom szerint a katolikusokon, a reformátusokon, az evangélikusokon és a zsidó hitközségeken kívül az unitáriusok, a baptisták és az ortodox egyházak is történelmi felekezeteknek számítanak. Hiszen hosszú évtizedek, évszázadok óta jelen vannak a magyarországi kulturális és hitéletben.”³⁵

A Megállapodásra utólag reagáló hangok mind a két fél részéről egyértelműen és világosan egy nagyon fontos aktusként értékelik a történeteket és kiemelik, hogy ezzel sikerült rendezni a felek közötti viszonyt.

A Békehírnök szerkesztői az alábbi módon reagálnak a Megállapodás létrejöttének hírére:

„A megállapodás létrejöttével lezárult az a folyamat, amelyben a Magyar Köztársaság Kormánya a történelmi egyházakkal rendezte a viszonyát.”³⁶

Ebben a reakcióban megjelenik a helyzet rendezése, illetve a történelmi egyház státusz is, aminek a kérdésességére a szerkesztők nem térnek ki és minden további nélkül ebbe a kategóriába helyezik el a közösséget.

A korszak lezárása megjelenik a Megállapodás aláírásakor elhangzott nyilatkozatoknál is, mind az egyház mind az állam részéről. Ennek alátámasztására az egyházelnök beszédének egy részletét emelném ki, aki hangsúlyozza a Megállapodás történelmi és fordulópont jellegét, illetve a baptista egyház elégedettségét ezzel kapcsolatban:

„Úgy gondolom, hogy elérkeztünk egy olyan ponthoz a magyar politikában, az egyházak és a társadalom kapcsolatában, amely mindenképpen fordulópontot jelent. A vatikáni típusú megállapodásoknak ez a mai nap... az utolsó felvonása... A magunk részéről szeretnénk kifejezni megelégedésünket ezzel a mai egyezményvel.”³⁷

A fejezet végén külön kiemelném *Dr. Pröhle Gergely* államtitkár, a Megállapodás aláírásakor elhangzott beszédét, mert ebben a beszédben megjelenik mind a négy általunk tárgyalt témakör: a történelmiség, a korszak lezárás, az állam-egyház szétválasztás és a nemzet javára végzett munka is. Ráadásul egy fontos állami szereplő szájából hangzanak el az alábbiak, hiszen az államtitkár személyéhez fűződik a Megállapodás állami részről történő aláírása. A korszak lezárásához kapcsolódóan az államtitkár nemcsak a beszédében, hanem az aláírás után adott, fentebb említett interjújában is megfogalmaz a lezáráshoz kötődő gondolatokat. Ezekben lényegében az eddig tárgyaltak hang-

³⁵ Békehírnök XCII. évf. 42. sz. 340. o. (1998)

³⁶ Békehírnök XCII. évf. 49-50. sz. 389. o. (1998)

³⁷ Békehírnök XCIII. évf. 1-2. sz. 15-16. o. (1999)

zanak el, így a szövegrészeket idézésétől eltekinthetünk, de ez a típusú megjelenésük is hangsúlyozza a fontosságukat.

Összefoglalva, azt láthatjuk, a Megállapodás kapcsán mindkét fél elégedetten nyilatkozik és lezártnak tekinti az eddigi időszakot. Az erőteljesen megjelenő kérdések között van a Megállapodás kapcsán az állam-egyház szétválasztásának elve, ami elsősorban az állam számára fontos, hisz felmerül, hogy az állam által egyházaknak biztosított anyagi juttatások nem sértik-e ezt az elvet. Az állam érve ezzel kapcsolatban az, hogy a pénzbeli támogatás a történelmi egyházaknak jár azért, mert komoly társadalmi és közcélú feladatot látnak el. A baptisták számára ezért volt nagyon fontos, történelmiségük és a társadalmi hasznosságuk hangsúlyozása az állam és a társadalom felé. A Baptista Egyház lobbi tevékenységének legerősebb politikai fegyvere ugyanakkor az amerikai kapcsolatrendszer volt. Márpedig a politikai szempontok fontosságára a *Political Capital* elemzése³⁸ is felhívja a figyelmet, illetve a Megállapodás aláírásakor nagyon hangsúlyos elemként jelenik meg mind az állami, mind az egyházi szereplők részéről.

4. Baloldali kormányzás: 2002–2010

A baloldal vezette kormányzatok időszakában, a Békehírnökben olyan politikához kapcsolódó témák jelennek meg, mint a homoszexualitás kérdése, a kettős állampolgárságról szóló népszavazás vagy a gazdasági világválság. Ezek közül a legfontosabb egyértelműen a 2004-es kettős állampolgárságról szóló népszavazás, mert nem csak mennyiségileg, hanem tartalmilag is kiemelkedik a többi téma közül. Itt jelennek meg leginkább politikai relevanciával bíró szempontok és a hipotézisünk szempontjából is ez a legmegfoghatóbb és legelemezhetőbb kérdés. Ameddig a többi téma főleg egyházi és hitéleti logikát és érvelést követ, addig a népszavazás kérdésében élesebben megjelennek a politikai érvek és politikai logika. A Békehírnökben 2004 és 2007 között jelennek meg ezzel kapcsolatos cikkek illetve utalások, összesen hét alkalommal.

4.1. A kettős állampolgárság kérdése

A Magyarországi Baptista Egyház számára ez a téma azért is egy nagyon releváns, tagságot is mélyen érintő kérdés, mert az egyház nagyon jelentős erdélyi kapcsolatokkal bír. Természetesen, ez a többi egy-

³⁸ *Political Capital* 2002, (utolsó hozzáférés: 2020.04.26.)

háza is igaz, hisz Erdélyben több mint 560 000 magyar református³⁹ és több mint 500 000⁴⁰ magyar római katolikus van. Az erdélyi magyar baptisták taglétszáma nagyjából 12 400 fő⁴¹, a Magyarországi Baptista Egyház taglétszáma pedig 11 209 fő⁴², s bár a két taglétszám nem ugyanazon módszertan alapján került felmérésre, az látszik, hogy az erdélyi magyar baptisták a magyarországi baptistákkal hasonló létszámú csoportot tesznek ki. A rendszerváltás utáni időszakban sok baptista jött át Erdélyből Magyarországra és lett a Magyarországi Baptista Egyház tagja. Sajnos, a létszámukról pontos információk nincsenek. A Baptista Teológia Akadémia Kutatóintézetének egy 2019-ben készült kutatása⁴³ szerint a Budapesti Egyházkerületben 18,6%-os a határon túli gyökerekkel rendelkezők aránya. Ebből feltételezhető, hogy a tagság egy jelentős részének nem csak a valláson vagy a rokonokon keresztül fontos a kérdés, hanem személyes érintettség okán is. Ezért a kérdéshez való hozzáállás mikéntje különösen lényeges volt, mind a hazai tagság érintettsége miatt, mind pedig az erdélyi magyar baptistákhoz fűződő jelentős és szoros kapcsolat miatt.

A magyar állam és a Magyarországi Baptista Egyház közötti Megállapodás kapcsán fontos hivatkozási alapként jelenik meg a baptisták határon túli magyarokért tett ténykedése és a velük való kapcsolatuk szorossága. Ennek alátámasztására egy idézetet hoznék, amire a későbbiekben még hivatkozni fogok:

„... Számos olyan területen próbáltunk eddig is segíteni népünknek, határokon belül és határokon kívül, amelyek egyáltalán nem közömbösek. Ezek közé tartozik a nemzetiségi politika, természetesen... Európának ezen a részén nem a politikai határok számítanak, hanem az etnikai határok.”⁴⁴

A Békehírnökben megjelent hét cikkből hármat fogok kiemelni és ez alapján szeretném majd elemezni a baptista hozzáállást ehhez a kérdéshez. Az első kiemelt cikket azért tartom lényegesnek, mert ez az első alkalom, hogy a Békehírnökben foglalkoznak a témával, a másodikat azért, mert ez a hivatalos egyházi nyilatkozat a kérdésről. A harmadik kiemelés egy olyan cikksorozat része, ami a népszavazás után,

³⁹ 2011-es román népszámlálási adat: <https://insse.ro/cms/en> (utolsó hozzáférés: 2020.05.03.)

⁴⁰ Uo. (utolsó hozzáférés: 2020.05.03.)

⁴¹ Uo. (utolsó hozzáférés: 2020.05.03.)

⁴² Magyarországi Baptista Egyház - Országos beszámoló és választó közgyűlés (2004)

⁴³ Baptista Teológia Akadémia Kutatóintézetének nem publikált tanulmánya (2019)

⁴⁴ Dr. Almási Mihály egyházelnök beszéde: Békehírnök XCIII. Évf. 1-2.sz. 15. o. (1999)

2006-ban íródott. A sorozat fő témája nem is a kettős állampolgárság, egy belső konfliktusnak „köszönhetően”, mégis itt jelenik meg a legélesebb vélemény a témában az egyházelnök részéről, így a három kiemelt cikk közül is erre fordítanám a legnagyobb figyelmet. Kettős állampolgárságról szóló cikk legelőször a Békehírnök 2004. november 28-i számába került Politika nélkül címmel. A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia november 16-i felhívásában⁴⁵ nagyon egyértelműen és konkrétan az Igen szavazatra, azaz a magyar állampolgárság megadására buzdít:

„... arra kérjük a magyar katolikus hívőket és minden magyar honfitársunkat, hogy a népszavazáson való részvételével és IGEN szavazatával legyen részese ennek a történelmi összefogásnak, és támogassa ezt az új nemzetegyesítést.”

Ugyancsak így tesznek a reformátusok, amikor is november 17-én közzéteszik a Magyar Református Egyházak Generális Konventjét alkotó egyházkerületek elnökségeinek nyilatkozatát⁴⁶, amiben ők is a népszavazáson való részvételre és az Igen szavazat leadására buzdítanak:

„Minden jóakarátú magyar állampolgárt a népszavazáson való részvételre és a történelmi jelentőségű IGEN kimondására biztatunk.”

A Békehírnökben való első említésre viszont egészen november 28-ig várni kell, ami mindössze egy héttel van a népszavazás időpontja előtt. A cikk úgy érvel, hogy hitünknek nyilvánvalóvá kell válnia a hétköznapi életünkben is és egy ilyen kinyilvánításra való alkalom lehet a népszavazás ide vonatkozó kérdése. A szerző a szavazást úgy állítja be, mint egy lehetőséget arra, hogy határon túli hittestvéreinknek visszaadjunk valamit az erőszakkal elvett „atjai örökségből”. Természetesen itt sem kérdés, a szerző álláspontja vagy a cikk célja, de a katolikus és református megszólalással ellentétben itt nincsen konkrétan leírva sem az, hogy az olvasó vegyen részt a szavazáson, sem az, hogy szavazzon Igennek a kérdésre.

A Magyarországi Baptista Egyház elnökségének hivatalos álláspontja a katolikus és református álláspont közzététele után közel 3 hét múlva jelent meg. A népszavazás szempontjából az utolsó pillanatban, december 5-én közzétették a Békehírnökben. Bár voltak olyan előfizetők, akik közvetlenül kapták az újságot, így akár már december 5-e előtt is olvashatták a nyilatkozatot, de a többség a népszavazás napján talál-

⁴⁵ Magyar Katolikus Püspöki Konferencia: MKPK nyilatkozat (2004) https://kisebbssegkutato.tk.mta.hu/kettosallampolgarsag/allasfoglalasok/allasfogl_53.html (utolsó hozzáférés: 2020.04.26.)

⁴⁶ A Magyar Református Egyházak Generális Konventjét alkotó egyházkerületek elnökségeinek nyilatkozata (2004) <http://regi.reformatus.hu/mutat/6943/> (utolsó hozzáférés: 2020.04.26.)

kozhatott vele először, amikor is a vasárnapi istentiszteletek alkalmával kiosztásra került a Békehírnök. A nyilatkozat a szöveg elején még úgy hivatkozik a népszavazásra, mint a kettős állampolgársággal és az egészségüggyel kapcsolatos népszavazás, de a nyilatkozat többi része teljesen az állampolgárságról szól. Az Egyház álláspontja és a cikk célja (menjünk el és szavazzunk igennel a kettős állampolgárságra vonatkozó kérdésre) itt is egyértelműen kiérződik a szövegből, sőt, az is le van írva, hogy az olvasók menjenek el szavazni, de az konkrétan nincsen, hogy ez a szavazat Igen vagy Nem legyen. Ugyanakkor itt is megjelennek azok az elemek, hogy:

„az egész nemzet érdekeit és jövőjét figyelembe vevő módon fejezzék ki döntésüket... a népszavazás döntésétől függetlenül valljuk, hogy továbbra is elszakíthatatlan testvéri szeretet köt össze bennünket a határainkon túl élő magyar baptista hittestvéreinkkel”.⁴⁷

A kettős állampolgárság támogatásából, a fentebb közölt, 1990-es évek végéből származó megfogalmazásokból, illetve a mostani nyilatkozatban és véleménycikkekben használt kifejezésekből következtethetünk az egyház nemzetkonceptiójára is, ami a kultúrnemzet koncepciója. Ilyen nemzetkonceptióval rendelkezik a többi egyház, illetve az Igen mellett kampányoló jobboldali pártok is, a Nemet támogató baloldal gondolkodásában pedig az államnemzeti felfogás van jelen.

Az utolsó általam kiemelt cikk az akkori egyházelnök tollából, 2006 októberében jelent meg a MABAVIT (Magyar Baptisták Világtalálkozója) Visszapillantó 3. részeként. 2006-ban ugyanis 3. alkalommal tartották meg a Magyar Baptisták Világtalálkozóját, ezúttal Debrecenben. A rendezvényen hagyományosan képviseltetik magukat és számarányosan nagy számban érkeznek az észak-amerikai magyar baptisták, illetve az erdélyi magyar baptisták is. Ez alkalommal is sokan jöttek, Erdélyből közel 1000 fő, de ez elmaradt a 2000 főre számító várakozástól. Ezt az adatot az észak-amerikai magyar baptisták lapja, az Evangéliumi Hírnök a kettős állampolgárságról szóló népszavazással hozta kapcsolatba és az alábbi módon kommentálta 2006 szeptemberében:

„Az a szavazat akkor azt üzenete, hogy nemkívánatos személyek vagyunk az anyaország részére. Keserű megtapasztalás volt ez nekünk. Sajnos a Magyarországi Baptista Egyház vezetősége sem foglalt idejében pozitívan állást a határon túli magyarok támogatása mellett, és nem bátorította az egyház tagjait arra, hogy szavazatukkal támogassák a határon túli magyarok ügyét”.⁴⁸

⁴⁷ Békehírnök XCVIII. Évf. 49. sz. 372. o. (2004)

⁴⁸ Békehírnök C Évf. 43. sz. 319. o. (2006)

Az egyházelnök cikke erre a kritikára is reagált. Ezt többek között azért tartom fontosnak kiemelni, mert egyértelműen itt jelenik meg a legélesebb vélemény a baptista egyházon belül a helyzettel kapcsolatban, ráadásul egy nagyon fontos személy, az egyházelnök részéről. Igaz, ez a vélemény csak az eddigi baptista hangok mellett tűnik szokatlanul erőteljesnek, hisz ahogyan azt láthattuk, a katolikus és református egyháznak is voltak ilyen határozott hangvételű nyilatkozatai, ráadásul konkrétan akkor, amikor a kérdés aktuális volt, nem közel 2 évvel utána. Úgy gondolom, azt is fontos látni, hogy ez a cikk egy ilyen adatokat mutató világtalálkozó, illetve egy nagyon éles kritika után született egyfajta belső konfliktus miatti kényszerből, elsősorban „belső használatra”, nem pedig a társadalom vagy a politika felé szólnak a benne megfogalmazottak. Az egyházelnök reakciójában azt írja:

„Ennek a szomorú témának a megvitatása és elemzése azonban úgy gondolom, hogy nem a Békehírnök feladata, hisz ez kimondottan politikai kérdés... Személyes véleményem, hogy egy rosszul előkészített, rossz időben rosszul feltett kérdésre csak rossz válasz adható. Erről a kérdésről pedig akkor és úgy népszavazást tartani hatalmas hiba volt...”⁴⁹

A baloldali pártok felelőssége mellett kiemeli, hogy a jobboldali pártok is politikai céljaik elérésére akarták használni a kettős állampolgárság kérdését. A baloldal célja a hatalmának a megtartása, a jobboldalnak pedig a hatalom megszerzése volt, a kettős állampolgárság kérdése pedig csak ürügyként szolgált e célok elérésében. Erre a helyzetértékelésre hivatkozva érvel úgy, hogy „ebbe a könnyörtelen kampányba” direkt módon nem akarták belekényszeríteni a tagságot, hisz a tagok önálló módon is képesek döntést hozni arról, hogy „mi szolgálja igazán össznemzeti érdekeinket”. Emlékeztet a Békehírnökben „idejében” megjelent „személyes hangú bátorító” cikkekre és az egyház kiadott hivatalos nyilatkozatára a kérdésről, ezzel érvelve amellett, hogy az egyház támogatta a határon-túliak ügyét. Befejezésül pedig azt írja, hogy ha ma kéne döntenie, ma sem cselekednének másként, mert a nyilatkozatban minden benne volt, ami a népszavazás eredményétől függetlenül fontos.

Az egyházelnök azon vélekedése, hogy a kérdés elsősorban politikai célokat szolgált és a népszavazás csak ürügy volt, megegyezik a Political Capital kettős állampolgárságról szóló elemzésében⁵⁰ leírtakkal, azaz, hogy „A jelenlegi referendum kapcsán nyilvánvalóvá vált: nem

⁴⁹ Békehírnök C. évf. 43. sz. 319. o. (2006)

⁵⁰ A kettős állampolgárság a Political Capital elemzéseiben: Ki nyert? Elemzés a december 5-én tartott népszavazás eredményéről 52. o. (2005) https://kisebbssegutato.tk.mta.hu/kettosallampolgarsag/tanulmanyok/kettos_allampolgarsag_PC_elemzes.pdf (utolsó hozzáférés: 2020.04.26.)

a népszavazások miatt kampányolnak a politikai erők, hanem a népszavazás maga vált kampányeszközzé.”

Így az érvelésnek ez a része megfeleltethető a valóságnak. Ugyanakkor meg kell jegyezni: az, hogy egy referendum politikai eszközzé válik, illetve politikai célokat szolgál, egyáltalán nem egyedi eset, hanem szinte szükségszerű. Érdekes azonban megfigyelni, hogy a népszavazás előtt a Baptista Egyház álláspontja – a Békehírnök vizsgálatán alapulva – még a jobboldali pártokhoz esett közelebb, hisz amellett, hogy óvatos, a támogatás felé irányuló cikkek vannak, sehol nem olvasunk a kérdés népszavazásra bocsátásának kritikájáról. Az egyházelnök fent említett „rossz kérdésre csak rossz válasz adható” gondolatmenete már nem a népszavazás utáni jobboldal kommunikációjához hasonlít, hanem sokkal inkább a baloldal kommunikációs paneljei jelennek meg, hisz a népszavazás után a Fidesz azzal érvelt, hogy az Igen szavazatok voltak többségben, így meg kell kezdeni a kettős állampolgárságról szóló törvény előkészítését. Az MSZP szavazás utáni kommunikációja pedig a szavazás eredménytelen voltát hangsúlyozza, miközben „álságosnak, hamisnak, felelősségelhárítónak”⁵¹, illetve „dicstelennek és politikai bűn végrehajtójának”⁵² titulálja a jobboldalt. Érdekes, hogy ezt a jobboldali narratívából baloldali érveléssé változó egyházi kommunikáció változást egy a magyar baptista közösségen belüli konfliktus okozza, mégpedig az amerikai magyar baptisták Evangéliumi Hírnökben megfogalmazott kritikája a magyarországi egyházvezetés felé. Fontos azt is észrevenni, hogy ebben a kérdésben egy alapvetően politikai törés gyűrűzik be az egyházi térbe és okoz ott is konfliktusokat, ami mutatja, hogy a politikai, illetve az egyházi tér nem egymástól teljesen idegen, hanem egymásra ható és egymással bizonyos területeken, bizonyos mértékig összefüggő dimenzió.

Látni kell azonban, hogy ez nem csak a Baptista Egyház esetében volt így. Ha nem is ilyen markánsan, de a kérdés népszavazásra bocsátásának kritikája mind a katolikus, mind a református egyháznál megjelenik, igaz, mind a kettőnél kevésbé erősen, kisebb intenzitással. A három egyház közül a baptisták fogalmazzák meg a legerőteljesebb kritikát, a reformátusok pedig éppen csak említik a „rossz körülményeket”. A baptista, illetve a katolikus és református meg-

⁵¹ KÓSÁNY KOVÁCS Magda: *Föl a szívekkel*. In: *Népszava*. (2004) https://politicalcapital.hu/konyvtar.php?article_read=1&article_id=1258 (utolsó hozzáférés: 2020.04.26.)

⁵² MSZP-frakció közleménye: *Népszavazási eredmény MVSZ színjátékkal*. (2005) https://kisebbssegkutato.tk.mta.hu/kettosallampolgarsag/allasfoglalasok/allasfogl_81.html (utolsó hozzáférés: 2020.04.26)

fogalmazás különbsége abból is fakadhat, hogy még az utóbbiak hivatalos nyilatkozat formájában hozták nyilvánosságra véleményüket, addig a baptisták illet nem tettek, hanem erről csak egy egyházon belüli, nem a tágabb nyilvánosság elé szánt véleménycikkből tájékozódhatunk. A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia népszavazás után kiadott nyilatkozatában⁵³ így fogalmaz:

„Kezdetől fogva méltatlannak éreztük, hogy a nemzethez való tartozás ügye népszavazás kérdése legyen. A politika sajnos rossz irányba terelte sok honfitársunk nemzetérzését, ezért nem-mel szavazott, vagy távol maradt a népszavazástól.”

A Magyarországi Református Egyház Zsinata Elnökségének népszavazás utáni nyilatkozata⁵⁴ pedig így ír a kérdésről:

„A népszavazás kérdésfeltevésének megannyi rossz körülménye ellenére a Magyarországi Református Egyház lelkiismereti és erkölcsi kötelességének érezte, és érzi, hogy az egész magyar nemzet sorsát érintő ügyben állást foglaljon, cselekedjen, és pozitív döntésre szólítson fel.”

Összegezve tehát, a Békehírnök elemzése alapján a Baptista Egyház és a kettős állampolgárságról szóló népszavazás viszonyában az látható, hogy a többi egyházhoz hasonlóan a baptisták is az Igen-t támogatták. Ugyanakkor, a katolikus és református egyházhoz viszonyítva sokkal kevésbé nyíltan „álltak bele” a kérdésbe. Ezt mutatja, hogy a téma elég későn jelent meg a lapban és sem a megjelent véleménycikkek, sem az erről szóló egyházi nyilatkozat nem szólít fel Igen szavazat leadására. Ezt az egyházelnök úgy indokolja, hogy a Békehírnöknek nem feladata a politikai kérdések taglalása, márpedig a kettős állampolgárságról szóló népszavazás az volt. A népszavazás után a referendum előtti inkább jobboldali kommunikáció és attitűd a baloldali pártokra jellemző kommunikációs fordulatokra, stílusra és érvelésre kezdett hasonlítani. Még hangsúlyosabb a kommunikációs váltás, ha Dr. Almási Mihály – volt egyházelnök – idézett, a Megállapodás aláírásánál elhangzott beszédére gondolunk, hisz ebből az látszik, hogy a '90-es évek végén az egyháznak még fontos hivatkozási alap volt az elcsatolt területek magyarságával való szoros kapcsolat és a közöttük végzett munka.

⁵³ Magyar Katolikus Püspöki Konferencia: *Nyilatkozat a kettős állampolgárság ügyében kiírt népszavazásról*. (2004) <https://regi.katolikus.hu/cikk.php?h=165> (utolsó hozzáférés: 2020.04.26.)

⁵⁴ A Magyarországi Református Egyház Zsinata Elnökségének nyilatkozata (2004) <https://regi.reformatus.hu/egyseg/mutat/6958/> (utolsó hozzáférés: 2020.04.26)

5. A jobboldali kormányzás: 2010–2018

Ebben a periódusban három számunkra releváns témával foglalkozik a Békehírnök. Először a 2011-es egyházügyi törvény jelenik meg nagyon erőteljesen a lap hasábjain. Ez a téma 2011 júliusától 2012 május végéig dominálja a politikai vonatkozású cikkeket. Nagyon feltűnő, hogy annak ellenére, hogy az egyházügyi törvény kisebb-nagyobb intenzitással, de megjelenik a politikai és egyházi diskurzusban, a Békehírnökben az utolsó cikk, ami a kérdéssel foglalkozik 2012 májusában születik.

Annak oka, hogy a Békehírnök a továbbiakban nem foglalkozik e kérdéssel, az az, hogy 2012 közepétől kezdve egy másik téma kezd egyeduralkodóvá válni a lapban, mégpedig az új lehetőségként jött intézményátvételek témája és az ebből adódó kérdések. Ezen belül is az iskolafenntartás és az oktatás kérdése – beleértve az iskolai hittant is – foglalkoztatta leginkább a közösséget. Ez a kérdés már felmerült és tárgyalásra került az 1990-es években is, így ebből az időszakból most nem ezt a témát emelném ki. Ugyanakkor azt mindenképpen érdekes megemlíteni, hogy a kérdés megítélése sokat változott a '90-es évekhez képest, hisz itt már egyértelműen pozitív és megragadandó lehetőségként számolnak be a kérdésről, amit nem kísérnek belső konfliktusok sem.

Az oktatásról szóló cikkek domináns időszaka egészen 2015-ig tartott, amikor egy körülbelül 2 éves időszakra a migráció kérdése került a középpontba. Az első ezzel kapcsolatos cikk 2015 szeptemberében jelent meg a Békehírnökben, az utolsó pedig 2017 júliusában. Ezalatt az időszak alatt összesen 13 darab cikk foglalkozott valamilyen módon a migráció témájával. Ennek nagy része a Baptista Szeretetszolgálat humanitárius segítségét tárgyalja, de megjelenik egy számunkra érdekes egyházelnöki megnyilatkozás, illetve az Aliansz Magyar Evangéliumi Szövetség állásfoglalása is a lapban. A kérdést vizsgálva megint egy olyan határterületre érkezünk, ami alapvetően politikai kérdés, mégis nagyon erősen hat az egyházakra, és ami végül egyházi kérdéssé is válik.

5.1. Az egyházügyi törvény

A 2011-es egyházügyi törvény elfogadása nem ment egyszerűen: számos változtatáson ment át az elfogadásig, illetve több kritika is érte a tervezetet és az alkotmánybíróság is többször hozott elmarasztaló döntéseket mind a tervezet tartalmával, mind pedig a törvény elfogadásának módjával kapcsolatban.

Az új egyházügyi törvény az 1990-ben elfogadott lelkiismereti és vallásszabadságról szóló IV. törvény helyébe lépett volna. Ez egy – az

európai szintén is – nagyon liberálisnak számító törvény volt, aminek az eredményeképpen több mint 300 vallási közösség válhatott egyházzá és ezáltal vehette igénybe az egyháznak járó anyagi lehetőségeket. Az 1+1%-os személyi jövedelemadóból érkező támogatás mellett ilyen volt az egyházi jogi személyeknek biztosítható költségvetési és állami támogatás, illetve az adománygyűjtés lehetősége.⁵⁵ Az egyszerű és anyagi lehetőségeket rejtő szabályozást kihasználva néhányan tényleges egyházi jelleg és tevékenység nélkül, üzletszerűen jegyeztették be magukat. Az egyházak bejegyzését a megyei bíróságok végezték, akiknek, ha a közösség a feltételeknek megfelelt, nem volt lehetőségük a kérelem elutasítására.

A törvénytervezeten még órákkal a parlamenti szavazás előtt is változtattak, így a tervezetben addig szereplő három szintes besorolás helyett (vallási egyesület, nyilvántartásba vett egyház, bejegyzett egyház) a végső változatban már csak az elismert egyházak szerepelnek. Az el nem ismertek kérvényezhetik egyesületi státuszukat, ahonnan a későbbiekben a parlament jóváhagyásával szerezhethető meg az egyházi státusz.

A Baptista Egyház kommunikált álláspontja az, hogy szükség volt egy új törvényre, ami szabályozza a kérdést, de a kialakult szabályozás számos evangéliumi felekezetet hátrányosan érint, mert kimaradtak az elismertek köréből, ezért ezt a lehető legrövidebb időn belül orvosolni kell. Az egyház vezetése ennek valóban többször is hangot adott, de ezek általában különféle szervezetek (Aliansz, Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa) neve mögött vagy olyan fórumokon jelentek meg (egyházon belüli rendezvények, konferenciák), ahol ez a kommunikáció az elvárható. A komolyabb, politikai szereplőkkel való, konfrontációt, ahogy az előző időszakokban, úgy most sem vállal fel az egyház, igaz, ezt méretéből fakadó helyzete érthetővé teszi. Hisz a konfrontációt elkerülő, a maga valós eredményeit és hasznosságát hangsúlyozó egyházi kommunikáció mellett is mindig kockázatos, hogy a közösség egy adott politikai intézkedésből hogyan kerül ki. Nem volt egyértelmű sem az, hogy az 1998-as megállapodások során egyezmény születik a baptista egyházzal, sem az, hogy a 2011-es egyházügyi törvény az elismert egyházak kategóriájába sorolja-e a baptistákat, vagy sem. Ugyanakkor az egyházügyi törvénnyel kapcsolatban számos, az ellenzékhez köthető politikai szereplő hiányolta az elismert

⁵⁵ 1990. évi IV. törvény a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról 18§ és 19§

egyházak kiállását⁵⁶. Nyilvánvaló, hogy az ilyen típusú megszólalások elsősorban nem a baptista egyháznak a nagyegyházak erejéhez képest elenyésző erejű kiállását hiányolják, hisz ez önmagában nem bírna jelentős hatással. Ugyanakkor a baptisták létszámukból, helyzetükből adódóan közelebb állnak az el nem ismert közösségekhez, így az egyház erejéhez mérten elvárhatóbb lett volna egy erőteljesebb, bátrabb kiállás az el nem ismertek mellett. Bár az egyházon belül nagymértékű támogatottsága volt a finomabb baptista fellépésnek, azért a helyzet kezelése okozott kisebb-nagyobb feszültségeket a közösségen belül.

Az első a témával foglalkozó cikk a Békehírnök július 17-ei lapszámában jelent meg és az egyház helyzetének a bizonytalanságára mutat rá. Az írás *Dr. Mészáros Kálmántól*, az akkori egyházelnöktől származó, a parlamenti szavazás napja körül íródott cikk, amely a baptisták történelmi múltját és szerepét bemutató rész után az alábbi befejezéssel zárja sorait:

„Mindezek után kíváncsian várjuk a baptisták jelen besorolását a magyar parlament elé benyújtott és a napokban elfogadott új vallásügyi törvény paragrafusai között.”⁵⁷

A Békehírnök augusztus 28-i lapszáma közli *Dr. Mészáros Kálmán* egyházelnök augusztus 19-én, a nemzeti ünnep okán Kossuth rádióban elhangzott beszédét, ami a legsarkosabb, politikai szempontból „legveszélyesebb” nyilvános kiállásnak tekinthető az el nem ismert egyházak mellett, hisz a beszéd az alábbi részletet tartalmazza:

„... Ezek között fontosnak tartjuk az új egyházi törvény életbelépését is, amely a húsz évvel ezelőtti, számtalan szakadást és megosztottságot generáló ultraliberális törvény helyébe lép majd. Mi baptisták, akik a reformáció óta jelen vagyunk a Kárpát-medence népei szellemi arculatának formálásában, természetesnek tartjuk, hogy a törvény az elismert egyházak közé sorol bennünket. Ugyanakkor felemeljük szavunkat azoknak az evangéliumi egyházaknak az érdekében, akik első körben ugyan nem kerültek az elismert felekezetek közé, de hosszú évtizedek óta a megtérés evangéliumát hirdetik hűségesen, és eddigi szellemi, valamint oktatási és szociális munkásságuk révén jó bizonyosságot szereztek a társadalom előtt áttekinthető, hiteles tevékenységükkel. Reméljük, hogy az országgyűlés őszi ülészaka ismét napirendre tűzi ezen egyházak törvényes elismerését.”⁵⁸

⁵⁶ *Nyílt levél az elismert egyházak vezetőihez.* (2012): http://nol.hu/velemeney/20120229-nyilt_level_az_elismert_egyhazak_vezetoihez-1300597 (utolsó hozzáférés: 2020.04.26.)

⁵⁷ Békehírnök CV. évf. 29. sz. 231. o. (2011)

⁵⁸ Békehírnök CV. évf. 35. sz. 279. o. (2011)

Az alkotmánybíróság 2011. december 19-én az eljárási rend megsértésére hivatkozva megsemmisítette az egyházügyi törvényt, de az országgyűlés még abban az évben, december 30-án, jelentős tartalmi változtatások nélkül ismét megszavazta azt. Az új törvény értelmében, az a vallási közösség, amit a parlament 2012. február 29-ig nem ismer el egyházként, március 1-től egyesületként működhet tovább. A 2012-es Békehírnök a történetekre reagálva az első számában számol be a MEÖT (Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa) elnökségének Orbán Viktor miniszterelnökhöz intézett leveléről, amiből az alábbi részletet közlik:

„Ennek tudatában azzal a kéréssel fordulunk Miniszterelnök Úrhoz, hogy a törvény végrehajtásához szükséges utasítások, rendeletek, más szóval egyházi státusba való regisztráció iránti beadvány/kérvény formalitásai a lehető legrövidebb időn belül rendelkezésre álljanak az érintett egyházak számára. A törvény korrektív szándékát és e szándéknak a kodifikációban való megjelenését nem vitatva, kérjük, hogy az egyébként egyházi státust eddig élvező és azt ezután is jogosan elváró egyházak ennek az igényüknek a törvényben előírt módon minél előbb és minél hathatósabban kifejezést tudjanak adni.”⁵⁹

Azt, hogy azért a magyar baptista közösségen belül nem volt teljesen egységes álláspont a kérdéssel kapcsolatban, jól mutatja, egy *Iványi Gábornak*, az egyházi státuszt elvesztő Magyar Evangéliumi Testvérközösség vezetőjének címzett nyílt reakció levél.⁶⁰ Ebben *Novák József* Egyesült Államokbeli magyar baptista lelkész, gondolatai alátámasztására azt a példát hozza, hogy az amerikai Déli Baptista Szövetség hogyan válhatna az állam által támogatott egyházzá. Arra a következtetésre jut, hogy ha a Szövetség ezt megteszi, azzal a teológiáját és megítélését politikusokra bízva, elárulja a közösséget és baptista mivoltát a pénztől és hatalomvágytól vezérelve. Gondolatai nem tekinthetők a hivatalos amerikai magyar baptista álláspontnak, de megmutatják a belső feszültségeket. A levél elején, direkt módon a Magyarországi Baptista Egyház vezetéséről fogalmazza meg az alábbi gondolatokat:

„Az új törvény baptista meggyőződésünkkel is ellenkező, mert az esélyegyenlőség, a lelkiismereti és vallásszabadság elveit sérti, ugyanakkor politikus döntéshozókat tesz teológiai kérdések bírójává. Szégyellem, hogy a Magyarországi Baptista Egyház vezetősége önös érdekek

⁵⁹ Békehírnök CVI. évf. 1-2. sz. 3. o. (2012)

⁶⁰ NOVÁK József: *Egy tál lencséért lennének mások?* (2011) In.: *A magyarországi kisegyházak források és elemzések*. 153. oldal https://wesley.hu/wp-content/uploads/2018/06/kis-egyhazak_rr_77_fp.pdf (utolsó hozzáférés: 2020.04.26.)

szolgálatába állt, holott kértük és figyelmeztettük testvéreinket, hogy ebben a kérdésben is képviseljék következetesen közösségünket.”⁶¹

Az egyházügyi törvényről szóló, utolsó cikk a 2012-es évfolyam május 27-i Békehírnök lapszámában volt olvasható. *Dr. Mészáros Kálmán*, ekkor már leköszönt egyházelnök részéről, ami egyfajta összefoglalóként és a kérdés lezárásaként is értelmezhető. A cikk vallásügyi törvénnyel foglalkozó része két egységre bontható. Az első részben foglalkozik a törvény történetiségével, nemzetközi példákkal és kiemeli az Egyesült Államokban működő rendszer és a hazai rendszer különbségeit. Megfogalmazza, hogy az Amerikában lévő rendszer lenne itt is a kívánatos, de ameddig ez nincs így, addig elfogadható az állam által nyújtott támogatás, amennyiben az állam nem szól bele az egyház hitéletébe. Ez a rész, ha nem is direkt módon, de válasz a *Novák József* általi nyílt levélben megfogalmazottakra. A cikk második része a Békehírnökben eddig megjelent egyházügyi törvénnyel kapcsolatban írt cikkekből idéz és hangsúlyozza, hogy milyen sok alkalommal, milyen sok fórumon vállaltak szolidaritást és képviselték a baptista álláspontot az egyházi státuszból kiesett evangéliumi egyházak helyzetének rendezésével kapcsolatban. Sőt, a baptista fellépés eredményét az alábbi módon összegezi:

„Talán ezeknek a külön-külön, de felekezeti összefogásban is elhangzó nyilatkozatainknak és a kormányzati testületek különböző képviselőivel történő tárgyalásoknak köszönhetően is egészítette ki a parlament ez év február 27-én a regisztrált egyházak listáját 32 vallási közösség felvételével... Ígéret van arra, hogy a lista a közeljövőben újabb felekezetek állami regisztrálásával fog még tovább bővülni.”⁶²

Az egyházelnök által megfogalmazott szolidaritásnak egyik példája lehet, hogy az egyházügyi törvény hatására, a Baptista Egyházba beolvadt, néhány, az új szabályozás miatt az egyházi státuszt elvesztő közösség. Ezek közül voltak tényleges hitéleti munkát folytató, egyházként működő közösségek is. Ilyen volt a miskolci Olajfák Gyülekezet is, akik ilyen módon a tevékenységüket továbbra is egyházi keretek között tudják végezni.

Összegezve: az látható, hogy az egyház nagyon igyekezett azt a látszatot kelteni, hogy teljes mértékben kiállnak az el nem ismert evangéliumi közösségek mellett és tényleg számos fórumon felszólaltak ebben az ügyben. Sőt, néhány kisebb – az egyházi státuszát elvesztő – közösségnek tényleges, gyakorlati segítség volt az, hogy a Baptista

⁶¹ Novák József 2011, (utolsó hozzáférés: 2020.04.26.)

⁶² Békehírnök CVI. évf. 22-23. sz. 166-167. o. (2012)

Egyházhoz való csatlakozással ilyen módon egyházi keretek között tudta folytatni a tevékenységét. Ugyanakkor a felszólalás fórumai nem a legjelentősebb platformok voltak és a közösségek mellett való kiállás mellett nagyon figyeltek arra, hogy emiatt komolyabb összetűzésbe semmilyen politikai, kormányzati szereplővel ne kerüljenek. Ezt a magatartást a magyar baptista közösségen belülről is, illetve, közvetett módon politikai szereplők részéről is érte kritika.

5.2. Migráció

A migráció kérdése 2015-től kezdve éveken keresztül uralta a magyar közéletet, meghatározva a politika irányát és keretét, illetve nagyon mélyen megosztotta a magyar társadalmat és az egyházak híveit is. A kérdés olyan mértékben dominálta a politikai diskurzust, hogy nyilvánvaló volt, hogy az egyházaknak is meg kell szólalnia valamilyen módon az ügyben.

Ebben a helyzetben nem volt egyszerű az egyházak helyzete, hisz a közvélemény, illetve a média nyomására állást kellett foglalniuk a kérdésben, ugyanakkor az egész téma rendkívül átpolitizált volt és nehéz volt anélkül megnyilatkozni, hogy ezt ne lehessen sem a Fidesz, sem az ellenzék támogatásának tekinteni. Ez a közeg lehetett az oka annak, hogy sem a nagyegyházak, sem a baptisták nem tettek közzé hivatalos állásfoglalást vagy nyilatkozatot a helyzettel kapcsolatban. Természetesen voltak egyéni véleménynyilvánítások, akár prominens egyházi személyek részéről is, de konkrét és hivatalos egyházi nyilatkozatot egyik egyház sem adott ki a kérdésben. Az egyedüli, valamilyen szinten az egyházakhoz kapcsolódó hivatalos állásfoglalás az Aliansz szervezetéhez köthető. Ezt az állásfoglalást közli a Békehírnök is, de ebben a nyilatkozatban nincsenek feltüntetve konkrét egyházak vagy egyházakhoz köthető személyek. A bevezetőben említettem, hogy a migránskérdés egy olyan témává vált, ami határterületet képezett az egyházi és politikai szféra között, ahol a két terület egymással kölcsönhatásba került. A baptisták és az egyéb egyházak célja ebben a helyzetben az lehetett, hogy ezeket a kölcsönhatásokat és az egyházi tér politikai térré válását megpróbálják elkerülni, hisz az szükségszerűen nagy konfliktusokat gerjeszt a hívek körében is. Ezért nagyon látványos az, hogy a Békehírnökbe semmilyen konkrét állásfoglalást nem látunk az egyházvezetés részéről, az egyházelnök megnyilatkozásában nagyon óvatosan, kissé bizonytalanul fogalmaz a helyzettel kapcsolatban.

Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy teljesen nem mehetek el szó nélkül az egyházak a kérdés mellett, de ezek a megszólalások a baptistáknál első-

sorban a Baptista Szeretetszolgálat munkájával vagy a humanitárius segítség nyújtással kapcsolatban születtek, illetve kifejezetten vallásos logikát követő hitéleti megszólalások voltak, ahogyan a katolikus egyház is elsősorban a humanitárius segítséget hangsúlyozta és ebben a tevékenységben volt aktív.⁶³ Ebből az okból lehetett közölni az Aliansz állásfoglalását is, hisz egy ilyen felekezeti közti szervezet állásfoglalása politikailag kevésbé erőteljes, mint az egyházak megnyilatkozásai, ugyanakkor, ha a helyzet úgy kívánja, van egy olyan dokumentum, amire hivatkozni lehet, hogy az egyház véleményét nyilvánította az ügyben. Az első, számunkra e témában érdekes Béke hírnökbeli cikk, 2015 szeptemberében jelent meg és az egyházelnök nevéhez kötődik. A téma kapcsán alapvetően az egyházi vezetőtől elvárható gondolatokat fogalmazza meg, amiben Isten vezetésének a fontosságára és a keresztyén értékek jelentőségére hívja fel a figyelmet. Ugyanakkor a cikk elején írottak alátámasztják az eddig leírtakat, miszerint sokan vártak az egyházaktól konkrét állásfoglalást. Ehelyett az egyházak kommunikációja alapvetően a humanitárius segítségnyújtást hangsúlyozta, amit igyekeztek is végezni, illetve, hogy a téma átpolitizált és megosztó jellegét az egyház is érezte.

„... számtalanszor felszólították az egyházakat, azok vezetőit, hogy nyilatkozzanak, tegyenek ebben az ügyben... Mi baptisták is sokféle módon bekapcsolódtunk ebbe a szolgálatba (a Baptista Szeretetszolgálat intézményei, baptista önkéntesekkel megerősített szolgálatok, egészségügyi és ételosztási akciók stb.). Ugyanakkor egész társadalmunk megosztott – benne a mi közösségünk is – több súlyos kérdés mentén.”⁶⁴

Végül pedig a Béke hírnökben is közzétett Aliansz állásfoglalással foglalkozom. Az állásfoglalás okát az első bekezdés úgy foglalja össze, hogy a migráció egész Európára és a magyar társadalomra is nagy hatással van, ebben a helyzetben pedig az egyházaknak is fel kell szólnia és cselekednie. Azt az eddigiekből láthattuk, hogy az egyházak felszólalása nem valósult meg maradéktalanul.

Az állásfoglalás további része két egységre osztható, az elsőben a migráció okairól és következményeiről fogalmaz meg gondolatokat, a másodikban pedig az állásfoglalását közli. Az Aliansz elsősorban ideológiai és vallási „bűnököt” nevez meg a migráció okaként, a felsorolt tényezők pedig viszonylag nagy hasonlóságot mutatnak a Fidesz által kommunikált okokkal.

⁶³ ÚJHÁZI Lóránd: *A magyar katolikus egyház szerepvállalása a migrációs válság kezelésében* (2017) https://honvedelem.hu/files/files/61193/a_magyar_katolikus_egyhaz_szerpevallalasa_a_migracios_valsg_kezeleseben.pdf (utolsó lekérdezés: 2020.04.19.)

⁶⁴ Béke hírnök CIX. évf. 38. sz. 289. o. (2015)

„... euroamerikai civilizáció bűnei... megvallatlan, rendezetlen bűnök szellemi örökül hagyása... politikai korrektség ideológiája... individualista indítékokból a saját magzatok százmillióinak abortálása... kényelemszeretetből modernkori rabszolgák tömegeinek importálása... konfliktusok szándékos előidézése, kapitalizmus, demokrácia exportálása... Istentől való elhajlás és az európai társadalmat szabályozó zsidó-keresztény értékek megtagadása... profit növelése...”⁶⁵

Az állásfoglalás második részéből két részletet emelnék ki, az egyik az egyház és az állam feladataira tér ki, a másik pedig arra, hogy mi az, amit az Aliansz támogatni tud és mi az, amit helytelennek tart. Ez azért érdekes, mert szintén a fideszes kommunikációra hasonlít.

„Az államok és kormányok felelőssége gondoskodni a rájuk bízott népek és határaik védelméről, társadalmuk egészséges működéséről... az Eklézsiának a szerepe elsősorban az evangélium hirdetése és megélése, az embereknek az üdvösség útjára való segítése. Isten ígéjének igazsága, a Biblia erkölcsi, társadalmi értékrendjének nyilvános képviselve hatást gyakorolhat a törvényhozókra és állampolgárookra egyaránt.”⁶⁶

Ebből az idézetből az látszik, hogy az Aliansz a politika feladatának tartja a helyzet kezelését és elhárítja az egyházak esetleges felelősségét a kérdéssel kapcsolatban, hisz az egyházaknak ugyanaz a feladata, mint eddig is, a politikusok és a társadalom pedig vagy figyelembe veszik ezt vagy nem, de ez már nem az egyház felelőssége. Azt gondolom, hogy a kérdés kapcsán itt látszik legtisztábban az egyházak fő törekvése: nagyon tudatosan igyekeznek elhatárolódni a politikától és azt hangsúlyozzák, hogy a kérdés politikai része az államra tartozik. Amiben az egyházaknak feladata van, azok vallási és erkölcsi kérdések. Ugyanakkor hiába igyekeznek elválasztani a két területet, azok összecsúsznak és a politikai térbe kerülve az erkölcsi megnyilatkozások is politikaivá válnak. Tehát az alap motiváció hiába nem politikai, sőt, attól tudatosan igyekszik távol maradni, a politikai térben azzá válik, és mint ilyen, inkább a Fidesz politikai narratíváját erősíti.

„Támogatjuk a háborúk által sújtott embertársaink megsegítését, első rendben eredeti lakhelyükön vagy az ahhoz földrajzilag, kulturálisan és vallásilag legközelebb eső területen, hogy a helyzet rendezését követően saját szülőföldjükre minél könnyebben visszatérhessenek. Helytelennek tartjuk a menekülőknek vagy jobb életkörülményre vágyóknak különféle hamis ígéretekkel való hitegetését és Európába csalogatását. Tapasztaljuk, hogy a vallási

⁶⁵ Béke hírnök CXI. évf. 29. sz. 228. o. (2017)

⁶⁶ Béke hírnök CXI. évf. 29. sz. 228. o. (2017)

és kulturális különbségek az erőltetett együttélésben rendkívüli veszélyhelyzeteket hoznak létre.”⁶⁷

Ebben a megfogalmazásban az a felfogás tükröződik, amit az Orbán-kormány is kommunikál és hangsúlyoz. Az Aliansz is úgy igyekszik feloldani a kialakult helyzetből adódó konfliktusokat, erkölcsi és vallási dilemmákat, hogy segíteni kell, de nem itt, hanem a menekültek saját országaiban. Indirekt módon megjelenik az a szintén a Fidesztől ismert fordulat is, hogy a kialakult helyzetért a nyugati politikusok a felelősek.

Összefoglalva, azt láthatjuk, hogy bár volt igény az egyházi megnyilatkozásokra, a téma erősen átpolitizált mivolta miatt az egyházak nem adtak ki hivatalos állásfoglalásokat a helyzettel kapcsolatban, hanem elsősorban a humanitárius segítséget hangsúlyozták, illetve ebben tevékenykedtek. Így volt ez a Baptista Egyház részéről is. Igyekeztek egy olyan megoldást választani, amivel a politikai téren kívül maradva nem az egyik vagy másik politikai oldalt legitimálják, illetve amivel nem élezik ki az egyház hívei között lévő megosztottságot sem. Ugyanakkor a politika természetéből fakadóan ez megvalósíthatatlan volt. Egyetlen egyházakhoz köthető hivatalos állásfoglalást találunk, az Aliansz részéről, ami a Békehírnökben is megosztásra került. Ebből, ha politikai térbe kerül, inkább a Fidesznek kedvező narratíva olvasható ki. Ugyanakkor egy ilyen felekezeti közti szervezet megnyilatkozásának kisebb súlya van, mint az egyházi megnyilvánulásoknak.

6. Összegzés

Dolgozatomban azt vizsgáltam, hogy a magyar baptista sajtóban, a Békehírnök elemzése alapján milyen politikai motívumok jelennek meg. Megfogalmazott hipotézisünk az alábbi volt: A rendszerváltás utáni turbulens időszakban a politikum intézményi és értékbeli szinten is megjelenik a baptista egyházi sajtóban, ám a későbbiekben már csak értékek szintjén merül fel.

Azt láthatjuk, hogy a feltevésünk nem igazolódott teljes mértékben. A rendszerváltást követő időszakban, a hitoktatás és a megállapodás kapcsán megjelenik az intézményi és az értékbeli szint is, így a hipotézisünk erre vonatkozó része igaznak bizonyult. A baloldali kormányzás időszaka is megfelel a hipotézisnek, hisz a kettős állampolgárság kérdése erőteljesen értékközpontú kérdés. Ugyanakkor a 2010 utáni időszakban a migráció elsősorban értékközpontú megjelenése mellett

⁶⁷ Békehírnök CXI. évf. 29. sz. 228-229. o. (2017)

megjelenik az új egyházügyi törvény témája is, ami az 1998-as megállapodáshoz hasonlóan egy intézményi kérdés. Ennek oka az lehet, hogy a 2010 utáni időszak, a rendszerváltás utáni időszakhoz hasonlóan, szintén több, fontos változást hoz magával. Az új kormány – a rendszerváltás utáni kormányokhoz hasonlóan – alapjaiban változtatta meg az egyházi szabályozást, ami egy teljesen új helyzetet teremtett az állam és az egyházak között. Ezek a komoly strukturális változások okozhatták azt, hogy a politikum intézményi szinten is megjelenik ebben az időszakban. A baloldali kormányzás időszakában pedig nem találkozhatunk jelentős strukturális változásokkal az egyházpolitikai szintén, ami magyarázattal szolgálhat a politikum intézményi szinten való megjelenésének a hiányára.

Ugyanakkor a politikai és a vallási tér összefüggései és kölcsönhatásai a Magyarországi Baptista Egyház vizsgálatának eredményeképpen is számos helyen megjelentek. Az egyház a politikai térben kétféle módon jelenik meg. Van, hogy akaratlagosan, érdekei mentén válik a politika részévé és van, hogy bár igyekszik kívül maradni a politikai dimenzió határán, erre mégsem képes és akaratán kívül válik politikai szereplővé. Az első esetben megfigyelhető az, hogy az egyház tudatos módon, politikai eszközöket használ, ami által ő maga is politikai szereplővé válik és a politikai logikát követve cselekszik. Ezt legélesebben a Megállapodással kapcsolatban láthattuk. A második eset pedig leghangsúlyosabban a migráció kérdésköre kapcsán rajzolódik ki, mikor a többi egyházhoz hasonlóan a baptisták is igyekeztek kívül maradni a politika terén, megszólalásaik mégis politikai színezetet kaptak, ami által a politika hangsúlyos szereplőivé váltak. Láthattuk azt is, hogy az egyházak nem csak a vallási, hitéleti térben igyekeznek meghatározni magukat a többi egyházzal szemben, hanem a politikai térben is megjelenik ez a folyamat. Erre példát a Megállapodás-kötésnél, láthattunk, ahol a baptisták a történelmiség révén a politikai térben igyekeznek megindokolni azt, hogy a hasonló súlyú Hit Gyülekezetével szemben miért kellene a baptistákkal megállapodást kötni.

Látható, hogy számos kérdés mentén összecsúszik a politikai és vallási dimenzió, egymással kölcsönhatásba kerülnek, ami több esetben konfliktushoz vezet köztük, illetve a baptista közösségen belül is konfliktusokat okoz. A két világ összecsúszásának egyik oka az is, hogy számos fogalom és kérdés keveredik tisztázatlanul és következtetlenül az egyházi diskurzusban. Ezt a jelenséget megfigyelhetjük a rendszerváltás utáni hitoktatással kapcsolatos kérdéseknél, az iskolai hittan és az iskolák fenntartásának a kérdése kapcsán. De a hitoktatás mellett, illetve ellen felszólalók érveiben is megfigyelhetjük a kulturális, társa-

dalmi és hitéleti érvek keveredését. A kettős állampolgárság kérdésénél, ha nem is ennyire látványosan, de szintén megfigyelhető a hitéleti érvelés keveredése a politikai és kulturális érvekkel. A legerőteljesebben a migráció kapcsán figyelhetjük meg ezt a jelenséget, hisz nincs különbségtétel a kulturális keresztyénség és a hitéleti keresztyénség között. Az, hogy a keresztyénség fogalma hol az egyik, hol a másik, hol mind a kettő módon használva van, nem segít elválasztani a különböző dimenziókat, sőt a fogalmi zavar kifejezetten a világok összeűszsázását idézik elő.

A Magyarországi Baptista Egyház politikai magatartásában és kommunikációjában, a kisebb intenzitásbeli különbségektől eltekintve, a vizsgált időszak egésze alatt egy konfliktuskerülő viselkedés figyelhető meg, ami sokszor jóval óvatosabb a dolgozatban említett többi egyház magatartásához képest. Ennek egyik oka lehet, a Magyarországi Baptista Egyház társadalmi súlya, hisz a nagyobb egyházakhoz képest elenyésző szerepe kiszolgáltatottá teszi egyes politikai döntésekkel szemben. Ez a pozícióbeli alárendeltség nehezen teszi lehetővé a politikai szférával való nyílt konfrontálódást, sokkal inkább az együttműködésnek és a politikai hasznosságnak a hangsúlyozását követeli meg. Az állam és a baptisták súlyából következő aszimmetrikus viszony tehát erősen szűkíti a baptisták politikai mozgásterét. Ugyanakkor, még ezek között a szűk keretek között is rendelkezik az egyház bizonyos szintű politikai eszköztárral. Ez leginkább a Megállapodás esetében figyelhető meg, az amerikai kapcsolatok és a történelmiség kapcsán, hisz ezek a témák, mint politikai eszközök jelentek meg az egyház kezében.

A dolgozat célja az volt, hogy ráirányítsam a figyelmet arra, hogy a nagyobb egyházak mellett az eddig még kevésbé kutatott Magyarországi Baptista Egyház is releváns lehet a társadalomtudományi, illetve politikatudományi kutatások számára. A dolgozat a Békehírnökben megtalálható tartalmak alapján vont le következtetéseket, ez alapján igyekeztem feltárni az időszakban megjelent politikai logikát, jelenségeket és magatartásformákat. A dolgozatban feltárt jelenségeknek az általánosítása és mélyebb magyarázata csak további vizsgálatok mellett lehetséges. A mélyebb vizsgálat számos lehetőséget tartogat még a baptistákkal kapcsolatos, további politikatudományi kutatásoknak. Akár a levéltári források és egyéb, Békehírnökön kívüli dokumentumok önálló vizsgálatával, esetleg a személyes interjú eszközével.

Irodalomjegyzék

Békehírnök

- Békehírnök XXXIV. évf. 28. sz. (1990)
- Békehírnök XXXIV. évf. 28. sz. (1990)
- Békehírnök XXXV. évf. 38. sz. (1991)
- Békehírnök XXXVI. évf. 14. sz. (1992)
- Békehírnök XXXVI. évf. 31. sz. (1992)
- Békehírnök XCII. évf. 32. sz. (1998)
- Békehírnök XCII. évf. 32. sz. (1998)
- Békehírnök XCII. évf. 34. sz. (1998)
- Békehírnök XCIII. évf. 1-2. sz. (1999)
- Békehírnök XCII. évf. 34. sz. (1998)
- Békehírnök XCII. évf. 34. sz. (1998)
- Békehírnök XCII. évf. 34. sz. (1998)
- Békehírnök XCII. évf. 42. sz. (1998)
- Békehírnök XCII. évf. 49-50. sz. (1998)
- Békehírnök XCIII. évf. 1-2. sz. (1999)
- Békehírnök XCIII. évf. 1-2.sz. (1999)
- Békehírnök XCVIII. évf. 49. sz. (2004)
- Békehírnök C. évf. 43. sz. (2006)
- Békehírnök CV. évf. 29. sz. (2011)
- Békehírnök CV. évf. 35. sz. (2011)
- Békehírnök CVI. évf. 1-2. sz. (2012)
- Békehírnök CVI. évf. 22-23. sz. (2012)
- Békehírnök CIX. évf. 38. sz. (2015)
- Békehírnök CXI. évf. 29. sz. (2017)
- Békehírnök CXI. évf. 29. sz. (2017)
- Békehírnök CXI. évf. 29. sz. (2017)

Irodalom

- A baptizmus rövid története: http://www.baptist.hu/wpcon-cent/uploads/2016/03/Baptizmus_rvid_trtnete.pdf (utolsó letöltés: 2020.04.15)
- A katolikus politikai sajtó: In: Szabolcsi Miklós: *A magyar sajtó története*. Akadémiai Kiadó, Budapest (1985): <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/SajtoTorteneta-magyar-sajto-tortenete-1/a-magyar-sajto-tortenete-ii2-18671892-1B22/a-politikaisajto-tortenete-18751890-1E9F/vi-a-katolikus-politika-sajto-2005/> (utolsó letöltés: 2020.04.23.)

- A kettős állampolgárság a Political Capital elemzéseiben: *Ki nyert? Elemzés a december 5-én tartott népszavazás eredményéről* 52. o. (2005): https://kisebbssegkutato.tk.mta.hu/kettosallampolgarsag/tanulmanyok/kettos_allampolgarsag_PC_elemzes.pdf (utolsó letöltés: 2020.04.26.)
- A Magyar Református Egyházak Generális Konventjét alkotó egyházkerületek elnökségeinek nyilatkozata: (2004): <http://regi.reformatus.hu/mutat/6943/> (utolsó letöltés: 2020.04.26.)
- A Magyarországi Református Egyház Zsinata Elnökségének nyilatkozata (2004): <https://regi.reformatus.hu/egyseg/mutat/6958/> (utolsó letöltés: 2020.04.26)
- A Vatikáni megállapodás eredményeit és hatásait elemző bizottság jelentése <http://www.okm.gov.hu/letolt/egyhazi/vatikanijelent06nov11.pdf> (utolsó letöltés: 2020.04.26.)
- Baptista Teológia Akadémia Kutatóintézet: nem publikált tanulmány (2019)
- Baptista Világszövetség statisztikái: <http://bwanet.org/about-us2/stats> (utolsó letöltés 2020. 04.23.)
- DR. SOMOGYI Imre: *A baptisták, a baptista vallásfelekezet vázlatos ismertetése*. Magvető könyvkereskedés bizománya, (1940) http://www.baptist.hu/wpcontent/uploads/2016/03/somogyi_imre_a_baptistak.pdf (utolsó letöltés: 2020.04.15.)
- FAZEKAS Csaba: *A katedráról, A második világháború interpretációja a Magyarországi református Egyházban*. Egyháztörténeti szemle XVII. Évf. 4.sz. (2016): <http://real.mtak.hu/42767/1/ref-egyhazi-haboru-interpretacio.pdf> (utolsó letöltés: 2020.04.23.)
- GYÖRI Kornél (felelős kiadó): *A Magyarországi Baptista Egyház Alapokmányai*. Baptista Kiadó, (1995)
- Katolikus Egyház online archívuma: *Szemle, Hírek, vélemények az egyházzal a magyar sajtóban*: <https://archiv.katolikus.hu/news/980520sz.html> (utolsó letöltés 2020.04.26.)
- KÓSÁNE KOVÁCS Magda: *Föl a szívekkel*. Népszava, (2004) https://politicalcapital.hu/konyvtar.php?article_read=1&article_id=1258 (utolsó letöltés: 2020.04.26.)
- Magyar Katolikus Püspöki Konferencia: *KPK nyilatkozat* (2004): https://kisebbssegkutato.tk.mta.hu/kettosallampolgarsag/allasfoglalasok/allasfogl_53.htm l (utolsó letöltés: 2020.04.26.)

- Magyar Katolikus Püspöki Konferencia: *Nyilatkozat a kettős állam polgárság ügyében kiírt népszavazásról* (2004): <https://regi.katolikus.hu/cikk.php?h=165> (utolsó letöltés: 2020.04.26.)
- MÉSZÁROS Kálmán: *A Magyarország határain kívül élő magyar baptista közösségek missziói tevékenységének múltja, kitekintéssel a jelenre*. Doktori dolgozat, 4. o., (2009)
- MÉSZÁROS Kornél (szerk.): *Közgyűlés. Magyarországi Baptista Egyház* (2019)
- MÉSZÁROS Kornél (szerk.): *Országos beszámoló és választó közgyűlés. Magyarországi Baptista Egyház* (2004)
- MSZP-frakció közleménye: *Népszavazási eredmény MVSZ színjátékkal* (2005): https://kisebbssegkutato.tk.mta.hu/kettosallampolgarsag/allasfoglalasok/allasfogl_81.htm (utolsó letöltés: 2020.04.26.)
- NOVÁK József: *Egy tál lencséért lennének mások?* In.: *A magyarországi kisegyházak források és elemzések*. 153. oldal (2001): https://wesley.hu/wpcontent/uploads/2018/06/kisegyhazak_rr_77_fp.pdf (utolsó letöltés: 2020.04.26.)
- Nyílt levél az elismert egyházak vezetőihez (2012): http://nol.hu/velemeney/20120229-nyilt_level_az_elismert_egyhazak_vezetoihez-1300597 (utolsó letöltés: 2020.04.26.)
- PAPP János (felelős kiadó): *Baptista Hítovallás. Magyarországi Baptista Egyház*. Budapest, (2015)
- Political Capital: *Egyház és politika* (2002): https://politicalcapital.hu/konyvtar.php?article_read=1&article_id=894 (utolsó letöltés: 2020.04.26.)
- RÓBERT Péter: *Politika és vallás a közvélemény tükrében, Magyarország és Hollandia összehasonlítása*. Politikatudományi Szemle, (1994): http://www.epa.hu/02500/02565/00007/pdf/EPA02565_poltud_szemle_1994_1_107-143.pdf (utolsó letöltés: 2020.04.23.)
- RÓNAY Miklós: *Állam, egyház, politikatudomány; Nemzetközi és szubállami mechanizmusok összefüggései állam és egyház kapcsolatában*. Politikatudományi Szemle, 104. o. (2008) http://www.poltudszemle.hu/szamok/2008_2szam/2008_2_ronay.pdf (utolsó hozzáférés: 2020.04.23.)
- SEMJÉN Zsolt: *Egyház, politika, egyházpolitika – Magyar Szemle XVII. évf. 1-2. szám* (2008): http://www.magarszemle.hu/cikk/20131023_egyhaz_politika_egyhazpolitika (utolsó letöltés: 2020.04.26.)

VERITAS ET VITA – 2025

- ÚJHÁZI Lóránd: *A magyar katolikus egyház szerepvállalása a migrációs válság kezelésében* (2017): https://honvedelem.hu/files/files/61193/a_magyar_katolikus_egyhaz_szerepvallalasa_a_migracios_valsag_kezeleseben.pdf (utolsó letöltés: 2020.04.19.)
- 1990. évi IV. törvény a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról 18§ és 19§
- 1999. évi LXX. törvény
- 2011-es román népszámlálási adatok: <https://insse.ro/cms/en> (utolsó letöltés: 2020.05.03.)

V. EGYHÁZZENE

Kis-Juhász Vilmos

Az Evangéliumi Karénekek 112 – SOS

Bibilicitás, imádat, és evangélizáció a (kar)énekeinkben

Mottó: *Jöjjetek vígan zengük el:
Uram jószágod végtelen!
Örökre zengem ez éneket:
Az Úrban, az Úrban jó nekem!*

„Hála az Úrnak, hogy többéves áldozatos munkával újból kiadhatjuk az *Evangéliumi Karénekek* közkedvelt énekeit, hisz minden »írástudó, aki tanítványává lett a mennyeknek országának hasonló ahhoz a gazdához, aki őt és újat hoz elő éléskamrájából.« (Máté 13,52) Legfőbb lelki éléskamránk a Szentírás. Abból is vehetünk őt és újat. Ez a kötet a magyar baptista énekanyag gazdag tárházából való, és több mint háromnegyed évszázadon át jó lelki tápláléknak bizonyult. Egyszerűségében volt nagyszerű. Énekelt evangélium volt az üdvösségre szomjazóknak, az igazságra éhezőknek.

Kedves énekkarak! Énekeljétek ezeket az énekeket az istentiszteleteken! Egy énekkar egyoldalúvá válik, ha csak új énekeket énekel, mint ahogy akkor is, ha csak régieket. Tekintettel kell lennünk arra, hogy a gyülekezeteinkben idősek, középkorúak és fiatalok, zeneiskolások, képzett zenészek, és zenét soha nem tanulók egyszerre vannak jelen. Amikor a lelki asztalt megterítjük, szolgáljunk fel több fogásos választékot, hogy ki-ki elmondhassa: ez nekem jóízű ének volt.

Kedves hívő családok! Énekeljétek otthon is családi áhítatoknál, meghitt beszélgetések alkalmával ezeket az énekeket! Adjátok át az énekörökséget is gyermekeiteknek.

Magyar baptista hittestvéreink! ... Dicsőítsétek belőle a Feltámadt Hőst, miközben magyar szívetek és hívő szívetek kettős honvágytól dobog.”¹

Hasonló gondolatokat fogalmaztak meg 1913-ban még a Karénekes szerkesztői (Szabadi F. Gusztáv, Orosz István, Udvarnoki Béla, stb), talán nagyobb lelkesedéssel: „Főcélunk... megismertetni az emberekkel Jézus Krisztust, ...akinek jelleméhez kell hasonlítani jellemünknek... Amidőn tehát kiadjuk jelen énekgyűjteményünket, kívánjuk, hogy ezen énekek használatára széles körben elterjedjen és a rossz dalokat kiszorítva, legyen hangos nemcsak a templom, hanem a szoba, a konyha, az udvar, a kert, a szántóföld, rét, erdő és műhely azoknak zengésétől.”²

Az Evangéliumi Karénekek énekgyűjtemény 1913 májusában jelent meg nyomtatásban magyar (10.000 példányban) és román nyelven (Cântărilor Evangheliei, 7.000 példányban). A továbbiakban a köznyelvben használt *Karénekes* elnevezéssel fogok hivatkozni erre az énekgyűjteményre. A kiadvány megjelenésének folyó év májusában lesz 112 éve, amire a dolgozat címe is utal. 1875-től kezdődően 35-40 év alatt Magyarországon és Erdélyben évente tucatjával alakultak meg új, magyar baptista gyülekezetek. Az első magyar baptista gyülekezet Nagyszalontán alkault 1875-ben, épp másfélszáz esztendeje: Kornya Mihály, Tóth Mihály, Lajos János és mások beme-
rítkezésével.

Természetesen komoly előfutárai voltak a Karénekesnek a 19. sz. utolsó évtizedeiben és a 20. sz. első éveiben, amelyek közül legfontosabbak:

- Az 1893-ban megjelent *Kis Zsoltár*,
- Az 1896-ban kiadott *Sion Énekei*,
- Az 1900-ban nyomtatott *Sion Énekei II*
- 1904-től folyamatosan jelent meg az *Evangéliumi énekesek lapja* kotamellékletekkel,
- Az *Evangéliumi Karénekek* (Orosz István szerk.) első füzet 1904-ben jelent meg,
- Az *Evangéliumi Karénekek* második füzet 1906-ban lett kinyomtatva,
- az *Új Sion Énekei* énekeskönyvecske 1907-ben jelent meg.
- 1910-ben jelent meg az *Evangéliumi kar és magánének gyűjteménye*.

Az 1913-ban megjelent Evangéliumi Karénekes legnagyobb pozitívumai közé tartozik a gyakorlatiasság, a használhatóság, mert nagyban megkönnyítette a lelkipásztorok, de főleg programvezetők (alkalmakat

¹ Révész Árpád: *Előszó*. In: Evangéliumi karénekek. Kiadja MBE, Bp. 1992, 3.

² Szabadi F. Gusztáv (szerk.): *Előszó*. In: Evangéliumi Karénekek, Kiadja a Magyarországi Baptista Gyülekezetek Szövetsége, Bp., 1913, 4.

irányítók) munkáját. Természetesen a karmesterek, orgonisták és különféle énekcsapatok és zenei formációk vezetői alaptankönyvet, ének-tárt, a „zenei Bibliának” nagyszerű antológiáját fedezték fel benne.

A Karénekes énekanyaga lefedte a gyakorlatban a magyar baptista gyülekezetek istentiszteleti alkalmait úgy a gyülekezetekben vasárnap és hétköznap, de a családi áhítatokon, kórustalálkozókon, ifjúsági találkozókon vagy éppen a gyülekezeti kirándulásokon is nélkülözhetetlen volt főleg a 20. sz. első négyötödében. Természetesen mai napig fellelhető használatban különböző gyülekezetek különböző alkalmakon.

1. A keresztyén felekezetek énekanyagának bibliai felosztása

A keresztyénség főbb irányzatait a világ és egyháztörténelem alapján a következő csoportokba sorolhatjuk:

- fundamentalista, hagyomány alapján álló egyházi irányzat, amely politikai és globális hatalmi ambícióktól vezetve, a pénz erejét élvezve, megalkuszik és kiszolgálja az államhatalmakat. A világi hatalommal szövetkező keresztyénség félreterzi az Ige igazságait és az anyagi juttatás érdekében a vallásos hagyományok alapján végső soron az ön-maga hatalmának megvalósítása érdekében él és cselekszik.

- racionalista, liberális irányzat, amely a nyugati, fejlett, demokratikus államok kényelmes jólétében, a gazdag és fejlett körülmények között önmagát teszi a világ középpontjába és tagadva Istent, tagadva a Bibliát, önmagának él. Tudatosan elvet, cáfol minden isteni, szent, kegyes, bibliai értéket, sőt igyekszik és kész azt megcsúfolni, letaposni, tönkretenni.

- élményorientált vallásos irányzat, amely a földi gyönyörökért, szenzációért, hírnévért, egyre növekvő szórakozásért bármit kész megtenni. Így próbálja megnyerni a társadalom csodálatát, őrzését és imádatát.

- a biblikus Isten-imádat, Krisztus-követő és a Szentlélek által gyümölcöző és szolgáló, de a világ által támadott és üldözött irányzat. Ez a gyülekezetek palettáján a folytonos megújulásban lévő rész.

A hagyományos, liberális és élményorientált keresztyénség, illetve a biblikus keresztyénség azonban tűz és víz, semmiképpen nem egyezhetnek ki egymással. Az egyetnemértés mindig jelen volt közöttük és valószínűleg meglesz a jövőben is. Ez tetten érhető, megfigyelhető az énekanyagban is, ahol 20-25 százalékban beszélhetünk közös alapokról is. A legbiztosabb közös alap a Biblia.

Az Újszövetségben a zenei anyagot hármias felosztásban találjuk. Ezt egyformán taglalja Pál apostol a Kolossébeliekhez írt levél 3. rész 16. versében, és az Efézusbeliekhez írt levél 4. rész 18. versében. A felosztás a következő:

1. Zsoltárok, psalmusok,
2. Dicsértetek, himnuszok,
3. Lelki énekek, odé pneumatiké.

A bibliai értelmezés kezdetétől fogva sok vita folyt eme felosztás értelmezéséről, amely első pillantásra úgy látszik mintha az újszövetségi ének három különböző típusáról szólna. Csomasz Tóth Kálmán egy időben tárgyalja az ének három fajta megnevezését, illetve az istentiszteleti ének tipologizálását ennek a felosztásnak kapcsán.

1.1. Zsoltárok

A Zsoltárok könyve az a része a Szentírásnak, amely az Ószövetség énekgyűjteményének tekintendő. Kálvin János ezt írja a genfi ágendáskönyv előszavában: *Igazán mondja Ágoston: senki sem tud Istenről méltóképpen énekelni, csak az, akit Ő tanít meg erre. Ezért akármerre is keresgéljük körös körül, sem jobb, sem Isten dicsőítésére alkalmasabb énekeket nem találhatunk, mint Dávid zsoltárait, amelyekre maga a Szentlélek tanította meg őt. Amidőn tehát ezeket énekeljük, bizonyosak lehetünk abban, hogy e szavakat Isten maga adja a szánkba, mintha csak Ő maga énekelne bennünk önnön dicsőségét magasztalva.*³

A bibliai Zsoltárok könyve: írott Ige, ezzel szemben énekszövegeink parafrázisok, a bibliai zsoltárszövegből, igéből merített énekek.

1.2. A himnusz vagy dicséret

A dicséret, általános használatban: minden ének, ami nem zsoltár. Dicséreteink a középkor gazdag himnuszirodalmából folytatódó örökség, s annyiban új énekforma, hogy az Újszövetségben teljesen Krisztusnak, mint Messiásnak a személyéhez kapcsolódik. (Lk 1-2, Fil 2,5-11) De himnuszoknak tekint(het)jük az Isten csodadolgait magasztaló, valamint a messiási zsoltárokat is, mert az Atya eme tette és csodája Krisztusban öltött testet. Míg a zsoltárokból az Atya, addig a himnuszokban a Fiú személye áll a középpontban, és az őbenne megvalósult üdvterv tényei. Míg a zsoltárok a héber költészet jegyeit hordozzák (parallelizmus, gondolatrítmus), a himnuszok a klasszikus görög versformákban íródtak – ambroszián versformában: jambikus lejtésű, nyolc szótagos négy verssorból álló strófákban. Szent Ágoston, a szemtanú,

³ Csomasz Tóth Kálmán: *A református gyülekezeti éneklés*. Református Egyház. Budapest, 1950, 49.

leírja Ambrus himnuszait 387-ben, az ariánusok ostroma miatt a milánói katedrálisba beszorult hívek lelkesítésére, vigasztalására szerezte, tehát inkább tanítói jelleggel és nem liturgikus célra.⁴

A korai keresztyén századokban az Isten dicséretére szolgáló költött éneket nevezik himnusznak. Szent Ágoston (354-430) szerint: *a himnusz olyan dal, amely Isten dicséretéről szól. Ha Istent dicsőítjük, de nem énekelünk, az nem himnusz. Ha bármit dicsérünk, ami nincs kapcsolatban Isten dicsőségével, az nem himnusz még ha énekeljük is. Ennélfogva a himnusznak három elemet kell tartalmaznia: ének Isten dicsőítésére.*⁵

A himnuszok biblikus Krisztus-központúsága az egyházi énekköltészet századaiban egyre jobban elhomályosult, helyet engedve egy emberközpontúbb, szabadabb ének-megnyilvánulásnak.

1.3. A lelki ének, az ódé pneumatiké

Az ódé pneumatiké megjelölés eléggé zavaros a himnológiai művekben. Csomasz Tóth Kálmán szerint a lelki ének az „amellyel a keresztyén gyülekezet felel Istennek arra a munkájára, amelyet Ő Szentlelke által bennünk és közöttünk minden időben – tehát ma is végez.”⁶ A Szentlelek ihletését monopóliumszerűen nem sajátíthatja ki a lelki ének, a zsoltárok és a himnuszok rovására. Bizonyos értelemben tehát mindenfajta egyházi ének egyben lelki ének is.

E három elnevezés Nyssai Gergely szerint ugyanazt jelenti más-más szempontból: zsoltár, az egyházi ének zsidó-keresztyének használta elnevezése, a himnusz a görögöké, a lelki ének pedig keresztyén és egyházi rendeltetésükre utal. Előadásmódjukban a zsoltárokat hangszerkísérettel, a himnuszokat acapellaban énekelték, mindegyikre vonatkoztatva a lelki ének elnevezést.

A magyar baptista gyülekezetek esetében nem beszélhetünk költött liturgiáról (mint például a mise a római katolikus vallásban), hanem az istentisztelet a hagyományos 20. században a gyakorlat szerint történt. A gyülekezet családokból épül fel. A baptista családok általában családi áhítatot tartanak reggel vagy este a családtagok napi programjának függvényében. Ez a családi áhítat rövid, (kb. 15-20 perc), egyszerű, ahol felolvasnak egy ígérést, elmondanak néhány gondolatot az ige kapcsán, imádkoznak és énekelnek. A családi ünnepeken (születésnapon, évfordulón) az áhítat meghittebb, ünne-

⁴ Török J. – Barsi B. – Dobszay L.: *Katolikus liturgia, III. A zsolozsma.* A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Egyházzenei Tanszéke és a Magyar Egyházzenei Társaság, Budapest, 1995, 70.

⁵ Wilson-Dickson, A.: *A keresztyénség zenéje.* Gemini, Budapest, 1994, 25

⁶ Csomasz Tóth Kálmán 1950, 48.

pibb. Mivel szekularizált, válással teli világunkban a családok minden nap a túlélésért küszködnek, ez a koinonia bármilyen rövid is, de létfontosságú a család egységének fenntartásában. A zsidó családok hagyományában gyökerezik ez a szokás. A zsidók legfőképp a Sabbat napon és ünnepnapokon tartottak családi istentiszteletet és főként a diaszpórában élő zsidó családok esetében volt gyakoribb. Isten úgy rendelte, hogy a férfi más feladatai mellett szellemi vezető, a család papja legyen.

2. A Karénekes használata a 20. században, az Úr napján

Vasárnap nagy általánosságban két istentisztelet volt a baptista közösségekben, a reggeli és a délutáni istentisztelet. E kettő némileg különbözik. Minden istentiszteleten van imádkozás, igeolvasás és homília azaz igehirdetés, igemagyarázat és közös éneklés. A délelőtti és délutáni istentisztelet közötti legnagyobb különbség az imaóra és bibliaóra, melyeket általában vasárnap délelőtt tartanak. Az imaórán igeolvasás és egy-két imára buzdító rövid szolgálat után imádkoznak a jelenlévők kötetlen, hangos imával. Általában az ülésrend szerint imádkoznak. A bibliaóra egy irányított, megszervezett tanulmány, amikor az ige felolvasása és bevezetés után a közösség tagjai hozzászólnak, elmondják véleményüket azzal kapcsolatban.

A délutáni istentiszteleten nem volt bibliaóra, hanem egy program, amely a gyülekezet tagjainak, gyermekeknek, fiataloknak, valamint a vendégeknek szolgálatát foglalta magában. Vers, próza, jelenet, zenei szolgálat, karénekes, énekfeldolgozások, zenekari számok hangzottak el, majd pedig a gyülekezet lelkipásztora, igehirdetője vagy vendég lelkipásztor igét hirdetett. A Karénekes főleg a vasárnap délutáni istentiszteleten jelentett nagy segítséget, mert az igeközpontú énekei által biztosította a felolvasott igékhez köthető énekek gyűjteményét.

Példának felsorolunk ígerészekhez kapcsolódó, társítható énekeket a Karénekesből:

▪ Jel 4,8 – Szent, szent, szent, nagy a mi Istenünk...	K 14,
▪ Zsolt 80,5 – Izráel pásztora hallgass meg...	K 28,
▪ Jn 18, 34 – Aki nékem megnyíltál...	K 33,
▪ Jn 10,11 – Hű pásztora a Sion nyájának...	K 36,
▪ 1Sám 7,7-12 – Mindeddig segített nekünk az Úr...	K 277,
▪ Jn 3,1-21 – Egy főember jött el Jézushoz éjjel...	K 276,

KIS-JUHÁSZ VILMOS – AZ EVANGÉLIUMI KARÉNEKEK 112 – SOS

▪ Zsolt 68,5 – Énekeljetek a Jehovának!	K 273,
▪ És 58,7 – A békehírnök lába, ó, mily kedves...	K 258,
▪ Zsolt 42,3 – Mint szomjas szarvas a víz után...	K 255,
▪ Dán 6,1-28 – Nézd csak Dánielt ott Babilonban...	K 245,
▪ Lk 10,38-42 – Megváltónk lábához leült Mária	K 40,
▪ Lk 15,3-7 – Pásztor keresi a juhát...	K 241,
▪ Zsolt 95,6 – Jertek el, boruljunk le, Istenünk előtt...	K 239,
▪ Jel 21,10-27 – Jeruzsálem gyöngyökből...	K 212,
▪ 4Móz 6,24-26 – Az Úr áldjon, őrizzen téged...	K 203,
▪ Zsolt 119,105 – A megnyitott szent Biblia...	K 197,
▪ 2Tim 1,12 – Isten kegyében nem tudom...	K 185,
▪ Mt 8,23-27 – Mester, a bős vihar dühöng	K 156,
▪ Jel 3,20 – Én zörgetek a szívek ajtaján	G 28,
▪ Jn 21,15-23 – Szeretsz-e hűn? Simon, ó, Jóna fia...	K 137,
▪ Zsolt 19,1-4 – A nagy egek az Alkotót dicsérik!	K 113,
▪ Jn 4,1-42 – Samáriának leánya nem sejtve még...	G 14.

Teljesen mindegy, hogy az Ó- vagy Újszövetségből volt felolvasva az Ige, a Karénekesből társíthatók voltak énekek az illető ígérés témájához. Az 1980-as évektől nagyobb szervezettség volt megfigyelhető az istentiszteleten: a homília állt a középpontban, minden egyéb esemény és megnyilvánulás a prédikáció köré csoportosult: előkészítve és gazdagítva azt. Így a téma, üzenet egyre jobban ki volt bontva, fejtvé, illetve körüljárva, több oldalról megvilágítva. Ez hozzájárult az istentisztelet hasznosságához.

3. Ünnepek és ünnepélyek

Az ünnep mindig különlegességet hoz az ember életébe. Megállást a munkából, és újabb színfoltot a lelkiekben. Családi és közösségi szinten pedig lehetőséget ad az Úrra és az egymásra való odafigyelésre, közösségápolásra, kapcsolatok erősítésére. Az ünnepre készülni kell és különös lehetőséget jelent az Úrral való találkozás. A hívő ember számára az ünnep Isten központú és semmiképp sem a test pihenése vagy szórakozások sorozata.

Az éneknek és a zenének minden ünnepen és ünnepélyen, valamint jeles napon kiemelkedő szerep jut, hisz üzenetet közvetít, amelyet elsősorban a szöveg hordoz, amelyhez dallam társul.

A 20. században és ma is, a magyar baptista gyülekezetekben előforduló ünnepi alkalmakat négy csoportba oszthatjuk:

- 3.1. Egyházi ünnepek:** advent, karácsony, virágvasárnap, nagypéntek, húsvét, mennybemenetel, pünkösd.
- 3.2. Gyülekezeti ünnepélyek:** anyák napja, aratási ünnepély, hálaadó ünnepély, emlékünnepélyek, jubileumok, lelkipásztor beiktatás és a sákrámentumos ünnepélyek.
- 3.3. Az emberi élet kiemelkedő ünnepei, alkalmi:** ó- és újév, házasságkötés, gyermekbemutató, temetés.
- 3.4. Alkalmi ünnepélyek:** jubileumok, lelkipásztor beiktatás vagy búcsúzás, evangélizáció és mások.

3.1. Az egyházi év ünnepei

A baptista gyülekezetben is az ünnepeket az Isten Fia földi életének, a megváltás műve nyomán, azaz az egyházi év szerint ünneplik. Ennek felvezetőjeként tekinthető az adventi várakozás négy hete, amely Krisztus második eljövételére való felkészülés, tehát az utolsó ítéletre, végső elszámolásra való felkészülés időszaka és nem a karácsony várása, még ha a fényben, világosságban való növekedés (gyertyagyújtás) szintén az adventi ünnepek köréhez társult.

3.1.1. Az *adventi* várakozás tematikája főleg a megtisztulás és az Úrnak való szolgálat hangsúlyozásában található meg a karénekes énekeiben:

• Vigyázz és gyakran merülj hő imába...	K 242,
• Meg vagy-e tisztulva, újjá lettél-e?	K 67,
• Várjad ó, én lelkem, várd az Urat...	K 84,
• Várd az Urat és légy nyugodtan...	K 279,
• Fel, Sion, fel légy fény, világosság!	K 278,
• Jeruzsálem, Jeruzsálem...	K 179.

Az adventi időszakkal kezdődő félesztendővel (november vége-május vége), az *üdv történet* szerint, folytatódik az egyházi év, a Jézus Krisztus földi életének főbb állomásait követve az alábbi ünnepek láncolatával:

3.1.2. A karácsony, amikor az Ige testté let és megszületett Betlehemben a Mária és József családjában, mert eljött az időnek teljessége :

• Öröm, öröm, ó, drága kedves hír...	K 38,
• Halld, halld, halld! Halld e kedves zengeményt!	K 48,
• Halld mint hangzik mennyekből...	K 49,
• Gyermek született nekünk, Fiú adatott nekünk...	K 50,
• Halld, halld, halld! Halld angyalkar zengedez...	K 51,
• Már megjött szép fényességben a Karácsony ünnepe...	K 52,

KIS-JUHÁSZ VILMOS – AZ EVANGÉLIUMI KARÉNEKEK 112 – SOS

- Csendes éj, szentséges éj... K 53,
- Szerettem volna látni Betlehemnek csillagát... K 54,
- Angyalok hirdetik ma: néktek született Krisztus... K 55,
- Betlehem, Betlehem, örvendünk szép nevednek... K 56,
- Diszkoronádat, dicső trónodat, elhagyád, közénk jövel... G 40,
- Örvendjete, ti népek, énekelve vígan! G 10,
- Halld az angyalkarok zengnek! G 8.

Jézus születésének emlékünnepe a karácsony, amikor megemlékezünk arról, hogy Isten kibocsátotta az Ő Fiát. Az ünnep előtt egy héten át egyes gyülekezetek, főleg Erdélyben, imaórát tartanak, amit az ünnep nagyhetének neveznek. A karácsony ünnepköréhez mint feljebb láttuk, gazdag énekrepertoár társul. Hasonlóan az írott énekesfüzetekben is sok karácsonyi ének, kánta van lejegyezve. Karácsony szentes-téjén (esetleg az ünnep első napja estéjén is) a fiatalok *kántálni* mennek, ennek nagy hagyománya volt a Covid időszakig (2020). Főleg a beteget, öreget, valamint a látogatókat, barátkozókat énekeltek meg. Az ének után egy igeverset mondtak és a karácsonyi üdvözlést. Az ünnep a vidéki gyülekezetekben három nap és előtte szenteste, a városi gyülekezetekben pedig két napot és előtte szentestét ünnepeltek. A Covidal ez is redukálódott legalább egy nappal. Szenteste általában csomagosztás is van kicsinyeknek s néha a nagyoknak is. A karácsonyi délutáni istentiszteleten gyermekek, fiatalok, énekkar, zenekar szolgál nagy bőséggel. Talán ekkor van jelen a gyülekezetekben a legtöbb szülő, nagyszülő, rokon és mások is.

3.1.3. Jézus Krisztus bemerítkezése (nagyegyházaknál: Vízkereszt) épp csak, hogy jelen van a baptisták legfontosabb karénekes-könyvében.

3.1.4. Virágvasárnap alkalmával Jézus jeruzsálemi bevonulására, és a nagyheti események elkezdésére emlékeznek a baptista gyülekezetek is. Ekkor történt a jeruzsálemi templom megtisztítása is (Mt 21,1-11; Mk11,1-10; Lk,19,29-38; Jn12,12-19), amely nem cserélendő össze a Krisztus tanítói szolgálatának kezdetén történt templomtisztítással (Jn 2,136-25):

- Hozsiánna! Hozsiánna! Dicsérjük szent nevedet! K 129,
- Hozsiánna! Legyen áldva, hozsánna, aki jön K 287,
- Ti kapuk, ti kapuk, emeljétek fel a ti fejeteke K 288,
- Sion lánya örvendezz, vígadj Jeruzsálemmel! K 80,
- Halld a mennyből ének zendül, édes békehangok... G 70.

3.1.5. Nagycsütörtökön a lábmosásra, az úrvacsora szereztetésére és Jézus elfogatásának, kihallgatásának a főpap udvarában, valamint kínzásának elkezdésére emlékezünk a karénekek által is.

A **Nagypéntek** Jézus Krisztus szenvedésének, elítélésének, a fájdalom útján való kereszthordozásnak és kereszthalálának váltságmunkájára emlékeztet bennünket. Ez a téma nagyon sok énekben előfordul nem csak az Egyházzeneben, hanem a Karénekesben is:

- Nézz fel a Golgotára, nézz fel a Golgotára... K 57,
- Ostorozva, kínozva, meggyalázva csúfosan... K 58,
- Már én utaztam nem egy szép tartomány terén... K 59,
- Az átokfát Te értem hordozád... K 60,
- Én értem szenvedett a Bárány... K 61,
- Értünk szenvedt Urunk Jézus kínhalt... K 63,
- Helye gyásznak, gyötrelemnek... K 65,
- Mondjátok meghalt-e az Úr értem is a fán? K 66,
- Hol Jézus megfeszítettett, Isten nekem ott megjelent... K 72,
- Nézd, ó, világ kereszten függ... G 71,
- Ámulva szemlélem a kedves Üdvözítőt,, G 91,
- Méltó, méltó a Bárány... K 42.

Nagypénteken gyakran a fúvószenekar gyászindulókat játszik, amelyek gyakran a Karénekesben is meglévő énekek összefűzéséből keletkezett: pl. Ismered-e azt a helyet, hol meghalt az Üdvözítő?; Megvagy-e tisztulva, újjá lettél-e?; Igaz, hogy Jézus értem halt?

Néhány ének a Karénekesből a **nagyszombat** gyászát, szomorú várakozását is megfogalmazza, és Magdalai Mária, valamint a Jézusnak szolgáló asszonyok bánatát és tettekrekléségét fogalmazza meg, de ezek az énekek a kartól már a húsvéti örömhírt is tartalmazzák:

- Jöttök-e már kora reggel a sírhoz kételkedő szívvel? K 70,
- Mély csend honolt, béke lengett amaz új kő sír felett... K 68,
- Ó, csak sírj, ó, csak sírj, mert angyal is csak sír... K 292.

3.1.6. Húsvét a keresztyénségnek, így a magyar baptistáknak is a győzelem ünnepe, amikor megemlékezünk Jézus Krisztus feltámadásáról, a halál legyőzéséről, és megerősödünk abban az élő reménységben, hogy lesz feltámadás, és akik a Krisztusban hunytak el, feltámadnak és öröklük Krisztussal a mennyországot örökkön örökké. A feltámadást éneklő himnuszok is megtalálhatók a Karénekesben:

- Feltámadt Hős, ó, dics Neked nagy győzedelmedért! K 62,
- Fel szívem fel! Fel énekelj az Úrnak dicséretet! K 133,
- Az ember életüdvé elveszett... K 73,

KIS-JUHÁSZ VILMOS – AZ EVANGÉLIUMI KARÉNEKEK 112 – SOS

- Majd ha Jézus vére érdemében mind, látjuk Őt... G 24,
- Feltámadt a Krisztus! Feltámadt a Krisztus! K 100,
- Jöttök-e már kora reggel? K 70,
- Mély csend honolt K 68,
- Megnyílt a sír, feltört a zár K 285,
- Ó, csak sírj! K 292,
- Halld, a mennyből ének zendül G 70.

Húsvét, Krisztus feltámadásának emlékűnepe előtt is nagyhetet tartanak, minden este imaóra van az imaházban. Üdvtörténeti szempontból nagyobb ünnepnek tartják a Megváltó feltámadását, mint a karácsonyt. A Covid világjárvány előtt a Húsvét ünnepe is három napos volt a vidéki gyülekezetekben, míg a városiakban csupán kettő.

3.1.7. Áldozócsüdtörtök, Jézus Krisztus mennybemenetelének emlékűnepe a feltámadás után negyven nappal és tíz nappal a Szentlélek kitöltése előtt. Ehhez a tematikához kapcsolódik néhány ének a mennyországról, ahová Urunk felemeltetett:

- Gyönyörű szép a mennyekben... K 310,
- Az én hazám nem itt lenn van... K 280,
- Ragyog jobb honunk a távolból... K 260,
- Egy kedves otthon vár reánk... G 54.

3.1.8. Pünkösöd, a Szentlélek kitöltésének ünnepe előtt is imahét (nagyhet) van a magyar baptisták erdélyi gyülekezeteiben, amikor minden este imaórát tartanak. Ugyanakkor pünkösöd, a Vigasztaló, a Pártfogó elküldésének ünnepe mellett, az első Gyülekezet alakulásának (születésnapjának) ünnepe is. Gyakran ekkor tartanak bemelegítést a baptista gyülekezetekben. A pünkösdi énekek is számosak. A karizmatikus mozgalom hatására az újabb ifjúsági énekek gyakran a Szent Szellem megnevezést használják a Szentlélek helyett, de a Karénekes énekei mind a Szentlélek megnevezést tartalmazzák a Szentháromság harmadik személyéről:

- Jövel Szentlélek Úr Isten! K 117,
- Ó, jöjj, te égi harmat és hasd át lelkemet! K 118,
- Ez az a nap, mit az Úr rendelt... K 340,
- Ó, kegyes Tanácsadónk... K 69,
- Szentlélek Isten légy velünk... K 71,
- Szentlélek, jöjj, foglald el szíveinket! G 66.

Mivel a karácsonyi, húsvéti és pünkösdi ünnepek városon két napos ünnepek, vidéken pedig a harmadnapját is tartják, ilyenkor a városiak

haza látogatnak. Így gyakran az ünnep harmadnapján a legnépesebbek a vidéki gyülekezetek. A 20. század utolsó évtizedéig, a kommunista időszakban, hosszú program volt jellemző az ünnepekre: sok szavallattal és énekek váltakozásával készültek a hívő gyülekezetekben, ez is magyarázza az énekek és versek nagy népszerűségét és mennyiségét.

Még a **reformáció emlékünnepéről** is megemlékeznek a magyar baptista gyülekezetek, ezt október utolsó vasárnapján ünneplik. A reformációról, mint megújulásról, megemlékeznek, de nem olyan jellegű ünnep, mint az előbb felsorolt egyházi ünnepek. A Karénekes tematikus tárgymutatója tartalmaz „Éberség, önvizsgálat és intelem” csoportosítást, amelyek a reformáció vasárnapján használhatóak voltak. Ezek közül megemlíti a következő karénekeket:

- Kelj fel hamar, kelj fel hamar! Légy fényvilág! K 315,
- Távozzál a bűntől, messze, messze el... K 316,
- Ember szemétől bűneim el, eltakarhatom... K 308,
- Jézus úgy megvilágítja tanítványai szívét... K 321,
- Testvér, meddig vársz te még? K 336.

Az egyházi év ünnepei novembertől-májusig kerülnek sorra, míg májustól-novemberig többnyire az ünnepélyek sora következik, úgy mint: anyák napja, aratási ünnepély, hálaadó ünnepély. Bemerítési ünnepély bármikor lehet, gyakran a pünkösd és az advent közötti időszakban tartják.

3.2. A baptista gyülekezetek ünnepélyei

Az ünnepélyek a baptisták számára kiemelkedő események; az énekkar, zenekar, a gyermekek sokféle szolgálattal készülnek. Ha ünnep és ünnepély van, akkor fel kell rá készülni. A baptista gyülekezetek ünnepélyei: anyák napja, aratási és hálaadó ünnepély.

3.2.1. Anyák napja

Az **anyák napja** nemcsak a baptista egyházra jellemző. A magyar baptisták azonban nem kötelező módon május első vasárnapján tartják, hanem sorra kerülhet május bármelyik vasárnapján. Ennek az ünnepélynek az énekei is többnyire a kéziratokban vannak lejegyezve. Anyák napján éneklük a következő énekeket: *A falu szélén van egy kis ház; Hozzád száll fel imánk; Bölcsőbe ringatott; Jót kívánunk ma neked; Üdv néked Uram mindenkor; Ma nagy az örömünk; Jó anyám gondozott.* Szintén anyák napján éneklük a vasárnapi iskolai csoportok a népdal-dallamú köszöntő jellegű gyermekénekeket, amelyek az 1980-as években *A Hit hangjai* mellékleteként és *Bibliaköri énekek* címszó alatt is megjelentek: *Áldjon Isten jó anyánk, jó anyánk; Az Isten áldása szálljon jó anyánkra; Harmatos ág friss bimbója, nyíl ki anyák napjára; stb.*

KIS-JUHÁSZ VILMOS – AZ EVANGÉLIUMI KARÉNEKEK 112 – SOS

Anyák napján éneklük még a tékozló fiú történetéről szóló énekeket is, mint például *Mikor még én kicsiny valék; Térj haza tékozló fiú; Mennyei jó Atyám Hozzád futok sírva; Tékozló fiú, ki messze vagy*, amelyek szintén kéziratokban, magángyűjteményekben találhatók meg. Ilyen gondolatokat szövegezt meg az:

- Ah, hol van most szegény fiam? K 264,

Az Evangéliumi Karénekes a következő anyák napján is énekelt kar-ének-köszöntőt is tartalmazza:

- Légy üdvöz cseng hajnalban, vidám pacsirtatdal... G 49.

3.2.2. Aratási ünnepély

Az aratási ünnepély a gyülekezetek nyári ünnepélye. Ezt természetesen az aratás idején, július-augusztusban tartják. A búzatermésért, kenyérért való hálaadás nem az egyetlen része az ünnepélynek, hanem lelki vonatkozása is van: a lelki aratásról is van szó. A mező a Jézust váró emberek tömege, amelyet kévébe kell kötni a Mester számára. A hívó feladata az aratás, embereket nyerni az üdvösség számára. (Mt 9,37–38) Induló-szerű énekeket énekel az énekkar, és alkalmi költemények hangzanak el. A Covid utáni időszakban már főleg a vidéki gyülekezetekben ünneplik, de a Karénekes tartalmaz aratási ünnepélyre alkalmas énekeket is:

- Itt van az aratás, gabona sok! K 330,
- Csak vesd az igazságnak magvát... K 154,
- Ha Isten csak napsugarat küldene... G 27,
- Itt az idő, munkára fel! (férfikar) G 1,
- Testvérek fel, fel munkára! K 287.

3.2.3. Hálaadó ünnepély, hálaadó nap

Az ünnepélyek közül a legismertebb a *hálaadó ünnepély*, amely természetesen más egyházban is megvan. Ezt ősszel, szeptember-október-novemberben tartják. A gyülekezeti énekeskönyvben és a kéziratok gyűjteményekben, valamint az **Énekeskönyv** applikációban sok hálaadó ének van, megemlítjük közülük a következőket: *Hálát adok Uram; Háladás, hódolás, háladás; Hálaival áldozom; Hálát adva áldja Istent; Hála, hogy itt a csendes reggel; Hálát adunk, ó, Istenünk; Hálaival áldunk, Istenünk.*

A Karénekes egyik legelterjedtebb és legismertebb éneke a hálaadás témáját bontja ki:

- Testvéreim, jertek, zengjen énekünk! K 297.

De hasonló hálaadó jellegű ének sok van a Karénekesben:

- Énekeljete a Jehovának! K 273,
- Ha tekintek a sok jóra, amit Istentől nyerék... K 328,
- Uram jóságod végtelen! K 7.

Különösen értékes a Karénekes énekanyagának dics- és hálaénekek listája, amely az Úr magasztalására buzdít bennünket, többnyire a Zsoltárok könyvéből származó parafrázisokkal, átiratokkal, gondolatokkal:

▪ Dicsérjétek Őt nap, hold, csillagok...	K 213,
▪ Téged dicsér a föld, a csillagok fénye...	G 1,
▪ A nagy egek az Alkotót dicsérik...	K 113,
▪ Énekre jertek testvérek, Istent magasztalni...	K 189,
▪ Fel! Fel! Dicsérjétek az Urat! Dicsérjétek Őt!	K 141.

A gyülekezeti élet elmaradhatatlan mozzanatai a sákramentumokkal való élés, ezek kiszolgálása. A hívők közössége Krisztussal a *Megöletett Báránnyal* valósul meg az úrvacsorában, *eucharistiában*.

Az újszövetségi alámerítés, bemerítés az a szóban és tettben megnyilvánuló bizonyágtevé, melynek tanúja a látható és a láthatatlan világ.

3.2.4. Úrvacsora

Az *úrvacsorázás, úrvacsoraosztás* ünnepi jellegű istentisztelet. A magyar baptisták minden hónapban vesznek úrvacsorát, általában a hónap első vasárnapján. Külön készülnek rá lélekben, előtte való vasárnap ki is jelenti a lelkipásztor, hogy következő vasárnap „*úrvacsorához járulunk*,” és a testvérek rendezzék dolgaikat, kérjenek bocsánatot Istentől és egymástól. Az úrvacsora előtt *testvéri órát* tartanak, főleg a szilágysági gyülekezetek, ekkor elmondják a testvérek, hogy miért nem úrvacsoráztak utóbb, és a gyülekezet dönt arról, hogy vehetnek-e úrvacsorát a sorra kerülő alkalomkor. Sok helyen ünnepibe öltöznék úrvacsoraosztáskor, pl. a Szilágyságban leginkább fehér-feketébe. Az úrvacsora azért ünnep, mert megemlékeznek az Úr Jézus haláláról, az Istennel való szövetségükről, és arról, hogy a hívők egymásnak testvérei Krisztusban. Bár vacsoráról van szó, az esetek nagyrésztében vasárnap délelőtt vannak úrvacsorás alkalmak.

A Karénekes nagypénteki énekei mellett a bűnbánati énekeket is éneklik úrvacsorakor az énekkarok. Általában a vasárnap du. istentiszteleten szolgál az énekkar, de a vasárnap délelőtti istentiszteleteken, az úrvacsorakor, annak ünnepi jellege miatt gyakran énekelik az alábbi énekeket:

▪ Igaz, hogy Jézus értem halt?	K 108,
▪ Ó, Jézus kedvesb vagy nekem e földön mindennél...	K 97,
▪ Oly csodás az nekem...	G 91,
▪ Jöjj, Jézusom, ó, jöjj...	K 111,
▪ Oly boldog nap, amelyen én Megváltóm elfogadtalak...	K 114,

KIS-JUHÁSZ VILMOS – AZ EVANGÉLIUMI KARÉNEKEK 112 – SOS

▪ Ó, lélek, siess a kereszthez...	K 120,
▪ Úgy szeretnék én szent lenni	K 136,
▪ Aki nékem megnyíltál, rejts magadba, Üdvkőszál!	K 161,
▪ Szavadra, ó, Uram, íme, jövök eléd...	K 173,
▪ Ismered-e azt a helyet, hol meghalt az Üdvözítő?	K 182,
▪ Isten kegyében nem tudom, részes hogyan levék...	K 185,
▪ Áldott legyen a frigy...	K 214,
▪ Mert úgy szerette Isten e világot...	K 216,
▪ Megváltva, megmentve a drága vérben...	K 217,
▪ Ha vérpiros a bűnöd, fehér lészen, mint a hó...	K 219,
▪ Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engemet?	K 223,
▪ Szabadítómról zeng énekem	K 248,
▪ Még szól az üdv szava, Halleluja, halleluja...	K 301.

3.2.5. Bemerítési ünnepély

A *bemerítési ünnepély* ahhoz a jellegzetes alkalomhoz, eseményhez kötődik, amelyről a baptista felekezet a nevét kapta. Nevezik még *alámerítésnek*, *keresztségnak*, de soha keresztelésnek, keresztelőnek. A megtért és újjászületett *fehér ruhások*, hitüknek szóban történő megvallása után, Krisztus példájára, követik a lekipásztort a *hullámsírba*, a *víz hullámaiba*. Akiket a lekipásztor bemerített, az tagja a gyülekezetnek és úrvacsorához járulhat. Az alámerítést, bemerítést a Jézus példájára te-szik kizárólag ifjú- vagy felnőtt korban, és elköteleződést jelent a Krisztus követésében, és a gyülekezet iránti hűségben is.

A Karénekes az alábbi bemerítési karénekeket tartalmazza:

▪ Kik ezek itt fehérben?	K 193,
▪ Megváltattam! Megváltattam!	G 57,
▪ Ó, mily boldog az, aki csak az Úrnak él...	G 101,
▪ Ez az a nap!	K 228,
▪ Majd ha Jézus vére érdemében mind...	G 24.

Az alámerítés Istennel való szövetségkötést is jelent, elköteleződést az Úr mellett és egyben fogadalmat a Krisztus követésére és az iránta való hűségre.

3.3. Az emberi élet kiemelkedő ünnepei, alkalmai**3.3.1. Ó- és újév**

Az óév estéje és az újév napja nem tartozik az üdvtörténeti ünnepekhez, sem az ünnepélyekhez, de ezeket is megtartják. Szilveszter estéjén gyakran 20–22 órakor kezdődő istentisztelettel és utána szeretetvendég-

séggel ünnepli a gyülekezet együtt az ó- és újévet. Ezt az alkalmi együtt-létet *szilveszterezés*-nek nevezik.

Az újév első hete a baptista gyülekezetekben is *imahét*, mert úgy illik, hogy az újévet imával kezdjék meg; sőt sok gyülekezetben az óév estéjén éjjélkor imaóra van.

Az óévi szolgálatok, énekek általában a földi élet múlandóságáról és az örökéletről szólnak, az újévié pedig inkább a jövőbe tekintenek és Isten segítségét kérik.

Az alábbi karénekek ehhez az ünnepkörhöz kapcsolódnak:

- Komoly, ünnepélyes ez az óra, mely egy hosszú... K 194,
- Mindeddig segített nekünk az Úr! K 277,
- Az öröklét tengerében egy év ismét elmúlt... G 47.

3.3.2. Házasságkötés, menyegző

A 20. században még a *menyegzői istentiszteletek* is olyan kiemelkedő alkalmak voltak, amelyeken részt vett és szolgált az egész gyülekezet. A hívő baptista menyegzők ebben is különböznek a más egyházak hasonló szertartásaitól. A vőlegényt és a menyasszonyt a lelkipásztor *összszeadja*, nem összeesketi. Az *eljegyzést* nem a gyülekezetben tartják, hanem a lány családjánál, de nem hivatalos, ha nincs jelen a lelkipásztor. Az eljegyzés is egy istentisztelethez hasonlóan történik, énekelnek, imádkoznak, és a lelkipásztor szól az igéből. A jegyespárt *mátkapár*-nak is mondják, valamint a jegyességet *mátkaság*-nak.

A menyegzői vacsora olyan alkalom, ahol nagyon sokat énekelnek a hívek. Az énekek teremtik az ünnepi, menyegzős hangulatot. Az istentiszteleten alkalmi éneket, az asztalnál pedig bármilyen közkedvelt ének elhangozhat. Az éneklést a gyülekezet fiataljai vezetik, akik általában külön asztalnál ülnek és fel is vannak kérve rá, gitárkíséréssel, majd a technika fejlődésével mikrofonba, kierősítéssel, szintetizátorral, basszusgitárral.

Közös karban énekelnek olyan közismert énekkari énekeket, amelyeket általában mindenki tud: *Majd ha Jézus vére érdemében; Üdvoteli érzet; Legyen szívünk vidámsággal; Testvéreim jertek*, stb.

A Karénekes menyegzőre alkalmas énekei:

- Áldjad meg, áldjad meg... K 131,
- Előtted ó, mennyi állandó Istene... K 230,
- Hol ketten egyesülnek az Úr kedve szerint... K 233,
- Ím, egy mátkapárt lát most szemünk... K 210,
- Istenünk, Te alkotád meg föld porából... K 319,
- Vezess, vezess.... K 222,
- Két kéz fonódik egybe ma... G 30,

KIS-JUHÁSZ VILMOS – AZ EVANGÉLIUMI KARÉNEKEK 112 – SOS

- Mint hegy patakja úgy foly életünk... KG 7,
- Testvéreink előttünk áll... G 44.

3.3.3 Gyermekbemutató, megáldás

Egy másik újprotestáns ünnepély vagy inkább az istentiszteletnek csupán egyik ünnepi része a *gyermekbemutató, gyermekáldás, gyermekavatás*. Gyermeket nem keresztelnek, de hathetes (vagy annál nagyobb) korukban elhozzák őket az imaházba, hogy imádkozzanak értük, és hogy felajánlják őket Istennek. A lelkipásztor alkalmi igét választ, abból szól a szülőkhöz és a gyülekezethez. Miután az édesapa, édesanya imádkozott, a lelkipásztor imádkozik a gyermekért. Karjába veszi, és elmondja az ároni áldást, majd a gyülekezet felé fordítva bemutatja: kimondja a nevét. Erre az alkalomra külön énekeket nemigen írtak, énekelnek, leginkább csak egy-két köszöntő ének hangzik el: *Jót kívánunk ma neked; Csöpp kicsi gyermek*.

3.3.4. Haláleset, temetés

A temetésen részt vesz többnyire az egész gyülekezet. A halott el-síratása vagy dicsérete helyett a lelkipásztor a feltámadásról beszél, az örökélet és a feltámadás reménysége vigasztalja leginkább a gyászoló családot. A halottat abban a reményben temetik el, hogy ha életében megbékélt Istennel, akkor már *a mennyben van Nála*. Külön baptista temető kevés helyen van, de a falvakban a hívők a közös temető egy külön részébe temetik a halottaikat.

A mennyországról szóló énekek is alkalmasak temetési, virrasztó vagy megemlékező alkalmakra, amelyek közül sok található a Karénekesben:

- Ama szép hon felé száll az én óhajom... K 296,
- Az én hazám nem itt van lenn... K 289,
- Boldogság szép hazája, te... K 145,
- Gyönyörű szép a mennyekben... K 310,
- Ha földi szenvedés, munka után átmegyek... K 298,
- Hol már felhő nem tornyosul, nem kísért e világ... K 334,
- Jeruzsálem gyöngyökből... K 212,
- Majd ha általlépünk egykor a halál, Jordán vizén... K 311,
- Ó, mily dicső lesz az a nap... K 266,
- Ott látlak-e a forrásnál? K 314,
- Ott a folyónak túloldalán... K 342,
- Ragyog jobb honunk a távolból... K 260,
- Vezess minket ó Jehova... K 89,
- Közelb hozzád, Uram... K 134,
- Ó, jöjjön el Urunk a Te országod... G 6.

A fúvószenekar és az énekkar általában szolgál a gyászistentiszteleteken is. A temetéseken a zenekari darabok gyakran *A Hit hangjai*, erdélyi baptista gyülekezeti énekeskönyvben megjelent énekek, mint például: *Jézus tarts keresztednél, Mikor a folyóhoz érek a nap végén*, vagy *Égi Jeruzsálem*. A Közelb hozzád, Uram... K134, mind fúvós-kari, mind énekkari feldolgozásban is használatos.

3.4. A gyülekezet(ek) kiemelkedő ünnepélyeinek, alkalmainak énekei

3.4.1. Emlékünnepélyek, jubileumok, lelkipásztor beiktatás

A jubileumokat is ünnepélyek keretén belül tartják meg. A gyülekezet és az imaház fennállására, az énekkar, a zenekar (zenekarok) fennállására emlékeznek, hálát adnak azért, hogy *mindeddig megsegített az Úr*.

Jubileumokon gyakran elhangzottak, elhangzanak az alábbi énekek:

- Énekre jertek testvérek! K 189,
- Ez az a nap! K 228,
- Testvéreim jertek, zengjen énekünk! G 98,
- Testvérek jertek, adjunk hálát az Istennek! K 297,
- Uram jószágod végtelen! K 7,
- Az Úrban örvendjete emberek! K 112,
- Örvendtem, mikor mondták nekem... K 215,
- Jehova Úr, dicsérjed Őt! G 20,
- Énekeljete a Jehovának! K 273,
- Szabadítómról zeng énekem... K 248,
- Előtted Atyánk! K 234,
- Az Úr az én világosságom! K 190,
- Mindeddig segített nekünk az Úr! K 277.

3.4.2. A lelkipásztori szolgálathoz kapcsolódó ünnepélyek

A lelkipásztor-avatás, -fogadás és -beiktatás is alkalmi ünnepélynek számít, és általában szolgál az énekkar. A Karénekes az alábbi énekekkel szolgált ilyen alkalmakra:

- Urunk, Te küldöttél nekünk lelki tanítót... G 92,
- Isten hozott! Légy üdvözölve! G 93,
- Légy üdvöz, cseng hajnalban... G 49,
- A békehírnök lába ó, mily kedves ... K 258,
- Védő szárnyai alatt nyugszom édesen... K 172.

Az ünnepélyekre vendég lelkipásztort hívnak, és vendégek is érkeznek a szomszédos gyülekezetekből. Ma is megvan, de a kommunista évtizedekben még elterjedtebb volt az ünnepélyekre való járás. Az ünnepélyek, találkozók, konferenciák, közös kirándulások, sátorozások azok az alkalmak, ahol a fiatalok megismerik egymást, és barátkoznak, valamint a hívők ápolják a testvéri közösséget. Az ünnepélyeken és a különböző gyülekezeti eseményeken alkalmi énekeket énekelnek és költeményeket mondanak, ünnepélynek, alkalomnak megfelelően.

3.4.3. *Evangelizációs és hitmélyítő alkalmak*

A baptista gyülekezetek ünnepélyeinek talán legkiemelkedőbb alkalmi az evangelizációs esték. A téli hónapokban (január-február-március), de nem csak akkor, a baptista gyülekezetekben *evangelizációs hetet*, vagy *napokat* tartanak, mert *a tél a lélek nyara*. Ennek a záró vasárnapja az *evangelizációs ünnepély*, vagy az *evangelizáció záróünnepélye*. Ilyenkor kihangsúlyozzák a megtérést és Jézus követését.

Ezek az alkalmakon bűnbánatra hívó énekeket énekelnek: *Add át a szívedet Jézusnak; Add csak korán; Ami szép volt; Halld a Jézus hangját, amint hívogat* stb. A fenti ünnepélyeket évente ünneplik, a következőket pedig alkalmanként, egy évben akár többször is. Az *evangelizációs hetekre* kívülállókat, barátokat hívogatnak, a *hitmélyítő alkalmakat* – egy egész héten át vagy egy hétvégén – pedig a gyülekezet számára szervezik meg. A Karénekes énekeinek nagy százaléka használható az evangelizációs szolgálatokban:

- Bűneid ha bántnak téged... K 285,
- Halld, ó bűnös halljad ezt... K 204,
- Még mostan hangzik folytonost... K 163,
- Jöjj megtévedt lélek, Jézus hív haza... K 87,
- Jézushoz jöjj kedves lélek... K 90,
- Ó, lélek siess a kereszthez... K 120,
- Térj be hozzám, Uram... K 166,
- Égi szózat szállt a földre... K 295,
- Hozzád kiáltok Istenem... K 95,
- Szemembe könnyel, Golgotát láttam meg egy napon... K 274.

A következőkben tekintsük meg a Karénekes egy bizonyágtevő énekét a megtérésről. Az ének rezponzórius, párbeszédes stílusban szólal meg, a szoprán dallamvezetésére válaszol a másik három kísérő szólam.

A bibliai megtérés általában a következő folyamatokat, állomásokat tartalmazza:

1. **Meghallom Isten hívó szavát az Ige által**, odafordulok az Úrhoz és nem menekülök többé,
2. **Ébredve lelkileg**, a szívemben s értelmemben tudatosodik, hogy elveszett bűnös vagyok,
3. **Nem tétoázok, nem habozok tovább, hanem hit által döntök** az Üdvözítő Jézus mellett,
4. **Behívom imában a szívembe Jézust**, fogadva hittel a kereszthalála által nyert bűnbocsánatot,
5. **Átadom életem irányítását Krisztusnak**, vallva, hogy Ő a Megváltóm, Uram és Üdvözítőm,
6. **Örülök, hogy Isten gyermeke lettem**: üdvbizonyosságom van és bizonysgot teszek az Úr kegyelméről, szabadításáról, szeretetéről!
7. **Újjászületve, kész vagyok Isten Igéjének engedelmeskedni és a Szentlélektől irányított szolgáló, gyümölcsöző életet élni.**

A fenti hét pontot ábrázolja verses bizonyágtevés formájában a Karénekes 191-es számú éneke, a következő énekszöveggel:

1. Egy nap **hallám a szent igét, (1)**
S e szent ige, szívembe ért, (2)
 Itt alkotott üdvéreményt,
 Oly **boldog lettem én. (6)**

Refrén:

Hogy Jézus az enyém, az üdvöt megnyerém,
 Jézus az enyém, az üdvöt megnyerém.
 Itt alkotott üdvéreményt,
 mert Jézus az enyém, mert Jézus az enyém.” (6)

(Én az Övé, Ő az enyém: mert Jézus bennem él, mert Néki élek én!)

A Refrén 2. sorának lehetséges új változata.

2. **Haboztam még egy ideig, (3)**
 Nem értém az Úr szavait,
 De azután **megjött a hit, (4)**
 oly **boldog lettem én. (6)**

3. Maradj velem, te szent Ige, (5)
Légy életem szövéténeke,
legyen szívem Veled tele, (7)
 hogy **boldog legyek én. (6)**

Lehet, hogy az „üdvéremény” szóösszetétel régiesnek tűnik számunkra. Érdeemes elgondolkodni e kifejezésen, amely üdvösséget, üdvbizonyosságot jelent a mai nyelvhasználatban. Az üdvösség kifejezés az Újszövetségben a bűntől és annak következményeitől való szabadulást jelenti. Szabadságot e földi létben a bűn hatalmának megkötözöttségéből, és teljes felmentést az Isten eljövendő, végső ítéletétől is.

Az énekek legnagyobb pozitívuma az a nagyfokú biblikusság, melyet Beharka Pál, Jobbágy István és ifj. Révész László így fogalmaztak meg: „1913-ban jelent meg a magyar baptista karéneklést évtizedekre meghatározó gyűjtemény, az *Evangéliumi Karénekek*, amely az addig megjelent anyag nagy részét is tartalmazza. A gyűjtemény több magyar szerző énekét közli, és klasszikus szerzők műveiből is található benne néhány, ezeken kívül számos más igényes karének, külföldi énekes-könyvekből. A szerkesztők hosszú távra gondolták el a könyvet, hiszen az énekek egy része akkor még messze meghaladta az énekarok felkészültségét. **Mindezek mellett fő értéke a könyvnek a legkülönbözőbb bibliai textusokhoz kapcsolódó ihletett szövegek gazdag választéka.**”⁷

⁷ Beharka Pál – Jobbágy István – ifj. Révész László (szerk.): *Előszó*. In: *Evangéliumi Karénekek*. MBE, Budapest, 1992, 3.

VERITAS ET VITA – 2025

162. Egy nap hallám

Intimo $\text{♩} = 66$

R. Sweney

1. Egy nap hal - lám a szent I -
 2. Ha - boz - tam még egy i - de -
 3. Ma - radj ve - lem, te szent I -

1. Egy nap hal - lám
 2. Ha - boz - tam még
 3. Ma - radj ve - lem,

2

gét, S e szent I - ge szí - vem - be
 ig, Nem ér - tém az Úr sza - va -
 ge, Légy é - le - tem. sző - vét - ne -

a szent I - gé,
 egy i - de - ig,
 te szent I - ge,
 S e szent I - ge
 Nem ér - tém az
 Légy é - le - tem

4

ért, S itt al - ko - tott üdv - ér - ze -
 it, De az - u - tán meg - jött a
 ke, Le - gyen szí - vem Ve - led te -

szí - vem - be ért,
 Úr sza - va - it.
 sző - vét - ne - ke.
 S itt al - ko - tott
 De az - u - tán
 Le - gyen szí - vem

KIS-JUHÁSZ VILMOS – AZ EVANGÉLIUMI KARÉNEKEK 112 – SOS

6 Refrén:

ményt, S oly bol - dog let-tem én! Hogy
hit, S oly bol - dog let-tem én!
le, Hogy bol - dog le-gyek én!

üdv - ér - ze - ményt, Bol-dog, így let-tem én!
meg-jött a hit, Bol-dog, így let-tem én!
Ve-led te - le, Bol-dog, így le-gyek én!

Jé - zus - az e - nyém, S az
Jé - zus az e - nyém, az üd - vőt meg - nye - rém, S az

üd - vőt meg - nye - rém, Itt al - ko -
üd - vőt meg - nye - rém, mert Jé - zus az e - nyém.

tott Itt al - ko - tott üdv - ér - ze - ményt, Mert
Itt al - ko - tott üdv ér - ze - ményt, Mert

Jé - zus az e - nyém, zus az e - nyém, Jé - zus az e - nyém.
Jé - zus az e - nyém, mert Jé - zus az e - nyém.

Következtetések

Minden rendszeres és alkalmi ének vagy zenei szolgálat az istentisztelet egészéért felelős lelkipásztor egyetértésével és szellemi irányításával végezhető. Ennek érdekében a lelkipásztor időről-időre mindenképpen, de ha lehet rendszeresen részt vesz az ének- és/vagy a zenekar próbáin. Ilyenkor néhány perces pásztori szóval is éreztesse, hogy az ének és zenei szolgáló csoportokat a gyülekezet szerves részeinek tekintti. A lelkipásztor tájékoztatja a zenei vezetőket az istentiszteleti tervekről és lelki célokról, és visszajelzést kér, hogy azok megvalósítására milyen szolgálatok kivitelezhetők.

Istentisztelet keretében csak olyan zeneművek szólaljanak meg még egyházzenei áhítaton és koncerteken is, amelyek hitvallási szempontból kifogástalanok. Mellőznünk kell az eleve világi célú műveket.

A Karénekes gyakorlati haszna a legértékesebb a gyülekezeti éneklésben, hisz 112 évvel megjelenése után is, használva van a magyar és a román baptista gyülekezetekben is sok helyen. Sőt a baptista gyülekezeti énekeskönyvekben (BGYE – 2003, A hit hangjai – 2006) nagy számban tovább élnek a Karénekes énekei. Néhány ének kisebb-nagyobb szövegmódosításon ment át az elmúlt évszázad alatt. Bizonyítékul csak A-Á kezdőbetűs énekekből felsorolok egy focicsapatnyi éneket:

K 33: Aki értem megnyíltál...	BGYE 233	HH 25,
K 296: Ama szép hon felé...		HH 31,
K 27: A tied vagyok, hisz szavad mondja...	BGYE 342	HH 5,
K 197: A megnyitott szent Biblia...		HH 33,
K 218: Alázat, Uram, hadd lakjon bennem...		HH 28,
K 143: Az örök sziklán áll hitem...	BGYE 264	HH 66,
K 337: Atyám a mennyekben folyvást...	BGYE 187	HH 53,
K 138: Adj Uram, adj nékem...	BGYE 346	HH 12,
K 24: Áldásod gazdag folyóit...	BGYE 146	HH 89,
K 214: Áldott legyen a frigy...	BGYE 437	HH 98,
G 7: Az üdv szava átvonul...		HH 86.

1992. augusztusában megjelent a magyar baptisták I. Világtalálkozója alkalmából megújult szöveggel és kórusfeldolgozásokkal 123 énekel (ez 35,86%-ot jelent az eredeti énekanyagból) a Magyarországi Baptista Egyház kiadványaként. Ezzel nyilvánvalóvá vált, hogy 80 évvel a megjelenése után még mindig használatban vannak a Karénekes énekei. Természetesen szükségük volt és van ezeknek a karénekeknek is megújulásra, amely részben az 1992-es kiadvánnyal meg is történt.

KIS-JUHÁSZ VILMOS – AZ EVANGÉLIUMI KARÉNEKEK 112 – SOS

Érdekességként megemlítjük, hogy a „Kar” kifejezés ma már szokatlan számunkra, amit jelenleg refrénként ismerünk és használunk. A Karénekes kifejezés kórusfeldolgozásokat, négyszólamú vegyeskari feldolgozásokat jelöl szoprán és alt – női szólamokkal, valamint tenor és basszus – férfi szólamokkal. A strófákat, versszakokat, vagy azoknak bizonyos részeit épp a feldolgozás szerint énekelhették

a) Unisono-ban, együtt mind a négy szólam (S, A, T, B):

Még szól az üdv szava...

K 301, K 59, K 197.

b) Szólóban: pl.

▪ szoprán szóló: *Jézus úgy megvilágítja...* K 321, G 97, G 314, K 304,

▪ basszus szóló: *Énekeljete a Jehovának!* K 273,

▪ alt szóló: *Isten keze nélkül nincsen élőlény...* G 39,

▪ mezzoszoprán szóló: *Hazám, hazám, te szép hazám!* K 202,

▪ tenor szóló: *Mert úgy szerette Isten e világot...* K 216.

c) Szoprán-alt duettben: pl.

▪ *Köztetek vagyok ím...* K 320, vagy K 316, K 317, G 8, K 310.

d) Szoprán-mezzoszoprán-alt trióban: pl.

▪ *Mint hegy patakja úgy foly életünk* G 77,

e) Szoprán-alt-tenor trióban:

▪ *Uram jószágod végtelen...* K 7,

f) Tenor és basszus duettben:

▪ *Most bocsátd el békességgel szolgálodat...* K 293,

g) Szoprán és vegyeskar reszponzórius válaszolásban:

▪ *Egy nap hallám...* K 191, K 193.

Sorolhatnánk tovább a variációs lehetőségeket, amelyekkel gyakran és sokszínűen éltek a Karénekes szerkesztői, de a Refrén minden éneknél és minden variációs megoldásnál ugyanaz: **négyszólamú vegyeskari feldolgozás**, tehát a refrént mindig a teljes kar (közös kar), azaz az énekkar, mai nyelven kórus éneкли, ezért a refrén részt „Kar” megjelöléssel illették. Ezt olasz szakszóval Tutti-nak is nevezik amikor a S, A, T, B szólamok mind aktívak a zeneműben.

A 3. évezred kezdetétől a magyar baptista gyülekezetekben is egyre hangsúlyosabbá válik a dicsőítés, imádat szolgálata. Ebben 3-4 énekes és 4-5 hangszeres általában 2-3 szólamra énekelve, többnyire ifjúsági énekeket fűznek össze 3-5 énekből álló tömbökbe. Az alaphangszerek: zongora, szólógitár, basszusgitár, dobszett, míg a dallamvezetés mellett általában alt és felsőterc szólama szól, alkalomadtán egyszerű basszus szólam is fellelhető. A dicsőítésben elhangzó énekek jellege négyszólamú, általában egyszerű dallam, ismétlődő szövegrészekkel és zenei motívumokkal. Az improvizációnak óriási szerepe van a dicsőítésben.

Közösségünkben kezdettől fogva nagy szerepe volt a kóruséneklésnek és a különféle hangszeres szolgálatoknak. Régebben önképzés útján szerzett ismeretekkel, kezdetleges formában, ma azonban már szakszerű képzéssel és magas színvonalon. Gyakran nem a közös éneklés mellett, hanem szinte már ahelyett. Emiatt sokan helyesnek tartanák, ha a gyülekezeti éneklésen kívül minden más zenei megnyilatkozást számúznénk gyülekezeteinkből. Véleményünk szerint sem túlhajtani, sem elhagyni nem szabad a zenélésnek igei alapokon nyugvó – ha helyes mértékkel alkalmazzuk – igen építő szolgálatát. Ahhoz, azonban, hogy a zenei szolgálatok tényleg építőek legyenek, néhány alapvető szabályt be kell tartani.

Istentisztelet keretében csak olyan zeneművek adassanak elő – még egyházzenei áhítaton is –, amelyek hitvallási szempontból kifogástalanok. Mellőznünk kell az eleve világi célú műveket. A Karénekes jó példa számunkra, mert kizárólag szöveges műveket tartalmaz és az énekszövegek összhangban vannak a teljes Szentírással.

Az új, a kortársi zene bevezetése az istentiszteletbe, akár a komoly, akár a könnyű zenéről legyen is szó, mindenkor nagy óvatosságot kíván. Néhány éves megfigyelés elegendő, hogy megmutassa, mi az, ami csak múló zenei hóbort volt, s mi az, ami valóban maradandó értékű újat hozott. Ez a szemlélet azonban bölcs szeretettel érvényesítendő, különösen akkor, ha az új iránt könnyebben hevülő fiatalokkal akarjuk elfogadtatni.

A túlnyomórészt vagy kizárólag kórusművekből vagy zeneszámokból álló programot, esetleg ezeknek ötvözéséből alakuló programot, amelyben az Igének legföljebb néhány perc jutna, nevezzük bátran annak, ami: egyházzenei hangversenynek vagy koncertnek. Ha azonban ragaszkodunk az istentisztelet vagy áhítat jelleghez, akkor az igehirdetésnek kell biztosítani az uralkodó szerepet minden zenei szolgálat felett.

A 20. század anyaországától elszakadt magyarjainak: Felvidéken, Kárpátalján, Délvidéken, Erdélyben vigasztalást nyújtott a Karénekes 29. számú éneke, amelynek címe: *Fohász a hazáért*. Ez a mű a magyar himnusz dallamára írt könyörgés a magyar honért. A Karénekes volt az egyetlen használatban levő énekgyűjtemény, amelyben a külhoniak számára is elérhető volt magyar himnusz dallama.

Az *Evangéliumi Karénekek* 1992 szerkesztői fejtik ki a Karénekeskönyv célját: „Ez az énekeskönyv akkor éri el a célját, ha az Úrnak átadott élettel és mély átéléssel énekeljük az énekeket, és ezek megtanulására időbeli áldozatot is hozunk, miként ezt hitbeli elődeink is tették... Közreadjuk ezt a könyvet, hadd énekeljenek belőle istentiszteleteken, evangélizáláskor, otthon, és a nyilvánosság előtt, hirdetve az áldott, örökszép evangéliumot.”⁸

⁸ Beharka Pál – Jobbágy István – ifj. Révész László (szerk.) 1992,

KIS-JUHÁSZ VILMOS – AZ EVANGÉLIUMI KARÉNEKEK 112 – SOS

Az 1913-as Karénekes énekanyag föllelhető a magyar baptista kiadványokban mind a mai napig. **Aktív énekanyagnak számít a karéneklésben és a gyülekezeti éneklésben is.** Ennek bizonyítékai a következő baptista kiadványok: 1928-ban Nagyváradon megjelenik a *Karénekes és a Gedeoniták énekei* egybekötve 445 énekkel a Trianon utáni Romániai Magyar Baptista Szövetség Magyar Osztályának kiadványaként (a Karénekes újrakiadása). 1992-ben az MBE kiadja az *Evangéliumi Karénekek* átdolgozott kiadását 123 énekkel, ami a Karénekes énekanyagának 35 százalékát teszi ki. 2003-ban az MBE kiadja a jelenleg használatban lévő *Baptista Gyülekezeti Énekeskönyvet*, melynek 23 százaléka a Karénekesből származik. 2006-ban az RMBGYSZ megjelenteti a ma is használt „*A Hit hangjait*”, amely 774 énekéből 35 százalék a Karénekes énekanyagából lett átvéve és átdolgozva. Legnagyobb bizonyíték az RMBGYSZ által 2024-ben kiadott *Dicséret*ek (szerkesztette dr. Borzási István és dr. Garai Zsolt), ennek 42 százaléka a Karénekes énekanyagának újrakiadása. Csupán A kezdőbetűs énekek a Karénekesből:

• A békehernök lába...	K 258,	Dics 325,
• A hajnal pírja...	K 21,	Dics 395,
• Ah, hol van most szegény fiam?	K 264,	Dics 363,
• Angyalok hirdetik ma...	K 55,	Dics 53,
• A nagy egek... (Kit áldva áldnak)	K 113,	Dics 45,
• Az Úrban örvendjete emberek	K 112,	Dics 3,
• Az Úr őrzöm, pajzsom...	K 128,	Dics 35,
• Az Úr üdvöm nékem...	K 190,	Dics 250.

Összegezve elmondhatjuk, hogy 15 évvel, 79 évvel, 90 évvel, 93 évvel és 111 évvel a Karénekes 1913-as kiadásának énekei jelen vannak a 3. évezred első negyed századában is a magyar baptisták gyülekezeti és énekkarok számára kiadott énekeskönyvekben, gyűjteményekben.

Végso gonondolatként idézzük fel, hogy a Karénekes előszavában Szabadi F. Gusztáv így fogalmaz: „...a mi főcélunk azonban az evangélizálás. Vagyis énekek útján megismertetni embertársainkat Istennel, az Ő végtelen jóságával, kegyelmével és szeretetével. Megismertetni velük Jézus Krisztust, mint Istent és embert, akinek jelleméhez kell hasonlítani jellemünknek, hogy igazán keresztyének lehessünk.”⁹

Zárószóként hadd álljon előttünk a Karénekes címlapján olvasható igei mottó:

„...teljesedjete be Szentlélekkel, beszélgetvén egymás között zoltárookban, dicséreteken és lelki énekeken, énekelvén és dicséretet mondván szíveteken az Úrnak.” Ef 5,18b-19

⁹ Szabadi F. Gusztáv (szerk.) 1913,

Irodalomjegyzék

- BEHARKA Pál – JOBBÁGY István – ifj. RÉVÉSZ László (szerk.): *Evangéliumi Karénekek*. Kiadja az MBE a Magyar Baptisták I. Világtalálkozója alkalmából. Bp, 1992.
- BÁNYAI Jenő: *A magyarországi baptista egyházzene története*. Baptista Kiadó, Bp., 1996.
- BOLYKI László: *A Lélek hírvívei*. (Bolyki László, Magánkiadás, 2022) *Befogadván az Igét*. (Receiving the Word), Kiadja a Spalding Alapítvány, Bp., 2005.
- BORZÁSI István, dr. – GARAI Zsolt, dr. (szerk.): *Dicséretetek*. Kiadja az RMBGYSZ, Theologos Kiadó, 2024.
- CSOMASZ TÓTH Kálmán: *Istentiszteletünk zenei vonatkozásainak történeti kialakulása*. In: Hagyomány és Haladás. Kiadja a ReZeM, Bp., 2003. 750-759.
- CSOMASZ TÓTH Kálmán: *Jazz az egyházban?* In: Hagyomány és Haladás. Kiadja a ReZeM, Bp., 2003. 669-691.
- CSOMASZ TÓTH Kálmán: *A zene válsága és az egyház*. In: Hagyomány és Haladás. Kiadja a ReZeM, Bp., 2003. 27-192.
- GYÖRI Kornél: *Liturgika*. BTA jegyzet. Budapest, 1995.
- JOBBÁGY István: *A magyarországi baptista gyülekezeti és kóruséneklés múltja és jelene – I.* In: Magyar Egyházzene I. évf., 1993-1994, I. szám.
- KELEMEN Annamária: *A romániai magyar baptisták nyelvhasználata*. Szakdolgozat, BBTE Kolozsvár, Bölcsészkar, 2000.
- KOVÁCS Géza: *Istent keresők bibliaórája*. Kiadja a Menedék Alapítvány, Debrecen, 2002.
- KOVÁCS József: *Keresztyén vagyok!* Kiadja a 4H Magyar Misszió, Oaklands, 2016.
- SZABADI F. Gusztáv (szerk.): *Evangéliumi Karénekek*. Kiadja a M.O.B, Bp, 1913.
- WILSON-DICKSON, A.: *Cantate Domine – A kereszténység zenéje*. Gemini Kiadó, Bp., 1994. ZINK, J.: *Egyetemes egyház, de mikor?*, Kálvin Kiadó, Budapest, 2003.
- ZINK, J.: *Egyetemes egyház, de mikor?*, Kálvin Kiadó, Budapest, 2003.

V. GYAKORLATI TEOLÓGIA

Papp János

Megnyerni Európa jövőjét!¹

➤ tanulmány és jelenlegi lelki látásom az európai baptista misszió helyzetéről ◀

„Mert nem szégyellem az evangéliumot, hiszen Isten hatalma az minden hívő üdvösségére...” Róm 1,16

Bevezetés

A kissé hangzatos cím valójában egy szubjektív elemzést tartalmaz az európai baptista misszió jelenlegi helyzetéről, valamint lelkeségi, közösségépítési, szervezetfejlesztési és látás-orientált célokat és folyamatokat, illetve kezdeményezéseket takar. Értelemszerűen elsősorban nekünk, magyarországi baptistáknak szól mindez, ugyanakkor szélesedő körben országunkban (más hívő közösségek), a környező országok baptistái között (Kelet és Közép-európai baptisták), de akár az egész európai baptista közösségre hatást gyakorolhat. A jelen megfogalmazott anyag a Magyarországi Baptista Egyház missziói stratégiájához illeszkedik és annak aktuális nemzetközi szolgálati céljait írja le.

I. Egy rövid, szubjektív helyzetkép az európai baptisták helyzetéről

Az Európában élő baptistákat az Európai Baptista Szövetséggel szoktuk azonosítani. Ez a szervezeti közösség kapcsolja össze a hozzá tartozó 52 tagszövetséget Európában, Közép-Ázsiában és a Közel-Keleten. Fontos azonban azt is látni, hogy különböző okok miatt egyre

¹ Elhangzott a Baptista Teológiai Akadémia által szervezett Tudományos napon, 2024. május 2-án.

növekszik azon baptisták száma, akik nem az EBF részeként élnek, hanem külön szövetségekben vagy független gyülekezetekben. Ennek néhány – meggyőződésem szerint – fontos okáról később írok.

1. Rövid áttekintés az EBF tagszövetségeiről

Hagyományosan a legnagyobb európai baptista szövetségek: Ukrán Baptista Szövetség, Brit Baptista Szövetség, Román Baptista Unió, és a Német Baptista Szövetség.

Ukrajna

Az elmúlt évek háborús viszonyai miatt az ukrán szövetséghez tartozó baptisták jelentős része kivándorolt (átmenetileg vagy véglegesen) Ukrajnából. Szerke Európában és a világ minden részén ukrán nyelvű gyülekezetek jöttek létre, melyeket heroikus munkával igyekezik összefogni az Ukrán BSZ. Ugyanakkor a jelenlegi helyzet kevésbé teszi lehetővé, hogy ukrán testvéreink erőteljesen, aktívan és meghatározóan legyenek jelen az EBF ügyeiben, és általában az európai baptista folyamatokban.

Nagy Britannia

Az angol szövetség – szoros együttműködésben a walesi és a skóciai baptistákkal – a múltban meghatározói voltak az európai baptista közéletnek. Mára az ilyen aktivitásuk jelentősen csökkent. Mindez betudható a létszámbeli csökkenésnek, a belső – több területen meglevő – megosztottságnak, valamint legfrissebben a finansziális krízisüknek. A brit közösségekben (is) jelentős teret kaptak a gender, LMBTQ kérdések, ezek miatt komoly belső vitáik vannak. Részben ezzel összefüggésben az elmúlt két évtizedben jelentősen nőtt a független (szövetségen kívüli) baptista gyülekezetek száma.

Románia

A korábban bő százezres szövetségből sokan elvándoroltak Európa nyugati országaiba, ezért a szövetség létszáma kb. 10-15%-kal csökkent. A korábban meglevő Bukarest – Nagyvárad csomópontok és bizonyos mértékben a látások különbözősége továbbra is jelen van. Az Unió vezetési struktúráját a rendszerváltozás után úgy alakult, hogy a szövetség legfőbb „erejét” és aktivitását a gyülekezeteknél és az ún. hitközségeknél lehet tapasztalni. Az EBF munkájában kevésbé vesznek részt. Az európai ügyekben romániai baptisták részéről a RMBGYSZ a legaktívabb az Unió részéről.

Németország

A korábban kb. 100 ezres szövetség mára kb. 75.000 főre csökkent (egyes statisztikák szerint csak megközelíti a 70.000-et). A má-

sodik világháború óta egy közösségben élnek a korábbi ún. Testvérgyülekezetekkel. Az utóbbi időben főként a nagyvárosok gyülekezeteiben tapasztalható nyitás a gender és LMBTQ irányában, megosztotta őket. A volt testvérgyülekezeti rész (9-10 ezer ember) már döntött a kiválásról a konzervatív értékekhez ragaszkodás miatt, de még nem tudni, hogy mennyi baptista gyülekezet fogja követni a példájukat. Eközben egyes becslések szerint több, mint 150 ezer fős baptista közösségi világ van az országban, akik nem tartoznak a szövetséghez.

Skandinávia

A skandináv országok baptistái között is sok töréspont van. Svédországban két baptista szövetség van. Az egyik már tulajdonképpen nem is nevezhető baptista szövetségnek (Equemeniakyrkan), hisz Svédországi Metodista Egyház, a Svéd Baptista Szövetség és a Svéd Misszió egyesüléséből alakult az Egyesült Svéd Egyház, melyben elfogadták mind a bemerítkezést, mind a csecsemőkeresztiséget. Hasonlóan több országból (pl. Hollandia) is valamilyen egyesülési folyamatokról lehet hallani nem baptista szövetségekkel. Mindenütt jellemző a nagyszámú bevándorló háttérű gyülekezetek száma, akik általában sokkal elérhetőbbek az evangéliummal, mint az „őshonos” emberek. Ugyanakkor változó eredményességgel sikerült a bevándorló háttérű gyülekezeteket integrálni az adott ország közösségébe. Hasonló helyzetben vannak **Nyugat-Európa** többi országai is.

Közép-Európa

Közép-Európa országai létszámban általában stagnálnak az elvándorlás ellenére, bár az utóbbi időben az ukrán bevándorlás jelentősen megváltoztatta ezeket a folyamatokat. Az ún. **Eurázsiai Szövetség** (volt szovjet tagországok) együttműködése most kissé akadozik az ukrán-orosz konfliktus miatt. **A Balkánon és a Közel-Keleten** relatíve kevés baptista él. Jelentőségteljes munkát folytatnak a bolgárok a cigányság körében, valamint a libanoniak a szír és más országok menekültjei között.

2. A korábban említett EBF-en kívüli gyülekezeti lét okairól:

Megértésem szerint ez a folyamat 3 fő okra vezethető vissza:

- Egyrészt a szövetségek (főként Nyugat-európai és skandináv) liberális, LMBTQ-t befogadó és támogató változására;

- Másrészt az Európán belüli mozgásokra és a külső bevándorlásra;
- Harmadrészt a globális individualista fogyasztói szemléletű gondolkodási változásra.

Mindenesetre a következmény az, hogy csökkenő baptista szövetségekről és csökkenő baptista/evangéliumi hatásról/befolyásról beszélhetünk általában Európa szerte. Ugyanakkor legtöbb Nyugat-európai országban folyamatosan nő a szeparálódás és a burjánzó alternatív baptista/evangéliumi szerveződések száma, nagyságrendje. Olyan folyamat kezd kibontakozni, mintha „kiszerveznék”, vagy tudomásul vennék az EBF tagszövetségei a velük egyet nem értő tagszövetségi részek kisodródását a nagy közösségből.

II. A „Megnyerni Európa jövőjét” program mögötti lelki látásról röviden

Az egész világon élő Krisztus-követő közösségek, köztük a baptisták is folyamatos útkeresésben vannak a rendkívül gyorsan változó világ kihívásai közepette. Szociál-etikai változások, gazdasági változások, társadalmi mozgások, etnikai és országok közötti konfliktusok, teológiai/lelkiségi változások stb. Mindezekre sokféle megoldási módokat, „utakat” választ az egyház, azon belül, szűkebben értelmezve a baptista közösségek Európában. Ezeket a megoldási, a jövő járható útját kereső módokat vizsgálva az a meggyőződésem, hogy vannak utak, melyek a Példabeszédek 14,12 üzenete szerint bár járhatónak és célravezetőnek látszanak, de végül a közösségek és az Evangélium üzenetének az elgyengüléséhez, lelki/szellemi halálhoz vezetnek. Ilyennek tartom a tradíciókhoz való minden áron történő ragaszkodást.

Tradíció egyháza

Ez a „TRADÍCIÓ EGYHÁZÁT” teszi oda a világ elé, mely lehet koherens és jól értelmezhető, de az újabb és újabb generációk számára kívül és belül egyre kevésbé releváns és vonzó. Természetesen a tradícióknak megvan a maga értéke, helye és szerepe, de a folyamatos megújulásnak és Isten állandóan mozgásban levő akaratának is.

Szabadságharcos egyház

A „SZABADSÁGHARCOS EGYHÁZ” mindennek fölötti értéként a vallásszabadságot és a lelkiismereti szabadságot tűzi zászlójára. Miközben a szabadságnak megvan a maga bibliai és humán-törté-

neti fontos szerepe, a keresztyénüldözés mindenkori fenyegetésével szembeni védekezés helyes és aktuális, de a szabadság nem mindenek fölötti érték. Pál Jézus Krisztus rabszolgájaként mutatja be önmagát, és a „*mindent szabad nekem*” gondolat után korlátozásként odateszi a bűntől való szabadság és a hasznosság általános elvét. (1Kor 6,12) Ez a közösségi fejlődési irány divatos lehet az individualizmus és a szabadosság kultúrájában, de meggyőződésem szerint ugyancsak közösségi elgyengüléshez és az Evangélium elhalványulásához vezet.

Trendi egyház

A „TRENDI EGYHÁZ” bár zászlójára az Evangéliummal a világ elérését, a pozitív hatás gyakorlását tűzi ki, de az a mód, ahogy megpróbálja mindezt elérni, megakadályozza azt. Az igazodási pontokat ugyanis nem a Szentírás, nem a Biblia alapvető értelmezésére alapuló meghatározó keresztyén értékekben keresi, hanem a környező világ kultúrájában, elvárásaiban, gondolkodási és értelmezési rendszereiben. Ezáltal „homokra épít”. Rövid ideig lehet divatos, de hosszú távon önfelszámoló és szükségképpen az Evangélium erejét megtagadó.

Önző egyház

Az „ÖNZŐ EGYHÁZ” laodíceai jelleget mutat. Önmaga működése a fontos, nem az a küldetés, amit Jézus Krisztus mindannyiunkra bízott. Szükségképpen befelé forduló, és ezért elszigetelődő. Lehet gazdag, erősnek látszó és látványosságra törekvő, de a motivációja miatt Isten és az elveszett világ számára értéktelen. Lehet, hogy „mindene megvan”, de mégsem működik semmi úgy ahogy kellene.

Evangélium központú egyház

Miközben a fenti utakat járó közösségi életben is sok értéket láthatunk, de jelen korunkban (és minden korszakban) meggyőződésem szerint az „EVANGÉLIUM KÖZPONTÚ EGYHÁZ” (amely szükségképpen Krisztus központú!) a működőképes, a jövőbe mutató és a hosszú távon krisztusi hatást gyakorló közösség. Ennek a közösségnek a hajtóereje a Krisztus szeretete, ezért Pál apostol hitvallásához hasonlóan (1Kor 9,22-23) tiszta motivációval igyekszik mindent megtenni minél többek megmentéséért. Ennek a közösségnek a legfőbb erőforrása az Evangélium (Rm 1,16), melyet csorbítatlanul és hitelesen igyekszik átadni és megélni a különböző generációk számára. A közösségi élet hangsúlyait, a szervezetek működési módját, a pénzügyek prioritásait és a vezetők működését az előbbiek szerint az Evangélium keretezi és annak elsősége határozza meg. Ha az Evangélium Központú egyházi

gondolkodás elvész, meggyőződéseim szerint zavarok és törések kerülnek elő a szövetségek életében.

III. Mindezekből megértésem szerint a következő aktuális egyházmodell következik

1. Konzervatív/Biblia-hű teológia és hitvallás

Ez a Szentírás egészének, azt zsinórmértékként és változhatatlan döntő értékként való elfogadását jelenti. Ez az alap. Mindez nem jelent végletes fundamentalista, törvényeskedő gondolkodást, hanem őszinte Isten-követést és határaink felvállalt elfogadását feltételezi, melyben az emberi gondolkodást eszköznek és nem végső mérlegnek látjuk.

Ellenpont: Európa sok országában fokozatos eltolódás tapasztalható a liberális teológia, és az ún. progresszív gondolkodásmód irányába. Ezt sokszor kikerülhetetlen folyamatnak láttatják, valamint missziós szükségszerűségnek is, a változó társadalom elérése érdekében. Egyben a konzervatív álláspontot maradinak, megosztónak, a jövő társadalmába illeszthetetlennek láttatják némelyek.

2. Evangéliumi vezetői és közösségi gondolkodásmód

Bár baptista közösségekről beszélünk és szilárd hitvallási meggyőződésekről, önmagunkat egy szélesebb evangéliumi közösség részének tekintjük, és kölcsönösen építő kapcsolatokat ápolunk velük. Hozzáállásunkra éppen ezért nem a szektásság, a belterjes gondolkodásmód a jellemző, hanem a nagyobb közösségek (más felekezetek, társadalmi rétegek, országok és a nemzetközi világ) ismerete és tisztelete. Mindez megalapozhatja a széles körű hatást és az átfogó együttműködéseket.

Ellenpont: Európa több országában látható valamiféle bezárkózásra, időnként elzárkózásra való törekvés. Ez fakadhat ellenreakcióként is. Ugyanakkor néhány helyen egyfajta szélsőséges nyitottság is látható, mely az alapvető baptista értékek feladásával fenyeget (lásd. Svédország).

3. Kreatív és holisztikus misszió/evangélizáció

A biztos bibliai alapok nem korlátozzák a Lélek szabadságát a misszióban és a közvetlen evangélizációban. (Azért említem külön

az evangélizációt, mert sok vélekedés szerint minden tevékenység misszió az egyház életében, jóllehet sokszor a tényleges közvetlen misszió/evangélizáció elhanyagolódik. Ezt az értelmezést mindenképpen el szeretném kerülni.) Bátran, kezdeményező módon, kreatívan érjük el a világot – benne minden generációt, társadalmi réteget és népet – Krisztus evangéliumával, és folyamatosan igyekszünk kiértékelni, fejleszteni és széles körűvé tenni az evangélizációt, a missziót. Ez közösségi életünk döntő hangsúlya, ezért szolgálatunk minden lényeges területénél keressük az evangélizáció/misszió lehetőségeit. Gazdálkodásunk és a különböző szintű vezetés legfőbb törekvése ez kell, hogy legyen. Természetesen a misszióba/evangélizációba beleértjük a tanítvánnyá tételt is.

Ellenpont: Van, ahol a nagyszámú muszlim közösséggel való együttélés érdekében a közöttük végzendő misszió feladása fenyeget. Másutt a belterjes közösségi világ miatt a kifelé irányuló misszió hanyatlik.

4. Erős, egységes és felhatalmazott vezetés a közösségek élén

A fenti célokhoz akkor tud eljutni, illetve azok mellett megmaradni a közösségünk, ha bibliai tekintéllyel és erős közösségi felhatalmazással bíró, egységes vezetése van. Mindez nem jelent diktatórikus vagy egyéni érdekeket szentesítő viszonyokat, hanem alapvetően egészséges és vezethető működést. A lelki/szellemi tekintélyt nem emberi hatalmi eszközök, hanem a Krisztushoz igazodó lelkiség, a feddhetetlenség, az elkötelezettség, a kipróbáltság és az alkalmasság jelenti. Ugyanakkor az ilyen jellegű vezetés szükségképpen látás-orientált, közösségi (bevonó) és szolgáló-vezetés mentalitású. Mindez megalapozhatja a hosszú távú pozitív folyamatokat, a bibliai értékek kiépülését és általános elfogadottságát, valamint az erőteljes és széles körű hatást.

Ellenpont: Számos szövetségben a vezetés amolyan koordináló feladatot lát el. Sokfelé egyfajta „kongregacionalista” gyakorlat alakult ki, melynek a lényege: ne szóljatok bele a mi gyülekezetünk életébe, mi se szólunk bele a tiétekbe. Több szövetségben gyakran változnak a vezetők, és az utóbbi időben nem könnyű találni megfelelő embert ezekre a tisztségekre. (Pl. A norvég szövetség a püünkösdi egyháztól „hívott” főtitkárt magának.) Mindez – látásom szerint – nem teszi erőteljessé, hosszú távon tervezővé és hatékonná az országos közösségek összefogását és közös misszióját.

IV. A fenti látás alapján történő célokról és programról

1. Világos megértés és egyetértés a Magyarországi Baptista Egyházban az önképünkről, és jövőbeli törekvéseinkről

Bár egyházunk egy közepes méretű közösség az európai baptisták között, ennek ellenére jelenleg az MBE az egyik legerősebb, legegységesebb és legszélesebb hatással működő baptista szövetség Európában. Közepes mérete ellenére az adottságai, földrajzi elhelyezkedése, általános lelkisége, és kiépült hatékony gyülekezeti és szervezeti struktúrája alkalmassá teszik a Közép és Kelet európai térség, de akár egész Európa felé való szolgálatra.

Célok, feladatok: Megértés, egyetértés és eltökéltség elősegítése az MBE vezetése, vezetői szintjei és gyülekezetei, valamint a BTA, a BSZA, és más belső szervezeti egységek szintjén.

2. Kelet és Közép-európai együttműködés erősítése, mélyítése és folyamatos segítése

A közös történelmi gyökerek, a hasonló fejlődési tapasztalatok, az egymáshoz közelebb álló lelkiség és kegyesség, valamint a közösen felismert célok megalapozzák ezt az EBF-en belüli térségi együttműködést. Kitartóan dolgoznunk kell a közösségek különböző szintjeinek és csoportjainak összekapcsolásán, a tapasztalatok kölcsönös átadásán és az egymás missziójának és előrehaladásának a támogatásán.

Célok, feladatok: ApCsel 1,8 konferenciák és műhelytalálkozók tartása, bekapcsolódások szélesítése; kiadványok és eszközrendszerek megosztása Közép-Európában, illetve Európában; BTA széles körű tevékenységének támogatása, határokon átvéelő együttműködések fejlesztése konkrét projektekben; a Baptista Szeretetszolgálat jó gyakorlatainak széles körű átadása, és hasonló munkák országokénti felépítésének segítése.

3. Képviselnünk kell ebben az európai térségben (de akár szélesebben is) a lelki látásunkat és azt a „modellt”, amit mi helyesnek látunk és igyekszünk megélni

Meggyőződésem, hogy a szövetségek útkeresésében, a belső vagy külső negatív hatások kiküszöbölésében, a folyton változó jövő kihí-

vásai között ez a látás, és az ez alapján történő közös gondolkodás előre viszi a térség baptista közösségeit.

Célok, feladatok: Angol és más nyelvű kiadványok közzé tétele, valamint az MBE idegennyelvű kommunikációjának fejlesztése; vezetői egyeztetések Közép- és Kelet-Európában.

4. Hitünk és szolgálatunk védelme

Eszközöket kell felépítenünk és felhasználnunk a negatív irányú változások és lelki/szellemi fenyegetések ellen. Az egyik legjelentősebb negatív folyamat az ún. gender mozgalom alapvető bibliai és emberi értékeknek a megkérdőjelező hatása. Erre válaszképpen szükséges – a sok más törekvés és tevékenység mellett – egy konzervatív, Biblia-központú, önálló, nemzetközi kutató központ megalapítása, mely szilárd alapokon erőteljes hatást tud kifejteni tudományos megalapozottságú kutatásaival. Cáfolhat sok hamis vagy fél-igaz gondolatot, és sok alaptalanul hangoztatott állítást. Természetesen sok további eszközre, de legfőképpen előrelátó látásra és gondolkodásmódra van szükség, hogy ne a negatív folyamatok megérkezésekor reagáljunk, hanem azokat előre látva, kérjük el Istentől a releváns válaszokat.

Célok, feladatok: Nemzetközi Kutatóintézet létrehozása, teológiai kutatóközpontok összekapcsolása a térségben; már meglévő ilyen jellegű nemzetközi szolgálatokkal való kapcsolatfelvétel; „fajsúlyos” kiadványok fordítása és kiadása, illetve kiadókkal való együttműködés ebben; szakmai konferenciák, események szervezése a bibliai és tudományos alapvetések közreadása érdekében.

5. Háttér „házi feladatunk” elvégzése

Szeretettel, türelemmel, felülről való bölcsességgel kell kezelni a belső lelkiségi mozgalmakat, változási folyamatokat és külső „beavatkozási” kísérleteket. Pro-aktívan kell keresnünk a válaszokat és jó megoldásokat a jövőben felmerülő kérdésekre, hatásokra. Nem elég nemeket mondanunk, a gyümölcsöző élet és szolgálat módjait is meg kell keresnünk korszakról-korszakra.

Célok, feladatok: Belső munkacsoportok és szükséges kiadványok létrehozása; lelkiségi vezetőkkel való jó kapcsolat és velük való egyeztetések, kölcsönös tisztelet és megbecsülés légkörének munkálása az egész közösségben.

Összefoglalás

Milyen igei üzenetek személyes megértései mozgatnak?

„Széles helyet keress sátradnak, feszítsd ki sátorponyváidat teljes szélességükben! Húzd meg köteleidet, erősen verd le cövekeidet! Mert jobbra is, balra is terjeszkedni fogsz, utódaid a népek örökébe lépnek és elpusztított városokat telepítenek be.” És 54,2-3

Figyeljünk! Isten szélesíti a határainkat!

„Mert, ha te most néma tudsz maradni, a zsidók kaphatnak módot más-honnan a szabadulásra és menekvésre, te azonban családdoddal együtt elpusztulsz. Ki tudja, nem éppen a mostani idő miatt jutottál-e királynői méltóságra?” Eszter 4,14

***Minden, ami eddig történt, a „mostani időre mutat”!
Gyertek velem a király elé!***

„Amikor az éhínség kiterjedt az egész országra, József megnyitotta az összes magtárakat, és árulta a gabonát az egyiptomiaknak, mert súlyos volt az éhség Egyiptomban.” 1Mózes 41,56

***Nyissuk meg a magtárakat!
Az összeset!***

Mindezek a gondolatok azt célozzák meg, hogy a jelen és a jövő baptista jelenléte Magyarországon (Kelet és Közép-Európában), Európában ne marginalizálódó (csökkenés), foszladozó (szakadások), hiteltelenedő (etikai/morális romlás), szociális-segélyezési klub (társadalmi elvárás negatív tendenciája) legyen, hanem:

- **Eleven** (Krisztus életével teli)
- **Evangélium-fókuszú** (Krisztus üzenetével teli)
- **Növekvő** (számban, kapcsolatokban, hatásban és belső erőben)
- **Releváns** (az adott társadalmat erőteljesen megszólító)
- **Példaértékű** (a világszerte élő baptisták és más felekezetűek között)
- **Sokrétűen gyümölcsöző** (a kreatív és széleskörű szolgálat jó eredménye).

Durkó István

A kultúrák változása és a küldetés állandósága¹

A mindenkori Krisztust követőknek fontos megválaszolni a következő kérdéseket. Az adott kor kultúrájához kell igazítani az egyház misszióját, vagy az egyháznak kell megváltoztatni az adott kor kultúráját?

Nézzük az elsőt. Az adott kor kultúrájához kell igazítani az egyház misszióját. Ez a hasonulás elve, ami azt mondja, hogy közel kell menni a kultúrához azért, hogy az emberek megértsék az üzenetet. A második: Az egyháznak kell megváltoztatni az adott kor kultúráját! Ez a konfrontáció iránya, ami azt mondja, hogy szembe kell fordulni a világi trendekkel, hiszen ezekkel nem lehet azonosulni, ezek bűnösök, mulandóak, szemben az Isten Igéjével, ami szent és állandó.

Egyik vagy a másik irány a jó irány, vagy a kettőnek valamilyen kombinációja az, amit meg kell élni? Alapvetően megállapíthatjuk, hogy teljesen nem hasonulhatunk a világhoz még akkor sem, ha a hasonulás elvét használjuk, mert akkor elveszítjük a lényegét. Jézus Krisztus mondja: „...ha a só ízetlenné válik, ... Semmire sem jó többé, mint hogy kidobják, és eltapossák az emberek.” (Mt 5,13) Tehát az az egyház, az a küldetés, ami csak a hasonulás elvén tud haladni, valószínű előbb vagy utóbb az ízetlen só kategóriájába kerül, és az emberek egyszerűen csak eltapossák és nem kérnek belőle.

Ha a másik irányba megyünk, ami a konfrontáció iránya, figyelnünk kell arra, hogy mégiscsak benne élünk ebben a világban. Azok az emberek, akik felé küldetésünk van, szintén ebben a világban élnek és valahogy kapcsolatot kell építeni velük. Jézus Krisztus nemcsak arról beszélt, hogy ha a só megízetlenül, akkor mi lesz vele, hanem ezt is mondja: „*ti vagytok a világ világossága, hogy nem rejtethető el a hegyen épült város. A lámpást nem azért gyújtják meg, hogy véka alá tegyék, hanem hogy a lámpatartóba, és akkor világít mindenkinek a házban. Úgy ragyogjon a ti világosságotok az emberek előtt, hogy lássák jó cselekedeteiteket és dicsőítsék a ti mennyei Atyátokat.*” (Mt 5,14-16) Tehát a krisztusi parancs betartásához a mindenkori egyháznak, minden kultúrában, minden időben meg kell élni azt, hogy akármilyen

¹ Előadás formában elhangzott a Baptista Teológiai Akadémia által szervezett Tudományos napon, 2024. május 2-án.

ideológiai környezet van körülötte, legyen hegyen épült város, látható, érzékelhető, elérhető, világít, a helyén van és teszi a dolgát.

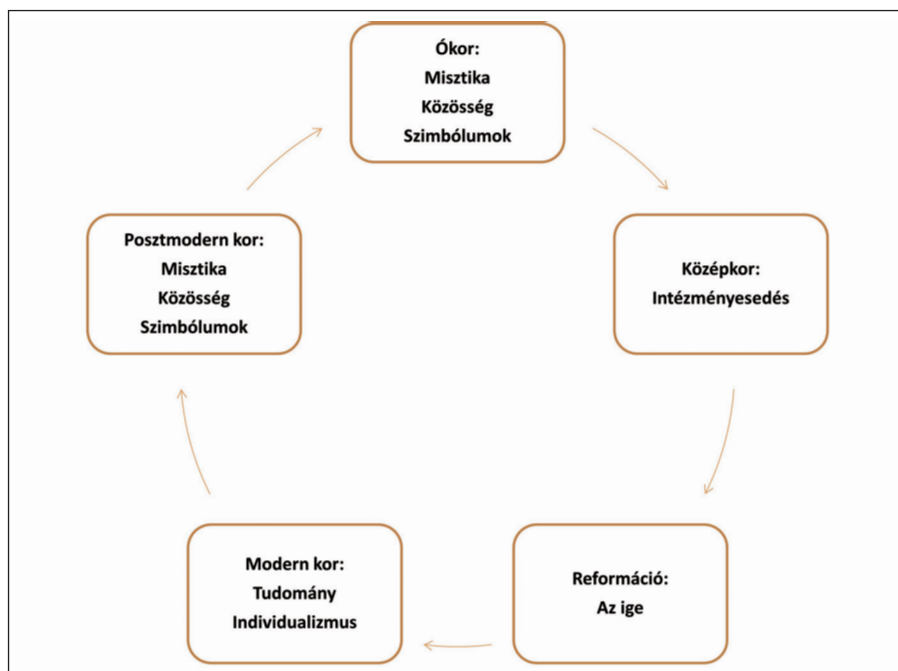
Hogy kell ezt jól csinálni? Erre a kérdésre keresve a választ a saját meggyőződéseim leírása mellett bemutatok egy általam nagyra értékelt teológust és munkásságát.

Robert E. Webber
(1933–2007)

Robert E. Webber (1933–2007) amerikai teológus a Wheaton College-nak volt hosszú évtizedeken keresztül az oktatója, de más neves intézményekben is tanított. Kutatásainak a középpontjában az ókori istentiszteletek gyakorlata állt. Azt vizsgálta, hogy a Bibliában szereplő és az egyháztörténelemből kikutatható ókori istentiszteletek és azok elemei mennyire használhatóak a XXI. században. Lehet-e irányadónak tekinteni az akkori istentiszteleti gyakorlatokat a misszióban, vagy pedig teljesen más irányba kell menni?

Webber megnézte a különböző korok kultúráját és öt jelentős időszakot jelölt ki, ezek a következők: ókor, középkor, reformáció kora, modern kor és posztmodern kor.

Robert E. Webber: Öt paradigma a történelemben ábrázolása

Webber az egyes korokkal kapcsolatban jellemzőket említ meg

Ókor

1. **Misztika:** A titkos dolgok, okkult események nagyon népszerűek voltak és jelentősen befolyásolták a kor emberét. A bálványkultusz, a hamis istenimádat virágzott. A Bibliát nézve Mózes törvényeiben találunk az okkultizmussal szembeni parancsot, a varázslás, a kuruzslás, sokféle okkult tevékenységek tiltását. Az Újszövetség a gnosztikus tanításokkal szemben foglal állást. Tehát az Isten ígéje szembe megy az akkori kor kultúrájával, gondolkodásmódjával és szellemiségével.

2. **Közösség:** Az ókorban a közösséget alapvetően a nagy családok vagy a törzsi közösségek alkották. A Bibliában találunk arra példát, hogy valaki bemeztkezett a háza népével. (ApCsel 16,33) Az istentiszteleteket nagyon sokszor ezek a nagy családok résztvevői alkották, és amikor szólt az Ige, akkor teljes családok tértek meg. Ebben az esetben a Biblia nem konfrontálódik a kulturális hagyományokkal.

3. **Szimbólumok:** A harmadik dolog, amit Webber megfigyelt, hogy az ókorban óriási hatása volt a szimbólumoknak. A zászlók, a címerek, a jelképek kommunikáltak sok-sok információt. Gondoljunk csak a keresztyének hal szimbólumára. Ez egy nagyon egyszerű kis jel, de azok az emberek, akik ismerték ezt a szimbólumot, számukra sokat jelentett. Az Ige a szimbólumok használata ellen nem lép fel, sőt a Biblia is sok szimbólumot használ. Ebben az időszakban az istentiszteleti ének alapvetően istenközpontú volt, Istent szólította meg és főleg zsoltárokat énekeltek. Ef 5,19-ben olvasunk arról, hogy „mondjatok egymásnak zsoltárokat, dicséreteket és lelki énekeket, énekeljete és mondjatok dicséretet szívetekben az Úrnak.”

Középkor

A középkori hatásokból Webber az *intézményesedést* emelte ki. Az egyházra is hatással volt ez a folyamat. Kialakultak különböző rendek, könyvtárak, teológiai iskolák indultak el, amelyek közül nagyon sok a ma napig működik. Az egyházi struktúra ebben az időszakban jelentősen megerősödött és kiteljesedett. Az istentiszteleti gyakorlat liturgikussá vált. Ez a liturgikus gyakorlat azt jelentette, hogy alapvetően a klerikális oldal határozott meg mindent, a hívó emberek az istentiszteleten inkább résztvevők voltak. Csodálták, hallgatták, figyelték mindazt, ami ott történik és próbálták befogadni. Ez jellemző volt az ének-zenére is. Meghatározó lett a liturgikus énekek éneklése és ebben

az időkorszakban alakult ki a gregorián zene. A Biblia egyértelműen beszél arról, hogy „...mindenkinek saját kegyelmi ajándéka van Istentől: kinek így, kinek amúgy.” (1Kor 7,7) Az intézményesedő egyházban veszély lehet, ha a klérus végzi azt a szolgálatot is, amire a laikusoknak adott Isten kegyelmi ajándékot.

Reformáció kora

A reformáció korában jelentős technikai fejlődés volt tapasztalható. A könyvnyomtatás, mint egy technikai vívmány meghatározta, hogy a világ merre fog tovább menni. A reformáció időszakát szellemileg meghatározta Isten Igéjének a középpontba kerülése! Az Ige hatása reformálta meg az akkori nyugati világot.

Az Ige és a könyvnyomtatás összekapcsolódott. Az emberek saját nyelvükön olvashatták a Bibliát vagy saját nyelvükön hallhatták az Isten Igéjét. Ez az igeközpontú vagy szóközpontú gondolkodás meghatározta az ének-zenét is. Ebben az időszakban teológiai alapigazságokat énekeltek meg. Dogmatikus jellegű énekek születtek. Új egyházak is megjelennek, elindult a kálvini és a lutheri ág, valamint az üldözött anabaptista mozgalom.

A reformáció korában úgy tudott só és világosság lenni az egyház, hogy radikálisan szembement néhány istentelen egyházi és világi hatással, ami uralta az akkori gondolkodást, így tudott megújulást hozni. Ugyanakkor a technikai lehetőségeket teljes mértékben kihasználta, hogy Isten Igéje terjedjen.

Modern kor

Ennek az időszaknak két nagy jellemzője van, melyek kéz a kézben járnak: **a tudomány** fejlődése minden korábbi időszaknál gyorsabbá vált. Az észnek és az érvelésnek az időszaka jött el. Ez lett a fő korszellem. Mindent ésszel próbáltak magyarázni, mindent föl lehet fedezni, minden mögött meg lehet érteni valamit. Azt sugallta ez az időszak, hogy a világ logikailag megérthető. Az emberek alapvetően szisztematikusan és analitikus módon kezdtek gondolkozni és ez meghatároz sok mindent. Meghatározza a teológiát is! A Bibliát is tudományos módon kezdték vizsgálni, értelmezni. Erőteljes hatás volt, hogy a tudomány az Isten Igéje fölé kerüljön, míg korábban ez nem így volt.

A másik jellemzője ennek a kornak, **az individualizmus** erősödése. A közösségi élet és a közösségi gondolkodás elkezdett háttérbe szorulni, miközben az egyénnek az elképzelése, az egyénnek az ambíciója dominánssá vált. Ez azóta is tartja magát.

A modern kor istentiszteletein teológiai igazságokat énekelnek meg. Sok versszakban végig éneklik Isten Igéjének igazságait. A modern korban az egyház közel ment a kultúrához, sőt sok mindenben engedett is annak. Így alakult ki a liberális teológiai irány. Ezzel az Isten Igéjének tekintélye gyengült, hiszen az ember a tudományt a Biblia fölé emelte.

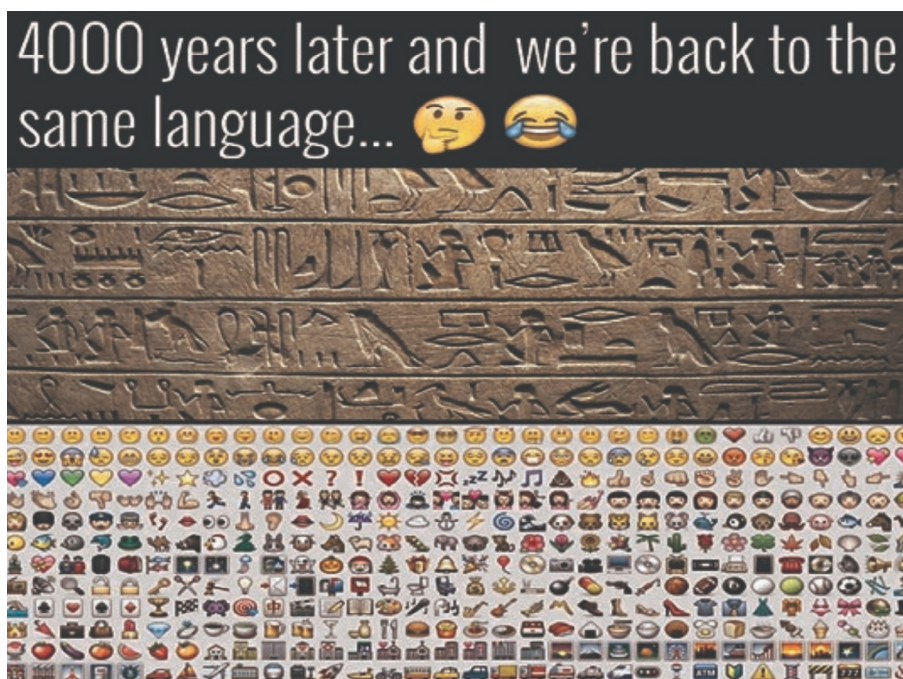
Posztmodern kor

A posztmodern korra három dolog jellemző Webber kutatásában: a misztikum, a közösség és a szimbólumok. Ezek ugyanazok, mint az ókorban.

Napjainkban reneszánszát éli *a misztika*. Gondoljunk arra, hogy milyen népszerű a Da Vinci-kód, a Harry Potter sorozatok, vagy a különböző vámpíros filmek. A misztika határozza meg a posztmodern kort és a mai ember a gondolkodását. Ezeknek a keresztyén változatai is megjelennek, a Viskó című könyv és film, a Narnia krónikái nagy népszerűségnek örvendenek. A misztika okkultizmusba hajló ága is sokakat érdekel. Az ősrégi okkultizmus újra virágzása tapasztalható új színekben és új formákban. Jöslás, kuruzslás, szellemidézés, hamis vallások, bálványkultuszok, az ezoterikának mindenféle megnyilvánulásai. Ezek ma nagyon erősek.

A posztmodern korra szintén nagyon jellemző *a közösség*, mert az emberek nagyon elmagányosodtak, ezért a közösség megélése, a közösség iránti igény jelentősen felértékelődött. Elsősorban a face to face, szemtől szembe való közösség a fontos, de ha ez nem valósítható meg, ott vannak az új online közösségi platformok. Az istentiszteleti gyakorlatoknál szintén megjelennek a kis közösségek. A házi csoportok, sejtcsoporthoz adják a nagyobb létszámú gyülekezetek erejét. A világon sok helyen virágzanak a házi gyülekezetek. A világ számos helyén az üldözött keresztyének egyetlen lehetősége a kis csoportokban való közösség megélése, néha titkosan. A posztmodern egyház ének-zene világa tele van érzelmekkel. Isten szeretetéről, imádatáról, tiszteletéről szólnak az énekek az érzelmek szabad kifejezésével.

A jelképek és *a szimbólumok* is nagyon jellemzőek a posztmodern kultúrára. Gondoljunk csak az sms típusú üzenetekre. Ma már nem írunk le teljes mondatokat, nem írunk ki hosszú szavakat sem, hanem lerövidítünk mindent, és mindenféle kis jelekkel próbáljuk helyettesíteni az üzeneteket. Ebben a digitális világ segít bennünket.

Nincs új a nap alatt! Forrás: Internet

Ha kimegyünk az utcára, azt látjuk, hogy az emberek a testükre tevőltatják azokat a szimbólumokat, melyek visszatükrözik értékrendjüket. Ezzel üzenve a világnak, hogy ki vagyok én, vagy miben hiszek. A „tetskös” kultuszon túl másban is megjelenik a kultúra ezen hatása. A multi cégek mind használják a jelképeket. Ma úgy hívjuk ezeket, hogy logók. Gondoljunk a McDonald’s logóra, milyen egyszerű, mégis bárhol a világon, ha valaki meglátja, ugyanaz jut az eszébe: hamburger. A nagy nemzetközi mozgalmak is ezt használják: ha magunk elé képzelünk egy öt karikás logót, mindenki tudja, hogy az olimpiáról van szó. A jelképek lényege, hogy nagyon egyszerűek, mindenki ismeri őket és sokat elmondanak arról, amit képviselnek. Nekünk keresztyéneknek is van egy logónk, amelyet globálisan használ az egyház. Ez nem más, mint a kereszt!

Összefoglalva

Webber arra jutott, hogy a mai korszellem, a nyugati világ gondolkodása jelentős mértékben hasonlít az ókor világához.

Webber a tanítványsággal kapcsolatban kifejezi, hogy Krisztus munkájának három fő területe van, melyet az egyháznak a poszt-modern korban nagyon erőteljesen be kell mutatnia:

1, Ki kell emelni Jézus szolgálatát és áldozatát! Mit tanított Jézus, mik voltak a tettei és mi vezetett a kereszthalálhoz.

2, A második Jézus győzelme a bűn és a gonosz felett! Ő feltámadt a halálból és legyőzött mindent, tehát a győzelmet kell erősíteni, a feltámadásnak az üzenetét kell hirdetni!

3, A harmadik pedig nem más, mint hogy Jézus követendő példát hagyott ránk, és ez azt jelenti, hogy kövessük mi is Jézust, és hívjunk másokat is: Krisztus követésére!

Webber további megállapításaiban azt mondja, hogy a posztmodern idők keresztyénei akkor lesznek eredményesek, ha nem engedik, hogy a hitük és az evangélium felhíguljon, hanem olyan közösséggé válnak, amely arra hívja az embereket, hogy Jézus Krisztus követése formálja őket! Nem az a cél, hogy az emberek igényei ki legyenek szolgálva! A cél a krisztusivá formálódás! Megtérésre kell hívni az embereket! A keresztyén élet lényege az, hogy nem maradhat sz ugyanaz, mint ami voltál! Az evangelizációval kapcsolatban azt mondja, hogy a posztmodern világban nem a Biblia igazságainak a bizonyítása a nagy feladat. Ez nem azt jelenti, hogy ezt nem kell tenni, de a legtöbb ember nem erre figyel. A posztmodern emberek a hitelességet keresik az egyházban!

Ha látnak hiteles keresztyént, akit az Isten Szentlelke vezet, és megéli mindazt, ami Isten Igéjében van, az sokkal nagyobb erővel bír, mintha valaki csak verbálisan képviseli ezt.

Webber kutatásának végeredménye így foglalható össze: Napjaink posztmodern egyházának úgy kell követni és megélni a Biblia igazságait, hogy látható példává legyen mások előtt!

Pál apostol ezt így foglalta össze:

„Legyetek a követőim, mint én is követője vagyok a Krisztusnak.”

(1Kor 11,1)

Felhasznált irodalom:

- Biblia - Magyar Bibliatársulat
- Robert E. WEBBER: Ancient-Future Faith: Rethinking Evangelicalism for a Postmodern World (1999) USA.

Urbán Gedeon

Egészséges gyülekezeti szórvány identitások

Preambulum

Jelen tanulmányunkban a gyülekezetről szeretnénk szólni. A tanítványok azon közösségről, akiket először Antiókhában neveznek keresztyéneknek. (ApCs 11,26) A Krisztus követők azon csoportjáról, akik a nehézségek – mostani bibliai példákban: üldözés – közepette is ragaszkodnak hitükhöz és Urukhoz, természetes lételemük az e hűségből fakadó bizonyágtétel, akkor is, ha szétszórattatnak. (ApCs 11,19) Tulajdonképpen a szétszóródás a Jézus Krisztusba vetett hit, a Hozzá való ragaszkodás következménye (ApCs 8,1), amely gyakorlatilag azonnal és a „Szentlélek spontaneitásával” az evangélium hirdetésének első, globálissá váló missziói stratégiájává válik, mert amerre mentek, hirdették az ígét (ApCs 8,4), beteljesítve az Úr Jézus mennybemenetelkor mondott szavát. (ApCs 1,8) A tanítványi létnek ez a mindent meglező axiómája fogalmazódik meg a BEST-ben (Baptista Egyház Stratégiai Terve) is, miszerint „minden településen legyenek egészséges, társadalomhoz kapcsolódó és arra pozitív hatást gyakorló gyülekezetek”. Az előzőekben megjelenített állandó dinamizmussal párhuzamosan azzal egyidejűleg, éppen Krisztushoz ragaszkodásában statikus is a gyülekezet. Állandó létmódja a berobbanó első – pünkösdi – pillanatától kezdve változatlan, amely szerint *„Kitartóan részt vettek az apostoli tanításban, a közösségben, a kenyér megtörésében és az imádságban.”* (ApCs 2,42) Mindezek megléte, folyamatos gyakorlása önmagában mégsem teszi az egybegyűlt hívők csoportját gyülekezetté. A gyülekezet semmiképpen nem emberek csoportja által létrehívott szervezet vagy intézmény, hanem egy olyan közösség, amelynek kezdő és végpontja (Alfája és Ómegája), illetve folyamatos viszonyítási pontja – *„mert őbenne élünk, mozgunk és vagyunk”* (ApCs 17,28) – Krisztus. Abban a valóságban, amelyet Jézus maga ígér meg jó előre – a majd üldözések miatt is menekülni kényszerülő, szétszóródó – tanítványainak is: *„Ahol ketten vagy hárman összegyűlnek az én nevemben, ott vagyok közöttük.”* (Mt 18,20)

A gyülekezet léte és célszerűsége alapvetően tehát a gyülekezetet alkotó hívő tanítványoknak a megváltó és elhívó Urukhoz, Jézus Krisztushoz való ragaszkodásán, az Ő tervéhez való illeszkedésen áll, illetve annak folyománya. Azaz: jelen van közöttük Jézus, és azt teszik, ami a dolguk. A gyülekezet – mint Krisztus teste – Benne áll fent (Ef 4,4-6) és nem függ létszámtól, infrastruktúrától vagy bármilyen más emberi tényezőtől.

Szórvány meghatározása

Ha a fenti bevezető gondolatokat közös kiindulópontként elfogadjuk, lehetőségünk nyílik a szórvány fogalmának pragmatikus megfontolására. A szórványról való gondolkodásunkban két megközelítést szükséges végig gondolnunk.

A szórvány elsősorban *diaszpóra*. Azaz a szétszórattásban ragadja meg a *kezdetet*. A szétszóródás nem valaminek a vége, hanem inkább új indulás. Ebben a megközelítésben a szórványmisszió közel áll a gyülekezetplántálás fogalmához. Valahol, ahol az evangélium nincs jelen – nincs gyülekezet –, megjelenik az igemag, gyökeret ereszt, megerősödik, felnövekszik és termővé fordul. A plántálástól egyrészt a használt képes beszéd különbözteti meg, amely természetesen tartalmi elemeket is érint. A plántálásnál egy fiatal növény átültetésének a képét használjuk, a szórványnál a magvetés képét. A plántálás mindig tudatos, előre elhatározott, tervezett folyamat. Így indul az evangélium hirdetésének útjára Barnabás és Saul (ApCsel 13,2-4), éppen abból az Antióchiából, ahova „szórványmisszióként” ért az evangélium. (ApCs 11,19-20) A plántálás így alapvetően örömteli indulás, míg a szétszóródás jellemzően valamilyen kényszer hozta élethelyzet, a mag szétszóródását nem az „elhívás” szele eredményezi, hanem a Lélek sorsot formáló, kényszerítő ereje. Az eredmény azonban ugyanaz: új helyre kerül a mag. Másrészt a plántálás és szórvány kezdet között a „megművelni tervezett föld” lokalitásának vonatkozásában is különbséget láthatunk. Pál apostol missziói, gyülekezetplántálói szolgálatában meghatározóan olyan városokat célzott meg, amelyek regionális központoknak tekinthetők. Ettől eltérő útvonalat nem tett elérhetővé számukra a Szentlélek. (ApCs 16,6-7) A szórványmisszió fókusza ezzel szemben a végekre figyel. Éppen azon vidékek gyülekezeteit szólítja meg Péter első levelének köszöntő szavai (1.Pt 1,1), ahova Páléknak ugyan nem volt küldetése, a Szentlélek azonban mégsem hagyta bevetetlenül azt a vidéket sem. Az evangélium hirdetésének végcélja a

föld végső határa (ApCs 1,8), amely a ma valóságában olykor egy zsáklaluként is megragadható. A legtávolabbi vidékekig eljutó igehirdetés része a messiási ígéretnek is. (Ézs 42,4.; 51,5)

A szórvány második megközelítésében nem új kezdetről, nem a „nincs-től van-ig” vezető útról szól. Éppen ellenkezőleg, a „van”-tól távolodik és a „nincs” felé halad. Mégsem a „vég” paradigmáját írja le, hanem a „maradék” reménységét. Azaz, a szórvány, mint *maradék* nyer meghatározást. A „van”-tól távolódó folyamat természetéből fakadóan nyilvánvalóan lehangoló. Ebben az esetben azonban mindenképpen meg kell fontolnunk azt a látószöveget, amit Jeremiás láttat meg: *„szeret az ÚR, azért nincs még végünk.”* (Jsir 3,22) Ha a szórványmisszióban nem engedünk teret a végparadigmának, hanem helyette a prófétai „maradék” elv dominál, akkor ebben az esetben ismét olyan kiindulási pontot találhatunk, ami az előzőekben bemutatott, reménységi diaszpóra paradigmához hasonlóan, pozitív reménységet tud adni. Akkor az üldöztetések ellenére, most az erővesztés, leépülés, átélt összeomlás ellenére is. Miért van maradék? Azért, mert szeret az Isten, mert Istennek még terve van, ezért nincs vég, de van maradék. És ha Isten szeret, akkor természetesen az a célja, hogy a maradékból új életet támasszon. A romlás utáni helyreállítás kegyelmét hirdeti Zakariás próféta is Jósua főpaphoz kötődő látomásában: *„Hát nem tűzből kiragadott üszkös fadarab ez? ... Vegyétek le róla a piszkos ruhát! Neki pedig ezt mondta: Nézd! Elvettem a bűnödöt és díszes ruhába öltöztetlek téged.”* (Zak 3,2.4)

A Magyarországi Baptista Egyház mai, általánosan bevett meghatározása szerint szórvány gyülekezetnek tekintjük azt a gyülekezetet, amelyik taglétszáma nem éri el a 25 tagot és amelyik legalább 10 éves. E meghatározás tehát két fókuszú, amelyek együttes megléte esetén beszélünk szórványról. Az idői fókusz elsősorban a szórvány és a plántálás differenciálására szolgál, a létszám fókusz mögött alapvetően működési (gazdasági) megfontolások találhatók. Mindkét fókusz esetében, az előzőekben végig gondoltak alapján szükséges megjegyzést tennünk. Az idő fókusza mellé érdemes hozzáillesztenünk a plántálás lokalitását, amellyel együtt lesz megtervezhető a missziói cél. A működési (gazdasági) megfontolásokat szintén árnyalja, olykor azokat egészen felül is írhatja a konkrét élethelyzet. Mint például a Filippi gyülekezet, amely már az „evangélium hirdetésének kezdetén” saját misszionáriusának tekintette Pált az anyagi szükségek betöltése tekintetében (Fil 4,15-16 és 2Kor 11,9), vagy éppen ellenkező módon, a jeruzsálemi gyülekezet segítésének szükségessége. (Rm 15,26; 1Kor 16,3)

A szórvány célszerűsége

A Septuaginta szóhasználatában a diaspora a pogányok között szét-szóródott Izráel megnevezése. Ez a szórvány válik az evangélium hirdetésének kezdetén a missziói munka kiinduló bázisává. (pl. ApCs 17,1-2) Nem csupán a zsinagógák hálózatában, hanem ennél sokkal kisebb sejtjében is. (ApCs 16,12-13) Isten hívő népének lokális szétszórattottsága ma is, épp így lehet a stratégiai tervezés része, egy-egy konkrét helyen a misszió indulásának gyújtópontja.

Az Újszövetség szóhasználatában a fenti jelentés új tartalommal bővül, amikor is ugyanezzel a kifejezéssel illeti a távolban, szétszórtságban élő gyülekezeteket. (Jak 1,1; 1Pt 1,1) Ebben az esetben a szórvány lét már nem a bűn következményeként átélt elvesztetés (amelyben, éppen mint korábban láthattuk, az ítélet mellett legalább hasonló súlylyal jelen van a megtartó kegyelem és a megtérést követő helyreállítás ígérete), hanem az evangélium hirdetése sikerességének a bizonyága: már oda is eljutott Isten kegyelmi művének jó híre és már ott is termőre fordult az igemag.

A szórvány léte és terjedése, a misszióparancsba (Mt 28,29) és a végső kiküldetésbe (ApCs 1,8) foglalt felhíváson túl mintegy eszkhatólógikus ígélet is megjelenik Jézus búcsúbeszédeiben, jeléül az Ő érkezésének: „Isten országának ezt az evangéliumát pedig hirdetik majd az egész világon, bizonyosságul minden népnek; és akkor jön el a vég.” (Mt 24,14)

Ebben a megközelítésben a diaszpóra misszió megkerülhetetlen feladat lesz a BEST-ben megfogalmazott „jelenlét” alappillérenek. Minden településen legyenek gyülekezetek. A minden település alatt természetesen minden települést értünk, azaz nem csak a városokat, nagyközségeket, hanem akár azokat a kistelepüléseket (értsd: szórvány településeket), ahol a lakosság lélekszáma 1000 fő alatti. A KSH 2024. jan. 1-i adata szerint Magyarországon 3155 települést tartunk számon. Ebből 994 kevesebb mint 500 fő lakosú, és további 706 településen a lakosság száma nem éri el az 1000 főt. Ezért a szórványmisszió, diaszpóra jelentéssel óriási területről szól, hiszen oda, azokra a településekre, falvakba kell érkeznie az evangéliumnak, ahol jelenleg nincs (miközben ezek közül jó néhány településen korábban volt gyülekezet). Az MBE jelenlegi gyülekezeti létszámadataira tekintettel pedig ugyanígy fontos a maradék jelentés is a megőrzés, támogatás, revitalizáció célkitűzésével.

A BEST negyedik alappillére a „társadalomra gyakorolt pozitív hatás”. A vidék lelke az egyház. Azaz, a vidék akkor marad meg, ha az egyház – ez alatt mi elsősorban nem az intézményesült struktúrát, hanem a hívők közösségét, a gyülekezetet értjük – jelen van a kiste-

lepüléseken. Ha a templom (és az iskola) elvész, akkor a helyi közösség olyan mértékben megroppan, hogy az már nem lesz megtartható. Azt feltételezzük, hogy az egészséges szerkezetű társadalomnak – és az ebben élő és szolgáló egyháznak – szüksége van a vidékre, a vidéki gyülekezetekre.

E témában, kitekintésül, *Kopp Mária* vidékkutatására hivatkozhatunk¹, amikor a település mentális egészsége és az ott élő és szolgáló vallási közösség jelenléte között mutat ki konkrét összefüggést. Itt nem konkrétan az evangélium hirdetéséről beszélünk, hanem egyszerűen a papnak, lelkésznek, a gyülekezeti közösségnek a településen betöltött szerepéről. Ez a jelenlét önmagában is a helyi közösség megmaradását szolgálja. A vidék civilizációs végpont, pontosabban a civilizáció alapja, gyökérzete. A vidéki térben az egyház tevékenységének része a kultúra-építés, és az egyház része az életmód meghatározásának. Ha felszámolódik az, ami a civilizáció gyökeréhez szállítja a friss, éltető vizet (élő vizet – Jn 4,14), akkor az ember gazdasági teljesítménye is felszámolódik. A gazdasági teljesítmény nem csak és kizárólag, a szakmai tudás, az infrastruktúra, a gazdasági környezet függvénye. A gazdasági prosperitás kulcs meghatározója a munkavállalók mentális egészsége is. *Matolcsy György* közgazdász szerint², a munkavégzők mentális állapota jelentős mértékben van jelen a gazdasági teljesítményben, akár dominánsabb minden egyéb tényezőnél. Hasonló eredményeket publikált korábban *Lentner Csaba* is³. E mentális meghatározó formáltatásában, megerősödésében pedig az evangélium jelentős szereppel bír.

Történeti visszatekintés, mai kilátások⁴

A Magyarországi Baptista Egyház korábbi missziói működésében, a rendelkezésre álló statisztikai adataink alapján jól látható a diaszpóra misszió dinamikája, annak jelentősége. Ennek bemutatására az 1929. és 1934. évi adatokat használjuk fel. A két vizsgált év között az egy-

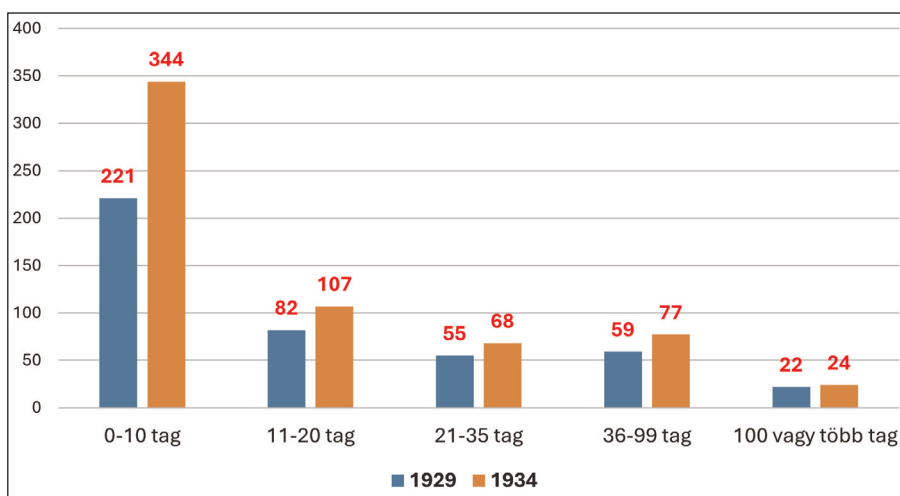
¹ KOPP Mária (szerk.): *Magyar lelkiállapot 2008*. Semmelweis Kiadó, 2009. ISBN: 9789633310878

² MATOLCSY György: *Egyensúly és növekedés 2010-2019*. Magyar Nemzeti Bank, 2020. ISBN: 9786155318399

³ LENTNER Csaba: *A polgári Magyarország új típusú versenyképességi tényezői*. In: Polgári Szemle, 2008/2

⁴ Az 1945 előtti adatok a BTA könyvtárában megtalálható, a Magyarországi Baptista Egyház közgyűlési beszámolóit tartalmazó füzetek, közgyűlési jelentések saját feldolgozásából származnak. A 2017. és 2022. évi adatok a Magyarországi Baptista Egyház Országos Közgyűlésének beszámoló évkönyveiből származnak.

URBÁN GEDEON – EGÉSZSÉGES SZÓRVÁNY IDENTITÁSOK

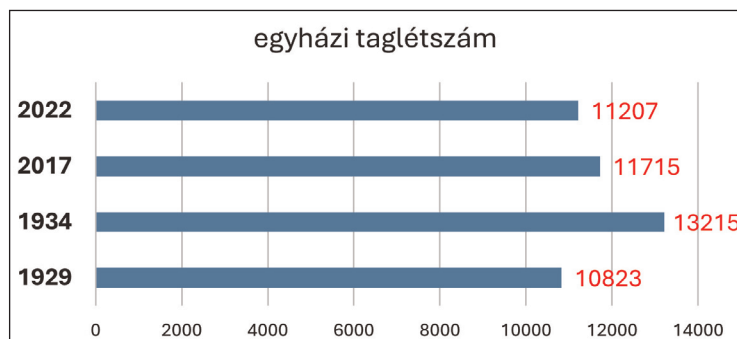
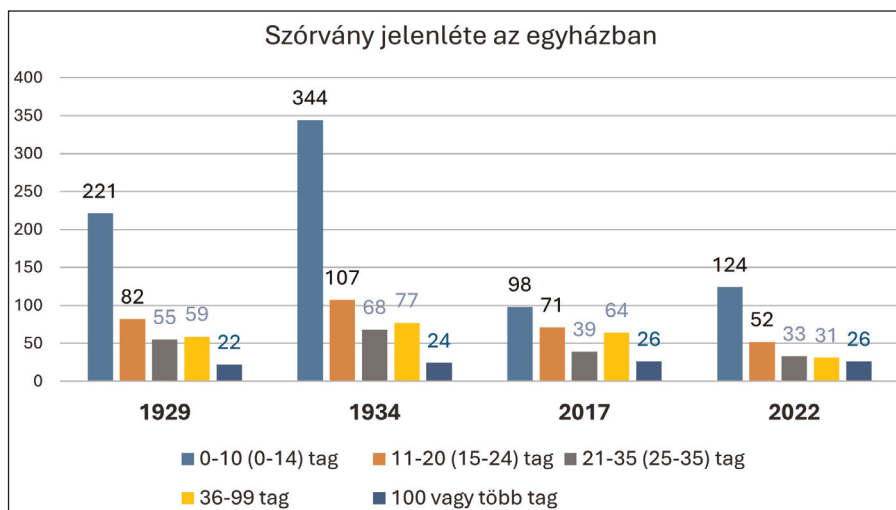

háztagok száma 2392 fővel, nagyságrendileg 22%-kal növekedett (10823 főről 13215 főre). Ezzel együtt elsősorban a kis létszámú gyülekezet száma emelkedett. A 10 tag alatti gyülekezeteké 55%-kal, a 11-20 tag közötti gyülekezeteké 30%-kal, miközben a nagyobb taglétszámú gyülekezetek száma sem csökkent. A teljes növekedés számszerűen, öt év alatt 181 új gyülekezetet jelent (439-ről 620-ra), ami százalékosan 41%-os összesített növekedés.

A dinamikus növekedés mögött felismerhető egyik eredményes stratégia a „magvető” missziói koncepció, amely a rendelkezésre álló gyülekezeti erőforrásokat jelentős mértékben használja fel új gyülekezetek létrehozására, a „szomszéd faluban”.

Az MBE gyülekezeti létszám adatai szerint az eltelt száz évben a fenti kép jelentős mértékben megváltozott. A 2022. évi adatok szerint a gyülekezetek száma 288-ra csökkent, amelyből szórványnak tekinthető (egészen pontosan kis létszámú gyülekezetnek, hiszen a 25 főnél kisebb tagsággal rendelkező gyülekezet számából nem került levonásra a 10 évnél fiatalabb gyülekezetek száma) 176 gyülekezet, azaz a gyülekezetek 61%-a. (Az adatok összehasonlítása némileg torzít, mert a 2022. évi statisztikában a korábbihoz képest a szórvány felső létszám határa 20 főről 24 főre emelkedett.) A szórvány gyülekezetek arányának és számának csökkenése magával hozza az összes gyülekezet számának csökkenését is, amely együtt jár a taglétszám csökkenésével is. A 2022. évi adatok szerint az összesített taglétszám 11207 fő. Azaz, a gyülekezetek számának fogyása nem csupán a városiasodás társadalmi folyamatából fakadó, missziói szempontból semlegesnek tekinthető jelenség, hanem olyan kihívás, amelyre még mindenképpen keresni kell az adekvát választ.

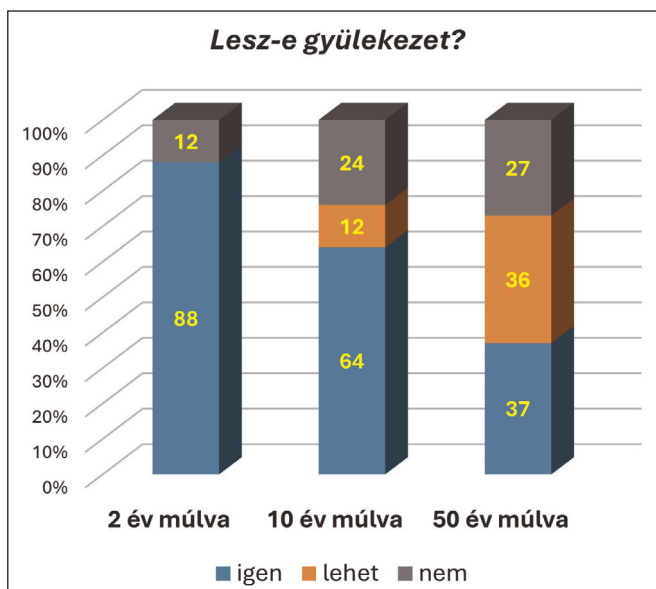
VERITAS ET VITA – 2025

Az alábbi grafikonok adatai mutatják, hogy a diaszpóra misszió visszaszorulása folyamat szinten okozza mind a taglétszám, mind a gyülekezetek számának fogyását.

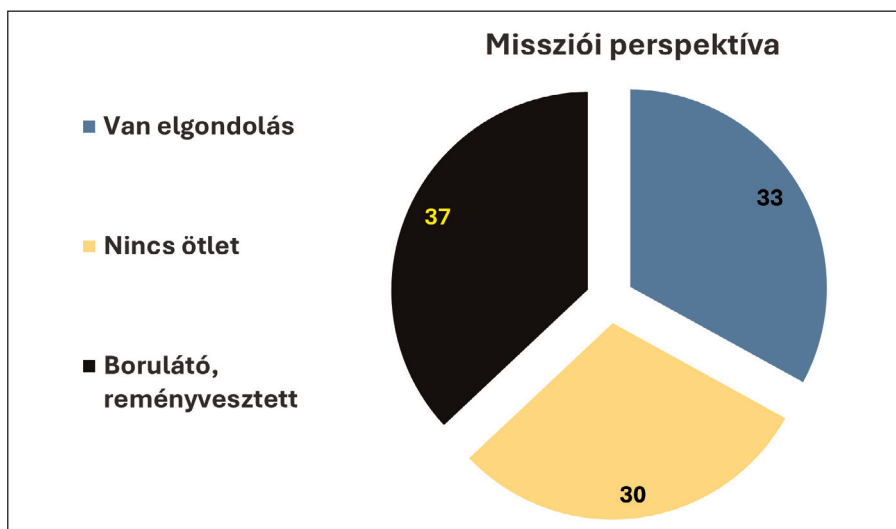
Fontos kérdés, hogy maguk a szórvány gyülekezetek, illetve a szórványban élő atyafiság miként gondolkodik önmagáról és a jövőre vonatkozó kilátásokról. A 2021/2022. tanévben a Baptista Teológiai Akadémián, a Szórványmisszió kurzust felvett hallgatók bevonásával végeztünk interjúkkal kiegészített kérdőíves felmérést, elsősorban a Covid hullámok szórvány gyülekezeteket ért hatásáról, amelyben a gyülekezetek jövőképeire is rákérdeztünk néhány kérdésben. Egyrészt a gyülekezet megmaradásáról való vélekedésre rövid- közép- és hosszútávon. Ezek szerint a gyülekezetek nagy többsége hosszú távon inkább borúlátó, de nem reményvesztett. Rövidtávon viszont még határozottan kitartó.

URBÁN GEDEON – EGÉSZSÉGES SZÓRVÁNY IDENTITÁSOK

Másrészt a missziói szolgálat lehetséges útjairól esélyeiről kérdeztük a gyülekezeteket. (Milyen lehetőségeket lát az evangélium hirdetésére? Kik a megszólíthatók? Kik lehetnek a szolgálatot végzők? Milyen eszközök állnak rendelkezésre? Milyen mértékű a gyülekezeti tagok elvándorlása? Marad-e kapcsolat az elköltözőkkel? Alakul-e ki új kapcsolat az elköltöző tagok új gyülekezeteivel? Érkeznek-e gyülekezetbe máshonnan hívő testvérek? Segíthető-e az odaköltözés?)

A válaszok feldolgozásakor három kategóriát alakítottunk ki a missziói perspektíva mentén. Nem meglepő, hogy a pozitív- negatív perspektíva erősen korrelál a gyülekezet jövőképével.

A felmérés fontos tanulsága, hogy a bizakodó gyülekezetek igen nagy ötletgazdagsággal rendelkeznek gyülekezetük missziói kibontá-

kozása kapcsán. Azonban ahogy fogy a bizakodás, úgy először megjelennek a megvalósíthatóság akadályai, majd egyre kevesebb gondolat fogalmazódik meg, amelyek egyre inkább az „úgy sem kivitelezhető” pesszimizmusába ágyazódnak, míg eljutunk a teljes és végső reményvesztettségig.

Új identitások megfogalmazása

Minden közösségnek szüksége van arra, hogy határozott, alapvetően pozitív önképpel rendelkezzen ahhoz, hogy jelenében meggyökerezve a jövőről gondolkodhasson. Természetesen a keresztyén gyülekezet pozitív önképe nem önmaga tehetségére, kiválóságára fókuszál, hanem létét a tiszta hit formálja, amelyet a „*Credo ergo sum*” jelmondatával írhatunk le és amit tartalommal Dániel próféta szavai töltenek meg: „*Az Istenét ismerő nép felbátorodik és cselekszik.*” (Dán 11,32) A gyülekezet nem a hiányosságaira fókuszál, hanem megfejtve saját adottságait, az abban rejlő, Istentől kapott ajándékokkal, eszközökkel és lehetőségekkel élve munkálja a jövőt: hirdeti az evangéliumot.

Az önmeghatározás keresésében vázolunk fel négy szórvány/diaszpóra paradigmát, amelyek utat mutathatnak egy-egy szórványgyülekezet útkeresésében. Ezek az esetleges önmeghatározások inkább egy középtávú stratégia tervezésben segítenek, katalizátorként hatva támogatják a pozitív irányú gondolkodás váltást és az ebből fakadó új cselekvési terv kidolgozását, megvalósítását. Hosszú távon azonban maguk is beakadást, megtorpanást eredményezhetnek, ezért szükséges e kategóriák rendszeres – imádságos, hitbe ágyazott (*credo ergo sum*) – újragondolása, a megszerzett tapasztalatok értékelése és a „kik vagyunk” gyülekezeti paradigmájának megújítása.

A „*mustármag*” (Mt 13,32) gyülekezet alapvetően perspektivikus gyülekezet. Miközben szembesül a jelen szinte láthatatlan kicsinységével, nem azonosul egyfajta „*merjünk kicsik lenni*” gondolattal, hanem látja az Istentől nyert külső-belső ajándékaiban, lehetőségeiben azt a jövőt, felelősséget, amivel megbízott. Pál apostol ebben az identitásban látja az induló gyülekezetet Korinthusban: „... mert nekem sok népem van ebben a városban.” (ApCs 18,10)

A „*maradék*” gyülekezet alapvetően frusztrált, terhelt múltú és önsorsrontó gyülekezet lehet mindaddig, amíg a már idézett prófétai szó szerint nem kezd el gondolkodni: „*De ha újra meggondolom, reménykedni kezdek: Szeret az ÚR, azért nincs még végünk, mert nem fogyott el irgalma.*” (JSir 3,21-22) Alapvetően ebben a reménykedésben rejlik a revitalizált

gyülekezet titka. A „maradék” identitás, Isten helyreállító szeretetének hitben való elfogadása, inkább moratórium időszakként írható le, amíg igazzá válik a gyülekezet számára a prófétai ígélet: *„Azon a napon fölállítom Dávid összedőlt Sátorát, kijavítom réseit, helyreállítom romjait, felépítem és olyan lesz, mint hajdan.”* (Ám 9,11) A helyreállítás valóságának megértéséhez hozzá tartozik, hogy a jövő nem a múltba való visszatérés, hanem valami egészen új. (Hagg 2,3-10) Ezért is átmeneti a maradék identitás, mert az önmagában a múltból vezet a jelen megtartatottságába, de a jövő kibontakozásában valami újnak kell átadnia a helyét.

A „pityang” gyülekezet, dinamikus gyülekezet. Létét alapvetően nem önmaga fejlesztésében, hanem a magjának szétszórásában látja, új és új helyen folyamatosan földet érve bújik elő az új kis virág. Az élet ilyen természetű, folyamatos továbbadása nem spontán történés, hanem génjeibe (és Istentől kapott lehetőségeibe) kódolt megértett és tudatosan végig élt küldetés teljesítés. *„Egyszer, amikor ezek az Úrnak szolgáltak, és böjtöltek, ezt mondta a Szentlélek: Válasszátok ki nekem Barnabást és Saulat arra a munkára, amelyre elhívtam őket. Akkor böjtölés, imádkozás és kézzel való szolgálás után elbocsátották őket.”* (ApCsel 13,2-3)

A „bonsai” gyülekezeti identitás kompakt, permanens gyülekezetet ír le. Nem méretében, hanem a teljességében, egészlegességében gyönyörködtető. A rendelkezésére álló erőforrásokat tökéletesen kihasználja és megéli, léte hiánytalan és megelégedett. Igazán magáévá tette az Úr Jézus bátorító szavát: *„Ne félj, te kicsiny nyáj, mert tetszett a ti Atyátnak, hogy nektek adja az országot!”* (Lk 12,32)

Záró gondolatok

Mit mondjunk tehát? Veszélyben van-e a gyülekezet? Kell-e aggodni a szórvány/diaszpóra gyülekezetek léte miatt? Alapvetésünk lényege az volt, hogy a hívő tanítványok Krisztust megjelenítő közösséget nevezzük gyülekezetnek. Az egészséges gyülekezet azonban nem csak nevében krisztusi, hanem teljes egészében Krisztusé (Jel 5,9), ő Krisztus menyasszonya (Jel 19,7-8), és amit Isten egybe szerkesztett, azt az ember szét nem választhatja. (Ef 5,32) A gyülekezet pedig akkor egészséges, „ha középen a Krisztus áll” (Füle Lajos – Geometria). Maga a gyülekezet sokféle módon megpróbált és kipróbált, de „aki győz...” (Jel 2,7.11.17.26; 3,5.12.21)

Mit tegyünk tehát? Megismerve Isten el nem múló szeretetét és hűségét népe iránt, jussunk igaz önismeretre Krisztusban, majd pedig

szent elhatározással induljunk: „ami mögöttem van, azt elfelejtve, ami pedig előttem van, annak nekifeszülve futok egyenest a cél felé, Isten mennyei elhívásának Krisztus Jézusban adott jutalmáért.” (Fil 3,14)

Egyébként pedig:

„Οὕτως ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ὡς ἄνθρωπος βάλῃ τὸν **σπόρον** ἐπὶ τῆς γῆς καὶ καθεύδῃ καὶ ἐγείρηται νύκτα καὶ ἡμέραν, καὶ ὁ σπόρος βλαστᾷ καὶ μῆκύνηται ὡς οὐκ οἶδεν αὐτός. αὐτομάτῃ ἡ γῆ καρποφορεῖ, πρῶτον χόρτον, ἔπειτα ὅσπρον, ἔπειτα ὅσπρον ἐν τῷ ὅσπρῳ. ὅταν δὲ παραδοῖ ὁ καρπός, εὐθὺς ἀποστέλλει τὸ δρέπανον, ὅτι παρέστηκεν ὁ θερισμός.” (Μκ 4,26-29)

„Jézus ezt is mondta: »Úgy van az Isten országa, mint amikor az ember elvetette a magot a földbe, azután alszik és felkel, éjjel és nappal: a mag sarjad és nő, ő pedig nem tudja, hogyan. Magától terem a föld, először zöld sarjat, azután kalászt, azután érett magot a kalászbán. Amikor pedig a termés engedi, azonnal nekiereszti a sarlót, mert itt az aratás.«” (Mk 4,26-29)

RÉGÉSZET ÉS BIBLIA

Mészáros Kálmán

A qumráni irattekercsek titkai

1947-ben egy beduin pásztor a Holt-tenger észak-nyugati partján elveszett kecskéjének keresésére indult. A Jerikótól mintegy 15 kilométerre délre fekvő Qumran¹ ősi település romjai közelében egy bar-

Látogatás a qumráni kutatások színhelyén, szemben az a barlangbejárat látható, ahol Ézsaiás próféta 2000 éves könyvtekercsét felfedezték

langban régi irattekercseket tartalmazó összetört cserépkorsókat talált. Így kezdődött az a világraszóló felfedezés sorozat, amelynek eredményeként 1947 és 1956 között a környék 11 barlangjában 900 darab te-

¹ „Qumrán vagy Khirbet Qumrán a lelőhely neve, ahol a közösség egyik települése vagy éppen központja állt. Arab név: khirbe, a jelentése »rom«. Azokban az években, amikor a Qumrán – vagy egyszerűbben írva: Kumrán – név ismertté vált, a térség, az izráeli-arab fegyverszüneti vonaltól északra, Jordániához tartozott, és csak beduinok keresték föl rendszeresen, Jerikóból vagy éppen dél felől, Transz-Jordániából és a Holt-tenger keleti partvidékéről. A lelőhely ma, gondos ásatások és körültekintő állagmegóvás után, Izrael egyik régészeti szentélye.” – Komoróczy Géza: *Kiáltó szó a pusztában – A Holt-tengeri tekercsek*. Osiris Kiadó, Budapest, 1998, 9.

kercsrészlet került elő², melyek keletkezési ideje i.e. 150 és i.sz. 70 közé datálható.³ Ezek a kétezer éves tekercsek az ószövetségi Szentírás legkorábbi példányai, melyből egyedül Eszter könyve hiányzik.

Emellett nagyon sok apokrif iratot is tartalmaz a megtalált iratgyűjtemény, amelyek nem kerültek be a szentiratok közé. A tisztán bibliai szövegeket tartalmazó 202 darab kézirat nagyobb része héber nyelven íródott, de találtak görög szövegeket is. A legjobb állapotban Ézsaiás tekercsét találtak meg az első számú barlangban.

Hogy kerültek ide ezek az irattekercsek?

Erre nézve a bibliakutatók több magyarázattal is szolgálnak. Az egyik nézet szerint ez a 11 barlang a Qumránban élő esszénus közösség könyvtára volt. A régészeti kutatások eddigi feltárása alapján arra a következtetésre jutottak, hogy a kolostori szerzetesrendekhez hasonlítható, szigorú vallási előírások szerint élő qumráni közösség legfőbb tevékenysége a szentiratok őrzése, tanulmányozása, diktálás útján való sokszorosítása, tárolása és továbbítása volt. A mintegy 200 fő befogadására képes kolostor valószínű, hogy az egyik legjelentősebb központja lehetett az esszénus mozgalomnak. Az itt megtalált irattekercsek pedig az általuk készített és rendszerezett féltve őrzött szellemi kincseik voltak.

A tekercseket valószínű, hogy a római megszálló hadsereg bosszúhadjárata elől menthették ide. Mint ismeretes i.sz. 70-ben, a később római császárrá lett Titusz hadvezér Jeruzsálemet és benne a zsidó nép legszentebb kultuszi helyének számító templomot földig romboltatta. Ezt követően a zsidókkal vívott háborúja során a Heródes király által kiépített, ugyancsak a Holt-tenger partján található Maszada katonai erőd ellen vonult több éves ostromra.⁴ Hadseregének útvonala Qumrán településen vezetett keresztül.⁵ Feltételezhető tehát, hogy a közösség tagjai emiatt helyezték ki „ideiglenesen” teljes könyvtárukat a közeli barlangokba, abban a reményben, hogy a veszedelem elmúltával visszaszállíthatják majd féltve őrzött iratanyagukat. E verzió szerint va-

² Alexander SCHICK: *Csodálatos Kumrán*. Ethos Kft., Budapest, 1998, 24.

³ A i.e. 2 – i.sz. 1. században a zsidóságon belül többféle, kompetitív, párhuzamos és egymással versengő magatartás volt, nagyjából ugyanazokon az alapokon épült fel valamennyi, de mindegyik más-más irányban indult el, hogy megújítsa a zsidó hagyományokat – mindegyik a maga módján. Az egyik a *mainstream* zsidóság, Josephus Flavius és az Újszövetség terminusával: a farizeusok. – Komoróczy 1998, 31.

⁴ Az a tény, hogy Massza erődben is találtak qumráni eredetű szövegeket, fölveti azt a következtetést, hogy a zsidóháború idején ide is menekülhettek Qumránból védelmet és menedéket kereső esszénusok. I. D. Amuszin: *A holt-tengeri tekercsek és a qumráni közösség*. Gondolat, Budapest, 1986, 22.

⁵ James H. CHARLESWORTH: *Jézus és a holt-tengeri tekercsek*. Agapé Kft., Budapest 1999, 12.

MÉSZÁROS KÁLMÁN – A QUMRÁNI IRATTEKERCSEK TITKAI

A Szentírás kézírással készített irattekercsek

lószerű, hogy hírmondó sem maradt a római invázió után, ezért felejtődött el a „kihelyezett” könyvtár létezése.

A másik nézet szerint a közösség zárt jellege és iratai egy részének titkossága adhatott okot a rejtegetésre. Mivel a cserépkorszokba szakszerűen elhelyezett, viasztömítéssel szigetelt és cserépkupakkal szinte légmentesen lezárt tekercsekről van szó, amit nem sebtében és véletlenszerűen helyeztek el, hanem előre átgondolt rendszer szerint. Feltehetően, hogy ezeket a barlangokat eredetileg is könyvtárként használták és ide helyezték el a már leselejtezett irataikat is.

Mit tudhatunk az esszénusokról?

Jézus idejében négy fő zsidó vallási és politikai irányzat volt megkülönböztethető Izraelben. Ezek a következők voltak: farizeusok, saduceusok, zélóták és az esszénusok. Ezek közül ez utóbbiak, az esszénusok életét és tevékenységét lengi körül a legtöbb titok. Keletkezésük i.e. 150 körül a Makkabeusok idejére tehető⁶, eltűnésük pedig Jeruzsálem i.sz. 70-ben bekövetkező pusztulásával egy időben történhetett. Létezésükről három ókori szerző is beszámol, így Josephus Flavius, Plínusz és Philon.⁷

⁶ Schick 1998, 82–83.

⁷ „Az esszénusokról alkotott hagyományos képünket Plinius, Philón Alexandreusz és Josephus alakította ki. Szerintük az esszénusok az 1. századi júdaizmus egy szektája, vagy alszektája.” – Michael BAIGENT – Richard LEIGH: *Mi az igazság a Holt-tengeri tekercsek körül?* Holnap kiadó, Budapest, 2000, 223.

Az esszénusok kiválását Simeon főpap (i.e. 142-134) botrányos ténykedése idézte elő. Megtagadtak minden együttműködést a fennálló korrupt és álkegyes vallási és politikai elittel. Ettől kezdve távol tartották magukat a jeruzsálemi templom kultuszától, valamint az állatáldozatoktól, emiatt a zsidó papság elutasító volt velük szemben. Elhagyják Jeruzsálemet⁸ és nagyrészt a Holt-tenger partvidéki sziklás, sivatagos pusztaságban hoztak létre kolostorszerű telepeket, ahol a Messiás eljövetelére aktívan váró kegyes életmódra rendezkedtek be. Az esszénus elnevezés egyébként az arám „*hasajija*”, azaz „*jámborok, szentek, hallgatók*” szóból ered.

Bemerülésre alkalmas rituális fürdő Qumránban

A korabeli zsidó származású történész Josephus Flavius egy részletes beszámolót hagyott hátra „*a rendkívül különleges és semmihez sem hasonlítható*” közösség életmódjáról, szokásairól és szabályairól. A kutatók egybehangzó véleménye szerint feltűnő a hasonlóság az esszénus közösség és a korai keresztyénség között. Több kutató, mint például Martin Larson, Robert Eisemann, John M. Allegro szerint az esszénusok története valójában a keresztyénség története. Szerintük az esszénusok tanai Keresztelő/Bemerítő János, majd Jézus Krisztus megjelenésével nyertek széles körű nyilvánosságot. Vannak, akik azt állítják, hogy az esszénusok csak egy elszigetelt közösséget hoztak létre a Holt-tenger partvidékén.⁹ Josephus Flavius

⁸ Charlesworth 1999, 17.

⁹ Uo. 22-23.

azonban azt írja, hogy „minden városban vannak házaik, szerte Palesztinában... e házakban szállnak meg, és kapnak ellátást, amikor úton vannak...”¹⁰ A korabeli források között Plinius említ egy esszénus közösséget, akik a Holt-tenger partján éltek, valószínű, hogy ők voltak a qumrániak.¹¹ Palesztínán kívül Szíriában és Egyiptomban is éltek esszénusok.

Kik lehettek az esszénus közösség tagjaivá Qumránban?

Aki csatlakozni akart hozzájuk, annak fogadalmat kellett tennie, hogy mindhalálig hűséges lesz a közösséghez, és annak tanaihoz.¹² A fogadalom megszegése kiközösítést és súlyos büntetést vont maga után. Egy év próbaidő után két éves aktív tanulmányi idő következett. Miután sikeres vizsgát tettek, a közösség teljes jogú tagjaivá válhattak és ettől kezdve a „beavatottak” fehér ruháját viselhették.

Qumráni esszénus kolostor romjai a Holt-tenger partján

Josephus szerint egyszerű, szerény, önmegtartóztató életmódot folytattak, úgy ítélték meg ugyanis, hogy a mértéktelenség kárára van úgy a testnek, mint a léleknek. Mindannyian szabad emberként éltek, nem tartottak szolgálakat, többségük cölibátusban élt, mások családi kö-

¹⁰ Charlesworth 1999, 13.

¹¹ „Plinius nőtlenségben élő remetéknek írja le őket, akiknek ‘nem volt más társuk, csak a pálmafák’, egy olyan területen, amely ráillik Qumránra.” – Baigent – Leigh 2000, 223.

¹² Az új tagok föl vételének rendjét szigorú szabályok rögzítették. A közösségbe lépőket, vagy ahogy nevezni szokták őket, a neofitákat vagy noviciusokat a *mitnaddevim* terminussal jelölték. A bibliai szóhasználatnak megfelelően ezt a kifejezést „önkéntes följárólkozónak” vagy „önként belépőnek” kell fordítani. Az esszénusoknak Philonnál olvasható leírásában is hangsúly van a közösségbe lépés önkéntességén, a származást és az eredetet pedig nem veszik figyelembe és nem jegyzik föl. – Amuszin 1986, 163.

rülmények között.¹³ A katonáskodástól tartózkodtak.

Qumrán lakói egyszerűen öltöztek, bár nem voltak szegények, amint a helyszínen talált érmék és üvegtárgyak bizonyítják. A helyszínen feltárt régészeti leletek szerint voltak, akik földműveléssel foglalkoztak, mások kézműves termékekkel kereskedhettek, valamint az általuk tenyésztett állatok eladásából juthattak komoly bevételhez. Ezen kívül datolyát termeltek és mézet is árultak.

Tanításaikban a messiási próféciáknak központi szerep jutott, de az angyalokról szóló tanításuk is jelentősnek mondható.¹⁴ Apokaliptikus irodalmuk is meghatározó volt. Vallási gyakorlatukhoz a rituális tisztálkodás is hozzátartozott. Kora reggel az Úr kegyelmi napjának köszöntésével indult a napi program, a szombati nyugalomnapot szigorúan betartották. Naponta fegyelmezett rendben elmélkedéseket is tartottak. A megtalált iratok bizonyossága szerint leginkább Mózes öt könyvét, a Zsoltárok könyvét és Ézsaiás próféta könyvét forgatták nagy előszere-ttel. Úgy hitték, hogy a Messiás az ő körükből fog kikerülni.

Volt-e kapcsolat a qumráni esszénusok és a keresztyének között?

Az Újszövetség nem tesz említést az esszénusokról. Az eddig megtalált qumráni dokumentumok sem említik a kortárs keresztyéniséget. Vannak, akik azt állítják, hogy az esszénusok a keresztyéniség előfutárai voltak, pünkösd után pedig fokozatosan beleolvadtak a keresztyén egyházba.¹⁵ Edgar Cayce kutató egyenesen azt állítja, hogy Mária, József, Keresztelő/Bemerítő János¹⁶ és maga Jézus Krisztus is esszénus volt.¹⁷ Valóban feltűnő, hogy akár Bemerítő János, akár Jézus Krisztus első nyilvános szolgálata, illetve az etióp főember megtérésében kulcs-szerepet fölvállaló Fülöp evangélista szövegmagyarázata is Ézsaiás próféta könyvének sajátos értelmezésével kezdődik. Mint ismeretes,

¹³ „Josephus Flavius, akit Philon is idéz, tovább finomítja ezt a képet. Szerinte az esszénusok nőtlenységben élnek, bár, mintegy mellékesen hozzáteszi, »az esszénus szektának van egy másik ága is, ennek tagjai... házassodnak.«”. - Michael BAIGENT – Richard LEIGH: i.m., 223. o.

¹⁴ Az esszénus közösség zártságából következett, hogy nem folytattak aktív missziós tevékenységet. Ez élesen megkülönbözteti őket a kora keresztyén közösségektől, amelyekben a térítő tevékenység egyike volt a legfontosabbaknak. Ez korántsem jelenti, hogy a qumráni közösség lemondott volna minden kapcsolatról a külvilággal. A nélkülözhetetlen gazdasági kapcsolatokon túl, további kapcsolatokra mutatnak a qumrániak és a zsidó-hellénisztikus világ közötti bibliai könyveknek az esszénusok kéziratai során előkerült görög fordításai is. - Amuszin 1986, 141-142.

¹⁵ Baigent – Leigh 2000, 180.

¹⁶ Schick 1998, 88-89.

¹⁷ Charlesworth 1999, 31.

Ilyen korsókban tárolták az irattekerceket

az esszénus közösség éppen ezt a könyvet tekintette legfontosabb prófétaik kijelentésnek.

Az egyházatyák közül Szent Ágoston, sőt Eusebius is azon a véleményen volt, hogy az esszénusok keresztyének voltak: „Írásaik a mi evangéliumaink,

és leveleink, amit keresztyénségnek hívunk... az esszénusoktól ered.” Ezt az állítást azonban nem támasztják alá egyértelmű kortársforrások.¹⁸ Ennek ellenére akadnak manapság is olyan teológusok, akik még azt is feltételezik, hogy az ősegyház első gyülekezeteiben az esszénusok közül megtért írásmagyarazók vették át a közösség vezetését.¹⁹ Különösen a zsidó kutatók képviselik azt a felfogást, hogy a Zsidókhoz írt levélben tárgyalt hitigazságok tisztázása a túlzottan erős esszénus befolyás miatt vált szükségessé.

Sok vita folyt arról is, hogy mit keresett megtérése után Pál három évig Arábia pusztaságában.²⁰ (Gal 1,17) Ahogyan azt ma már tudjuk, ezen a területen is több esszénus település volt abban az idő-

¹⁸ Bár a holt-tengeri közösség és a korai keresztyénség kialakulása között még nem egészen tisztázott a közvetlen kapcsolat, „de van néhány egyértelműen elfogadható bizonyosság: elsősorban az, hogy ilyen kapcsolatok mindig fennálltak, s hogy a qumráni közösség tagjaiban az első keresztyénség tágabb értelemben vett előfutárait kell látnunk... Elképzelhetetlen, hogy Keresztelő János – akinek bűnbánó mozgalma az evangéliumi elbeszélés szerint közvetlen előzménye volt Jézus fellépésének, aki a sivatagban (Kumrán közvetlen közelében!) hirdette a közeli Véget, és aszketikus életvitelével is a Gyülekezeti Szabályzat előírásait valósította meg – ne állt volna a gyülekezet elveinek és gyakorlatának erős befolyása alatt!”. Henrich Alexander STOLL: *A holt-tengeri barlangok rejtéje*. Gondolat kiadó, Budapest, 1967, 428.

¹⁹ „Vagy a őskeresztyének bujkáltak a qumráni közösségben, vagy pedig az őskeresztyének és Qumran egy és ugyanaz volt. Bármelyik verzió igaz, a Damaszi dokumentum arra utal, hogy a holt-tengeri tekercek elválaszthatatlanok a keresztyénségtől.” – Baigent – Leigh 2000, 204.

²⁰ „Szent Pál igen sok qumráni fordulatot használ. Az egyik qumráni szöveg például így hangzik: »Mindenkit, aki betartja a Törvényt Judea házában, az Isten megváltja... mert szenvedtek és nem hittek az Igaz Tanítóban.« Pál természetesen ezt a megváltó hatalmat Jézusnak tulajdonítja.” – Baigent – Leigh 2000, 186.

ben.²¹ Az is feltűnő, hogy sem Pálról, sem Barnabásról nem tudjuk pontosan, hogy miért nem házasodtak meg. Mint tudjuk, az esszénusok is inkább az egyedüllétet választották, csak kevesen éltek közülük házasságban.

Meglepő az is, hogy az Újszövetségben egyedül a Zsidókhoz írt levél mutatja be úgy Jézus Krisztust, mint a Melkisédek rendje szerint való örök főpap, akiben a prófétai ígéret teljesedett be. (Zsidók 5,6-7) Ez a látásmód például igen erőteljes hangsúlyt kapott az esszénus messiási váradalomban is. Az is elgondolkodtató információ, amit a jeruzsálemi gyülekezettel kapcsolatban jegyez le Lukács, hogy „Az Isten igéje pedig terjedt, és nagyon megnövekedett a tanítványok száma Jeruzsálemben, sőt igen sok pap is engedelmeskedett a hitnek.” (Apcsel 6,7) Kik lehettek ezek a papok? Valószínű, hogy olyan esszénus beállítottságú papokról lehet szó, akik Jézusban ismerhették föl a Messiást és így csatlakoztak a keresztyén közösséghez.

Feltűnő azonosság az is, hogy az esszénusok ugyancsak alámerüléssel hajtották végre rituális tisztulási szertartásukat,²² aminek szintén szellemi jelentőséget tulajdonítottak.²³ Ezen kívül ők is vagyonszétosztásban²⁴ éltek és 12 fős testület vezette a közösségüket.²⁵ Rendszeresen együtt étkeztek, messianisztikus várakozásban éltek és a tanításuk középpontjában az Igazság Tanítója állt²⁶. A végső küzdelemre és ítéletre

²¹ Pál a damaszkuszi úton történt fordulat után csatlakozott a damaszkuszi közösséghez. „A galáciaibeliekhez írott levelének tanúsága szerint (1,17-18) három évig volt a tanítványuk, idejének java részét Damaszkuszban töltötte. A holt-tengeri tekercsekből tudjuk, hogy a qumráni közösségben szintén három év volt a próbaidő, illetve tanulóidő” – Baigent – Leigh 2000, 242.

²² A qumráni közösség mindennapi életében fontos helye volt a rituális fürdők, a *baptizmák* szertartásának. A qumráni *baptizma*-szertartás legérdekesebb és legfontosabb sajátossága az volt, hogy a tisztálkodási fürdőt (a vízbemerülést) kötelezően megelőzte a bűnbánat és a lelki megtisztulás. A közösség Szabályzatában világosan kirajzolódik a fürdőnek éppen ez az értelmezése. Azt olvassuk, hogy ha a novicius rituális fürdőjét nem előzi meg teljes bűnbánat, akkor „a vízbe se lépjen be, hogy a szentség embereinek tisztaságával ne érintkezzék, mert ők (ti. a noviciusok - I. D. A.) nem tisztulnak meg, csak ha megtérnek gonoszságukból.” – Amuszín 1986, 184-185.

²³ A qumráni közösségben is létezett a keresztséghez (bemerítéshez) hasonló szertartás. A Községi Szabályzatként ismert holt-tengeri tekercs szerint az új tag „megtisztul minden bűnétől a szentség szelleme által, s belép az igazság birodalmába... Amikor a testét meghintik tisztító vízzel, és megszentelik, megtisztul, mert lelkét aláztatatosan átadja Istennek”. – Baigent – Leigh 2000, 183.

²⁴ Baigent – Leigh 2000, 183.

²⁵ „A Községi Szabályzat szerint Qumránt egy tizenkét fős »tanács« igazgatta.” – Baigent – Leigh 2000, 184.

²⁶ „Mind a qumráni közösség, mind az őskeresztyénség messianisztikus orientációjú volt, legalább egy új Messiás eljöveteletét jóslták. A qumráni szövegben »Igaz Tanító« a neve.” – Baigent – Leigh 2000, 184.

vártak, amikor egy kozmikus összecsapás során világosság angyalai²⁷ megsemmisítő csapást mérhetnek a sötétség erőire. Hittek a feltámadásban.²⁸ Azt vallották, hogy a halál az Atyához való visszatérés kezdete, melyet a lélek lecsendesedése, az Atya ölében való megnyugvás, az őseredeti állapothoz visszaérkezve öröklétezés követ.

Valószínű, hogy a jelenleg is folytatódó régészeti feltárás és az újabban előkerülő és eddig feldolgozatlan iratok hozhatnak még meglepő eredményeket a jövőben. Minden esetre bátran megvallhatjuk, hogy Isten ígéje és annak rendíthetetlen üzenete, amely hitünk biztos alapja, kőszálként megáll minden időben!

Bibliográfia

- **KOMORÓCZY Géza:** Kiáltó szó a pusztában – A holt-tengeri tekercsek, Osiris Kiadó, Budapest, 1998.
- **M. BAIGENT – R. LEIGH:** Mi az igazság a holt-tengeri tekercsek körül? Holnap Kiadó, Budapest, 1994.
- **I. D. AMUSZIN:** A holt-tengeri tekercsek és a qumráni közösség, Gondolat Kiadó, Budapest, 1986.
- **H. A. STOLL:** A holt-tengeri barlangok rejtélye, Gondolat Kiadó, Budapest, 1967.
- **J. H. CHARLESWORTH:** Jézus és a holt-tengeri tekercsek, Agapé Kft., Budapest, 1999.
- **A. SCHICK:** Csodálatos Kumrán, Ethos Kft, Budapest, 1998.

²⁷ Charlesworth 1999, 44.

²⁸ „Tanaik szerint a lélek hallhatatlan, de foglyul ejtette a halandó és romlandó test. Ha valaki meghal, a lelke kiszabadul és ujjongva fölszáll.” – Baigent – Leigh 2000, 224.

KÖNYVSZEMLE

Simon Ervin

SZEMLE²⁹

Tizennégy évvel ezelőtt, 2011-ben jelent meg a Magyarországi Baptista Egyház kiadásában *Dr. Gerzsényi László – Dr. Mészáros Kálmán: A magyarországi baptista teológiai oktatás története 1906–2006* című kötete. Az „Acta Papensia” című folyóirat 2013-ban közölt recenziót erről a műről. Ennek szövegét közöljük most a Veritas et Vita, a Baptista Teológiai Akadémia tudományos szakfolyóiratának 2025-ben megjelenő kiadványában.

Dr. Gerzsényi László – Dr. Mészáros Kálmán:
**A magyarországi baptista teológiai oktatás története
 1906–2006**

Budapest, Magyarországi Baptista Egyház, 2011. 134 p.

Az egyes magyarországi történeti kisegyházakkal való összevetés során két olyan pont mutatkozik a hazai baptizmus történetében, amelyre a baptisták különösen büszkéek lehetnek. A két momentum, fejlemény azon túl, hogy jogos büszkeségre adhat okot, egyúttal bizonyos fokú – a többi közösség által csak óhajtott – történeti előnyöket is biztosított számukra a felekezeti nehézségektől, konfliktusoktól éppenséggel nem mentes 20. század során, és annak is különösen első felében. E két megkülönböztető jegy az 1905-ös törvényi elismerés, valamint a Baptista Teológiai Szeminárium 1906. évi létrehozása.

²⁹ Acta Papensia XIII. évf. (2013) 3. szám 487. o.

Az 1905-ös elismerés olyan vívmánya és állomása volt a baptista múltnak, amely magát a közösséget is évtizedekig megosztottságba taszította. E közjogi státusról persze érdemes megjegyezni, hogy a törvény szava sok esetben csupán holt betű maradt, mivel a gyülekezet közjogi helyzetének pozitív elbírálása sem óvta meg feltétlenül a tagokat az évtizedek óta létező és a törvényi korrekció ellenére is fennmaradó negatív diszkriminációtól, drasztikusabb esetekben üldözésektől. Azaz – mondhatnánk – a baptista továbbra is csak egy elnyomott felekezet maradt a sok más kisegyház közül, utóbbiak társadalmi elfogadottságától alig-alig különbözve. Mindazonáltal a századfordulós elismertetési küzdelem 1939-ben végképp meghozta a gyümölcsét, miután a baptista közösség nem jutott a honvédelmi szempontok és veszélyek miatt betiltott rokon felekezetek sorsára, sőt nem egy esetben éppen a baptisták terjesztették ki föléljük védőszárnyaikat.

A Baptista Teológia megálmodása, majd megnyitása missziológiai, utóbb pedig a közösség belső struktúráldása és vezető rétegének (képzett lelkészek) professzionizálódása szempontjából volt döntő jelentőségű esemény. A mindenkori hazai felsőfokú oktatás színvonalát egyre inkább megközelítő, majd el is érő intézmény felelt a közösség lelkészi karának képzéséért és folyamatos újratermeléséért, ezáltal az eredményes missziós munka elsőszámú letéteményeseként számolhatunk vele az „emberanyag” biztosítása okán. A képzetlen parasztapostolok, naiv prédikátorok korában (20. század első fele) és társadalmi közegében jelentős előnyöket, növekvő társadalmi presztízst jelentett ez a fajta iskolázottság a baptista prédikátoroknak. Továbbá megoldást kínált az országosan jelentkező lelkészhiányra is, ami megint csak a gyülekezetek fennmaradásának záloga volt. Hasonló eredményt, tehát önálló felekezeti akadémiát csak a rendszerváltás után tudott felmutatni a többi kisegyház (adventista, metodista, pünkösdi). Noha ők sem maradtak teljesen hazai felsőfokú teológiai képzés nélkül a múlt évszázadban, ugyanis 1966-tól egészen 1990-ig a Magyarországi Szabadegyházak Tanácsa Lelkészképző Intézete kínált áthidaló megoldást számukra. Az 1966-os dátumból azonban világosan látszik, hogy jókora késéssel tudtak csak nekifogni hátrányuk lefaragásához, és akkor is csupán figyelmen kívül nem hagyható egyházpolitikai keretek között. Amikor tehát értékelni kívánjuk a kötet alaptémáját, akkor érdemes szem előtt tartani e két szempontot, hogy valós értékének megfelelően kezelhessük.

A két szerző a baptista felsőfokú oktatás múltjának kiváló elméleti és gyakorlati ismerői közé tartozik. Köszönhetően többek között annak, hogy mindketten az intézmény tanári gárdáját erősítették (Ger-

zsenyi), illetve erősítik a mai napig (Mészáros). *Mészáros Kálmán* egyházelnök számára különösen kedves a téma, hiszen a 2006-os centenáriumi év során a baptisták vezérlapjában (Békehírnök) már röviden érintette a szeminárium jelentőségét.

Az intézménytörténet száz évét két 50 éves blokkra felosztva tárgyalják a szerzők. Egyeztetett nézőpontjaik világosan kitapinthatók a két fejezetben: a kronológikus ívet a kevésbé izgalmas évnyitó és évzáró eseményekről írtak, illetve a tanári kar, valamint a folyamatosan szaporodó diákság név szerinti említése teszi teljesebbé. Ezeken túlmenően a lokalizáció kérdése vonul még végig a két egységen hasonló intenzitással, ami érthető is, ugyanis döntő élménye volt az intézménynek a szakadatlan költözködés, ami csak 1992-ben zárult le.

Az alapítás után közvetlenül még budapesti gyülekezetek biztosítottak helyet az oktatásnak, utóbb egy Kiscelli utcai vásárolt telken remélték felépíteni a közösség büszkeségét. Az első világháború azonban keresztülhúzta az optimista várakozásokat. A háborús éveket követően újra hányatott periódusába lépett a szeminárium: számtalan bérleményben vágtak neki az aktuális tanévnek a szervezők. Mind közül a mai Dózsa György úti volt a leghosszabb ideig kihasználva. Az állandóságot szem előtt tartva, már az épület megvételéről folytak tárgyalások, amikor az amerikai Déli Baptisták Szövetsége egy patinás épületet vásárolt a hazai hit-rokonoknak az egykori Margit-rakparton (1925). A drámai köztörténeti események első alkalommal 1944-ben okoztak jóvátehetetlen anyagi károkat a baptista felsőoktatásnak. Ekkor ugyanis bombatalálat érte az épületet, amit a polgári áldozatok száma csak súlyosbított. A jelenleg is használt Benczúr utcai (6. kerület) ingatlanhoz 1949-ben jutott hozzá a közösség, ám egy évvel később az egész épületet lefoglalták állami célra: az észak-koreai nagykövetséget helyezték el benne. A politikai fordulat az elhelyezés tekintetében tehát aligha hozott előrelépést. 1963-ig a felekezet Aradi utcai központjában húzta meg magát az intézmény, majd egy rózsadombi bérlemény adott otthont a képzésnek. A rendszerváltozást követő ingatlanrendezések folyamányaként 1992-ben visszakapta a közösség az elrekvirált 6. kerületi épületet, így végül egy minden igényt kielégítő környezetben folyhat az oktatás.

Érdekes szegmense a baptista felsőfokú oktatásnak a kezdetek problematikája, ugyanis 1906 az intézményi nyitást mutatja csupán.³⁰ Viszont a képzett lelkipásztorok iránti igény jelentkezése korábbra datálódik. Mint az kiderül, már a 19. század végén foglalkoztatta a felelős vezetőket

³⁰ Éppenséggel ez sem lebecsülendő, hiszen Hamburg, Stockholm és Róma után a budapesti volt az európai kontinens negyedik, Közép-Európa első baptista szemináriuma.

az utánpótlás megoldatlansága. Éppen ezért az elérhető legközelebbi (hamburgi) európai baptista szeminárium felé igyekeztek orientálni a legtehetségesebb fiatalokat. Az alig egy tucat hazai reprezentáns azonban aligha jelentett volna megoldást a lelkészhiányra, sokkal inkább két magyar hallgató vágyálma, amit visszaérkezésük után meg is valósítottak. *Udvarnoki András* – a szeminárium igazgatója 1938-ig – és *Balogh Lajos* azzal a határozott céllal tért vissza Németországból, hogy magyar földön is megvessék az alapjait egy hasonló intézménynek. Erőfeszítéseiket 1906-ban koronázta siker. A Hamburg felé való orientálódás egy másik lényegi kérdést is felvet. 1906-ig idehaza a baptizmus képét erőteljesen germán jelleg hatotta át (liturgikus nyelv, vezetők, tagok nemzetiségi hovatartozása stb.), azaz a földrajzi közelségen kívül a szellemi rokonság is Hamburgot nyilvánította ideális célállomássá. A szeminárium kezdeti éveiben a működési szisztéma ugyancsak német hatásokról árulkodott. Azonban a húszas-harmincas évekre ez fokozatosan angolszász irányba tolódott el (amerikai és angol pénzügyi támogatások, tanárok, angol nyelvoktatás). A váltás nyilvánvaló módon nyomot hagyott a későbbiekre nézve a baptizmus egész hazai képén is (pl. *Billy Graham* vagy *id. Martin Luther King* fogadása Amerikából, szoros kapcsolatok ápolása a tengerentúli baptista közösségekkel).

A nemzetközi jelleg hangsúlyozása, a határon túli területekkel való kapcsolattartás fokozása mindvégig az intézmény meghatározó céljai közé tartozott. Az elcsatolt magyar területekről az eltelt egy évszázad során nem egy diák érkezett Budapestre azzal a céllal, hogy itt részesüljön teológiai képzésben, majd visszatérjen anyagyülekezetébe. Testvérintézmények (Prága, Rüsclikon) tárták ki kapuikat a hazai diákok előtt továbbképzés céljából, sőt a 20. század harmadik harmadától a tengerentúli iskolák váltak az oktatók legkedveltebb célpontjaivá a teológiai doktorátus megszerzéséhez.

A szeminárium kezdeti képe és rendszere összehasonlíthatatlan a mai-val. Akkoriban tanfolyam jellegű, néhány hetes, utóbb hónapos bentlakásos képzésben oktatták az alig néhány tucat hallgatót, akiket csak minden 2. vagy 3. évben egészítettek ki újoncokkal. Feltéve, ha a hadi és pénzügyi helyzet nem gátolta meg a jelentkezők Pestre jutását. Az első évtized nehézségeit legyűrve, négyéves képzési rendszerre állt be a szeminárium. A vidéki gyülekezetek (pénzbeli és materiális) adományaira a leghatározottabb mértékben rászorult az intézmény. Esetenként munkába kellett állni a diákoknak is, hogy kitermeljék képzésük költségeit. Manapság a Magyarországi Baptista Egyház az elsőszámú fenntartó.

A hallgatók társadalmi összetétele és előképzettségének színvonala ugyancsak jelentős eltérést mutat az eltelt egy évszázad tükrében. A

kezdeti időkben nem túl magasan kvalifikált baptista közösségek szinte nem is tudtak az elemi iskola hat osztályánál többet felmutatni tudó diákot küldeni az intézménybe. A képzettségbeli szórás persze nem kis fejfájást okozott az oktatóknak, de válogatásra aligha volt mód. A harmincas évektől aztán – a színvonal emelkedést szem előtt tartva – mind határozottabb igényként merült fel az érettségi megszerzése, amit számtalan esetben a teológiai képzéssel párhuzamosan tudtak csak abszolválni a szerencsésebbek. 1967-től öt tanéves időbeosztással akadémiai képzésre tért át a szeminárium. 1972-ben a Debreceni Református Teológiai Akadémiával, 1980-ban a Budapesti Evangélikus Teológiai Akadémiával kötött megállapodást az intézmény, melyek eredményeként a végzettek akadémiai oklevelet, az oktatók pedig doktori címeket szerezhettek. A képzés tudományos szintre emelését a rendszerváltozás utáni sikeres akkreditációs lépések tetőzték be.

Az oktatás tartalmát mindvégig a teológiai és pásztorációs preferenciák határozták meg, de a nyelvoktatás, illetve a zeneoktatás folyamatosan hangsúlyos és magas szinten űzött eleme volt a tantervnek. Esetenként, főleg a második világháborút megelőzően – gondolva az érettségiért küzdőkre – filozófiai, retorikai, sőt biológiai és fizikai kurzusok egészítették ki a programot!

Ha kicsit utána számol az olvasó, láthatja, hogy éppen 1956 az évszázados múlt félévszázados fordulópontja. A szerzők is itt határozták meg az egységek határát. Meg kell állapítani azonban, hogy nem a tragikus forradalmi események indokolták a kronológiai határok kijelölését. Egyszerűen a praktikum. Ugyanakkor 1956 kapcsán egy olyan szegmense került előtérbe a baptista múltnak, melyet a mai napig kevés figyelemmel kísértek az egyház belső történései is, nemhogy a kisegyház-kutatók. E kötet néhány oldala szerint (disszidálni kényszerülő tanárok és diák, baptista humanitárius tevékenység a forradalmi utcákon) érdemes volna alaposabb kutatásnak alávetni e témát, annak mintájára, ahogyan a nagyobb protestáns egyházak is feldolgozták saját 1956-os tevékenységüket. Világos, hogy az '56-os tematika itt sem öncélként szerepel a lapokon, hanem a szeminárium személyi állományának kicserélődése szolgáltatta az indokot. Ettől függetlenül kiindulási alap lehetne az elejtett néhány mondat 1956-nak a baptista historiográfiában betöltött szerepének tisztázásához.

A könyv nyilvánvalóan ismeretterjesztő célzattal született,³¹ ezért az intézménytörténet ritkán egészül ki más, például társadalomtörténeti nézőponttal, noha e kitérők nem volnának tanulság nélküliek. A közvetített ismeretek mélysége is a könnyed értelmezés céljaira lett ka-

³¹ Erre utal, hogy szövegekői hivatkozásokkal sem találkozik az olvasó.

librálva. Ezt az ismeretterjesztő funkciót tulajdonképpen tökéletesen be is tölti a kötet. Mindazonáltal a kisegyházi múlt iránt mélyebben érdeklődők talán örömmel olvastak volna, vagy olvasnának eztán olyan „életszagú” részletkérdésekről, mint például milyen visszhangja volt vagy lehetett a szemináriumnak a korabeli protestáns teológiák vezetői körében. Milyen lehetett a baptista „kontárok” szakmai megítélése? Hogy a század második felében megindult az együttműködés, azt olvashattuk, de korábban voltak-e becsmérő, lekicsinylő megjegyzések a baptisták próbálkozásaira. Azért volna izgalmas e kérdés tisztázása, miután tudott dolog, hogy az elemi oktatás primer, különösen felekezeti szférájában persona non grata volt tulajdonképpen minden baptista háttérű diák. S ahol a maguk útját (baptista elemi iskola létrehozása vagy semleges községi iskola erőteljes követelése) kívánták járni a diszkriminált baptisták – előbbire példa lehet Ócsa, utóbbira Csetény –, ott komoly ellenállásba ütköztek. Oktatástörténeti szempontból kíváncsiak volna kissé alaposabban tisztázni azt is, hogy miként festett a szeminárium állami elfogadottsága, besorolása, netán akkreditációja a század első felében.

Nagy erénye a könyvnek a sok száz fotó, melyeket nem csupán illusztratív szándékkal helyeztek el a lapokon, hanem jól ki is egészítik a leírtakat. Például tucatnyi tabló az egyes évfolyamokról, személyekről (felekezeti karriert befutó oktatók és diákok), valamint fotók a korai évekről, melyek alapján fogalmat alkothatunk a teológia tárgyi környezetéről (térképek, földgömb, katedra, stb.).

Levéltári kutatásokra nem terjed ki a kötet hatósugara: az eddigi szakirodalmi és sajtó (Békehírnök) feldolgozásokból építkeztek a szerzők. A felvetett kérdések tisztázása már vélhetően elengedhetetlenné tenné a levéltári mélyfúrás alkalmazását.

A küllemében is mutatós, igényes kötet jó érzékkel szerkesztett szintézise a baptista teológiai oktatás alapvető történetének, mely bizonyára a felekezet berkein belül lel fokozottabb népszerűsége. Főként, hogy tankönyvi alkalmazása sem elképzelhetetlen. Szakmai körökben jobbára a tematikus tájékozódás megkönnyítésére, eset- és résztanulmányok előkészítő munkálataihoz vehető igénybe, de – mint a példa is mutatja – gondolatébresztő hatása is van, ha érdeklődő, nyitott alapállással közelít hozzá az olvasó.

Szerzők

- **BACSÓ BENJÁMIN (Drs.)**
lekipásztor,
tanársegéd (BTA)
- **BORZÁSI PÁL ZOLTÁN (PhD.)**
főiskolai docens
szövetségi elnök (RMBGYSZ)
- **DURKÓ ISTVÁN**
lekipásztor,
missziói igazgató (MBE)
- **KIS-JUHÁSZ VILMOS (PhD.)**
lekipásztor
főiskolai docens (BTA)
- **MÉSZÁROS KÁLMÁN (Prof. Dr.)**
lekipásztor,
rektor (BTA)
- **PAPP JÁNOS**
lekipásztor,
egyházelnök (MBE)
- **SIMON ERVIN (Drs.)**
PhD hallgató (Budapest, 2013)
- **SZLOVÁK TIBOR**
lekipásztor
- **TÓTH SÁNDOR**
lekipásztor
szenátus tag (BTA)
- **URBÁN GEDEON**
főiskolai docens
tanulmányi igazgató (BTA)
- **URBÁN KORVIN**
MA hallgató (BTA)

